

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

На правах рукопису

НАГІРНА МАР'ЯНА ЯРОСЛАВІВНА

УДК 334.71:339.562/.564]:005.52

ЕТІОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ

Спеціальність 08.00.04 - економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Науковий керівник
Мельник Ольга Григорівна,
доктор економічних наук,
професор

Львів – 2016

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗДІЙСНЕННЯ ЕТІОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	12
1.1.Сутність та особливості етіологічної діагностики.....	12
1.2.Експортно-імпортна діяльність підприємств як об'єкт етіологічної діагностики.....	26
1.3.Концептуальні засади здійснення етіологічної діагностики експортно-імпортною діяльністю підприємств.....	41
Висновки до розділу 1.....	54
Розділ 2. АНАЛІЗУВАННЯ СТАНУ ДІАГНОСТИКИ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	58
2.1. Інструментарій етіологічної діагностики експортно-імпортною діяльністю підприємств.....	58
2.2.Аналізування стану та параметрів експортно-імпортною діяльністю машинобудівних підприємств.....	75
2.3. Досвід використання етіологічної діагностики в експортно-імпортній сфері машинобудівних підприємств.....	101
Висновки до розділу 2.....	120
Розділ 3. РОЗВИТОК ЕТІОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	123
3.1.Технологія здійснення етіологічної діагностики експортно-імпортною діяльністю підприємств.....	123
3.2. Удосконалення методу комплексної етіологічної діагностики експортно-імпортною діяльністю підприємств.....	137
3.3. Використання методу комплексної етіологічної діагностики експортно-імпортною діяльністю на машинобудівних підприємствах.....	153

	3
Висновки до розділу 3.....	177
ВИСНОВКИ.....	180
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	183
ДОДАТКИ.....	205

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний етап здійснення підприємницької діяльності характеризується швидким розвитком процесів глобалізації та інтеграції, що формують умови для активізування зовнішньоекономічної діяльності підприємств, пріоритетними різновидами якої є експортно-імпортні операції. Водночас здійснення експортно-імпортної діяльності пов'язане із нестабільністю та невизначеністю середовища функціонування підприємницьких структур. Таким чином, для забезпечення конкурентоспроможності продукції на міжнародних ринках суб'єктам господарювання необхідно вчасно та оперативно реагувати на зміни умов функціонування і прогнозувати тенденції розвитку своєї діяльності для випередження деструктивних змін та стимулювання майбутніх конструктивних зрушень. Забезпечення таким інформаційним масивом можливе за допомогою здійснення етіологічної діагностики підприємницької діяльності, яка спрямовується на першочергове дослідження умов здійснення експортної та імпортної діяльності підприємства з метою визначення пріоритетних факторів впливу на результуючі показники такої діяльності та їх деталізацію з подальшим економічним оцінюванням кількісного впливу чинників на засадах використання набору індикаторів оптимального відображення кожного фактора та побудовою на їх основі моделей впливу обраних індикаторів на результати здійснення експортно-імпортної діяльності підприємства.

Вагомий внесок у дослідження різних аспектів здійснення економічної діагностики зробили такі науковці, як М.К. Бондарчук, В.А. Верба, О.О. Гетьман, Т.О. Загорна, Г.М. Захарчин, Т.М. Ковальчук, Г.М. Ліпич, В.В. Лук'янова, О.С. Мельникова, Л.О. Норік, І.Б. Олексів, Н.Ю. Подольчак, В.М. Шаповал та інші. Висвітлення окремих теоретичних аспектів етіологічної діагностики пропонують у своїх працях Л.В. Батченко, Н.В. Білушак, Т.А. Городня, А.П. Гречан, Н.С. Звагольська, О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, І.В. Несторишен, Н.Й. Радіонова, П.А. Фісуненко та інші. У працях зазначених

науковців наведено погляди на трактування етіологічної діагностики, а також виокремлюється етіологічна діагностика як вид діагностичних систем.

Проте, потребують розвитку концептуальні засади етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств та класифікація факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність підприємств. У доробках вчених невирішеною залишається проблема розроблення моделі поліпараметричного вибору методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств. Також потребують удосконалення технологія здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств та метод комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств. Необхідність розв'язання цих проблем і зумовлює вибір теми дисертації, встановлення її мети та завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи відповідає науковому напрямку кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка» «Проблеми управління зовнішньоекономічною та митною діяльністю підприємств» (номер державної реєстрації 0113U001363).

Матеріали наукового дослідження використані при розробленні держбюджетної теми Національного університету «Львівська політехніка» «Методологія та інструментарій процесійно-структурованого менеджменту» (номер державної реєстрації 0111U001215), в межах якої автором типологізовано фактори впливу на експортну та імпорتنу діяльності підприємств, запропоновано тлумачення поняття «етіологічна діагностика» та наведено специфічні характеристики етіологічної діагностики діяльності підприємства (Розділ 3 «Розроблення інструментарію процесійно-структурованого менеджменту», підрозділ 3.3. «Розроблення інструментів оптимізування управлінських рішень на засадах формалізації методів процесійно-структурованого менеджменту») (акт впровадження від 19.11.2015 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є

розроблення теоретичних та прикладних засад здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств.

Для досягнення встановленої мети дисертаційну роботу зосереджено на вирішенні таких завдань:

- розвинути класифікацію факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність підприємств;
- розвинути концептуальні засади етіологічного діагностування експортно-імпоротної діяльності підприємств;
- удосконалити технологію здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств;
- розробити модель поліпараметричного вибору методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств;
- удосконалити метод комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств.

Об'єктом дослідження є економічна діагностика експортно-імпоротної діяльності підприємств.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та методико-прикладні положення зі здійснення на машинобудівних підприємствах етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності.

Методи дослідження. Для досягнення встановленої мети та розв'язання визначених завдань у дисертаційній роботі використано такі методи наукових досліджень: системний підхід – для побудови типової системи етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств в межах відповідної концепції (підр. 1.3), а також для систематизації інструментарію етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств (підр. 2.1); методи групування та узагальнення – для розвитку класифікації факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність підприємств (підр. 1.2); процесний підхід – для удосконалення технології етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств (підр. 3.1), розроблення моделі поліпараметричного вибору методів етіологічної діагностики експортно-

імпортої діяльності машинобудівних підприємств (підр. 3.1) та удосконалення методу комплексної етіологічної діагностики експортно-імпортої діяльності підприємств (підр. 3.2); аналізу та синтезу – для дослідження науково-теоретичної та прикладної бази у сфері етіологічної діагностики експортно-імпортої діяльності підприємств (підр. 1.1, підр. 2.2); статистичного, динамічного та порівняльного аналізу – для аналізування особливостей функціонування, стану та параметрів здійснення експортно-імпортої діяльності машинобудівними підприємствами (підр. 2.2); методи анкетування, експертних оцінок та емпіричного дослідження – для розроблення анкет дослідження особливостей та параметрів здійснення економічної діагностики (зокрема й етіологічної) на машинобудівних підприємствах, а також визначення факторів впливу на експортно-імпортої діяльність підприємств машинобудування (підр. 2.3, підр. 3.2, підр. 3.3); економіко-математичні методи – для оцінювання впливу факторів на експортно та імпортої діяльність машинобудівних підприємств (підр. 3.3); метод морфологічного аналізу – для розвитку та уточнення понятійно-категорійного апарату (усі розділи).

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних науковців у сфері економічної діагностики та зовнішньоекономічної діяльності; статистичні дані Державної служби статистики України та матеріали спеціалізованих періодичних видань про стан і розвиток підприємств машинобудування; звітність машинобудівних підприємств України; результати анкетування та опитування представників управлінського апарату досліджуваних машинобудівних підприємств України, що здійснюють експортно-імпортої діяльність; нормативно-правові акти у сфері експортно-імпортої діяльності; результати авторських досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у такому:

вперше розроблено:

- модель поліпараметричного вибору методів етіологічної діагностики, що дає змогу на основі врахування низки параметрів (масштабність дослідження, тип вхідної інформації, наявність кваліфікованих кадрів, здатних самостійно

здійснювати діагностику, рівень стабільності середовища здійснення експортно-імпортової діяльності, рівень фінансового забезпечення) обрати об'єктивні та ситуаційно-доцільні методи здійснення етіологічної діагностики експортно-імпортової діяльності машинобудівних підприємств з урахуванням запропонованої послідовності етапів їхнього добору;

удосконалено:

- технологію здійснення етіологічної діагностики експортно-імпортової діяльності машинобудівних підприємств, що, на відміну від існуючих, враховує особливості факторного спрямування етіологічної діагностики та передбачає притаманні їй етапи: інформаційне забезпечення етіологічної діагностики, визначення цілей, вибір оптимальних методів, ідентифікування факторів впливу на експортно-імпортової діяльність підприємства, вибір економічних індикаторів, що змінюються під впливом факторів та аналізування їх значень, формування діагнозу за результатами здійснення діагностичних процедур, прогнозування параметрів експортно-імпортової діяльності;

- метод комплексної етіологічної діагностики експортно-імпортової діяльності машинобудівних підприємств, що, на відміну від існуючих, передбачає дослідження середовища здійснення експортно-імпортової діяльності підприємства з метою ідентифікування пріоритетних факторів впливу на рівень ефективності такої діяльності, визначення оптимального набору індикаторів кількісного відображення кожного деталізованого фактора впливу, вибір пріоритетних індикаторів відображення факторів зовнішнього та внутрішнього впливу на результуючий показник експортно-імпортової діяльності та їх обчислення, побудову моделі впливу обраних індикаторів на результуючий показник здійснення експортно-імпортової діяльності з використанням кореляційно-регресійного аналізу, отримання результатів дослідження та формування висновків;

набули подальшого розвитку:

- концептуальні засади етіологічного діагностування експортно-імпортової діяльності підприємств, що відрізняються від наявних побудовою діагностичної

системи, яка налічує такі взаємопов'язані та взаємодоповнювальні складові елементами, як суб'єкти етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, основні принципові засади забезпечення процесу етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності, мета, основні завдання, технологія, методи та методики, фактори впливу, економічні індикатори, експортно-імпортна діяльність підприємства або окремі її елементи. Вищеперелічені елементи формуються в межах функціонального навантаження етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, що полягає в забезпеченні інформаційно-довідкової, прогнозувальної, аналітичної, рекомендаційної, оцінювальної, запобігальної, стимулювальної, ідентифікаційної, факторологічної функцій такої діагностики;

- класифікація факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність підприємств, що, на відміну від існуючих, містить низку запропонованих класифікаційних ознак: за ступенем спонування до експортної (імпоротної) діяльності – заохочувальні та гальмівні; за рівнем конструктивності – конструктивні, деструктивні, нейтральні; за рівнем комплексності об'єкта впливу – одиничного впливу та комплексного впливу, що формує інформаційну базу для здійснення результативної та якісної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні методико-прикладного забезпечення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств.

Отримані результати дисертаційної роботи впроваджено у діяльність вітчизняних машинобудівних підприємств: СП ТОВ «Сферос – Електрон» (довідка № 095/143/01 від 31.07.2015 р.), ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» (довідка № 451/101 від 22.09.2015 р.) та ПАТ «Іскра» (довідка № 78/08 від 03.11.2015 р.).

Основні положення дисертаційної роботи впроваджено у навчальний процес Національного університету «Львівська політехніка» та застосовуються під час викладання дисциплін: «Оподаткування та митне обслуговування

міжнародної економічної діяльності» (для студентів спеціальності 8.03050301 «Міжнародна економіка») та «Діагностика та експертиза в митній діяльності» (для студентів спеціальності 8.03060104 «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності») (довідка № 67-01-2112 від 26.11.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науковою працею. Усі наукові результати, викладені в дисертації, одержані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у роботі використано лише ті положення та ідеї, що становлять індивідуальний внесок автора.

Апробація результатів дисертації. Ключові положення і результати дисертації розглянуто та схвалено на таких міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури» (м. Львів, 16-18 травня 2013 р.); «Сучасні кризові явища в економіці і проблеми облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством» (м. Луцьк, 27 червня 2013 р.); «Управління персоналом у системі менеджменту організацій: тенденції та перспективи розвитку» (м. Львів - смт. Славське, 10-12 жовтня 2013 р.); «Проблеми управління експортно-імпортною діяльністю» (м. Львів, 13 травня 2014 р.); «Економічні перспективи підприємств та регіонів України в контексті основних соціально-еколого-економічних трендів» (м. Харків, 22 травня 2014 р.); «Проблеми обліку, контролю та аналізу в економіці на сучасному етапі» (м. Одеса, 23-24 травня 2014 р.); «Концепція сталого розвитку економічної та соціальної політики» (м. Київ, 3-4 жовтня 2014 р.); «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства» (м. Львів, 24-25 жовтня 2014 р.); «Актуальні проблеми використання потенціалу економіки країни» (м. Київ, 28-29 серпня 2015 р.); «Соціально-економічні аспекти розвитку економіки та менеджменту» (м. Львів, 25-26 вересня 2015 р.); «Стратегія розвитку України» (м. Ірпінь, 15 травня 2015 р.) та на наукових семінарах кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності (2013 р., 2014 р., 2015 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 20 наукових праць, серед яких: 1 колективна монографія, 7 статей у наукових фахових виданнях України (з них 2 статті у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних), 1 стаття у науковому періодичному виданні іноземної держави, 11 тез доповідей. Загальний обсяг опублікованих праць – 6,74 друк. арк., з них особисто автору належить 5,32 друк. арк.

Структура і обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 237 сторінок, у тому числі основний зміст роботи викладено на 182 сторінках. Робота містить 59 таблиць, 28 рисунків, 10 додатків, список використаних джерел зі 187 найменувань.

Розділ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗДІЙСНЕННЯ ЕТІОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Сутність та особливості етіологічної діагностики

В сучасних високодинамічних умовах ефективне управління підприємством не може здійснюватись без результативної та якісної інформаційної бази. З метою забезпечення підприємств такою інформаційною системою необхідно проводити низку діагностичних процедур. Діагностика виступає необхідною складовою управлінських систем на будь-якому підприємстві. На вітчизняних підприємствах практично не створюються та не використовуються новітні системи діагностики, внаслідок чого управлінці вищої ланки часто не володіють достатньою інформаційною базою про проблеми функціонування підприємств. На таких підприємствах, зазвичай, не здійснюється поглиблене аналізування причин, що спричинили ці проблеми, а лише виконується їх усунення. При цьому виникає потреба у поданні достовірної інформації про різні сфери діяльності організації, її проблемні аспекти та перспективи розвитку. У сучасних умовах все більшого значення набуває правильний вибір діагностичних систем. Залежно від структури інформації, що доступна на певному підприємстві, новітні системи діагностики надають змогу досліджувати обраний об'єкт за одним із двох можливих варіантів: від причини виникнення проблеми до наслідків, що можуть бути ними зумовлені, або ж у зворотному порядку: від симптомів прояву певних проблем до причин, що викликали ці симптоми. На сьогодні все більшого розвитку набуває причинно-наслідкова (етіологічна) система діагностики, проте, у науковій та навчально-методичній літературі немає чіткої методології здійснення етіологічної діагностики на підприємствах, також цей різновид діагностики не достатньо досліджений та відсутнє виокремлення характерних

рис і закономірностей його здійснення. З огляду на вищезазначене виникає необхідність більш ретельного дослідження етіологічної діагностики та виокремлення характерних особливостей цього виду діагностики.

Термін «діагностика» має медичне походження. У медичній літературі «діагноз» трактується як висновок щодо стану здоров'я досліджуваного об'єкта, який береться за основу при визначенні методики лікування хворого. Перекласти із грецької мови термін «діагностика» можна як здатність визначати. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» [20, с. 225] термін «діагностика» трактується як: розділ медицини, у якому вивчаються та ґрунтовно тлумачаться прояви та особливості хвороб, методи і принципи дослідження організму з метою правильного та обґрунтованого встановлення діагнозу; синонім поняття «діагностування»; комплексна перевірка принципів та особливостей функціонування різного роду систем з метою знаходження несправностей у функціонуванні обладнання або обчислювальної системи в цілому. У сучасній економічній літературі термін діагностика має безліч трактувань. Наприклад, у «Економічній енциклопедії» [41, с. 353] діагностика розглядається як масив наукових досліджень, за допомогою яких вдається виокремити цілі діяльності підприємства, установи чи організації, методи щодо досягнення поставлених цілей та відстежити набуті в процесі діяльності недоліки. Найбільш точно, влучне та змістовне визначення діагностики подають у своїй науковій праці автори О.Є. Кузьмін та О.Г. Мельник [74, с. 9], розглядаючи економічну діагностику підприємства як процес оцінювання, аналізування та ідентифікування тенденцій розвитку та стану окремих сфер діяльності підприємства або його діяльності в цілому за допомогою системи бізнес-індикаторів з метою нагромадження необхідної інформаційної бази щодо прийняття раціональних управлінських рішень для спрямування їх дії на усунення недоліків в роботі підприємства та знаходження сильних сторін організації. Саме на таке визначення категорії «діагностика» ми будемо орієнтуватись у наших подальших наукових розробках та дослідженнях. Погляди низки авторів на сутність поняття «економічна

діагностика підприємства» з урахуванням переваг та недоліків кожного твердження наведено у Додатку А.

Детальному дослідженню характерних ознак, особливостей та закономірностей розвитку діагностики підприємства як науки присвячено праці багатьох українських та зарубіжних науковців. Серед їх числа є автори, котрі розглядають співвідношення між поняттями «діагностики» та «аналізу» і вважають, що поняття «аналізу» є ширшим за «діагностику» або розглядають ці поняття як різні етапи управлінського процесу. Так, наприклад, Дж. К. Лафт ототожнює діагностику з аналізом, стверджуючи що діагностика – це вид аналізу, який застосовується щодо основних показників діяльності організації з метою встановлення причин відхилень та проблем у функціонуванні досліджуваного об'єкта [81, с. 17]. Т.А. Городня та Н.В. Білушак [29, с. 338] та В.А. Верба [21, с. 27] також вважають, що економічна діагностика підприємства є однією із складових економічного аналізу. У напрацюванні І.Г. Сокиринської [155, с. 148] економічна діагностика розглядається як етап управлінського процесу, що здійснюється після економічного аналізу. Виконане аналізування літературних джерел [21; 29; 81; 155] дає змогу стверджувати, що у деяких доробках вчених щодо дослідження сутності економічної діагностики відсутнє чітке розмежування між поняттями аналізу та діагностики, що є хибним твердженням, адже поняття економічної діагностики є за своїм економічним змістом значно ширшим. Така ж плутанина зустрічається в процесі аналізування літературних доробків, що охоплюють питання етіологічної діагностики.

Варто зауважити, що дослідженню різних аспектів здійснення економічної діагностики присвячено праці значної когорти науковців. Зокрема, Г.М. Рижаківа спрямовує свої дослідження на економічну діагностику та багатокритеріальну оптимізацію портфелю будівельних інвестицій [145]. О.А. Сметанюк у своїх дослідженнях обґрунтовує цілісність концептуальних засад діагностики фінансового стану, пропонує підхід до встановлення параметрів галузево приналежної моделі економічної діагностики фінансового

стану суб'єкта господарювання [153]. Напрацювання Ю.Б. Забалдіної у сфері економічної діагностики спрямовано на розроблення теоретико-методологічних засад діагностики економічного характеру ринку туристичних послуг [42]. Дослідження М.К. Бондарчук присвячено певним важливим аспектам дослідження методів економічної діагностики фінансової складової діяльності страхових компаній [12]. Л.П. Коваль у своїх наукових доробках виокремила проблеми наявної методології економічної діагностики банкрутства та сформувала систему індикаторів оцінювання кризового стану для потреб економічної діагностики фінансової неспроможності підприємницької структури [65]. Дослідження Р.В. Манна спрямовані на розроблення концептуальних підвалин діагностики впливу ринку нерухомого майна на розвиток національної економіки [86]. О.Є. Шапран у своїх напрацюваннях досліджує підходи до виокремлення завдань та визначення сутності економічної діагностики, також автор пропонує етапність виокремлення результатів економічної діагностики маркетингового комплексу в підприємницькій діяльності [176]. У напрацюваннях С.В. Ісаєвої провідне місце займає дослідження методів та показників економічної діагностики [61]. У джерелі [156] пропонується схематичне відображення реалізації діагностики фінансового забезпечення. Н.Є. Скрипник та І. Ю. Калмикова у своїх доробках відводять вагоме місце розробленню концептуального схематичного механізму здійснення комплексної економічної діагностики управлінського процесу [150], в іншому напрацюванні авторів надано значної уваги відображенню структурно-логічної схеми реалізації технології діагностики економічного спрямування в антикризовому управлінні [151]. Значна увага до економічної діагностики підприємницької діяльності простежується і у джерелах [51; 60; 83; 136], що присвячені висвітленню та обґрунтуванню певних теоретичних та практичних аспектів такої діагностики. Проте, не зважаючи на значну увагу науковців до економічної діагностики, етіологічна діагностика підприємницької діяльності є недостатньо дослідженою, її категоріально-понятійний апарат є маловідомим, авторським надбанням за цією тематикою притаманна

фрагментарність, що формує завади у застосуванні етіологічної діагностики на практиці та формуванню завершених методичних засад.

Термін «етіологічна діагностика», аналогічно як і термін «діагностика», має медичне походження та зародилось від поняття «етіологія» (походить від грецьких слів «причина» і «наука»), під яким розуміють розділ медицини, що займається дослідженням різноманітних причин (першоджерел) виникнення захворювань. В медичній літературі поняття «етіологія» часто є аналогом поняттю «причини» певного захворювання. Аналізування фахових медичних праць дозволяє нам стверджувати, що у процесі лікування живих організмів поняття етіологічної діагностики нерозривно пов'язане з основними складовими цього процесу: етіологією (причиною), патогенезом (особливостями перебігу захворювання) та симптомом (наслідком). Протилежною за своїм економічним змістом є симптоматична діагностика, котра у працях сучасних авторів аналізується поряд із етіологічною та при наведенні типології діагностичних систем розглядається за однією класифікаційною ознакою. Тому при аналізуванні етіологічної діагностики варто б було розглядати також симптоматичну діагностику для наведення відмінностей цих двох різновидів діагностичних систем (для протиставлення).

Проаналізувавши погляди науковців на зміст поняття «етіологічної діагностики», можна зробити висновок, що різні автори надають однакового значення поняттю етіологічної діагностики як економічному явищу, проте відмінного за його місцем та обсягом охоплення в економічному процесі. Так, наприклад, О.Г. Мельник [96, с. 20] стверджує, що під етіологічною діагностикою слід розуміти систему діагностики (тобто оцінювання, аналізування та ідентифікування), основою якої є причинно-наслідкові зв'язки та котра націлена на визначення ключових чинників середовища функціонування підприємства і встановлення їх впливу на функціонування об'єкта дослідження в майбутньому. Цей різновид діагностики, на думку автора, діагностує досліджуваний об'єкт за підходом: від причин виникнення до симптомів, спричинених цими причинами. Симптоматичну діагностику, на

відміну від етіологічної, автор розглядає як систему діагностики, що першочергово досліджує результати діяльності організації з подальшим виявленням факторів, що спричинили такий розвиток подій.

У напрацюванні Т.А. Городньої та Н.В. Білушак автори пропонують вважати, що: «етіологічна діагностика – це система аналізу економічної діяльності підприємства, що побудована за принципом зосередження основної уваги дослідника на встановленні зв'язків між подіями внутрішнього та зовнішнього середовища господарювання. Така система діагностики дає змогу передбачати розвиток позитивних чи негативних процесів на підприємстві. Симптоматична діагностика – це система аналізу, що фіксує різні вияви певних чинників, а потім досліджує їхні зв'язки» [29, с. 338].

А.П. Гречан, Н.Й. Радіонова [30] розуміють під етіологічною діагностикою систему також лише аналізу економічних результатів діяльності досліджуваного підприємства, котра базується на першочерговому дослідженні причин з наступним встановленням симптомів, тобто основою побудови такої системи є виокремлення причинно-наслідкових зв'язків між внутрішніми та зовнішніми чинниками середовища функціонування організації. Під симптоматичною діагностикою автори розуміють також сукупність процедур аналізу, котра розглядає конструктивні чи деструктивні зміни у функціонуванні аналізованого підприємства з подальшим дослідженням причинно-наслідкових зв'язків, що стали основою таких зрушень. П.А. Фісуненко та Н.С. Звагольська під етіологічною діагностикою підприємницької діяльності розуміють: «систему аналізу економічної діяльності підприємства, що побудована за принципом «від причини до симптому», тобто за принципом зосередження основної уваги дослідника на встановленні причинно-наслідкових зв'язків між подіями внутрішнього та зовнішнього середовища господарювання. Така система діагностики дає змогу передбачати розвиток позитивних чи, навпаки, деструктивних процесів на підприємстві» [173].

Шахін Анвер Оглі Омаров стверджує, що: «етіологічні діагностичні процедури дозволяють встановити причинно-наслідкові зв'язки між змінами

параметрів-характеристик внутрішнього та зовнішнього середовищ та формуванням позитивних чи деструктивних зрушень соціально-економічного стану підприємства, тобто діагностичне дослідження спрямовано на встановлення правил переходу від причини до симптому. Це дозволяє прогнозувати подальший розвиток бажаних чи навпаки негативних процесів на підприємстві і залежно від результатів прогнозу приймати відповідні управлінські рішення щодо удосконалення бізнес процесів функціонуючого об'єкта» [130].

Здійснивши аналіз літературних джерел [29; 30; 96; 173], у працях [29; 30; 173] простежується виокремлення поняття «етіологічна діагностика» як однієї із складових економічного аналізу і лише у літературному джерелі [96] поняття «етіологічної діагностики» автор розглядає ширше від «аналізу». У доробках автора процес етіологічної діагностики, окрім аналізу, охоплює ще й оцінювання та ідентифікування стану підприємства.

Недостатність уваги з боку дослідників економічної діагностики до поняття етіологічної діагностики відстежується і у значному ігноруванні цього різновиду за класифікаційними ознаками при наведенні типології діагностичних систем. Так, наприклад, Л.С. Туркоман у своїй науковій роботі [168, с. 88-89] виокремлює наступні види діагностичних систем: економічна діагностика, фінансова діагностика, діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства, бізнес-діагностика, діагностика банкрутства, експрес-діагностика, фундаментальна діагностика, економіко-фінансова діагностика. Т.О. Загорна [43, с. 26-27] висвітлює такі види економічної діагностики: експрес-діагностика, діагностика економічного стану аналізованого об'єкта та діагностика банкрутства. І.А. Чорновіл пропонує класифікувати економічну діагностику фінансового стану суб'єкта господарювання за напрямками, типами та цілями, проте за жодною із виокремлених ознак автор не виокремлює етіологічної діагностики [175, с. 210]. Огляд літературних джерел [43; 168; 175] дає змогу стверджувати, що деякі автори виокремлюють різновиди економічної діагностики за несумісними класифікаційними ознаками, а також у жодній з

аналізованих праць не виокремлена етіологічна діагностика як один із видів діагностики підприємства.

Комплексну класифікацію систем економічної діагностики підприємства подано у науковій праці О.Г. Мельник [96, с. 19-21]. За однією із класифікаційних ознак - вхідною базою - автор виокремлює етіологічну та симптоматичну діагностику. Виокремлення етіологічної діагностики як важливого типу економічної діагностики підприємства здійснюють також у працях [4; 5; 30; 125; 126]. Залежно від характеру діагностичного дослідження функціонуючого об'єкта-підприємства, виділяють етіологічну та симптоматичну діагностику в праці [79]. Проаналізувавши літературні джерела [4; 5; 30; 79; 96; 125; 126] стає зрозумілим, що деякі сучасні автори надають вагомого значення етіологічній діагностиці підприємства як важливому різновиду економічної діагностики. Здійснивши попередні дослідження літератури, можна стверджувати, що у сучасних доробках вчених немає достатньої інформації щодо методики побудови систем етіологічної діагностики. Цей різновид діагностики не досліджується належним чином і в більшості наукових праць представлено лише певні теоретичні аспекти етіологічної діагностики, а у деяких працях взагалі відсутнє виокремлення цієї діагностики за класифікаційними ознаками.

Узагальнення поглядів науковців на сутність поняття етіологічної діагностики в розрізі поняття економічної діагностики підприємства дає змогу стверджувати, що етіологічна діагностика діяльності підприємства – це процес оцінювання, аналізування та виокремлення тенденцій розвитку окремих сфер діяльності або підприємства загалом, котрий здійснюється за першочерговим визначенням основних факторів, що впливають або можуть впливати на діяльність суб'єкта господарювання, з наступним ідентифікуванням та прогнозуванням спричинених їх дією наслідків. Цей різновид економічної діагностики діяльності підприємства націлений, зазвичай, на встановлення майбутнього стану підприємства та є основою для прийняття зважених управлінських рішень щодо уникнення негативних наслідків або, навпаки,

стимулювання конструктивних змін. На відміну від етіологічної діагностики підприємства, діагностика симптоматична є процесом оцінювання, аналізування та виокремлення стану його окремих сфер діяльності або підприємства в цілому, котрий здійснюється за принципом першочергового визначення наслідків (результатів діяльності підприємства) з наступним виокремленням основних факторів, які стали причиною такого розвитку подій на підприємстві.

Симптоматична діагностична система ґрунтується на комплексному дослідженні результатів дії множини факторів та обґрунтованій класифікації цих проявів для полегшення процесу прийняття зважених управлінських рішень на підприємстві. Під час використання такого типу діагностичного дослідження основна увага приділяється вивченню симптомів, котрі в результаті аналізу розподіляються на позитивні та негативні, утворюючи при цьому відповідні сукупності симптомів, що можуть застосовуватись для зміни природного стану підприємства та досягнення позитивних чи деструктивних результатів у діяльності досліджуваного об'єкта. Наступний етап симптоматичної діагностики ґрунтується на виявленні основних причин, що стали або можуть стати основою такого перебігу подій. Застосування на сучасних підприємствах етіологічної та симптоматичної систем діагностики у поєднанні дозволять управлінцям створити якісну інформаційну базу причин і наслідків та відслідковувати у подальшій діяльності їх перші прояви, маючи змогу при цьому конструктивно відреагувати на очікувані зміни в підприємницькій діяльності і трансформувати хід розвитку необхідних елементів у потрібному напрямі.

Огляд думок науковців щодо етіологічної діагностики діяльності підприємства дозволяє визначити спрямування даного типу діагностичних систем на дослідження причинно-наслідкових зв'язків між основними факторами, що впливають на об'єкт дослідження, та симптомами, що можуть бути викликані дією цих факторів. Причинно-наслідкові зв'язки – це взаємозв'язок між причиною, першоджерелом виникнення певної події чи

явища та наслідком, що був спричинений дією такої причини (фактора), з дотриманням обов'язкової хронології між цими подіями. Система етіологічної діагностики діяльності підприємства охоплює сукупність взаємопов'язаних елементів, формування яких відбувається в межах функціонального навантаження етіологічної діагностики.

Зважаючи на важливість застосування етіологічної діагностики у визначенні тенденцій здійснення підприємницької діяльності, виникає яскраво виражена необхідність у дослідженні концепції здійснення етіологічної діагностики, для вивчення якої необхідно сформувати комплексну типологію різновидів етіологічної діагностики такої діяльності підприємств.

На основі аналізування літературних джерел [4; 5; 30; 43; 79; 96; 125; 126; 168; 175] та виконаних наукових досліджень систематизовано різновиди етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, котра передбачає таку класифікацію:

1. За деталізованістю діяльності:

- поверхнева – застосовується за наявності обмежень у часових та інформаційних ресурсах;
- поглиблена етіологічна діагностика.

2. За прогностичним періодом:

- тижнева (спрямована на прогнозування терміном до одного тижня);
- місячна (спрямована на прогнозування терміном до одного місяця);
- квартальна (прогнозування відбувається на тримісячний період);
- річна (терміном до одного року);
- багаторічна (терміном до п'яти років) тощо. Проведення процедур етіологічної діагностики на довші періоди не є доцільним у зв'язку із значним зниженням об'єктивності результату.

3. За формою:

- якісна (спрямована на етіологічне діагностування якісних ознак параметрів дослідження);

- кількісна (спрямована на прогнозування кількісних значень параметрів дослідження).

4. За періодичністю проведення:

- періодична (через сталі часові лаги);
- неперіодична (через хаотичні часові інтервали).

5. За змістовим наповненням:

- часткова (передбачає етіологічне діагностування певних елементів діяльності підприємств);
- комплексна етіологічна діагностика (передбачає діагностування діяльності підприємства як злагодженої системи, охоплюючи всі її компоненти одночасно).

6. За плановістю:

- запланована;
- позапланова.

7. За суб'єктом етіологічного діагностування:

- внутрішньосуб'єктна (передбачає проведення діагностичних процедур етіологічного спрямування внутрішніми працівниками підприємства);
- зовнішньосуб'єктна (передбачає проведення етіологічної діагностики із залученням зовнішніх суб'єктів, тобто спеціальної установи або окремих працівників, що не є постійними кадрами підприємства).

Наведена класифікація різновидів етіологічної діагностики діяльності підприємств дає змогу встановити характер та параметри, визначити необхідність та доцільність проведення на підприємстві діагностичних процедур етіологічного спрямування. Також висвітлена комплексна класифікація типів етіологічної діагностики є важливим етапом та невід'ємним елементом у комплексному дослідженні етіологічної діагностики.

Для побудови на підприємстві функціональної та раціональної системи етіологічної діагностики необхідно запровадити якісну систему збору та опрацювання інформації за її відсутності, або відповідно налаштувати систему, якщо така уже існує. За даними експертів, для формування на підприємстві

злагодженої інформаційної бази необхідними є значні затрати часу та фінансів, а також залучення додаткових працівників або розширення завдань наявним. При цьому обов'язковою умовою є відповідальність працівників за достовірність наданої ними інформаційної бази про всі сфери функціонування підприємства, а також про усі конструктивні або деструктивні зміни в діяльності організації.

Етіологічна система діагностики підприємства в основному націлена на вивчення факторів, що можуть спричинити певні зміни у функціонуванні досліджуваного об'єкта, а також на дослідження сутності, динаміки та механізму їх дії, сукупність котрих в контексті етіологічного дослідження прийнято називати патогенезом. Особливістю патогенезу є виявлення всіх можливих механізмів розвитку, викликаних дією однієї причини, що може призвести до різних наслідків у діяльності організації. Тобто, один фактор може спричинити різну дію на діяльність досліджуваного підприємства, в той самий час як різні причини можуть мати однакову дію на об'єкт. Також дія одного і того ж фактора на діяльність однієї організації може мати згубний характер, а на розвиток іншої - практично не вплинути, що залежатиме від характерних особливостей об'єкта – розміру, структури управління, стадії життєвого циклу та ін. Фактор, що став причиною певних змін у функціонуванні підприємства, може не брати участь в подальшому розвитку змін (наприклад, виникнення нового конкурента), а інший може продовжувати свою дію, беручи участь в патогенезі процесу (відтік покупців до конкурента).

Виконані наукові дослідження дозволяють виокремити ключові особливості етіологічної діагностики діяльності підприємства:

1. Предметом етіологічної діагностики є причинно-наслідкові зв'язки між основними факторами, які впливають на діяльність підприємства, та симптомами, які можуть бути спричинені дією цих факторів.
2. Етіологічна система діагностики базується на першочерговому дослідженні причин (факторів), що можуть впливати на досліджуваний об'єкт, з наступним встановленням симптомів.

3. Етіологічна діагностика діяльності підприємства націлена, зазвичай, на встановлення майбутнього (перспективного) стану організації.
4. Етіологічна система діагностики використовується для прийняття зважених управлінських рішень щодо уникнення небажаних ситуацій або досягнення запланованого значення показників, поставлених цілей, завдань.
5. Побудова на підприємстві етіологічної системи діагностики передбачає збільшення функціонального навантаження на працівників, що здійснюють збір, дослідження та опрацювання інформації, шляхом надання їм повноважень щодо розробки даних про причини, що можуть викликати зміни у функціонуванні конкретних сфер діяльності організації, та понесення відповідальності за достовірність наданої інформації.
6. За відсутності на підприємстві системи збору та опрацювання інформації побудова етіологічних діагностичних заходів (процедур) вимагатиме додаткових затрат часу, робочої сили та фінансів на запровадження відповідної системи.

Важливе місце у процесі дослідження етіологічної діагностики відводиться виокремленню та поясненню властивостей, дослідження яких необхідне для глибокого усвідомлення різноманітних параметрів і характеристик системи етіологічної діагностики з метою подальшого ефективного використання її на підприємствах.

Вивченню та виокремленню властивостей діагностичних систем загалом надано важливого значення у праці О.Г. Мельник. Автор виокремлює такі властивості системи діагностики, як: цілісність, декомпозиційність, емерджентність, саморозвиток, відкритість тощо [96, с. 18-19]. С.Т. Пілецька у своїх дослідженнях відводить вагомє місце наведенню властивостей економічної діагностики специфічного характеру, що мають місце в антикризовому управлінні, та зараховує до таких: «вивчення нових якостей об'єкта управління внаслідок розвитку підприємства; виявлення причинно-наслідкових зв'язків у розвитку об'єкта і суб'єкта управління; визначення меж експертного знання менеджера та експертних систем, що використовуються в

діагностуванні кризи, її попередженні і виході з неї; моніторинг за зміною макросередовища підприємств, що істотно знижує керованість і міру інформаційного контролю, вірогідність прогнозування; необхідність підвищення ефективності антикризових і прогностичних функцій діагностики» [134, с. 68].

На основі аналізування літератури та виконаних досліджень за проблемою нами встановлено, що система етіологічної діагностики діяльності підприємства характеризується такими властивостями як:

- комплексність інформаційної бази, тобто неможливість системи етіологічної діагностики аналізувати одні фактори впливу, ігноруючи інші фактори, що також можуть чинити значний вплив на об'єкт дослідження;

- згрупованість факторів впливу, тобто недоцільність хаотичного підбору факторів;

- здатність до поділу, означає, що система етіологічної діагностики має властивість структурного поділу складових елементів на менші за своїм обсягом охоплення;

- цільове спрямування, тобто всі елементи та складові етіологічної діагностики повинні бути спрямовані на досягнення конкретно встановлених цілей;

- прогнозованість, властивість системи етіологічної діагностики визначати майбутній, перспективний стан підприємства;

- факторологічне ідентифікування, система етіологічної діагностики передбачає виокремлення чинників впливу на певні досліджувані елементи чи процеси;

- інноваційність, тобто здатність системи етіологічної діагностики до постійного вдосконалення та виокремлення нових властивостей в процесі зміни чи перебудови основних елементів системи;

- стабільність істотних ознак, здатність системи етіологічної діагностики зберігати своє основне призначення, ключові ознаки та характерні властивості під дією різного роду факторів та змін;

- відкритість до зовнішнього середовища, здатність системи етіологічної діагностики перебувати у постійному контакті із оточуючим середовищем та здійснювати обмін різного роду ресурсами (матеріальними, інформаційними тощо);

- трансформаційність, здатність причин (факторів) переходити у наслідки, вплив котрих може проявлятися у вигляді позитивних, негативних або ж нейтральних змін;

- стійкість елементів, здатність системи етіологічної діагностики утримувати функціональний стан при не дієвості якогось із елементів системи;

- еквіфінальність, можливість системи етіологічної діагностики досягати поставлених цілей і результатів незалежно від вхідних параметрів системи;

- гнучкість, здатність системи етіологічної діагностики адаптуватися до зміни факторів впливу на діяльність досліджуваного об'єкта;

- продуктивність, здатність системи продукувати позитивний результат від виконаних діагностичних процедур, який спрямований на прийняття обґрунтованих управлінських рішень в організації тощо.

Отже, результати наукових досліджень за проблемою етіологічної діагностики дають змогу стверджувати, що така діагностична система не достатньо описана у працях сучасних авторів, незважаючи на її практичну цінність у наданні обґрунтованих та достовірних рекомендацій вищій ланці управління підприємством для прийняття керівниками зважених та раціональних управлінських рішень з орієнтацією на конструктивні зміни.

1.2. Експортно-імпортна діяльність підприємств як об'єкт етіологічної діагностики

На сьогодні зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) підприємницьких структур є важливим елементом в освоєнні нових збутових ніш, пошуку доступу до обмежених ресурсів, налагодженні міжнародних зв'язків, залученні інвестицій тощо. Здійснення зовнішньоекономічної діяльності створює низку

переваг не лише підприємствам, але й країні розташування підприємств, регулюючи валютні курси, зміцнюючи національну валюту та сприяючи надходженням в казну держави. Основними різновидами ЗЕД, що займають визначальну частку серед інших видів зовнішньоекономічної діяльності, є експорт та імпорт.

Здійснення зовнішньоекономічної, в тому числі й експортно-імпоротної діяльності, регулюється та регламентується низкою законодавчих та нормативно-розпорядчих актів, серед яких:

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-ХІІ від 16.04.1991 (редакція від 01.01.2016 р., підстава № 905-19) [45], в якому розкрито основні терміни, що застосовуються у зовнішньоекономічній діяльності, наведено принципи ЗЕД, визначено суб'єкти та види зовнішньоекономічної діяльності тощо.
2. Закон України «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій в галузі зовнішньоекономічної діяльності» № 351-14 від 23.12.1998 р. (редакція від 15.10.2014, підстава 1669-18) [48], в якому визначено основні засади та особливості здійснення товарообмінних операцій у галузі ЗЕД.
3. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» N 185/94-ВР від 23.09.94 (редакція від 15.10.2014 р., підстава 1669-18) [47], що регулює валютні операції між суб'єктами – учасниками ЗЕД. В статті 1 Закону зазначено: «Виручка резидентів у іноземній валюті підлягає зарахуванню на їх валютні рахунки в уповноважених банках у строки виплати заборгованостей, зазначені в контрактах, але не пізніше 180 календарних днів з дати митного оформлення (виписки вивізної вантажної митної декларації) продукції, що експортується, а в разі експорту робіт (послуг), прав інтелектуальної власності - з моменту підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг, експорт прав інтелектуальної власності. Перевищення зазначеного строку потребує висновку центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері економічного розвитку» [47, ст.1].

4. «Митний кодекс України» № 4495-17 від 13.03.2012 р. (редакція від 07.01.2016 р., підстава 902-19) містить інформацію стосовно законодавства України з питань державної митної справи (ст.1), особливостей набрання чинності законами України та іншими нормативно-правовими актами з питань державної митної справи (ст. 2), особливостей застосування законів України та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи (ст. 3) тощо [100].

5. Закон України «Про режим іноземного інвестування» N 93/96-ВР від 19.03.96 р. (редакція від 11.08.2013 р., підстава 406-18) [49], в якому описано види та форми іноземних інвестицій, об'єкти що можуть підлягати іноземному інвестуванню тощо та багато інших нормативно-правових актів.

6. Закон України «Про торгово-промислові палати в Україні» № 671/97-ВР від 02.12.1997 р. (редакція від 01.10.2016 р., підстава 835-19) [50], в статті 3 якого визначено завдання Торгово-промислової палати України у сфері ЗЕД: «сприяння розвиткові зовнішньоекономічних зв'язків, експорту українських товарів і послуг, подання практичної допомоги підприємцям у проведенні торговельно-економічних операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках, освоєнні нових форм співробітництва» [50, ст. 3]. Стаття 11 регламентує права Торгово-промислової палати, серед яких: «проводити на замовлення українських та іноземних підприємців експертизу, контроль якості, кількості, комплектності товарів (у тому числі експортних та імпорتنних) і визначати їх вартість» [50, ст. 11].

7. Закон України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» № 1540а-ХІІ від 10.09.1991 (набрання чинності від 05.10.1991 р.), в якому охарактеризовано основні засади та особливості захисту іноземних інвестицій в Україні, а також регламентовано права та обов'язки іноземних інвесторів [44].

Отже, в сучасних умовах стрімкого зростання конкуренції експортна та імпортна діяльність є необхідною складовою комплексного функціонування економіки країни та важливими різновидами зовнішньоекономічної діяльності. Підприємства, що здійснюють експортно-імпорتنу діяльність, менш вразливі

до впливу мікроекономічних чинників середовища функціонування. Експорт продукції підприємств допомагає у вирішенні низки важливих завдань: збільшенні прибутковості; нарощенні обсягів продажу; пошуку нових ділових партнерів; покращенні якісних характеристик продукції; уникненні сезонності попиту на товари тощо. Імпорт надає змогу знаходження ресурсів, що відсутні в країні функціонування, зниження вартості продукції шляхом використання матеріалів нижчої вартості із закордонних ринків тощо.

Зважаючи на важливість експорту та імпорту для економіки країни та для функціонування всіх сфер бізнесу, вагомим елементом ефективного здійснення експортно-імпортової діяльності є безперервне аналізування, оцінювання та виокремлення тенденцій розвитку даного різновиду ЗЕД. Вирішити ці завдання можна за допомогою здійснення на підприємстві низки діагностичних процедур щодо експортно-імпортової діяльності, адже саме діагностика передбачає процес оцінювання, аналізування та визначення особливостей діяльності і тенденцій розвитку окремих сфер функціонування підприємства (в тому числі й сфери експортно-імпортової діяльності) чи його функціонування загалом за допомогою системи економічних індикаторів для накопичення необхідної інформації щодо прийняття зважених рішень на всіх рівнях управління організацією з метою спрямування їх дії на елімінацію недоліків в діяльності підприємства та виокремлення сильних сторін бізнес структури. Етіологічна діагностика експортно-імпортової діяльності підприємства, на відміну від інших видів діагностики, передбачає першочергове визначення основних факторів, що впливають на експорт та імпорт підприємства, з наступним виокремленням наслідків, спричинених дією таких чинників. Зважаючи на високу динамічність сучасних умов ведення експортно-імпортової діяльності, визначення сутності поняття «експортна діяльність» та «імпортна діяльність» і наведення комплексної типології основних факторів впливу на експортно-імпорту діяльність з метою встановлення майбутнього стану організації є актуальним.

Експортній діяльності підприємств присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед них В.Є. Єрмаченко, С.В. Лобунська та ін.

[129], які під експортною діяльністю підприємства розуміють продаж товарів чи послуг експортерами, що є резидентами країни, з котрої відбуватиметься експорт продукції, зарубіжним суб'єктам ЗЕД (нерезидентам) за можливої оплати шляхом бартеру з необов'язковим перетином продукцією митного кордону країни. У джерелі [99] автори стверджують, що експортна діяльність належить до числа пріоритетних зовнішньоторгівельних операцій та формулює незначні зобов'язання і мінімальну ризиковість щодо ресурсного забезпечення підприємства у порівнянні із іншими різновидами зовнішньоекономічної діяльності. На думку О.В. Шкурупія, В.В. Гончаренка та І.А. Артеменка, експортна діяльність підприємств передбачає продаж товарів чи послуг, що були виготовлені на території країни-експортера суб'єктам країни-імпортера [179]. У Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» експорт розглядається як реалізація товарів з метою отримання матеріальної винагороди українськими учасниками ЗЕД (зовнішньоекономічної діяльності) зарубіжним суб'єктам ЗЕД без обов'язкового переміщення товарами митного кордону країн та зараховуючи реекспорт [45]. На противагу вищезазначеному, для здійснення експортної діяльності у Податковому кодексі України обов'язковою умовою є перетин митного кордону України, котрий засвідчує відповідно оформлена вантажно-митна декларація, що є причиною виникнення податкових зобов'язань [135]. Проаналізувавши літературні джерела [45; 99; 129; 135; 179], стає очевидною існуюча розбіжність у визначенні поняття «експортна діяльність» за параметром переміщення продукції через митний кордон країни. Зважаючи на вищезазначене, логічно було б припустити, що експорт продукції передбачає перетин кордону, наслідком чого є заповнення вантажно-митної декларації як невід'ємної складової експортної діяльності.

Узагальнення поглядів авторів [45; 99; 129; 135; 179] на сутність поняття «експортна діяльність» підприємства дає змогу нам зазначити, що експортна діяльність підприємства – це низка взаємопов'язаних операцій, що передбачають продаж товарів з обов'язковим переміщенням їх через митний кордон з метою надання у володіння цієї продукції партнеру з-за кордону.

Дослідженню сутності поняття «імпортна діяльність» також присвячено праці багатьох науковців. Зважаючи на те, що в економічних науках операція є частиною цілого процесу або діяльності, можна стверджувати, що будь-яка зовнішньоекономічна операція є частиною такої ж діяльності, тобто імпортна операція є складовою імпортною діяльністю підприємства. З метою проведення комплексного та ґрунтовного дослідження логічно було б поряд із значенням поняття «імпортна діяльність», що тотожне змістовому наповненню категорії «імпорт», розглянути сутність поняття «імпортна операція» як основного складового елемента імпорту. Сукупність взаємопов'язаних, послідовних імпортних операцій складають імпортну діяльність підприємства.

На думку В.Є. Навицького, імпорт товарної продукції передбачає завезення на територію країни товарної маси за відповідно оформленою купівельною операцією із іншої країни для продажу і споживання продукції на теренах країни-імпортера [127]. О.В. Шкурूपій під значенням поняття «імпорт» розглядає процес, що передбачає купівлю продукції товарного та нетоварного характеру, виготовлену на території держави іноземного партнера для вжитку або подальшого продажу у територіальних межах країни-імпортера [179]. К.Е. Решетняк під імпортом розуміє ввезення на територію імпортуєчої країни продукції, що виготовлена або підлягає реалізації на території країни-контрагента з метою її використання чи перепродажу. Також автор вважає необхідним зараховувати до імпорту ввезення продукції з «приписних складів» та «вільних зон», операції реімпорту та товари, що перетинають кордон з метою їх переробки під контролем митних служб. На думку автора, до імпорту слід зараховувати також продукцію, завезену «материнськими компаніями» транснаціональних корпорацій їх «дочірнім компаніям» за умови, що обидві локалізовані на території різних країн [144].

Змістове наповнення поняття «імпортна операція» також розглядає та удосконалює багато представників економічної науки. Так, на думку Н.М. Тюріної, імпортні операції є процесом купівлі та перевезення через митний кордон країни товарів іноземного походження з метою реалізації такої

продукції на національному ринку або власного споживання імпортером. За переконаннями автора, обов'язковою умовою будь-якої імпоротної операції є її правове підтвердження за допомогою угоди зовнішньоторговельного характеру [169]. Е.А. Зінь під імпортними операціями розуміє такий тип операцій, що характеризуються залученням суб'єктом з України із виплатою відповідної грошової компенсації продукції шляхом необов'язкового ввезення цієї продукції на територіальні землі країни-імпортера, а передбачаючи можливість споживання такого товару суб'єктами різного роду діяльності, що розміщені за кордоном [52]. На думку В.В. Козика, Л.А. Панкової та ін., термін імпортна операція – це процес залучення продукції із-за кордону із виплатою відповідної матеріальної винагороди та перетином цією продукцією кордону України з метою її внутрішнього використання суб'єктом зовнішньоекономічних відносин на території країни-імпортера або подальшого перепродажу. З позиції авторів імпортна операція не може відбутись без факту перетину продукцією митного кордону країни-імпортера після проведення відповідних законодавчо-визначених процедур [53]. Аналізування літературних джерел [52; 53; 127; 144; 169; 179] ще раз підтверджують, що поняття «імпортна операція» є основним складовим елементом поняття «імпортна діяльність», проте автори часто ототожнюють дані поняття, що не є зовсім вірним твердженням.

У Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» під імпортом розглядається купівля товарів з метою отримання матеріальної винагороди українськими учасниками ЗЕД (зовнішньоекономічної діяльності) у зарубіжних суб'єктів ЗЕД без обов'язкового переміщення товарами митного кордону країн [45]. На противагу вищезазначеному, для здійснення імпоротної діяльності у Податковому кодексі України обов'язковою умовою є перетин митного кордону України, котрий засвідчує відповідно оформлена вантажно-митна декларація, що є причиною виникнення податкових зобов'язань [135]. Проаналізувавши літературні джерела [45; 135], стає очевидною існуюча розбіжність у законодавчій базі щодо визначення сутності поняття «імпорт» за параметром переміщення продукції через митний кордон країни. Зважаючи на

вищезазначене, логічно було б припустити, що імпорт продукції все ж таки передбачає перетин кордону, наслідком чого є заповнення вантажно-митної декларації як невід'ємної складової імпоротної діяльності.

У економічній літературі наводиться часткова класифікація різновидів зовнішньоекономічної діяльності [46; 62; 67; 169; 179]. У класифікаторі УКТЗЕД сформовано типологію товарів зовнішньоекономічної діяльності з поділом на відповідні класи [46]. Проте, у наукових працях не достатньо уваги приділяється комплексній типології різновидів експортно-імпоротної діяльності підприємства. У деяких джерелах зустрічається доволі узагальнена типологія, що не містить достатньої кількості класифікаційних ознак. Так, наприклад, у своїй праці О.В. Шкурупій розподіляє імпортні операції на прямі операції і непрямі операції [179]. Н.М. Тюріна групує експортно-імпортні операції за методом їх виконання на ті, до яких застосовується прямий метод, та операції, що передбачають їх виконання непрямим методом [169]. Проаналізувавши літературні джерела [46; 62; 67; 169; 179], стає очевидною необхідність наведення ґрунтовної та комплексної типології різновидів експортно-імпоротної діяльності, яка надасть змогу класифікувати імпорт підприємства за багатьма типологічними ознаками.

Узагальнення аналізування літературних доробків [45; 127; 135; 144; 179] щодо сутності поняття «імпортна діяльність» підприємства дає змогу нам зазначити, що імпортна діяльність підприємства – це низка взаємопов'язаних операцій, що передбачають купівлю товарів чи послуг суб'єктом підприємницької діяльності певної країни у контрагента із-за кордону з обов'язковим переміщенням продукції через митний кордон з метою надання у володіння цієї продукції суб'єкту країни-імпортера. На нашу думку, поняття «імпортна операція» передбачає сукупність взаємопов'язаних дій, що здійснює суб'єкт однієї країни шляхом одноразової купівлі продукції у резидента іншої країни для подальшого використання або реалізації з метою отримання прибутків, та є основним складовим елементом імпоротної діяльності.

Для визначення факторів впливу на експортну та імпорتنу діяльності підприємства важливою передумовою є встановлення сутності поняття «фактор». Під фактором у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» розуміють спонукальну силу певного процесу чи явища [19, с.1526]. Чинник у тому ж джерелі трактують як ведучу силу будь-якого процесу, причину, фактор [19, с.1609]. Тобто, поняття «фактор» та «чинник» розглядатимуться нами у подальших дослідженнях як синонімічні. Е.О. Ковтун та В.М. Швець [68] поділяють фактори впливу на ЗЕД підприємства (в тому числі і на експортну та імпорتنу діяльності як невід'ємні складові ЗЕД), на фактори внутрішнього та зовнішнього середовища. А.О. Фатенок-Ткачук теж поділяє чинники, що впливають на ЗЕД підприємства, на внутрішні та зовнішні, розмежовуючи, своєю чергою, зовнішні на фактори мікросередовища та макросередовища [170]. Е. В. Печеркіна пропонує здійснювати класифікацію чинників впливу за критерієм середовища функціонування на зовнішнього та внутрішнього впливу [133, с. 89]. К. В. Селезньова вважає, що доцільно здійснювати групування факторів впливу на розвиток експортної діяльності підприємства на зовнішні та внутрішні, а зовнішні, в свою чергу, класифікувати на фактори мікро та макро середовища [149, с. 104-105]. Проаналізувавши джерела [68; 133; 149; 170], зауважимо, що більшість авторів поділяє чинники впливу на підприємницьку та зовнішньоекономічну діяльність, в тому числі і на експортно-імпорتنу діяльність, на внутрішні та зовнішні. На нашу думку, така характеристика факторів впливу на експорт та імпорт не є комплексною, адже чинники виділяють лише за однією класифікаційною ознакою: ступенем охоплення середовища впливу. Отже, недостатньо висвітленою залишається проблема відображення комплексної типології факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність підприємств.

На основі аналізування літературних джерел вітчизняних та зарубіжних авторів [68; 133; 149; 170] та виконаних досліджень систематизовано і доповнено класифікацію факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність

підприємств, котра передбачає, що фактори впливу на експорт та імпорт можна типологізувати наступним чином:

1. За ступенем спонукання до експортної (імпортної) діяльності: заохочувальні (фактори, що сприяють здійсненню експортної (імпортної) діяльності) та гальмівні (ускладнюють започаткування та/або розширення експортної (імпортної) діяльності підприємством).

До заохочувальних факторів стосовно експортної діяльності можна віднести: зростання попиту на продукцію за кордоном; вищу рентабельність продукції на закордонних ринках; наявність конкурентних порівняльних переваг; встановлення закордонних зв'язків; уникнення сезонності попиту на основні товари тощо. До гальмівних факторів щодо започаткування підприємством здійснення експортної діяльності, можна зарахувати: нестабільність законодавчої бази щодо зовнішньоекономічних операцій; необізнаність в особливостях нормативно-правової бази інших країн.

До заохочувальних стосовно імпортної діяльності факторів варто зарахувати: зростання попиту на імпортовану продукцію на внутрішньому ринку; високу ціну аналогічної продукції на національному ринку; відсутність необхідних комплектуючих чи сировини або кінцевої продукції на внутрішньому ринку; неможливість вирощування, видобування чи виготовлення даної продукції через географічні, кліматичні та інші особливості ринку країни-імпортера тощо. До факторів гальмівних, що ускладнюють започаткування підприємством ведення імпорту, можна віднести: нестабільність законодавчої бази щодо зовнішньоекономічних операцій; відсутність необхідної інформації щодо попиту на конкретну продукцію тощо.

2. За ступенем охоплення середовища впливу: фактори зовнішнього середовища та фактори внутрішнього середовища. До факторів зовнішнього середовища зараховують: законодавчу базу та політико-інституційні фактори в країнах експортера (імпортера) та контрагентів; імпортерів – споживачів продукції (для експорту) та аналогічно для імпорту; постачальників тощо. До факторів внутрішнього середовища відносять: основні цілі експортної чи

імпортової діяльності підприємства; ресурсне забезпечення експорту та імпорту; технологію виробництва орієнтованої на експорт продукції тощо.

3. За ступенем контрольованості: контрольовані, неконтрольовані та частково контрольовані. До контрольованих зазвичай зараховують: цілі підприємства щодо експортно-імпортової діяльності; технологію ведення експортно-імпортової діяльності або виробництва експортної продукції тощо. До неконтрольованих зараховують: споживачів продукції; постачальників сировини (готових виробів) тощо. Вагоме значення при такому поділі становить тип ринку, на якому функціонує підприємство. Якщо ринок олігополістичного типу, то окремі неконтрольовані фактори можуть стати частково контрольованими або ж, навіть, цілковито контрольованими.

4. За часовим лагом дії: фактори тимчасової дії (здійснюють свій вплив на одноразовій або періодичній основі) та фактори постійної дії.

5. За сферою впливу: фінансово-економічні, маркетингові, управлінські, пов'язані з виробничим процесом, логістичні тощо.

6. За рівнем конструктивності: конструктивні фактори впливу на експортно-імпорту діяльність, деструктивні та нейтральні. До конструктивних стосовно експорту можна зарахувати фактори, що полегшують ведення експортної діяльності (сприяють її функціонуванню), наприклад спрощення процедури проходження митного оформлення; зменшення функціонального навантаження на працівників шляхом відкриття на підприємстві відділу ЗЕД, що буде відповідати за експорт товарів тощо. До деструктивних можна віднести чинники, котрі ускладнюють процедури здійснення експортної діяльності: подорожчання сировини та матеріалів; відтік висококваліфікованих кадрів тощо.

До конструктивних стосовно імпорту можна зарахувати: зниження імпортного (ввізного) мита; спрощення процедури проходження митного оформлення тощо. До деструктивних можна віднести чинники, котрі ускладнюють процедури здійснення імпорту: подорожчання виробів на зовнішньому ринку; нестабільність ціни на імпортовані товари тощо.

Нейтральні фактори жодним чином не впливають на ведення експортної та імпоротної діяльності підприємством у короткостроковому періоді, проте, у довгостроковому можуть змінити свій вплив та стати конструктивними або ж деструктивними.

7. За рівнем важливості: основні, другорядні. До основних факторів зараховують ті, що чинять значний вплив на експортну та імпорتنу діяльності підприємства та, зазвичай, мають тривалу дію. До другорядних логічно було б віднести фактори, вплив яких не є значним та якими можна знехтувати у певних випадках.

8. За механізмом дії: прямої дії та опосередкованої дії. До факторів прямої дії, зазвичай, відносять наступні фактори: трудові ресурси підприємства; технологію діяльності організації тощо. До факторів опосередкованої дії зараховують: конкурентів підприємства; покупців продукції чи послуг певної організації; економічну ситуацію в країні тощо.

9. За рівнем комплексності об'єкта впливу: фактори одиничного впливу та комплексного впливу. До факторів одиничного впливу належать фактори, що впливають на: перевезення експортної чи імпоротної продукції підприємства; розрахунки між іноземними партнерами; виробництво продукції, що підлягає експортуванню (імпортуванню) тощо. До факторів комплексного впливу можна віднести фактори, що впливають на: кадрове забезпечення підприємства; організаційну структуру управління суб'єкта господарювання; ресурси підприємства тощо.

На відміну від існуючих, запропоновано наступні класифікаційні ознаки для типології факторів впливу на експорт та імпорт: за ступенем спонукання до експортної (імпоротної) діяльності: заохочувальні і гальмівні (таке розмежування допоможе ідентифікувати мету впливу факторів); за рівнем конструктивності: конструктивні, деструктивні та нейтральні (допоможе визначити корисний ефект впливу); за рівнем комплексності об'єкта впливу: одиничного впливу та комплексного впливу (полегшить ідентифікувати обсяг впливу фактора). Комплексну класифікацію факторів

впливу на експортно-імпорتنу діяльність підприємств схематично зображено на рис. 1.1.



Рис. 1.1. Класифікація факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність підприємств

Примітка: розвинуто автором; * - ознаки, запропоновані автором

Аналізування літератури та виконані наукові дослідження дають змогу здійснити систематизацію основних різновидів імпоротної (експортної) діяльності підприємства, яка представлена на рис. 1.2. Типологізувати різновиди імпоротної (експортної) діяльності доцільно наступним чином:

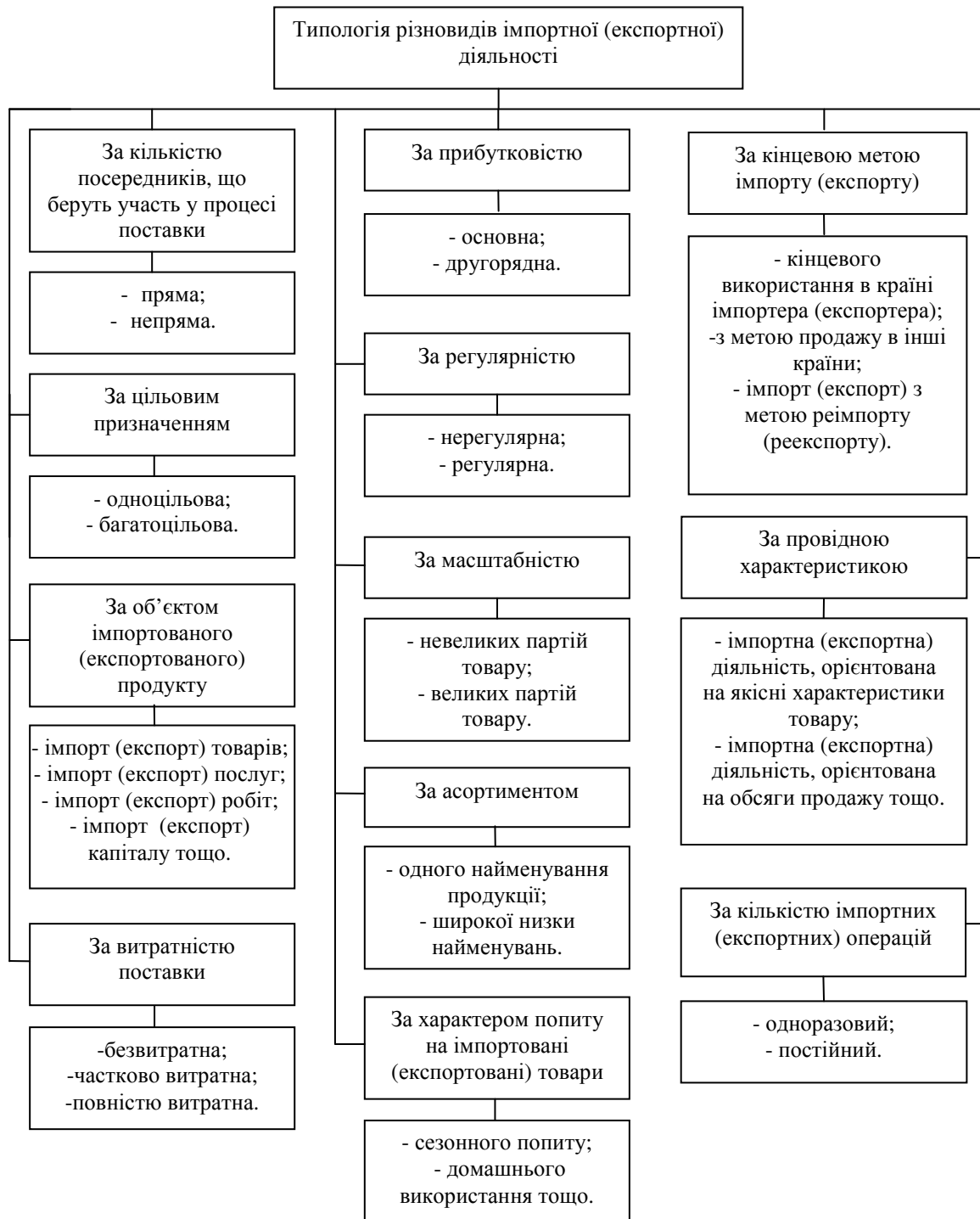


Рис.1.2. Комплексна типологія різновидів імпоротної (експортної) діяльності

Примітка: сформовано автором на основі аналізування джерел [46;62;67;169;179]

1. За кількістю посередників, що беруть участь у процесі поставки товарів (послуг, капіталу) до кінцевого споживача імпорту та експортну діяльність можна класифікувати на пряму та непряму. Прямий експорт (імпорт)

відбувається шляхом передачі товарів, робіт чи послуг у безпосереднє використання споживачу, на відміну від нього, непрямий передбачає наявність одного або більше посередників, що беруть участь у процесі реалізації продукції.

2. За цільовим призначенням: одноцільова та багатоцільова. Одноцільова імпортна та експортна діяльність допомагає в досягненні однієї конкретно поставленої цілі, наприклад реалізації товарів, що не виготовляються на території країни імпортера, або пошуку нових ринків збуту (для експорту). Багатоцільовий імпорт має на меті забезпечити виконання кількох цілей: підвищення рентабельності та збільшення обсягів продажу, підвищення конкурентоспроможності підприємства та залучення нових покупців тощо.

3. За об'єктом імпортованого (експортованого) продукту: імпорт (експорт) товарів, імпорт (експорт) послуг, імпорт (експорт) робіт, імпорт (експорт) капіталу тощо.

4. За витратністю поставки: безвитратна (умова поставки, що передбачає витрати на поставку лише продавця (витрати на поставку включаються у первинну ціну продукції, а також відповідальність за збереження цілісності товару під час поставки перекладається повністю на плечі партнера-продавця із-за кордону – для імпорту) та аналогічно для експорту), частково витратна (умови, що передбачають витрати продавця і споживача продукції), повністю витратна імпортна (експортна) діяльність (витрати на поставку та відповідальність за продукцію переносяться на імпортера чи експортера).

5. За прибутковістю імпортною (експортною) діяльністю: основна (найбільша частина прибутків) серед інших видів продукції, другорядна імпортна (експортна) діяльність (незначні прибутки в порівнянні з іншими продуктами, що імпортує (експортує) підприємство). Дана типологія застосовується до підприємств, що імпортують (експортують) більше одного найменування продукції.

6. За регулярністю: нерегулярна (імпортні (експортні) операції на підприємстві проводяться через нерегулярні проміжки часу) та регулярна (імпорт (експорт)

характеризується відносно стабільними часовими лагами між імпортними (експортними) операціями).

7. За масштабністю: імпорт (експорт) невеликих партій товару (партії товару, що за своєю сукупною вартістю та кількістю не підлягають сплаті мита: імпорт взірців товару тощо) та великих партій товару.

8. За асортиментом: одного найменування продукції та широкої низки найменувань.

9. За характером попиту на імпортовані (експортовані) товари: сезонного попиту, домашнього використання тощо.

10. За кінцевою метою імпорту (експорту): кінцевого використання в країні імпортера (експортера); імпорт (експорт) з метою продажу в інші країни; імпорт (експорт) з метою реімпорту (реекспорту).

Реімпорт передбачає подальше повернення раніше ввезених товарів у країну, що виступала експортером продукції. «Реекспорт - митний режим, відповідно до якого товари, що походять з інших країн, не пізніше ніж у встановлений законодавством строк з моменту їх увезення на митну територію України вивозяться з цієї території в митному режимі експорту» [100, ст. 196].

11. За провідною характеристикою: імпортна (експортна) діяльність, орієнтована на якісні характеристики товару; імпортна (експортна) діяльність, орієнтована на обсягт продажу тощо.

12. За кількістю імпортних (експортних) операцій: одноразовий (складається з однієї імпортової (експортної) операції) та постійний імпорт (експорт): підприємство здійснює багато імпортних (експортних) операцій.

1.3. Концептуальні засади здійснення етіологічної діагностики експортно-імпортової діяльності підприємств

На сучасному етапі розвитку економічних та ринкових механізмів однією із найновітніших та найбільш перспективних економічних процедур дослідження факторів дії та механізмів їх впливу як на діяльність підприємства

загалом, так і на окремі її елементи, є етіологічна діагностика. Така діагностика створює для керівників підприємств можливість управління кінцевими результатами діяльності шляхом логічно-обґрунтованого та фундаментального визначення чинників, що здійснюватимуть вплив на їх діяльність, та моделювання і прогнозування дії цих чинників на функціонування досліджуваного об'єкта.

Важливо зазначити, що у сучасній літературі практично відсутні дослідження та розроблення концептуальних засад здійснення етіологічної діагностики будь-яких сфер підприємницької діяльності. Зважаючи на вищезазначені аргументи та на важливість експортно-імпоротної діяльності підприємств виникає необхідність в обґрунтуванні та висвітленні концептуальних засад етіологічного діагностування експортно-імпоротної діяльності підприємства.

Дослідженню концептуальних засад здійснення діагностики різноманітних процесів та видів діяльності присвячено праці багатьох науковців. Так, Н.Ю. Тимошенко [166] наводить концепцію діагностичних процедур щодо інтелектуального потенціалу підприємств, орієнтованих на інновації. У своїх наукових дослідженнях О.В. Товстенюк розробляє концепцію діагностики інвестиційної привабливості сучасних підприємств [167]. Н.О. Сагалаковою сформовано концепцію економічної діагностики діяльності торговельного підприємства, що базується на виокремленні трьох груп компонентів: теоретичних, методичних та прикладних [147]. Л.А. Костирко [72, с. 47] наводить низку взаємопов'язаних етапів для реалізації технології «діагностики потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства». О.О. Адлер [1] стверджує, що вагомим елементом діагностичної системи є завдання діагностики, до яких зараховано: систематичне оцінювання ефективності ведення підприємницької діяльності; пошук чинників впливу на результати діяльності організації; визначення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства тощо.

На думку Т.Б. Бердникової [7, с. 45-46], процес здійснення діагностичних заходів щодо підприємницької діяльності є сукупністю таких елементів, як вступна частина, аналітичні процедури та завершальні дії (висновки). Ключовими завданнями вступної частини є виокремлення основних завдань, мети, методів діагностичних процедур та пошук специфічних рис об'єкта дослідження. Основна (аналітична) частина спрямована на проведення низки діагностичних дій щодо фінансової і технічної складової, а також ефективності комерційних, виробничих й інвестиційних процесів в організації щодо наявності і застосування основних фондів та трудових ресурсів, витрат підприємницької діяльності у короткостроковому та довгостроковому періодах, а також науково-технічного потенціалу та закономірностей розвитку виробничого процесу, стану інвестиційного клімату в межах організації. Завершальна частина містить низку фундаментальних висновків щодо процесів в організації фактичного характеру на конкретний час та програму дій рекомендаційного характеру, спрямовану на усунення недоліків і покращення ситуації, що склалась.

В основі будь-якої системи діагностики повинні бути певні фундаментальні засади та принципи її здійснення. Важливого значення дослідженню принципів економічної діагностики загалом надав О.О. Адлер [1], виокремивши такі принципи: зв'язок із системою аналізування; базування досліджень на наукових методах; етапність; послідовність; достовірність тощо. Значної уваги принципам діагностичної системи економічного характеру надали у своїх дослідженнях українські науковці, розподіливши їх на такі основні складові [137, с. 58]:

1. Важливість в системі інформаційного забезпечення економічної діагностики даних із джерел бухгалтерського, оперативного та статистичного обліку.
2. Значимість врахування економічно-обґрунтованих складових елементів та їх загальної маси в ціні товару та при рахунку вартості.

3. Збереження структурної впорядкованості руху низки показників, взятих за основу при розрахунку ефективності діяльності підприємницької структури тощо.

Вагоме місце у системі діагностики будь-якого різновиду займають функції діагностичного механізму. Щодо функцій економічної діагностики загалом, то вони знайшли відображення у працях [43; 60; 66; 71; 72; 97]. Зокрема, Т.М. Ковальчук [66] у своєму визначенні сутності поняття «діагностики» наголошує на її ідентифікаційній функції. Важливого значення ідентифікуванню функціонального навантаження діагностичних систем надається у визначенні поняття «діагностика» Б. Колосом [71, с. 940], котрий наголошує на її пошуковій та аналітичній функціях. Проте, у літературних доробках практично немає інформаційних даних щодо функціонального навантаження етіологічної діагностики.

Слід зазначити, що деякі літературні джерела містять інформацію щодо стосовно окремих особливостей, характерних механізмів здійснення етіологічної діагностики. Так, наприклад, Н.М. Деєва, О.І. Дедіков зазначають, що за фундаментальну базу для створення в організації механізмів діагностики слід брати «концепцію етіологічних діагностичних процедур», котра націлена на виявлення різноманітних зв'язків, а також взаємовпливів мультиплікативного характеру між подіями та явищами, що виникають у результаті діяльності підприємства [34]. Проте, у літературі проглядається недостатність інформації щодо концептуальних засад здійснення етіологічного діагностування експортно-імпортової діяльності підприємств. Саме тому важливим елементом розвитку та дослідження діагностичних систем є комплексне і концептуальне вивчення та розв'язання цього питання.

Система етіологічної діагностики відіграє важливу роль у процесі управління підприємством та швидкого і влучного реагування на дію нових або зміну дії існуючих факторів. Під час розроблення концептуальних засад будь-якої системи діагностики важливо надати особливого значення побудові та впровадженню якісної, науково-обґрунтованої і логічної структури системи

етіологічної діагностики як передумови злагодженого функціонування діагностичного механізму. В процесі розвитку концепції етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств варто розглянути елементи діагностичної системи відповідного типу. Система етіологічної діагностики діяльності підприємства переважно спрямована на дослідження перспективного (майбутнього) стану діяльності підприємства, тому вона є важливим елементом діагностичних систем загалом, адже надає змогу спрогнозувати можливі зміни в діяльності суб'єкта ринкового господарювання.

Важливість розроблення концептуальних засад етіологічної діагностики обґрунтовується також необхідністю прогнозування механізмів розвитку експорту та імпорту у сучасних умовах загострення конкуренції. На сьогодні експортна та імпортна діяльність є найважливішими різновидами зовнішньоекономічної діяльності та у сукупності займають найбільшу частку в обсязі серед усіх видів ЗЕД, що може здійснювати сучасне підприємство.

Під час дослідження та розвитку концептуальних засад етіологічної діагностики запропоновано структуру системи етіологічної діагностики, що налічує такі взаємопов'язані та взаємодоповнювальні складові елементи, як суб'єкти (замовники) етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, основні принципіві засади забезпечення процесу етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності, мета, основні завдання, технологія, методи та методики, фактори впливу, економічні індикатори, експортно-імпортна діяльність підприємства або окремі її елементи (рис. 1.3).

Результати виконаних наукових досліджень дають змогу стверджувати, що система етіологічної діагностики відіграє важливу роль у процесі управління підприємством та швидкого й влучного реагування на дію нових або зміну дії існуючих факторів, адже вказана концепція ґрунтується на визначенні факторного впливу з подальшим прогнозуванням значень результуючого показника, перебуваючого у залежності від дії низки найістотніших факторів, вплив яких можна відобразити економічними індикаторами. Зважаючи на те, що етіологічна діагностика експортно-імпоротної діяльності підприємства

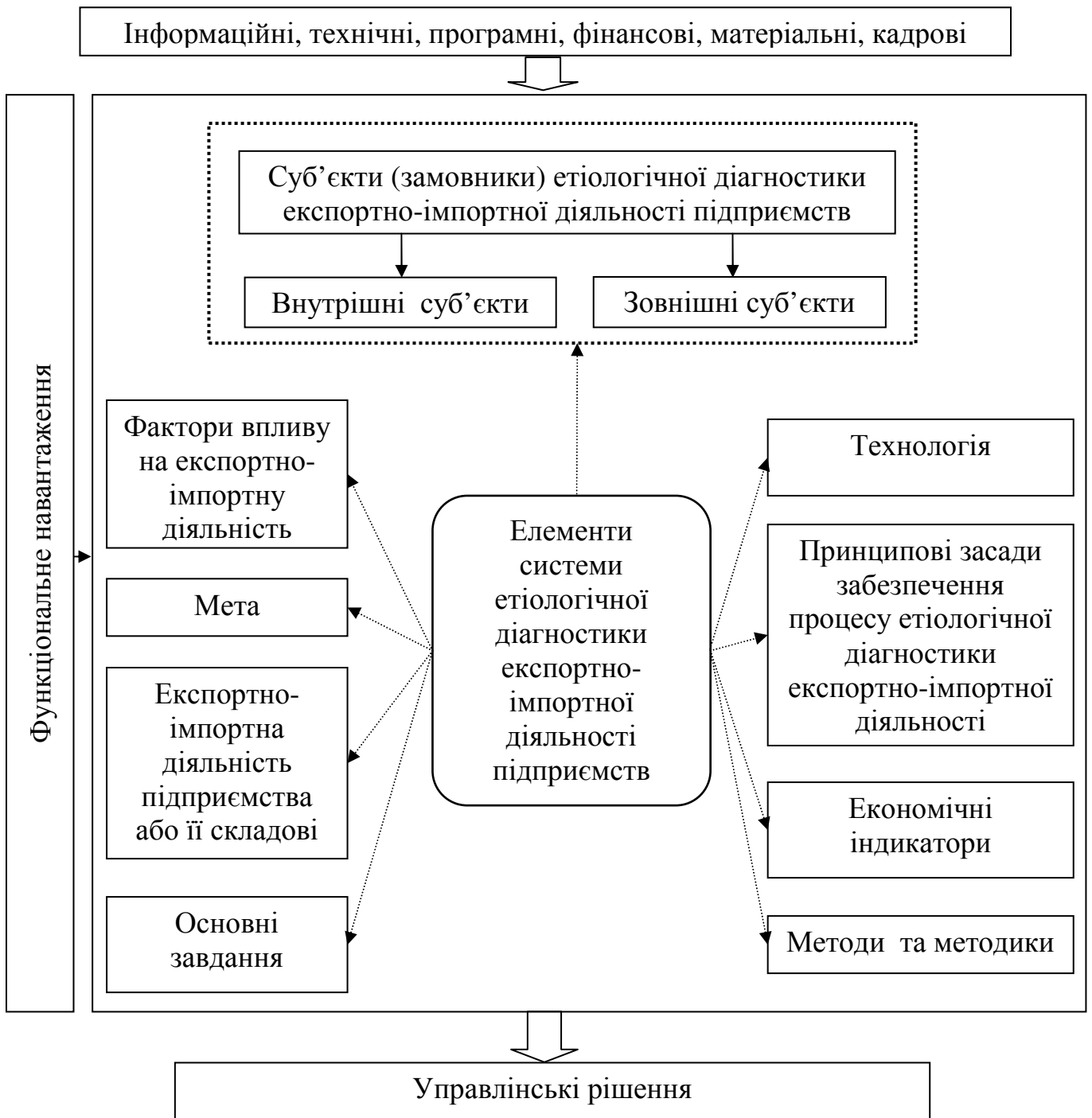


Рис.1.3. Структура системи етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств

Примітка: розвинуто автором

застосовується у межах властивого їй функціонального навантаження, притаманним є спрямованість такої діагностичної системи на виконання і

дотримання певних функцій. Властиві їй функції разом із характерними особливостями кожної із них наведені у табл.1.1.

Таблиця 1.1

Характерні особливості основних функцій етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємства

№ з/п	Функції етіологічної діагностики	Характерні особливості функцій етіологічної діагностики
1.	Інформаційно-довідкова	Слугує інформаційно-довідковою базою для отримання необхідних даних управлінським апаратом щодо особливостей функціонування та тенденцій розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства у майбутніх періодах функціонування.
2.	Прогнозувальна	Забезпечує можливість спрогнозувати майбутній стан діяльності організації щодо експортних та імпорتنних операцій та стимулювати позитивні перетворення на підприємстві або ж блокувати розвиток негативних змін в експортно-імпортній діяльності.
3.	Аналітична	Проведення етіологічних діагностичних процедур передбачає аналізування тенденцій розвитку або, іноді, стану експортно-імпоротної діяльності підприємства у різних часових рамках, що варіюються в залежності від необхідності.
4.	Рекомендаційна	Процедура етіологічної діагностики має за мету зібрати необхідні інформаційні дані для надання рекомендацій вищій ланці управління щодо характеру та напряму наступних управлінських рішень.
5.	Оцінювальна	Система етіологічної діагностики передбачає оцінювання тенденцій розвитку експортно-імпоротної діяльності організації для надання зваженої та аргументованої інформації управлінській ланці.
6.	Запобігальна	Активізується при необхідності проведення діагностичних процедур з метою передбачення негативних перетворень на підприємстві та запобігання їх активізуванню.
7.	Стимулювальна	Система етіологічної діагностики стимулює розвиток на підприємстві позитивних процесів та перетворень.
8.	Ідентифікаційна	Покликана визначити (ідентифікувати) стан об'єкта дослідження, зазвичай, на перспективний період, його можливостей, перспектив та загроз ведення діяльності.
9.	Факторологічна	Допомагає запобігти небажаному розвитку подій на підприємстві, уникнути спадів у експортно-імпортній діяльності організації або ж забезпечити позитивні процеси в цій діяльності шляхом виокремлення та врахування факторів впливу на діяльність підприємства.

Примітка: систематизовано та доповнено автором на основі аналізування джерел [43; 66; 71; 72; 97].

Залучення до реалізації етіологічної діагностики відповідних ресурсів є необхідною передумовою проведення такої діагностики та значно пришвидшує і спрощує процедуру реалізації, а також підвищує якість отриманих результатів. Таким чином, вхідною базою для здійснення логічної, економічно-доцільної та ефективної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є інформаційні, технічні, програмні, фінансові, матеріальні, кадрові та інші види ресурсів.

Визначено, що важливим елементом системи етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є суб'єкти (замовники) процедур цього виду діагностики. Суб'єктів можна розподілити на два різновиди залежно від їх причетності до діяльності організації: внутрішніх та зовнішніх. До внутрішніх суб'єктів належать власники, управлінський апарат та працівники підприємства, які реалізують експортно-імпорتنу діяльність. До зовнішніх суб'єктів можна зараховувати іноземних контрагентів, інвесторів та інвестиційні компанії, банки, державні органи влади тощо. Тобто, до суб'єктів системи етіологічної діагностики щодо експорту та імпорту належать всі фізичні та юридичні особи, а також державні органи влади, що можуть бути ініціаторами проведення процедур етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємства. Суб'єкти етіологічної діагностики можуть виступати виконавцями такої діагностики (при цьому самостійно реалізуючи діагностичний процес), або лише замовниками, перекладаючи виконання етіологічної діагностики на компетентних у цій сфері осіб, що здатні якісно реалізовувати етіологічну діагностику експортно-імпоротної діяльності та надавати суб'єктам діагностики правдиву та обґрунтовану інформацію про загрози та перспективи здійснення експорту та імпорту.

На підставі виконаних досліджень можна стверджувати, що етіологічна діагностика ґрунтується на ключових вихідних засадах, тобто принципах здійснення. При побудові системи етіологічної діагностики важливим є виокремлення та інтерпретування таких принципових засад забезпечення процесу етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств.

У сучасній економічній літературі поняття «принцип» розглядається як основа, ключова засада здійснення певної операції чи процедури. До основних принципів, на котрих базується етіологічна діагностика, доцільно зараховувати:

1. Принцип цілісності (передбачає необхідність врахування усіх компонентів системи етіологічної діагностики як основи ефективного та злагодженого її функціонування).
2. Принцип результативності (ключовою характеристикою принципу є спрямування системи етіологічної діагностики на забезпечення результату, тобто спрямованість системи на досягнення мети, основою якої є прогнозування і унеможливлення розвитку на підприємстві негативних зрушень чи стимулювання позитивних процесів та перетворень щодо експортних та імпорتنих операцій).
3. Принцип функціональної спрямованості (кінцевою ланкою системи етіологічної діагностики є виконання функцій етіологічної діагностики).
4. Принцип автономності (суть принципу полягає у можливості функціонування системи етіологічної діагностики навіть за наявності ускладнення у роботі інших систем на підприємстві).
5. Принцип прогностичності (здебільшого, основною підставою реалізації етіологічної діагностики є визначення майбутнього стану діяльності підприємства на основі встановлення впливу низки найістотніших факторів на результуючий показник експортно-імпорتنюї діяльності та його подальше прогнозування під впливом визначених факторів).
6. Принцип адаптаційності (враховуючи мінливість середовища ведення діяльності, необхідно забезпечити адекватне функціонування системи етіологічної діагностики при виникненні змін середовища функціонування).
7. Принцип послідовності (здійснення етіологічної діагностики має відбуватись у чітко визначеній послідовності, нехтування етапністю якої може призвести до спотворення вихідних результатів дослідження).
8. Принцип оптимальності (суть принципу полягає в тому, що реалізація етіологічної діагностики має якнайкраще та найрепрезентативніше відповідати

цілям етіологічної діагностики та забезпечувати виконання діагностичних функцій).

Наступним елементом системи етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є мета проведення цих заходів. Обґрунтовано, що метою проведення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є визначення проблем та умов забезпечення ефективності та результативності експортно-імпорتنних операцій.

Мета проведення етіологічної діагностики визначає основні завдання системи діагностичних процедур етіологічного характеру щодо експортної та імпоротної діяльності підприємства. У процесі виконаних досліджень встановлено, що завдання етіологічної діагностики можна трактувати як основні задачі та дії, які повинні бути виконаними в процесі проведення процедур етіологічної діагностики в межах її мети. До основних завдань етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств можна зарахувати такі:

1. Аналізування факторів впливу на експортну та імпорتنу діяльність підприємств та виокремлення тих факторів, що будуть здійснювати вплив на об'єкт дослідження для конкретного аналізованого підприємства.
2. Розгляд та дослідження динаміки економічних індикаторів експортно-імпоротної діяльності, зміна котрих властива впливу конкретних чинників.
3. Прогнозування майбутніх значень бізнес-індикаторів на основі їх значень за минулі періоди з урахуванням впливу чинників тощо.

З'ясовано, що технологія етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є невід'ємною складовою системи діагностики та складається із сукупності певних послідовних етапів, за допомогою котрих і реалізуються процедури етіологічної діагностики.

Основними методами етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є методи факторного аналізування, які націлені на визначення, оцінювання і прогнозування впливу певних факторів на результуючий показник експортно-імпоротної діяльності підприємства.

Визначення факту впливу того чи іншого чинника на діяльність підприємства здійснюється шляхом систематизації факторів, що можуть впливати на досліджуваний об'єкт. Оцінювання масштабу впливу певного фактора на експорт та імпорт можна здійснювати за допомогою аналізування значень низки індикаторів, зміна котрих властива впливу певного конкретного фактора. Спрогнозувати вплив фактора на досліджуваний об'єкт можна у кількісному та якісному вимірах. У якісному вимірі таке прогнозування відбуватиметься шляхом визначення ефекту (позитивний чи негативний), що спричиняється впливом фактора на досліджуваний об'єкт в майбутньому. У кількісному вимірі - визначення майбутнього впливу певного фактора на досліджуваний об'єкт відбувається шляхом застосування низки економічних розрахунків. Для встановлення кількісної зміни впливу фактора в майбутніх періодах необхідно виконати аналізування економічних індикаторів, зміна яких властива впливу конкретного фактора. Визначення зміни цих індикаторів у минулих та теперішньому періодах дасть змогу кількісно спрогнозувати значення цих показників у майбутніх періодах. Конкретизація методів етіологічної діагностики знаходить своє відображення у відповідних методиках.

З'ясовано, що подальший розрахунок значень економічних індикаторів та прогнозування тенденцій розвитку результатів здійснюється стосовно об'єкта етіологічної діагностики. Об'єктом такої діагностики може бути експортно-імпортна діяльність підприємства або окремі її складові (митне оформлення експортно-імпорتنих операцій, логістичний процес в зовнішньоекономічній діяльності, умови оплати тощо).

На основі виконаних досліджень встановлено, що результатом від здійснення етіологічної діагностики експортно-імпортною діяльністю підприємств є отримані висновки стосовно проблем та тенденцій розвитку експортно-імпортною діяльністю підприємства (діагноз), котрі є основою для прийняття управлінським апаратом виважених і раціональних управлінських рішень. Наслідком є прогнозована майбутня зміна значень показників

експортно-імпортової діяльності підприємства, яка виникла під впливом певних чинників середовища функціонування.

З метою заощадження часових та фінансових ресурсів на процедуру вибору типу діагностичної системи, що найдоцільніше використати для діагностування експортно-імпортової діяльності у конкретному випадку, пропонується структурно-логічна модель вибору типу діагностичної системи за параметром цільового спрямування, що наведена на рис. 1.4.

Використання моделі вибору типу діагностичної системи за параметром цільового спрямування передбачає першочергове інформаційне забезпечення вибору систем діагностики, що базується на селекції, групуванні та аналізуванні інформаційних даних стосовно етіологічної і симптоматичної діагностики та особливостей використання зазначених систем. Наступним етапом передбачено вибір об'єкта діагностики. Досліджуючи експортно-імпортово діяльність підприємства, об'єктом може виступати така діяльність загалом або ж елемент експортно-імпортової діяльності. Вибір виконавця діагностики передбачає пошук та залучення особи чи низки осіб, що володіють відповідною кваліфікацією з реалізації діагностики різних видів. Реалізатором діагностичних процедур можуть бути як внутрішні працівники підприємства, так і зовнішні суб'єкти. Етап збору інформаційного масиву стосовно об'єкта діагностики передбачає пошук та групування комплексу інформаційних даних стосовно діагностичного об'єкта. Важливо зазначити, що система зібраної інформації має повністю забезпечити етіологічну діагностику, тобто бути достатньою для виконання діагностичних процедур та подальшого вибору цілей діагностики. Визначення діагностичних цілей передбачає першочергове встановлення пріоритетності діагностування об'єкта за ретроспективним, поточним чи перспективним важелем. За необхідності першочергового діагностування ретроспективної чи поточної інформації за об'єктом дослідження з метою визначення особливостей функціонування підприємства в минулих та теперішніх періодах доцільніше використовувати симптоматичну

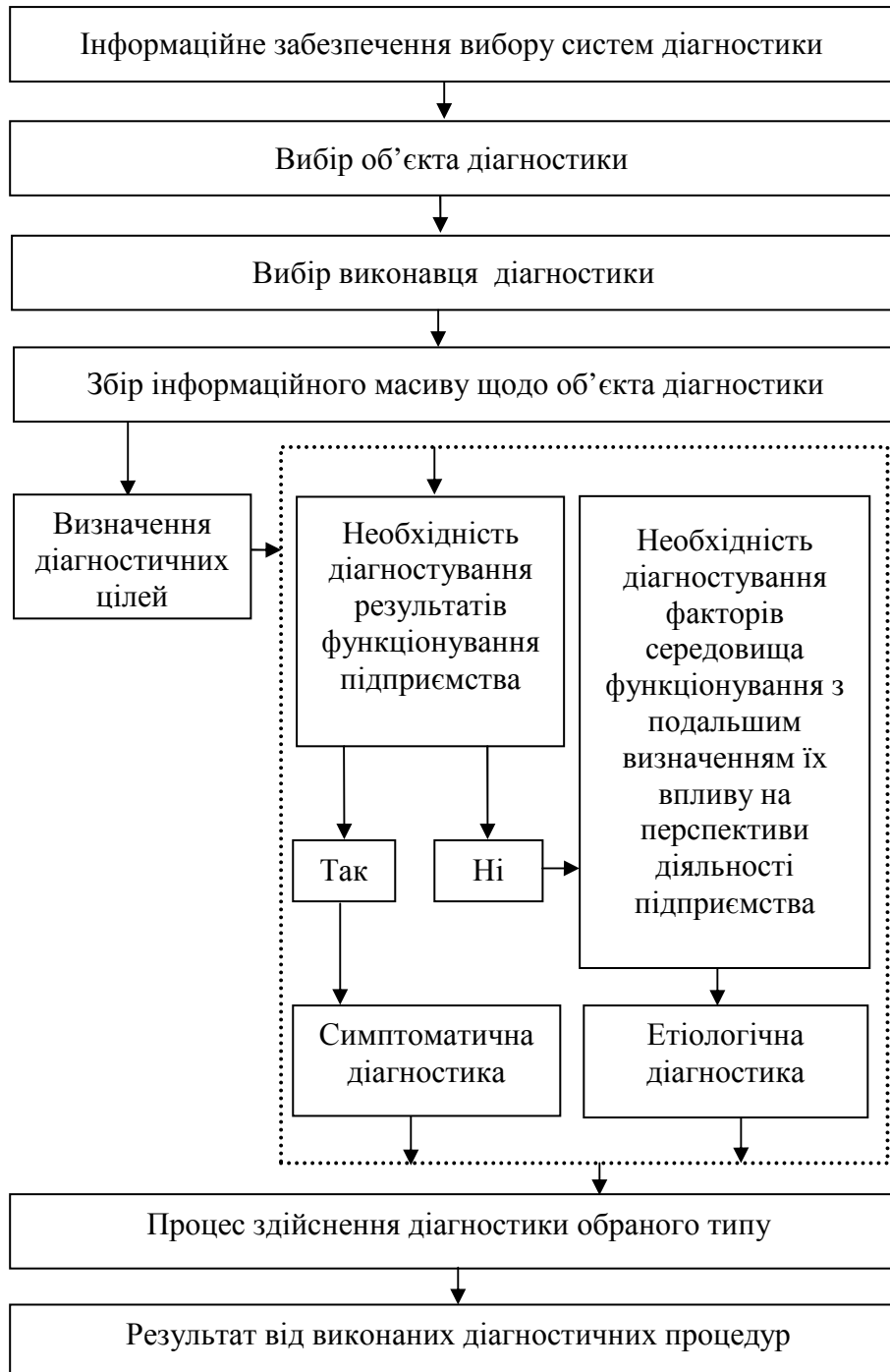


Рис.1.4. Модель вибору типу діагностичної системи за параметром цільового спрямування

Примітка: сформовано автором на основі опрацювання літератури

систему діагностики. Якщо необхідно визначити перспективи функціонування у майбутньому – пріоритетності необхідно надати етіологічній системі діагностики.

Далі відбувається проведення економічної діагностики обраного типу, використовуючи концептуальні засади та технологію такої діагностики в межах її інструментарію. Варто зазначити, що здійснення етіологічних діагностичних процедур має відбуватись із врахуванням чіткої послідовності етапів, нехтування черговістю яких може призвести до недостовірних та некоректних результатів.

Використання моделі, наведеної на рис. 1.4, надає змогу обрати необхідний тип діагностичної системи, враховуючи пріоритетну ціль здійснення діагностичних процедур. Якщо основною ціллю є необхідність діагностування результатів здійснення експортно-імпоротної діяльності, то потрібно застосовувати симптоматичну систему діагностики. Якщо ж основною ціллю є визначення перспектив ведення експортно-імпоротної діяльності в майбутньому за допомогою опрацювання інформаційного масиву щодо факторів, які впливають на досліджуваний об'єкт, з подальшим визначенням величини їх впливу за допомогою низки індикаторів та моделювання на основі отриманих даних тенденцій ведення експортно-імпоротної діяльності в майбутньому, то необхідно застосовувати етіологічну систему діагностики.

Висновки до розділу 1

1. На основі дослідження та аналізування літературних джерел відображено понятійно-термінологічний апарат етіологічної діагностики підприємницької діяльності в спрямуванні уточнення його фундаментальних дефініцій: етіологічна діагностика діяльності підприємства, експортна та імпортна діяльність. Виявлено, що трактування сутності поняття «етіологічна діагностика» у більшості джерел не є комплексним та синонімізується з економічним аналізом, та лише в деяких працях поряд із аналізуванням етіологічна діагностика охоплює ще й оцінювання та ідентифікування. Пропонується під сутністю поняття «етіологічна діагностика діяльності підприємства» розуміти процес оцінювання, аналізування та виокремлення

тенденцій розвитку окремих сфер діяльності або підприємства загалом, котрий здійснюється за першочерговим визначенням основних факторів, що впливають або можуть впливати на діяльність суб'єкта господарювання, з наступним ідентифікуванням та прогнозуванням спричинених їх дією наслідків. Цей різновид економічної діагностики діяльності підприємства націлений, зазвичай, на встановлення майбутнього стану підприємства та є основою для прийняття зважених управлінських рішень щодо уникнення негативних наслідків або, навпаки, стимулювання конструктивних. Також, зважаючи на розбіжність думок стосовно дефініції понять «експорту» та «імпорту» у проаналізованих джерелах за параметром переміщення продукції через митний кордон країни, уточнено сутність понять експортна та імпортна діяльність. Під експортною діяльністю підприємства пропонується розуміти низку взаємопов'язаних операцій, що передбачають продаж товарів з обов'язковим переміщенням їх через митний кордон з метою надання у володіння цієї продукції партнеру з-за кордону. Імпортна діяльність підприємства – це низка взаємопов'язаних операцій, що передбачають купівлю товарів чи послуг суб'єктом підприємницької діяльності певної країни у контрагента із-за кордону з обов'язковим переміщенням продукції через митний кордон з метою надання у володіння цієї продукції суб'єкту країни-імпортера.

2. Грунтуючись на проведених дослідженнях стосовно класифікацій діагностичних систем економічного спрямування, систематизовано різновиди етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств за низкою ознак: деталізованістю діяльності (поверхнева та поглиблена); прогнозним періодом (тижнева, місячна, квартальна, річна, багаторічна тощо); формою (якісна та кількісна); періодичністю проведення (періодична та неперіодична); змістовим наповненням (часткова та комплексна); плановістю (запланована та позапланова); суб'єктом етіологічного діагностування (внутрішньосуб'єктна та зовнішньосуб'єктна). Сформована типологія різновидів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності

підприємств дає змогу встановити характер та параметри діагностичних процедур етіологічного спрямування.

3. Аналізуючи наукові доробки стосовно виокремлення властивостей економічної діагностики, охарактеризовано властивості етіологічної діагностики діяльності підприємства. До таких пропонується зараховувати: комплексність інформаційної бази; згрупованість факторів впливу; здатність до поділу; цільове спрямування; прогнозованість; факторологічне ідентифікування; інноваційність; стабільність істотних ознак; відкритість до зовнішнього середовища; трансформаційність; стійкість елементів; еквіфінальність; гнучкість; продуктивність.

4. Огляд літературних джерел за проблемою виокремлення факторів впливу на діяльність підприємства надав можливість комплексно класифікувати фактори впливу на експортно-імпортну діяльність підприємства, що поряд із раніше виокремленими охоплює також класифікаційні ознаки: за ступенем спонукання до експортної (імпортної) діяльності – заохочувальні та гальмівні, за рівнем конструктивності – конструктивні, деструктивні, нейтральні; за рівнем комплексності об'єкта впливу – одиничного та комплексного впливу. Така класифікація дає змогу виконати результативну та якісну етіологічну діагностику експортно-імпортної діяльності підприємств шляхом більш обґрунтованого дослідження і виокремлення факторів впливу на таку діяльність.

5. Базуючись на ґрунтовному дослідженні наукових праць розвинуто концептуальні засади етіологічного діагностування експортно-імпортної діяльності підприємств, що відрізняються від наявних побудовою діагностичної системи, яка налічує такі взаємопов'язані та взаємодоповнювальні складові елементами, як суб'єкти етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності підприємств, основні принципові засади забезпечення процесу етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності, мета, основні завдання, технологія, методи та методики, фактори впливу, економічні індикатори, експортно-імпортна діяльність підприємства або окремі її

елементи. Вищеперелічені елементи формуються в межах функціонального навантаження етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, що полягає в забезпеченні інформаційно-довідкової, прогнозувальної, аналітичної, рекомендаційної, оцінювальної, запобігальної, стимулювальної, ідентифікаційної, факторологічної функцій такої діагностики

Результати досліджень викладено в працях [105; 106; 107; 108; 109; 110; 112; 113; 114; 117; 120; 121; 122].

Розділ 2

АНАЛІЗУВАННЯ СТАНУ ДІАГНОСТИКИ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Інструментарій етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств

Стрімкий розвиток конкурентного середовища продукує потребу забезпечення конкурентоспроможності своєї продукції, для чого підприємствам необхідно мати змогу вчасно та влучно реагувати на зміни середовища функціонування. З метою випередження деструктивних змін та стимулювання майбутніх конструктивних зрушень управлінському апарату потрібно володіти об'єктивною інформаційною базою щодо ймовірних явищ середовища функціонування підприємства. Забезпечити себе таким інформаційним масивом можливо за допомогою здійснення процедури етіологічної діагностики підприємницької діяльності. Зважаючи на те, що експортно-імпортні операції є пріоритетним важелем у зовнішньоекономічній діяльності підприємств, виникає яскраво виражена необхідність у їх дослідженні та прогнозуванні основних параметрів зміни. Проте у сучасній літературі практично відсутня інформація щодо формування та висвітлення інструментарію етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, як важливого елемента комплексного дослідження етіологічної діагностики. Зважаючи на вищезазначені аргументи, виникає необхідність в обґрунтуванні та висвітленні основних елементів інструментарію етіологічної діагностики підприємницької діяльності, зокрема й експортно-імпоротної діяльності.

Як стверджує І.В. Кривов'язюк, діагностичний інструментарій є сукупністю загальних та конкретних наукових способів опрацювання інформаційного масиву щодо фінансової діяльності суб'єктів господарювання. Автор також зазначає, що саме принципи діагностичного апарату регулюють методики та методології діагностики, а також її процедури [73, с. 64]. Т.О.

Загорна пропонує відносити до діагностичного інструментарію прогностичні методи якісного та кількісного характеру, методи аналізування виробничих факторів та економіко-математичні методи [43, с. 34-53]. Найбільш комплексну характеристику елементів діагностичного інструментарію наводять О.Є. Кузьмін та О.Г. Мельник [75, с. 28] та відносять до інструментів діагностики засоби, методи, методики, критерії та бізнес-індикатори.

Як зазначалось, важливим елементом діагностичного інструментарію є визначення методичного апарату діагностики. Метод діагностики будь-якого типу є складовою частиною методологічного апарату. З метою комплексного дослідження діагностичних методів варто навести бачення низки авторів щодо визначення поняття «методологія економічної діагностики». Як зазначено у джерелі [8], «методологія» - це вчення про структурні елементи, процес логічного та послідовного організування, методи та основні засоби діяльності. Р. Декард вважає, що методологія – це вчення про систему принципальних засад, а також способів організування та логічної побудови діяльності досліджуваного суб'єкта. Також це вчення про методи діяльності [35].

Отже, наукове визначення та систематизація методів етіологічної діагностики зокрема чи економічної діагностики загалом є важливим та невід'ємним структурним елементом дослідження такої діагностики та її методологічного апарату. Низка закордонних науковців [183-185] зазначає у своїх працях про важливість дослідження діагностичних методів, так як вони є невід'ємним елементом антикризового менеджменту. Як стверджує О.Г. Мельник, повнота, результативність, обґрунтованість та достовірність економічної діагностики підприємницької діяльності у великій мірі залежать від правильного вибору діагностичних методів [92, с. 124].

З метою комплексного дослідження методів етіологічної діагностики необхідно визначити сутність терміну «метод етіологічної діагностики». Зважаючи на практичну відсутність наукових праць, що відображають змістове наповнення такого терміну, необхідно для початку з'ясувати зміст поняття «метод економічної діагностики». Так, наприклад, економіст В.М. Івахненко

тракує метод діагностики економічного характеру як засіб, прийом ідентифікації процесу чи явища, що підлягає діагностуванню, планомірний спосіб науково-обгрунтованого встановлення дійсності, сукупність засобів та принципіальних засад дослідження предметів і процесів [59, с. 29]. Інші вчені-економісти під методом економічної діагностики пропонують розуміти низку способів та прийомів цільового визначення параметрів стану досліджуваних об'єктів з метою накопичення інформаційних даних, необхідних для прийняття апаратом управління зважених та раціональних управлінських рішень [74, с.18].

Дослідженню методів економічної діагностики загалом чи окремих її видів присвячені праці багатьох науковців [38; 64; 82; 103; 132; 164; 177]. Так, наприклад, Г.О. Швиданенко, А.І. Дмитренко, О.І. Олексюк стверджують, що економічна діагностика підприємницької діяльності характеризується використанням методів, що класифікуються на формалізовані та неформалізовані, евристичні та логічні [177, с. 14-15]. Такий підхід до класифікації методів економічної діагностики не є комплексним, адже в процесі систематизації не враховано низку інших істотних класифікаційних ознак.

Щодо методів стратегічної діагностики, котра є невід'ємним елементом етіологічної, то В.В. Дикань у своїй праці виокремлює наступні методи діагностики потенціалу розвитку машинобудівного комплексу України: аналітичні та експертні методи, а також методи лінійного та динамічного програмування. Окрім зазначених, автор виокремлює ще такі методи: параметричний, ресурсно-регресійний, побудови залежностей «витрати-ефективність» тощо [38]. Р.М. Стрільчук систематизує методи економічного характеру, що застосовують для здійснення діагностики стратегічних можливостей підприємства, на: «методи діагностики стратегічної позиції підприємства, методи діагностики стратегічного потенціалу, методи діагностики ефективності стратегій, методи діагностики конкурентних переваг, методи діагностики кризового стану» [164].

О.Г. Парфентьева наводить методи економічної діагностики щодо потенціалу підприємницького розвитку. Автор систематизує такі методи

наступним чином: «за напрямком формування інформаційної бази: критеріальні та експертні; за способом відображення кінцевого результату: графічні, математичні та логістичні; за способом оцінки: індикаторні та матричні; за обґрунтуванням: теоретичні, емпіричні; за ступенем формалізування: формалізовані та неформалізовані» тощо [132]. О.І. Лебединський перелічує низку економіко-математичних методів, що, на думку автора, застосовуються для здійснення економічної діагностики маркетингового середовища сільськогосподарських підприємств. Серед них: метод кореляційного аналізу, метод дисперсійного аналізу, факторного аналізу тощо. Також автор надає коротку характеристику наведених методів, проте у праці О.Г. Лебединського не простежується комплексної класифікації таких методів [82].

Здійснивши ґрунтовне аналізування наукових праць економічного характеру, досліджено, що у літературі [38; 64; 82; 103; 132; 164; 177] практично відсутні інформаційні дані щодо методів етіологічної діагностики будь-яких видів підприємницької діяльності, а отже, виникає яскраво виражена необхідність у комплексному дослідженні та систематизації таких методів.

Діагностичний економічний інструментарій охоплює також виокремлення, систематизацію та характеристику індикаторної бази, що використовується при здійсненні діагностики. Виокремленню та дослідженню економічних індикаторів оцінювання експортно-імпоротної діяльності підприємств присвячені праці багатьох науковців. Інструментарій економічної діагностики охоплює, насамперед, виокремлення, систематизацію та зазначення особливостей індикаторної бази, що використовується при здійсненні діагностичних процедур. Аналізуванням економічних індикаторів оцінювання експортно-імпоротної діяльності підприємств присвячені праці багатьох науковців. Під час наведення авторами таких індикаторів більшість із них акцентує увагу на важливості визначення ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємств як комплексного показника оцінювання та діагностування такої діяльності. Так, наприклад, Ж.В. Стеценко зазначає, що найважливішим фактором здійснення зовнішньоекономічної діяльності є її

ефективність, яка в теперішніх економічних умовах є комплексним поняттям. Ефективність ЗЕД може бути представлена низкою економічних індикаторів, основна частина яких відображає позитивні аспекти від здійснення зовнішньоекономічних операцій [163]. У джерелах [6; 26; 126] простежується думка, що саме ефективність здійснення будь-якої зовнішньоекономічної операції є найважливішою її умовою. Як зазначають Є.П. Кожанова та І.П. Отенко, основною метою аналізування стану та потенціалу розвитку експортно-імпоротної діяльності є дефініція змін властивих товарній структурі та географічному плацдарму експортно-імпорتنих операцій [69, с.89].

У дослідженнях бразильських науковців А. Da Rocha та С. Н. Christensen зазначено, що більшість авторів Бразилії виокремлюють такі основні показники вимірювання експортної діяльності підприємства як обсяг експорту, регулярність здійснення експортних операцій, обсяги зростання експорту, частка експорту у загальному обсязі діяльності підприємства тощо [187]. Т.В. Філіпенко та К.С. Анісімова стверджують, що для оцінювання експортної діяльності підприємств найдоцільніше розраховувати такі показники, як обсяг експорту та прибуток від діяльності суб'єктів господарювання на зовнішньому ринку [171].

Т.І. Бондарєва та А.І. Осадчук у своїй праці надали оцінку ефективності експортної діяльності підприємств. Автори зазначають, що основним показником для аналізування та оцінювання можливостей започаткування зовнішньоекономічної діяльності підприємства є показник ефективності такої діяльності. Автори надають особливої уваги виокремленню та систематизації показників, що відображають та узагальнюють ефективність експортної діяльності сучасного підприємства [11].

Науковці А.М. Вічевич та О.В. Максимець [22] стверджують про доцільність поділу показників оцінювання зовнішньоекономічної діяльності на:

1. Абсолютні показники. Сюди зараховують: обсяги експорту та імпорту, обсяги накладних витрат на експорт та імпорт, кількість та суму отриманих і повернутих рекламацій тощо.

2. Відносні показники, до котрих автори включають: індекси динаміки (вартості, фізичного обсягу, ціни та кількості тощо), коефіцієнти виконання зобов'язань щодо експортно-імпортних операцій, коефіцієнт повернення коштів від експорту та імпорту.

3. Структурні показники, що охоплюють: географічну і товарну структуру експорту та імпорту, структуру накладних витрат на експортно-імпортні операції.

4. Показники ефективності, куди належать: абсолютна та валютна ефективності експортно-імпортних операцій, середня тривалість обороту операції експорту чи імпорту.

Такої ж структури поділу показників зовнішньоекономічної діяльності підприємств дотримуються і у джерелі [70, с. 211-212].

На думку І.А. Волкової та І.В. Гірчука, для визначення ефективності зовнішньоекономічних операцій підприємства необхідно розраховувати наступні показники [23]: показник ефективності виробництва продукції експортного призначення, показник фінансової ефективності здійснення експортної діяльності, показник фінансової ефективності імпорту та показник ефективності використання імпортованої продукції в підприємницькій діяльності.

Ю.В. Цьомик індикатори оцінювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств пропонує класифікувати наступним чином [174, с. 48-49]:

1. Індикатори, що характеризують обсяг зовнішньоекономічної діяльності: обсяг експорту, обсяг імпорту, зовнішньоторговельний оборот.

2. Індикатори інтегрованості країни до системи зовнішньої торгівлі: експортна квота, імпортна квота, зовнішньоторговельна квота.

3. Індикатори структури міжнародних зв'язків: товарна структура, географічна структура тощо.

4. Індикатори динаміки зовнішньоекономічних зв'язків: темпи росту та темпи приросту.

5. Індикатори результативності зовнішньоекономічної діяльності: обсяг експорту на душу населення, обсяг імпорту на душу населення, зовнішньоторговельний оборот на душу населення.

Більш структуровану та комплексну класифікацію індикаторів, що застосовуються в економічній діагностиці підприємницької діяльності, подано у джерелі [177], де автор пропонує класифікувати такі показники наступним чином: залежно від відображуваних властивостей: кількісні та якісні; залежно від масштабності використання: загальні та спеціальні; залежно від технологічних процесів утворення: первинні, похідні, синтетичні та аналітичні; залежно від способу обчислення: відносні та абсолютні.

Н.В. Тарасенко та І.М. Вагнер поряд із вищепереліченими пропонують виокремлювати наступні класифікаційні ознаки [165]: залежно від характеру відображення досліджуваних процесів: натуральні, вартісні і трудові; залежно від особливостей розташування у причинно-наслідкових взаємозв'язках: результатні та факторні; залежно від способу формування: нормативні, планові, договірні, облікові, звітні та аналітичні.

Проте, вищенаведена класифікацію не можна вважати комплексною та змістовно досконалою, оскільки у ній спостерігається виокремлення аналогічних видів показників за різними класифікаційними ознаками. Так, наприклад, автори поділяють індикатори на абсолютні та відносні та на кількісні і якісні, що практично є синонімічними, адже абсолютні показники дають змогу оцінити діяльність підприємства у натуральному або вартісному вираженні, аналогічно як і кількісні. А якісні та відносні показники застосовують шляхом визначення співвідношення між величинами.

Складовим елементом інструментарію діагностики є також критерії економічних індикаторів. Як зазначають О.Є. Кузьмін та О.Г. Мельник [75, с. 32], критерії таких індикаторів або мірила є підґрунтям для оцінювання та визначення адекватності та оптимальності індикаторів діагностики.

Стосовно технічного та програмного забезпечення, то варто відзначити, що важливою передумовою використання таких ресурсів має бути безпека

інформаційного забезпечення. Адже така безпека гарантує збереження конфіденційності інформаційних даних стосовно процедури етіологічної діагностики, що здійснюється на підприємстві. Також важливо забезпечити належний рівень програмно-технічного забезпечення для здійснення якісної та результативної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств.

Отже, проаналізувавши літературні доробки щодо виокремлення та структурування елементів інструментарію економічної діагностики, стає очевидною недостатність інформаційних даних щодо інструментарію для здійснення етіологічної діагностики не лише експортно-імпоротної діяльності підприємства, а й будь-який інших видів підприємницької діяльності.

Проаналізувавши літературні джерела [43; 73; 75] щодо елементів інструментарію економічної діагностики та джерела [6; 9; 11; 22; 23; 26; 35; 38; 59; 69; 70; 74; 75; 82; 92; 126; 132; 163; 164; 165; 171; 174; 177; 183; 184; 185; 187] щодо характеристики кожного окремого інструмента, пропонується виокремити ключові інструменти етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, серед яких: методи та методика, економічні індикатори, критерії, програмно-технічне забезпечення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств та комплексно їх охарактеризувати.

Важливим елементом інструментарію етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, як і економічного інструментарію, є методи такої діагностики. Здійснивши низку наукових досліджень, було визначено змістове наповнення терміну «метод етіологічної діагностики підприємницької діяльності», під котрим варто розуміти низку взаємопов'язаних прийомів для визначення перспектив діяльності підприємства шляхом оцінювання його поточного та минулого станів з метою надання достовірної інформації управлінському апарату щодо уникнення деструктивних змін або стимулювання позитивних зрушень у майбутніх періодах.

Для здійснення обґрунтованої та комплексної класифікації методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств необхідно визначити та охарактеризувати основні чинники, що здійснюють вплив на вибір доцільних діагностичних методів такого характеру. До таких чинників належать:

1. Цільове спрямування діагностичних процедур етіологічного характеру щодо експортно-імпоротної підприємницької діяльності. Від цілей етіологічної діагностики залежатиме майбутній результат, а отже і методи, спроможні його забезпечити. Тобто, якщо діагностичною ціллю етіологічного характеру є прогнозування кількісної зміни прибутковості підприємства у низці майбутніх періодів, то необхідно застосувати діагностичні методи кількісного та прогностичного характеру.

2. Доступність інформаційних даних. Рівень та форма інформаційного забезпечення етіологічної діагностики обумовлюють вибір діагностичних методів. Якщо інформаційні дані кількісного характеру, то застосування кількісних методів етіологічної діагностики є найдоцільнішим, якщо ж якісного – то навпаки. Також неповнота необхідної інформації ускладнює процедуру етіологічної діагностики і передбачає застосування складніших діагностичних методів.

3. Рівень підготовки фахівців, задіяних в процесі етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств. Чим вища кваліфікація працівників, що здійснюють процедуру етіологічної діагностики, тим складніші діагностичні методи можуть застосовуватись, що підвищує об'єктивність та результативність етіологічної діагностики.

4. Часовий лаг, відведений на реалізацію діагностичних процедур. Якщо ресурс часу є обмеженим, то етіологічна діагностика здійснюватиметься в експрес-режимі, відповідно діагностичні методи, що використовуватимуться, обиратимуться із врахуванням методів, що можуть застосовуватись в експрес-діагностиці. Проте, варто зауважити, що такі методи володіють меншою достовірністю кінцевих результатів.

5. Матеріально-технічне та фінансове забезпечення етіологічної діагностики. Якщо процедура етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємства здійснюється за умови наявності комплексного матеріально-технічного та фінансового забезпечення - її результати набувають більшої точності та достовірності, а використовувані діагностичні методи матимуть складнішу економічну модель обчислення та реалізації і, зазвичай, будуть структурними елементами спеціалізованих програмних продуктів.

6. Рівень стабільності середовища здійснення експортно-імпоротної діяльності. Якщо ведення експортно-імпоротної діяльності підприємства відбувається у стабільному середовищі, то етіологічна діагностика такої діяльності може здійснюватись із використанням традиційних та розрахунково-простих діагностичних методів. Функціонування у нестабільному середовищі ускладнює вибір методів діагностики та передбачає необхідність використання складніших методів, що надають змогу врахування змін та ризиків середовища ведення експортно-імпоротної діяльності.

7. Рівень деталізації діагностичного об'єкта. Якщо об'єктом діагностики виступає експортно-імпортна діяльність підприємства загалом, то методи етіологічної діагностики такої діяльності будуть громіздкіші та складніші, що надають можливість врахування великої кількості показників. На противагу їм, діагностика окремого елемента експортно-імпоротної діяльності підприємства, наприклад, логістичного процесу експортно-імпортних операцій, охоплює елементарніші діагностичні методи.

8. Прогностичний характер етіологічної діагностики. Зважаючи на те, що етіологічна діагностика, зазвичай, націлена на визначення майбутнього стану підприємницької діяльності, для її здійснення необхідно застосовувати методи, спрямовані на прогнозування майбутнього стану підприємницької діяльності.

9. Об'єкт призначення діагностичних результатів тощо. Генерує характер висвітлення діагностичних результатів. Якщо результати здійснення етіологічної діагностики спрямовані управлінському апарату підприємства, то кінцевим результатом діагностичних процедур етіологічного характеру мають

бути достовірні, кількісно-розраховані економічні дані та показники, що передбачають застосування розрахунково-аналітичних та кількісних діагностичних методів. За необхідності здійснення етіологічної діагностики у маркетингових цілях, результати якої спрямовані відділу маркетингу, зазвичай, необхідним є отримання описових та графічних даних.

Проаналізувавши літературні джерела [38; 82; 132; 164; 177] щодо класифікації методів економічної діагностики та здійснивши низку досліджень, систематизовано методи етіологічної діагностики наступним чином (рис. 2.1):

1. За характером економічного оцінювання:

- методи кількісного оцінювання: методи, базовані на конкретних індикаторах та математичних процедурах, які потребують (конкретних) математичних чисел та даних;
- методи якісного оцінювання: ґрунтуються на знаннях, навичках та досвіді відповідних фахівців.

2. За масштабністю дослідження:

- комплексні методи: надають змогу повністю та всебічно продіагностувати досліджуваний об'єкт та володіють високим рівнем достовірності отриманих результатів;
- експрес-методи: діагностування об'єкта за допомогою таких методів здійснюється поверхнево за найкоротші проміжки часу, такі методи є простими у застосуванні, проте володіють низьким рівнем достовірності.

3. За кількістю факторів:

- однофакторні: ґрунтуються на етіологічному діагностуванні досліджуваного об'єкта за одним фактором впливу;
- багатофакторні: діагностування об'єкта відбувається за низкою факторів, що чинять на нього вплив.

4. Залежно від деталізації об'єкта дослідження:

- загальні методи: дозволяють досліджувати діяльність загалом;
- часткові методи: націлені на дослідження окремих елементів діяльності підприємства.

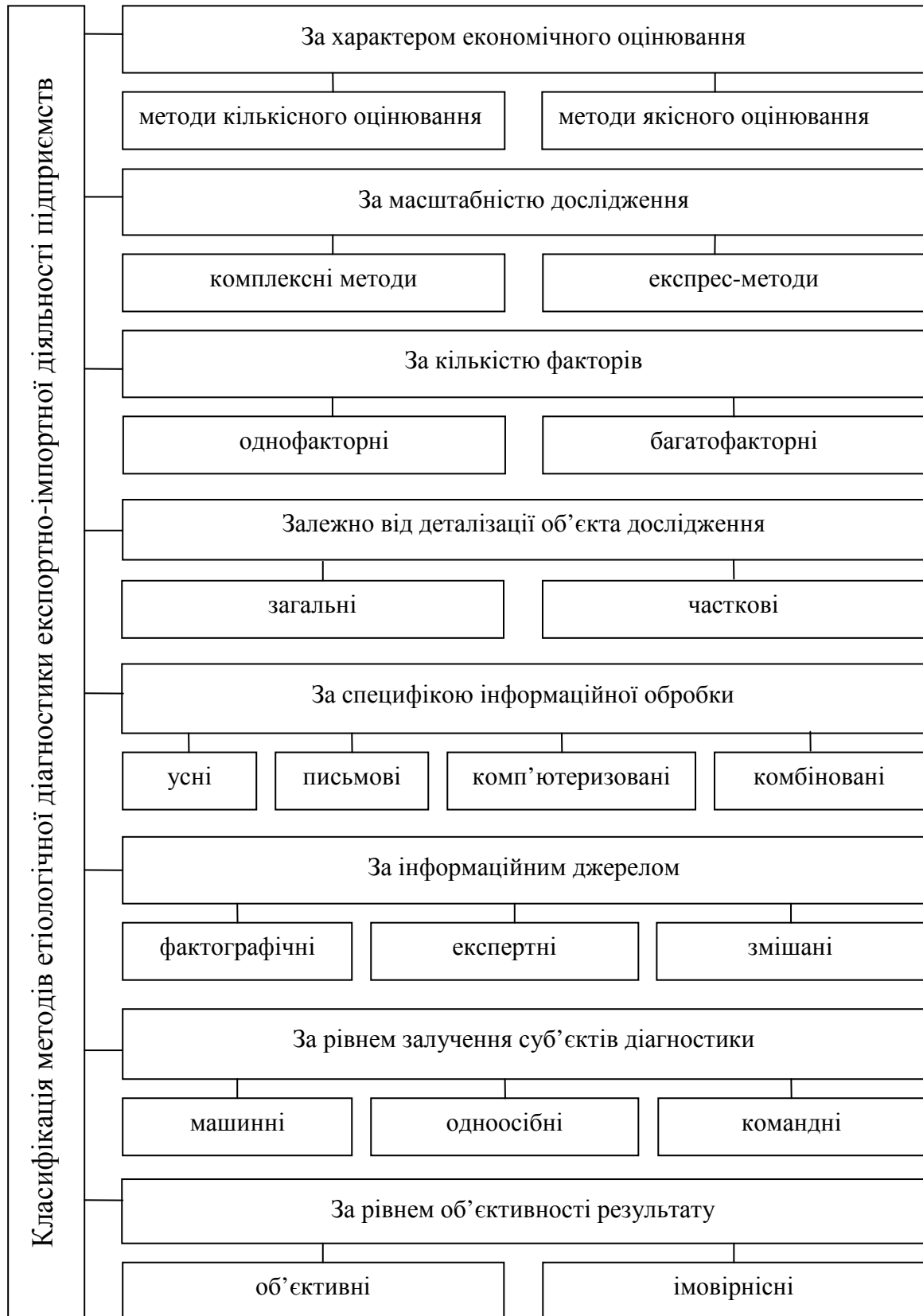


Рис.2.1. Класифікація методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств

Примітка: сформовано на основі [38; 64; 82; 103; 132; 164; 177]

5. За специфікою інформаційної обробки:

- усні: опрацювання результатів використання таких методів здійснюється шляхом словесної та вербальної передачі інформації, такі методи є, зазвичай, проміжними методами етіологічної діагностики, та після їх застосування необхідне використання інших методів;
- письмові: відображаються шляхом ручного занесення інформації на паперові носії;
- комп'ютеризовані: методи, використання яких є налагодженою системою (комп'ютерною програмою), такі методи використовуються не вперше, їх дані, зазвичай, є найоб'єктивнішими;
- комбіновані: базуються на використанні усіх чи окремих із вищеперелічених методів разом.

6. За інформаційним джерелом:

- фактографічні: базуються на використанні конкретних даних, що були отримані в процесі економіко-математичних обчислень, є найдостовірнішими;
- експертні: ґрунтуються на даних, отриманих в результаті мозкової діяльності експертів, характеризуються відносно низьким рівнем достовірності;
- змішані: базуються на зіставленні вище перелічених методів.

7. За рівнем залучення суб'єктів діагностики:

- машинні: передбачають використання суто технічних засобів обробки інформації без залучення трудових ресурсів;
- одноосібні: такі методи виконуються однією особою;
- командні: реалізація методу відбувається із залученням групи осіб.

8. За рівнем об'єктивності результату:

- об'єктивні: генерують найоб'єктивніші результати, зазвичай, передбачають використання та отримання точних чисел і даних;
- імовірнісні: вірогідність отриманої інформації є доволі низькою, адже використовувані методи ґрунтуються на судженнях експертів практично без використання математичних даних.

Проведені дослідження методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств надають змогу покращити якісні параметри результатів діагностики, які перебувають у прямій залежності від оптимально підібраних методів здійснення діагностичних процедур. Вибір адекватних методів етіологічної діагностики можливий лише за умови врахування чинників, що здійснюють вплив на вибір ситуаційно-вірних діагностичних методів. Обрані в процесі здійснення діагностичних процедур методи етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є передумовою для виокремлення ключових параметрів методик, використовуваних у діагностичних процедурах. Всі методики, що здебільшого використовуються при здійсненні процесу діагностики на сучасних підприємствах можна розділити на дві групи: методики, основні параметри яких описані у нормативно-правових джерелах інформації, що не втратили чинності на момент здійснення діагностики, та методики, ключові положення яких описані у наукових та навчальних джерелах.

Вагомим елементом комплексного дослідження інструментарію етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є виокремлення та систематизація економічних індикаторів такої діагностичної системи.

На основі аналізування літературних джерел [6; 11; 22; 23; 26; 69; 70; 126; 163; 165; 171; 174; 177; 187] щодо окреслення індикаторів для здійснення економічної діагностики та врахування принципів добору індикаторної бази пропонується комплексна класифікація індикаторів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, котрі варто систематизувати за наступними ознаками (рис.2.2):

1. За інтерпретацією результату:
 - індикатори абсолютного виміру;
 - індикатори відносного виміру.
2. За елементом експортно-імпоротної діяльності підприємства:
 - індикатори діагностики виробничого процесу;



Рис.2.2. Класифікація економічних індикаторів для етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств

Примітка: систематизовано на основі аналізування джерел [6; 11; 22; 23; 26; 69; 70; 126; 163; 165; 171; 174; 177; 187]

- індикатори діагностики логістичного процесу;
- умови оплати;
- митного оформлення експортно-імпортних операцій тощо.

3. За рівнем пріоритетності:

- пріоритетні (найчастіше використовуються для етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності підприємств та відображають основну частину результатів дослідження);

- допоміжні (застосовуються поряд із основними та відображають додаткові параметри об'єкта дослідження).

4. За рівнем деталізації об'єкта:

- часткові (відображають результати дослідження певного елемента об'єкта діагностування);

- комплексні (використовуються для комплексного дослідження об'єкта діагностики).

5. За часовим лагом прогнозування:

- індикатори визначення тенденції розвитку експортно-імпортної діяльності в короткостроковій перспективі;

- індикатори визначення тенденції розвитку експортно-імпортної діяльності в середньостроковій перспективі;

- індикатори визначення тенденції розвитку експортно-імпортної діяльності в довгостроковій перспективі;

6. За суб'єктом розрахунку:

- індикатори, розраховані працівниками підприємства;

- розраховані зовнішніми фахівцями (спеціальними установами чи організаціями або експертами, здатними якісно реалізовувати діагностичні процедури).

7. За особливістю поширення:

- специфічні (використовуються лише для даного об'єкта та відображають специфіку його діяльності);

- загальні (є універсальними).

8. За об'єктивністю отриманих даних:

- об'єктивні;
- ймовірнісні.

9. За часом впровадження на підприємстві:

- раніше використовувані (використовуються на підприємстві для здійснення етіологічної діагностики не вперше);
- нововведені (ті, що використовуються для етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємства вперше).

10. За способом вимірювання:

- кількісні (виражаються у грамах, кілограмах, тоннах, натуральних одиницях тощо);
- вартісні (виражаються у грошових одиницях).

Щодо дослідження критеріїв економічних індикаторів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, то варто зазначити, що такі критеріальні параметри мають відповідати певним вимогам, а саме: оптимально відображати межі допустимих значень індикаторної бази, бути зрозумілими, логічно-обгрунтованими тощо. Критерії є індивідуальними для кожного індикатора та демонструють наскільки отримане значення індикатора відповідає оптимальному. Також такі критерії можуть застосовуватись для порівняння значень індикатора за низку періодів з метою визначення напрямів розвитку індикатора та позитивності чи негативності його зміни у кожному періоді.

Досліджуючи програмно-технічну базу, яку доцільно застосовувати для етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, варто наголосити, що найоптимальнішими технічними засобами є комп'ютерно-обчислювальна техніка. Основними програмними продуктами, що сьогодні існують на ринку та можуть застосовуватись з метою полегшення реалізації етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, є текстові редактори та програми дослідження і аналізування даних.

2.2. Аналізування стану та параметрів експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств

Машинобудівні підприємства є важливою ланкою у формуванні валового національного продукту економічно розвинутих країн світу, забезпечують значні надходження до бюджету цих країн та стимулюють науково-технічний прогрес. В Україні такі показники істотно нижчі, що зумовлено значною сукупністю причин, серед яких практична відсутність державної підтримки машинобудівних підприємств галузі, зменшення закордонних інвестицій через несприятливий економічний клімат в країні, застаріле обладнання, низька наукоємність виробництва тощо. На сьогодні продукція підприємств вітчизняного машинобудування не є достатньо конкурентоспроможною на зарубіжних ринках в зв'язку із необхідністю реорганізації виробничої, маркетингової та управлінської складових. Проте, зважаючи на значне здешевлення робочої сили в країні в останні роки, за вдалої управлінської політики існує перспектива розвитку машинобудування та зростання на цій основі економічних показників функціонування України і покращення рівня життя населення. Варто зауважити, що машинобудівна галузь України охоплює 11267 підприємств, що є за специфікою своєї діяльності науково-дослідними та конструкторсько-технологічними організаціями [91]. В сучасних умовах діяльність машинобудівних підприємств пов'язана з максимальним використанням територіальних переваг щодо ланцюгів виробництва і поставок. Отже, для забезпечення високоефективного розвитку машинобудівних підприємств України необхідне, передусім, комплексне врахування переваг зовнішньоекономічної діяльності підприємств галузі як передумови розвитку та нарощення збутових можливостей і підвищення конкурентних переваг продукції.

Беручи до уваги важливість машинобудівних підприємств, вивченню різноманітних аспектів діяльності підприємств машинобудування та наданню рекомендацій стосовно їх покращення приділяється значна увага у дослідження

сучасних науковців. До прикладу, аналізуванню теоретичної та методичної бази управління витратами на машинобудівних підприємствах, вивченню різних аспектів такого управління, а також висвітленню ключових проблем та вузьких місць відводиться провідне місце у доробку науковців О.Є. Кузьміна, А.М. Дідик, У.І. Когут, О.Г. Мельник [77]. О.Г. Мельник присвятила економічне напрацювання дослідженню та висвітленню параметрів, проблемних ситуацій та основних наслідків від використання систем економічної діагностики на машинобудівних підприємствах Львівської області [90], а також дослідженню та розвитку різних параметрів діагностування діяльності підприємств машинобудування автор надала вагомого значення у працях [93; 95]. Вивченню різних аспектів управління реструктуризацією машинобудівних підприємств відводиться визначальна роль у роботах Т.В. Іванової [56-58]. М.А. Юдін [180, с.113-114] приділяє значну увагу дослідженню проблем діяльності української машинобудівної галузі та характеризує пріоритетні шляхи її відродження. У напрацюванні Є.В. Набока здійснено аналізування сучасного стану, умов ведення діяльності та характерних рис подальшого функціонування машинобудування України [104]. М.С. Рахман та І.О. Гриненко виконали аналізування структурних змін у експортній діяльності машинобудівної галузі України та визначили низку важливих чинників, що здійснюють вплив на розвиток зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних машинобудівних підприємств [143].

Отже, для забезпечення стрімкого та сталого розвитку машинобудування в Україні галузь потребує розроблення та використання сучасних високоефективних економічних систем дослідження та прогнозування діяльності, однією з яких є система етіологічної діагностики.

Дослідження базових показників функціонування машинобудівної галузі України є необхідною передумовою комплексного аналізування та характеристики підприємств машинобудування. Основними показниками, які варто дослідити, є: частка галузі у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, обсяг реалізованої продукції підприємствами

машинобудування, частка збиткових підприємств та обсяги їх збитків, рентабельність операційної діяльності тощо. Динаміку показників у 2008-2014 рр. наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Основні показники, які характеризують діяльність машинобудівних підприємств у 2008-2014 рр.

Показники	Роки						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Частка галузі у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %	13,3	10,6	10,9	10	10,2	8,7	7,2
Обсяг реалізованої продукції, млн. грн.	121780,4	85833,0	116348,5	133469,0	143533,1	117301,9	99387,1
Частка збиткових підприємств, %	36,1	39,3	37,6	32,3	33	34,8	35,3
Обсяги збитків, млн. грн.	6707,4	6384,9	3637,3	3218,7	2700,6	4070,9	30343,1
Чистий прибуток (збиток), млн.грн	-1089,5	37,3	4204,9	10639,6	9268,8	2768,6	-22380,2
Фінансовий результат (сальдо) діяльності підприємств до оподаткування, млн. грн.	704,6	1974,8	7172,8	15081,2	13322,8	5526,9	-20501,5
Рентабельність операційної діяльності, %	2,9	4,7	6,6	8,6	9,9	6,6	-2,4
Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників, грн.	1789	1652,58	2161,51	2626,52	3086,0	3204,7	3311,7

Примітка: сформовано із використанням джерел [138; 158; 159; 160; 161; 162]

Частка машинобудівної галузі в загальному обсязі реалізованої промислової продукції в 2013-2014 рр. має тенденцію до зниження з 8,7 % в 2013 р. до 7,2 % - в 2014 р., що є основою для тверджень про занепад галузі, зниження обсягів виробництва та реалізації продукції, обумовленого економічною кризою, коливанням валютного курсу, відтоком іноземних інвестицій та низкою інших стагнаційних процесів.

Зміну обсягу реалізованої продукції в динаміці за 2008-2014 рр. наведено на рис. 2.3. Обсяг реалізованої продукції галузі в останні роки (2013-2014 рр.) має тенденцію до зниження, показник скоротився на 17914,8 млн. грн. в 2014 р. у порівнянні з 2013 р. Найнижче значення показника спостерігається у 2009 р. - 85833 млн. грн., найвище у 2012 р. - 143533,1 млн. грн.

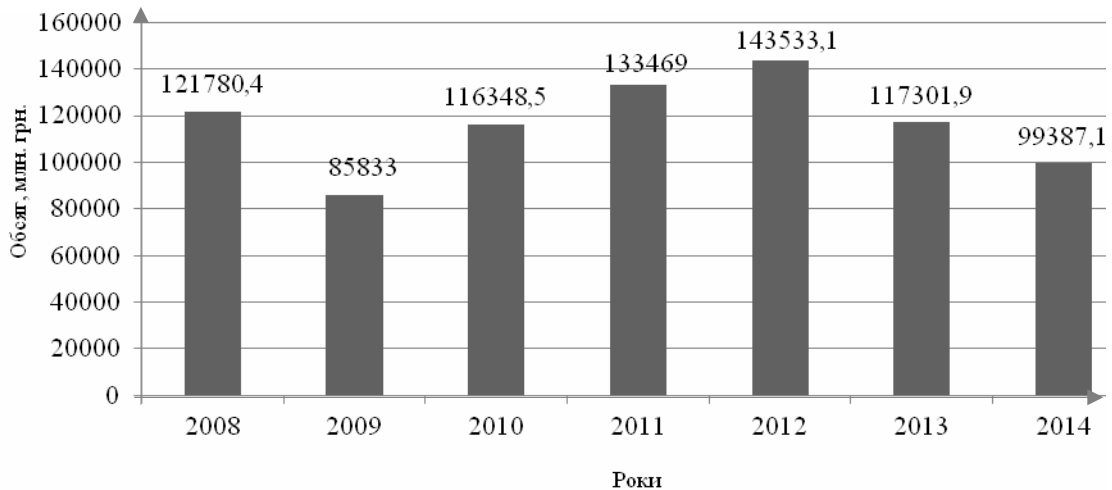


Рис. 2.3. Динаміка обсягу реалізованої продукції машинобудівними підприємствами України за 2008-2014 рр.

Примітка: сформовано із використанням джерел [138; 158; 159; 160; 161; 162]

Рентабельність операційної діяльності в середньому по галузі за досліджуваний період – 5,27 %, максимальне значення становить 9,9 % у 2012 р. та характеризує покращення операційної діяльності машинобудівних підприємств, проте, вже у 2013 р. простежується значний спад показника до 6,6 % (на 3,3 або на 1/3) та у 2014 р. показник знизився до - 2,4%. Протягом аналізованого періоду спостерігається зростання середньомісячної номінальної заробітної плати працівників, у 2013 р. на 3,85 % в порівнянні з 2012 р. та у 2014 р. на 3,3 % в порівнянні із 2013 р.

Зважаючи на пріоритетне спрямування машинобудівної галузі щодо зовнішньоекономічної діяльності, що обумовлене значною часткою експорту серед обсягу реалізованої продукції та важливою імпортною складовою в географічній структурі закупівель підприємствами галузі, варто дослідити та проаналізувати показники зовнішньоекономічної діяльності не лише

машинобудівної галузі, але й України загалом, що надасть змогу скласти комплексне бачення стосовно коливань експорту та імпорту і причин їх зміни. Динаміку обсягів експорту-імпорту України у 2008-2015 рр. подано в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміку обсягів експорту-імпорту України у 2008-2015 рр.

Показники, од. вим.	Роки							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Загальні обсяги експорту-імпорту України								
Обсяг експорту, тис. дол.США	78695722,7	49301214	63189927	82186413,3	82408938,6	78148286,3	65422539,8	47863803,9
Обсяг імпорту, тис. дол.США	92003313,1	50609091	66187664	88843434,6	91394131,4	84572941,6	60801845	43039465,4
Сальдо зовнішньоторгіве льного балансу, тис. дол. США	-13307590,4	-1307877	-2997736	-6657021,3	-8985192,8	-6424655,3	4620694,8	4824338,5
Обсяги експорту-імпорту товарів України								
Обсяг експорту, тис. дол.США	66954429,8	39702883	51430522	68394195,7	68809810,6	63312022,1	53901689,1	38127149,7
Обсяг імпорту, тис. дол.США	85535356,4	45435559	60739969	82608240	84658059,9	76963965,4	54428716,9	37516443,0
Сальдо зовнішньоторгіве льного балансу, тис. дол. США	-18580926,6	-5732676	-9309448	-14214044,3	-15848249,3	-13651943,3	-527027,8	610706,7
Обсяги експорту-імпорту послуг України								
Обсяг експорту, тис. дол.США	11741292,9	9598330	11759406	13792217,6	13599128	14836264,2	11520850,7	9736654,2
Обсяг імпорту, тис. дол.США	6467956,7	5173532	5447694,3	6235194,6	6736071,5	7608976,2	6373128,1	5523022,4
Сальдо зовнішньоторгіве льного балансу, тис. дол. США	5273336,2	4424799	6311711,4	7557023	6863056,5	7227288	5147722,6	4213631,8

Примітка: сформовано на підставі офіційної інформації Державної служби статистики України [158]

Загальні обсяги експорту та імпорту України (табл. 2.2) демонструють від'ємне сальдо зовнішньоторгівельного балансу впродовж 2008-2013 рр. та позитивне протягом 2014-2015 рр. Найбільший загальний обсяг експорту України протягом 2008-2015 рр. спостерігався у 2012 р. та становив 82408938,6 тис. дол. США, а найменший у 2015 р. та склав 47863803,9 тис. дол. США. Найбільший загальний обсяг імпорту України був у 2008 р. та склав 92003313,1 тис. дол. США, а найменший у 2015 р. та склав 43039465,4 тис. дол. США.

Результати аналізування даних стосовно експорту товарів України (табл. 2.2) демонструють, що за досліджуваний період найменший обсяг експорту товарів спостерігався у 2015 р. та становив 38127149,7 тис. дол. США, найвищий у 2012 р. становив 68809810,6 тис. дол. США. Суттєве скорочення обсягу експорту товарів відбулось у 2014 р. на 14,86 % в порівнянні із 2013 р. та у 2015 р. в порівнянні з 2014 р. – 29,27 %. Найзначніше за досліджуваний період скорочення обсягу експорту товарів відбулось у 2009 р. (на 40,7%) в порівнянні до 2008 р. Найістотніший приріст показника відповідно до попереднього року був у 2008 році на 35,95%. Найзначніший протягом аналізованого періоду обсяг імпорту товарів був у 2008 р. та становив 85535356,4 тис. дол. США, найменший обсяг показника відзначено у 2015 р., що становить 37516443,0 тис. дол. США. Найвагомніше зменшення імпорту товарів було у 2009 р. на 46,88% відносно до 2008 р., найзначніше зростання показника було у 2011 році на 36 % в порівнянні до 2010 р. Протягом 2008-2014 рр. спостерігалось від'ємне сальдо зовнішньоекономічного балансу, що вказує на перевищення обсягу імпорту товарів над експортом товарів України, і тільки у 2015 р. було досягнуто позитивного сальдо зовнішньоекономічного балансу товарів розміром 610706,7 тис. дол. США.

Результати дослідження значень показників, що демонструють обсяги експорту-імпорту послуг (табл. 2.2), показують що за досліджуваний період найменший обсяг експорту послуг України спостерігається у 2009 р. та становив 9598330 тис. дол. США, найвищий у 2013 р. дорівнював 14836264,2 тис. дол. США. Найвагоміший протягом аналізованого періоду обсяг імпорту послуг був у 2013 р. та становив 7608976,2 тис. дол. США, найменший обсяг показника відзначено у 2009 р., що становив 5173532 тис. дол. США. Впродовж досліджуваного періоду спостерігалось позитивне сальдо зовнішньоекономічного балансу послуг, що вказує на перевищення обсягу експорту послуг над імпортом.

Для формування комплексного бачення стосовно машинобудівної галузі України та її експортно-імпортних операцій необхідно дослідити та

проаналізувати тенденції зміни деяких ключових показників зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного комплексу України. Динаміку експорту машинобудівної продукції за 2009-2015 рр. із розподілом товарів за групами, а також динаміку імпорту машинобудівної продукції за 2009-2015 рр. із аналогічним розподілом представлено в Додатку Б (табл. Б.1 та табл. Б.2 відповідно).

Дані стосовно експорту продукції машинобудування (Додаток Б, табл. Б.1) вказують на те, що по категорії механічне обладнання, машини та механізми, електрообладнання та їх частини, пристрої для записування або відтворення зображення і звуку відбулось зростання обсягу продажу у 2010-2012 рр. та зниження у 2013-2015 рр. Стосовно категорії транспортні засоби та шляхове обладнання спостерігається аналогічна тенденція коливань у відповідних періодах. Аналізуючи показники із категорії прилади і апарати оптичні, для фотографування або кінематографії, апарати медико-хірургічні, годинники та музичні інструменти варто зазначити, що у 2010 р. обсяг експорту продукції знизився на 26404,8 тис. дол. США відповідно до 2009 р. та далі зростав впродовж 2011-2012 рр., у 2013-2015 рр. значення показника зменшувалось.

Розглядаючи динаміку показників імпорту машинобудівної продукції в Україну (Додаток Б, табл. Б.2), варто зазначити, що по категорії механічне обладнання, машини та механізми, електрообладнання та їх частини, пристрої для записування або відтворення зображення і звуку відбулось зростання обсягу продажу у 2010 р., 2011 р., 2012 р. відповідно до попереднього року, та зниження у 2009 р., 2013 р., 2014 р. та 2015 р. Аналізуючи тенденції зміни категорій транспортні засоби та шляхове обладнання варто зазначити, що спостерігаються аналогічні тенденції зміни показників у відповідних періодах. По категорії прилади і апарати оптичні, для фотографування або кінематографії; апарати медико-хірургічні, годинники; музичні інструменти найнижчий обсяг імпорту спостерігається у 2015 р. та склав 463800 тис. дол. США, а найвищий у 2012 р. та становив 1218888 тис. дол. США.

Динаміку експорту та імпорту машинобудівної продукції в Україні у 2009-2015 рр. наведено на рис. 2.4.

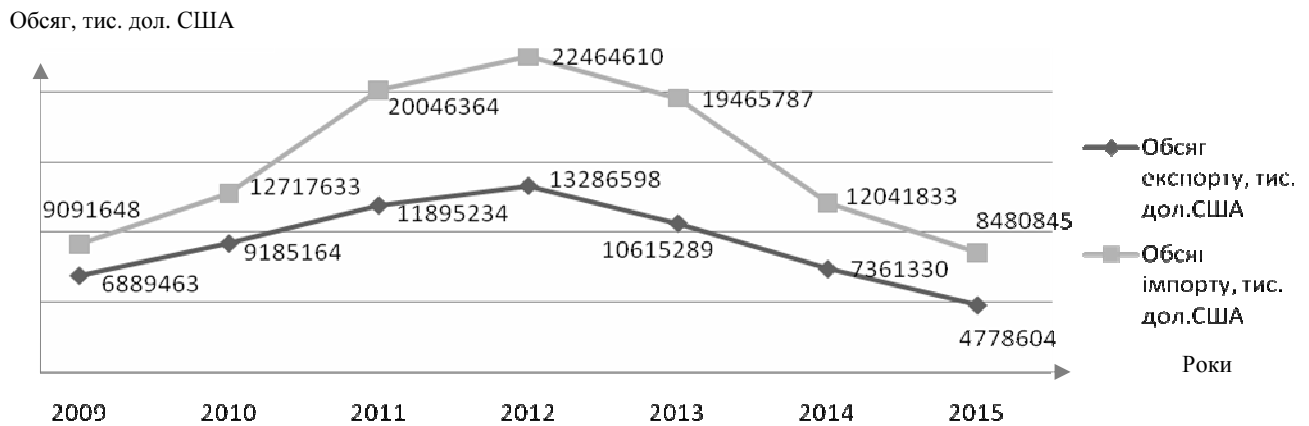


Рис. 2.4. Обсяги експорту та імпорту машинобудівної продукції в Україні у 2009-2015 рр.

Примітка: сформовано автором на підставі даних Державної служби статистики України

Як демонструють результати аналізування даних, наведених на рис. 2.4, найвищі обсяги експорту та імпорту продукції машинобудування спостерігалися у 2012 р. та склали 13286598 тис. дол. США та 22464610 тис. дол. США відповідно. Також варто зазначити, що за обома показниками спостерігається зниження обсягів у 2013 р. відносно 2012 р., у 2014 р. відносно 2013 р. та у 2015 р. відносно 2014 р.: обсяг експорту у 2013 р. скоротився на 2671309 тис. дол. США, у 2014 р. на 3253959 тис. дол. США, а у 2015 р. на 2582726 тис. дол. США та обсяг імпорту зменшився на 2998823 тис. дол. США у 2013 р., на 7423954 тис. дол. США у 2014 р. та на 3560988 тис. дол. США у 2015 р.

Дослідження показників машинобудування надає узагальнену характеристику стосовно тенденцій функціонування суб'єктів підприємницької діяльності галузі, експортно-імпорту діяльність підприємств та їх взаємозв'язок. Беручи за основу показники діяльності окремих підприємств машинобудування доцільно здійснити вивчення та дослідження їх експортно-

імпоротної діяльності, що є вагомим щаблем у визначенні причинно-наслідкових зв'язків у тенденціях зміни показників.

До переліку машинобудівних підприємств України згідно КВЕД 2010 р. належить ПАТ «Іскра», розташоване у м. Львові. Підприємство спеціалізується на виробництві та реалізації лампових джерел світла та їх компонентів. Підприємство розпочало свою діяльність у 1972 р. На сьогодні споживачами продукції ПАТ «Іскра» є понад 30 країн світу, серед яких чільне місце займають: Австралія, Болгарія, Бельгія, Білорусь, Німеччина, Чехія, Франція, Польща, Росія, Нідерланди, Угорщина тощо. Основні показники діяльності ПАТ «Іскра» у 2008-2015 рр. наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Основні показники діяльності ПАТ «Іскра» у 2008-2015 рр.

Показники, тис. грн.	Роки							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Дохід(виручка) від реалізації продукції	221786	275752	327343	344636	352313	н/д	н/д	н/д
Чистий дохід(виручка) від реалізації продукції	198164	246762	297501	313218	323382	329617	335565	523538
Собівартість реалізованої продукції	140567	176392	220633	239288	268046	266050	235388	306282
Адміністративні витрати	22257	17114	22817	20338	16881	16452	15507	20153
Витрати на збут	9284	8559	12789	13065	10915	10810	31946	34545
Інші операційні витрати	119832	74663	153553	192315	33553	25215	297992	555755
Чистий прибуток (збиток)	-44122	9331	16092	11705	2491	2895	-199445	-150253

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних фінансової звітності підприємства

Як видно з табл. 2.3, найбільший чистий дохід (виручку) від реалізованої продукції підприємство отримало в 2015 р. (523538 тис. грн.). Такий показник свідчить про те, що незважаючи на кризу, підприємство нарощує обсяги збуту, проте, у цьому році підприємство зазнало значних збитків, що може бути викликане нестабільністю економіки та значним зростанням валютного курсу, адже значна частка продукції підприємства експортується, а також підприємство імпортує багато сировинних матеріалів та обладнання. Абсолютні

та відносні відхилення основних показників діяльності ПАТ «Іскра» наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Абсолютні та відносні відхилення основних показників діяльності
ПАТ «Іскра» у 2008-2015 рр.

Показники, тис. грн.	Абсолютні відхилення, роки						
	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011	2013/2012	2014/2013	2015/2014
Дохід(виручка) від реалізації продукції	53966,0	51591,0	17293,0	7677,0	н/д	н/д	н/д
Чистий дохід(виручка) від реалізації продукції	48598,0	50739,0	15717,0	10164,0	6235,0	5948,0	187973,0
Собівартість реалізованої продукції	35825,0	44241,0	18655,0	28758,0	-1996,0	-30662,0	70894,0
Адміністративні витрати	-5143,0	5703,0	-2479,0	-3457,0	-429,0	-945,0	4646,0
Витрати на збут	-725,0	4230,0	276,0	-2150,0	-105,0	21136,0	2599,0
Інші операційні витрати	-45169,0	78890,0	38762,0	-158762,0	-8338,0	272777,0	257763,0
Чистий прибуток (збиток)	53453,0	6761,0	-4387,0	-9214,0	404,0	-202340,0	49192,0
Показники, %	Відносні відхилення						
	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011	2013/2012	2014/2013	2015/2014
Дохід(виручка) від реалізації продукції	24,33	18,71	5,28	2,23	н/д	н/д	н/д
Чистий дохід(виручка) від реалізації продукції	24,52	20,56	5,28	3,25	1,93	1,80	56,02
Собівартість реалізованої продукції	25,49	25,08	8,46	12,02	-0,74	-11,52	30,12
Адміністративні витрати	-23,11	33,32	-10,86	-17,00	-2,54	-5,74	29,96
Витрати на збут	-7,81	49,42	2,16	-16,46	-0,96	195,52	8,14
Інші операційні витрати	-37,69	105,66	25,24	-82,55	-24,85	1081,80	86,50
Чистий прибуток (збиток)	-121,15	72,46	-27,26	-78,72	16,22	-6989,29	-24,66

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних фінансової звітності підприємства

Результати аналізування табл. 2.4 демонструють, що чистий дохід (виручка) від реалізованої продукції підприємства постійно зростає впродовж 2008-2015 рр., що свідчить про поступове нарощення виробництва та збуту

підприємством. Собівартість реалізованої продукції протягом 2013-2014 рр. знижується на противагу 2009-2012 рр. та 2015 р., у яких відбувалось зростання такої собівартості. Важливо відзначити, що в 2014 р. відбулось значне зростання інших операційних витрат (на 1080,8%), що спричинило вагомий збиток діяльності.

Зважаючи на важливість та значні обсяги експортно-імпортних операцій у діяльності машинобудівних підприємств України, варто дослідити експорт та імпорт підприємств машинобудування на прикладі конкретних підприємств галузі. Основні показники, що характеризують експортну діяльність ПАТ «Іскра» наведено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Показники, що характеризують експорт ПАТ «Іскра» у 2008-2015 рр.

Показники	Роки							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Дохід (виручка) від реалізованої експортної продукції, тис дол. США	15923	13163,5	19046,4	21349,6	22432,3	22904,9	16377,4	11234,4
Дохід (виручка) від реалізованої експортної продукції, тис грн.	83914,21	102543,7	151228,4	170156,3	179234,1	183010,2	194727,29	245360
Офіційний курс долара США (за 1 грн.)	5,27	7,79	7,94	7,97	7,99	7,99	11,89	21,84
Дохід (виручка) від реалізованої експортної продукції у % до загального доходу	37,84	37,19	46,2	49,37	50,87	н/д	н/д	н/д

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку підприємства

Як видно з даних табл. 2.5 дохід (виручка) від реалізованої експортної продукції в тис. дол. США у 2014 р. знизився в порівнянні з 2013 р. на 6527,5 тис. дол. США та у 2015 р. знизився на 5143 тис. дол. США в порівнянні з 2014 р. Динаміку доходу від реалізованої експортної продукції ПАТ «Іскра» у тис. грн. у 2008-2015 рр. наведено на рис. 2.5.

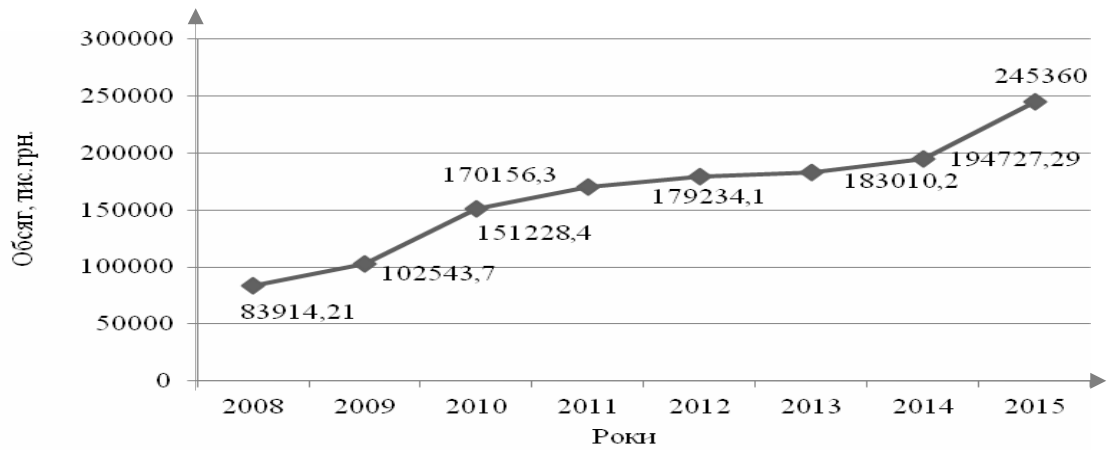


Рис. 2.5. Динаміка доходу від реалізованої експортної продукції ПАТ «Іскра» у 2008-2015 рр.

Примітка: побудовано автором на підставі даних управлінського обліку підприємства

З даних рис. 2.5 видно, що відбулось зростання показника у гривнях з 183010,2 тис. грн. (у 2013 р.) до 194727,29 тис. грн. (у 2014 р.) та з 194727,29 тис. грн. до 245360 тис. грн. (у 2015 р.), що відбулось, в основному, за рахунок девальвації гривні.

Дослідження імпортової діяльності ПАТ «Іскра» надало змогу виокремити основні показники, що демонструють обсяги імпорту підприємства (табл. 2.6).

Таблиця 2.6.

Показники, що характеризують обсяг імпорту ПАТ «Іскра» у 2008-2015 рр.

Показники	Роки							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Обсяг імпорту, тис дол. США	10999,2	6012,2	9936,4	10580,7	10630,4	6468,3	4300,2	2956,4
Обсяг імпорту, тис грн.	57965,78	46835,04	78895,02	84328,179	84936,9	51681,717	51129,38	64568,2
Офіційний курс долара США (за 1 грн.)	5,27	7,79	7,94	7,97	7,99	7,99	11,89	21,84
Частка імпорту у % до загальних витрат підприємства	19,86	16,92	19,25	18,13	25,79	16,23	8,80	7,0

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку підприємства

Дані табл. 2.6 стосовно обсягу імпорту в тис. дол. США показують, що протягом 2013-2015 рр. відбулось зниження показника, на 39,2% в 2013 р. відносно 2012 р., на 33,5% в 2014 р. відносно 2013 р. та на 31,3% в 2015 р.

відносно 2014 р. Динаміку показників, що характеризують обсяг імпорту ПАТ «Іскра» в тис. грн. у 2008-2015 рр. зображено на рис. 2.6.

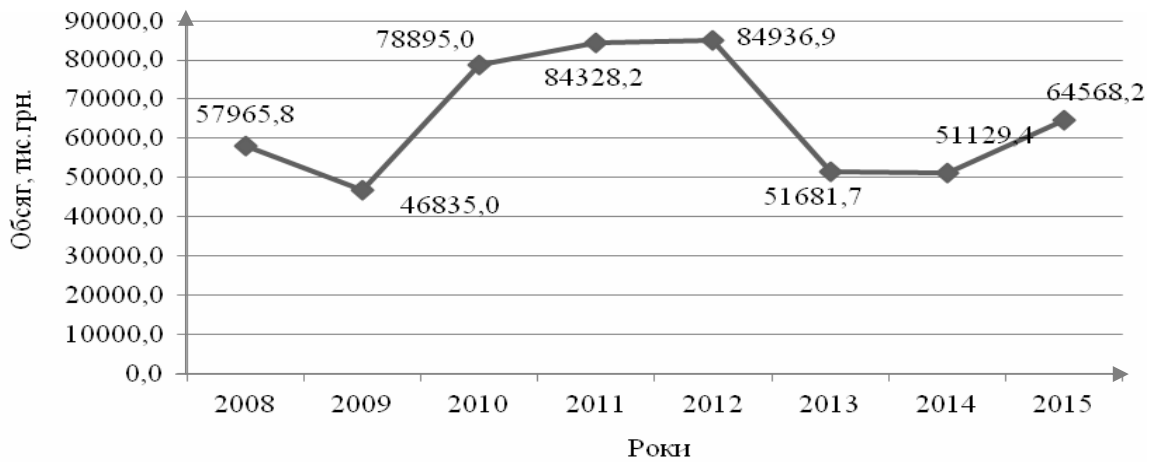


Рис. 2.6. Динаміка показників, що характеризують обсяг імпорту ПАТ «Іскра» у 2008-2015 рр.

Примітка: побудовано автором на підставі даних управлінського обліку підприємства

Розглядаючи обсяг імпорту в 2014 р. у тис. грн. (рис. 2.6), варто відзначити, що відбулось незначне скорочення показника по відношенню до 2013 р. від 51681,717 тис. грн. (2013 р.) до 51129,38 тис. грн. (2014 р.) або на 1,07%. Обсяг імпорту у тис. грн. в 2014 р. у порівнянні до 2013 р. скоротився значно менше скорочення у дол. США, що відбулось, в основному, за рахунок зростання курсу дол. США в 2014 р. на 48,81% в порівнянні до 2013 р. У 2015 р. відбулось поряд із зниженням обсягу імпорту в дол. США зростання показника у грн., причиною чого також є девальвація національної валюти.

До переліку машинобудівних підприємств України згідно КВЕД 2010 р. також належить Львівське підприємство ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод». Підприємство спеціалізується на ремонті електровозів. ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» проводить капітальний ремонт електровозів постійного струму ВЛ8, ВЛ10, ВЛ11, ВЛ11м, ВЛ11м/5, ВЛ11м/6, ДЕ1, змінного струму ВЛ40, ВЛ60, ВЛ80, ДЕ1, ДС3, тягових агрегатів ПЕ2м, ПЕ2у, ОПЕ1АМ і ряду інших моделей за узгодженим із замовником технічним завданням. Підприємство було засноване у 1861 р. під

назвою «Warstatyglowne I klasuweLwowe». Основні показники діяльності ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» у 2008-2015 рр. представлено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Основні показники діяльності ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» у 2008-2015 рр.

Показники, тис. грн.	РОКИ							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Дохід(виручка) від реалізації продукції	187284	130374	220449	293550	319222	н/д	н/д	н/д
Чистий дохід(виручка) від реалізації продукції	156070	108803	183808	244687	266018	292287	282676	284789
Собівартість реалізованої продукції	124107	91058	154248	205509	218707	240150	237587	239167
Адміністративні витрати	17867	14122	18965	26264	30277	33366	30263	34528
Витрати на збут	1487	278	417	632	527	606	780	959
Інші операційні витрати	9692	5596	5225	9274	7199	6803	8131	8807
Чистий прибуток (збиток)	6613	63	4325	5932	6480	6186	2159	260

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних фінансової звітності досліджуваного підприємства

Як видно з даних табл. 2.7, найбільший чистий дохід (виручку) від реалізованої продукції підприємство отримало в 2013 р. (292287 тис. грн.). Такий показник вказує на те, що не зважаючи на кризу підприємство нарощує обсяги збуту, проте, прибутки підприємства значно скоротились від 2159 тис грн. у 2014 р. до 260 тис. грн. у 2015 р., причиною чого є нестабільна ситуація в Україні та значне зростання валютного курсу, адже підприємство активно здійснює експортно-імпортну діяльність.

Абсолютні та відносні відхилення основних показників діяльності ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» у 2008-2015 рр. наведено в табл. 2.8.

Абсолютні та відносні відхилення основних показників діяльності ПрАТ
«Львівський локомотиворемонтний завод» у 2008-2015 рр.

Показники, тис. грн.	Абсолютні відхилення						
	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011	2013/2012	2014/2013	2015/2014
Дохід(виручка) від реалізації продукції	-56910	90075	73101	25672	н/д	н/д	н/д
Чистий дохід(виручка) від реалізації продукції	-47267	75005	60879	21331	26269	-9611	2113
Собівартість реалізованої продукції	-33049	63190	51261	13198	21443	-2563	1580
Адміністративні витрати	-3745	4843	7299	4013	3089	-3103	4265
Витрати на збут	-1209	139	215	-105	79	174	179
Інші операційні витрати	-4096	-371	4049	-2075	-396	1328	676
Чистий прибуток (збиток)	-6550	4262	1607	548	-294	-4027	-1899
Показники, %	Відносні відхилення						
	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011	2013/2012	2014/2013	2015/2014
Дохід(виручка) від реалізації продукції	-30,39	69,09	33,16	8,75	н/д	н/д	н/д
Чистий дохід(виручка) від реалізації продукції	-30,29	68,94	33,12	8,72	9,87	-3,29	0,75
Собівартість реалізованої продукції	-26,63	69,40	33,23	6,42	9,80	-1,07	0,67
Адміністративні витрати	-20,96	34,29	38,49	15,28	10,20	-9,30	14,09
Витрати на збут	-81,30	50,00	51,56	-16,61	14,99	28,71	22,95
Інші операційні витрати	-42,26	-6,63	77,49	-22,37	-5,50	19,52	8,31
Чистий прибуток (збиток)	-99,05	6765,08	37,16	9,24	-4,54	-65,10	-87,96

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних фінансової звітності досліджуваного підприємства

Результати аналізування табл. 2.8 демонструють, що чистий дохід (виручка) від реалізованої продукції підприємства знижувався в 2009 р. та 2014 р., що свідчить про значну залежність підприємства від світових та внутрішньо економічних кризових явищ і зростання курсів іноземних валют. Також варто зазначити, що зменшення чистого прибутку відносно попереднього року відбулось у 2009 р., 2013 р., 2014 р. та 2015 р.

Важливе місце в роботі ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» становить експортна та імпортна діяльність. Основні показники, що

характеризують експортну діяльність ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» у 2008-2015 рр. наведено в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Показники, що характеризують експортну діяльність ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» у 2008-2015 рр.

Показники	Роки							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Дохід (виручка) від реалізованої експортної продукції, тис дол. США	0,00	16,60	82,90	51,20	0,00	75,90	28,92	0,00
Дохід (виручка) від реалізованої експортної продукції, тис грн.	0,00	129,31	658,23	408,06	0,00	606,44	343,86	0,00
Офіційний курс долара США (за 1 грн.)	5,27	7,79	7,94	7,97	7,99	7,99	11,89	21,84
Дохід (виручка) від реалізованої експортної продукції у % до загального доходу	0	0,10	0,30	0,14	0	н/д	н/д	н/д

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку досліджуваного підприємства

Як видно з даних табл. 2.9 дохід (виручка) від реалізованої експортної продукції в тис. дол. США у 2014 р. зменшився в порівнянні з 2013 р. на 46,98 тис. дол. США або на 61,9%. Динаміку доходу (виручки) від реалізованої експортної продукції ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» у 2008-2015 рр. у тис. грн. відображено на рис. 2.7.

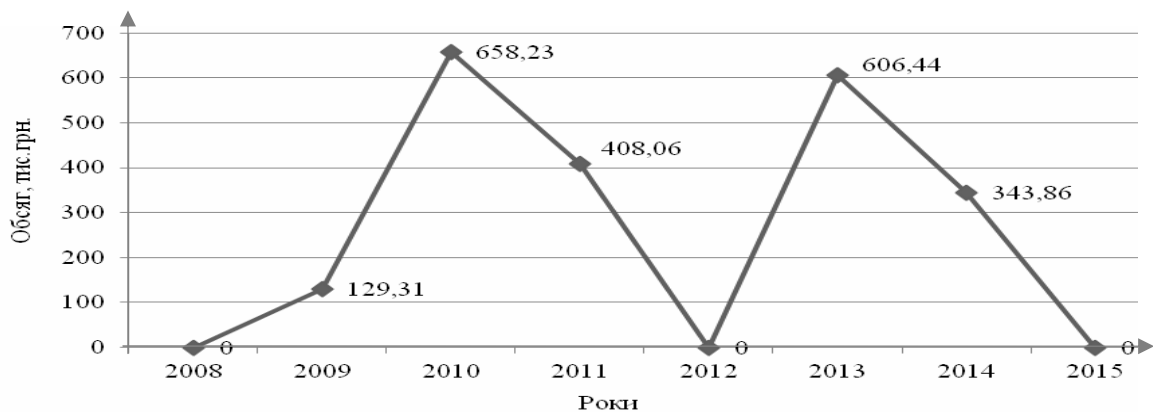


Рис. 2.7. Динаміка доходу (виручки) від реалізованої експортної продукції ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» у 2008-2015 рр.

Примітка: побудовано автором на підставі даних управлінського обліку підприємства

Аналізуючи дані рис. 2.7, варто зазначити, що дохід від експортної діяльності підприємства знизився від 606,44 тис. грн. у 2013 р. до 343,86 тис.

грн. у 2014 р. або на 43,3%. У 2008 р., 2012 р. та 2015 р. підприємство не здійснювало експортної діяльності.

Дослідження імпоротної діяльності ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» у 2008-2015 рр. надало змогу виокремити основні показники, що її характеризують, які наведено в табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Показники, що характеризують імпорту діяльність ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» у 2008-2015 рр.

Показники	Роки							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Обсяг імпорту, тис дол. США	140,6	175,5	0	158,1	0	134,6	151,46	284,7
Обсяг імпорту, тис грн.	740,96	1367,15	0,00	1260,06	0,00	1075,45	1800,86	6284,84
Офіційний курс долара США (за 1 грн.)	5,27	7,79	7,94	7,97	7,99	7,99	11,89	21,84
Частка імпорту у % до загальних витрат підприємства	0,48	1,2	0	0,52	0	0,38	0,65	2,2

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку досліджуваного підприємства

Динаміку обсягу імпорту ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» у 2008-2015 рр. в тис. грн. подано на рис. 2.8

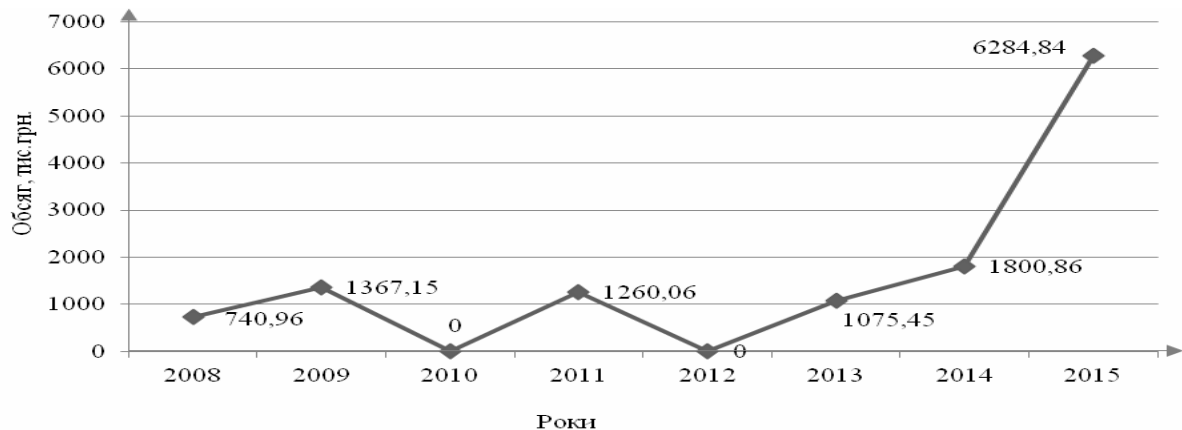


Рис.2.8. Динаміка обсяг імпорту ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» у 2008-2015 рр.

Примітка: побудовано автором на підставі даних управлінського обліку підприємства

Дані табл. 2.10 та рис. 2.8 стосовно обсягу імпорту демонструють, що в 2010 р. та 2012 р. підприємство не здійснювало імпортних операцій. Також, аналізуючи показник частки імпорту підприємства до загальних витрат стає

очевидним, що імпорт займає не значну частку у виртатах підприємства, в середньому за період 2008-2015 рр цей показник становить 0,68%.

ПАТ «МОТОР СІЧ» належить до переліку машинобудівних підприємств відповідно до КВЕД 2010 р. Підприємство орієнтується на виготовленні генераторів, трансформаторів, електродвигунів, космічних та повітряних літальних апаратів та електродвигунів, генераторів, трансформаторів, повітряних, космічних літальних апаратів і супровідного супутнього обладнання. Підприємство засноване було у 1907 р. на налічує більше 100 років історії. Продукція підприємства використовується у більш ніж 100 країнах світу. Основні результати діяльності підприємства представлено в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Основні показники діяльності ПАТ «МОТОР СІЧ» у 2008-2015 рр.

Показники, тис. грн.	Роки							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Дохід(виручка) від реалізації продукції	2122462	3837706	5106758	5891225	8085335	н/д	н/д	н/д
Чистий дохід(виручка) від реалізації продукції	2047314	3740353	5001803	5792524	7928376	8583924	10730122	13830655
Собівартість реалізованої продукції	1317879	2137504	2666560	2927924	4650385	4974227	5514991	4907340
Адміністративні витрати	275792	308658	372556	474070	566479	657976	774110	997093
Витрати на збут	150775	224449	286630	315110	399498	446726	565950	804270
Інші операційні витрати	1426177	2443130	3253511	4182952	5321059	5978638	7781602	11760076
Чистий прибуток (збиток)	3843	741229	1248028	1344161	1619469	1319191	1560367	3399842

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних фінансової звітності досліджуваного підприємства

Як видно з табл. 2.11, найбільший чистий дохід (виручку) від реалізованої продукції підприємство отримало в 2015 р. (13830655 тис. грн.). Такий показник вказує на те, що дохід підприємства в національній валюті зростає.

Проте, варто зазначити, що протягом 2014-2015 рр. відбулось зростання курсу валют, та зважаючи на те, що підприємство в основному є експортно-орієнтованим у перерахунку до іноземних валют обсяги збуту підприємства дещо скоротились. Абсолютні та відносні відхилення основних показників діяльності ПАТ «МОТОР СІЧ» наведено в табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Абсолютні та відносні відхилення основних показників діяльності
ПАТ «МОТОР СІЧ» у 2008-2015 рр.

Показники, тис. грн.	Абсолютні відхилення						
	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011	2013/2012	2014/2013	2015/2014
Дохід(виручка) від реалізації продукції	1715244	1269052	784467	2194110	н/д	н/д	н/д
Чистий дохід(виручка) від реалізації продукції	1693039	1261450	790721	2135852	655548	2146198	3100533
Собівартість реалізованої продукції	819625	529056	261364	1722461	323842	540764	-607651
Адміністративні витрати	32866	63898	101514	92409	91497	116134	222983
Витрати на збут	73674	62181	28480	84388	47228	119224	238320
Інші операційні витрати	1016953	810381	929441	1138107	657579	-5200478	3978474
Чистий прибуток (збиток)	737386	506799	96133	275308	-300278	241176	1839475
Показники, %	Відносні відхилення						
	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011	2013/2012	2014/2013	2015/2014
Дохід(виручка) від реалізації продукції	80,81	33,07	15,36	37,24	н/д	н/д	н/д
Чистий дохід(виручка) від реалізації продукції	82,70	33,73	15,81	36,87	8,27	25,00	28,90
Собівартість реалізованої продукції	62,19	24,75	9,80	58,83	6,96	10,87	-11,02
Адміністративні витрати	11,92	20,70	27,25	19,49	16,15	17,65	28,81
Витрати на збут	48,86	27,70	9,94	26,78	11,82	26,69	42,11
Інші операційні витрати	71,31	33,17	28,57	27,21	12,36	-86,98	51,13
Чистий прибуток (збиток)	19187,77	68,37	7,70	20,48	-18,54	18,28	117,89

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних фінансової звітності досліджуваного підприємства

Результати аналізування табл. 2.12 демонструють, що чистий дохід (виручка) від реалізованої продукції підприємства постійно зростає впродовж 2008-2015 рр., що свідчить про поступове нарощення виробництва та збуту підприємством. Собівартість реалізованої продукції впродовж досліджуваного періоду зростає (окрім 2015 р., у якому відбулось скорочення показника), також простежується зростання адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат.

Основні показники, що характеризують експортну діяльність ПАТ «МОТОР СІЧ» у 2008-2015 рр. наведено в табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Показники, що характеризують експортну діяльність ПАТ «МОТОР СІЧ» у 2008-2015 рр.

Показники	Роки							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Дохід (виручка) від реалізованої експортної продукції, тис. дол. США	337499,7	569197,1	576403,9	681000,3	923819,5	910777,1	762867,3	589576
Дохід (виручка) від реалізованої експортної продукції, тис. грн.	1778623,2	4434045,5	4576647	5427572,5	7381318	7277109,0	9070492,6	12876339,8
Офіційний курс долара США (за 1 грн.)	5,3	7,8	7,9	8,0	8,0	8,0	11,9	21,84
Дохід (виручка) від реалізованої експортної продукції у % до загального доходу	83,8	88,7	91,5	93,7	93,1	н/д	н/д	н/д

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку досліджуваного підприємства

Як видно з даних табл. 2.13 дохід (виручка) від реалізованої експортної продукції в тис. дол. США у 2014 р. знизився в порівнянні з 2013 р. на 147909,8 тис. дол. США та на 173291,3 тис. дол. США в 2015 р. в порівнянні з 2014 р.

Динаміку доходу (виручки) від реалізованої експортної продукції ПАТ «МОТОР СІЧ» у 2008-2015 рр. в тис. грн. наведено на рис. 2.9.

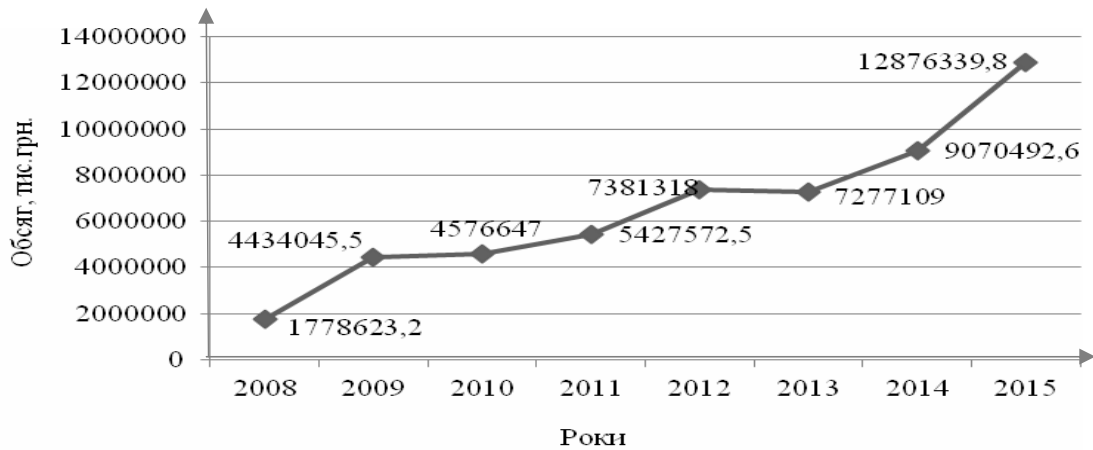


Рис. 2.9. Динаміка доходу (виручки) від реалізованої експортної продукції ПАТ «МОТОР СІЧ» у 2008-2015 рр.

Примітка: побудовано автором на підставі даних управлінського обліку підприємства

Аналізування даних рис. 2.9 дають змогу зазначити, що відбулось зростання показника в тис. грн. від 9070492,6 тис. грн. у 2014 р. до 12876339,8 тис. грн. у 2015 р., що спричинене знеціненням національної валюти.

ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» є машинобудівним підприємством, що здійснює розробку та виробництво приладів для вимірювання, контролю і регулювання температури, а також прилади обліку тепла, вимірювання і регулювання вологості повітря для металургії та машинобудування, енергетики тощо. Підприємство засноване у 1956 р. у м. Львові. На сьогодні продукція ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» як використовується для потреб внутрішнього ринку, так і експортується у низку країн світу, серед яких: Росія, Молдова, Грузія, Словаччина, Латвія, Білорусь тощо. Основні показники діяльності підприємства у 2008-2015 рр. представлено в табл. 2.14.

Таблиця 2.14

Основні показники діяльності ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» у 2008-2015 рр.

Показники, тис. грн.	Роки							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Дохід(виручка) від реалізації продукції	14253	16142	19523	18559	21178	н/д	н/д	н/д
Чистий дохід(виручка) від реалізації продукції	12177	14479	17045	16056	18035	22083	19885	41326

Продовження табл. 2.14

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Собівартість реалізованої продукції	10706	11969	13346	12647	14948	17356	15167	22487
Адміністративні витрати	1236	1200	1313	1852	2295	2298	2411	3279
Витрати на збут	176	202	270	256	384	331	363	476
Інші операційні витрати	1601	6195	4294	4433	683	576	650	3938
Чистий прибуток (збиток)	104	962	1339	1334	570	1609	2007	14804

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних фінансової звітності досліджуваного підприємства

Як демонструють результати дослідження даних табл. 2.14, найбільший чистий дохід (виручка) від реалізованої продукції підприємство отримало в 2015 р. (41326 тис. грн.). У 2015 р. також спостерігається найбільша протягом досліджуваного періоду собівартість реалізованої продукції (22487 тис. грн.), найвище значення чистого прибутку було в 2015 р. (14808 тис. грн.), найменше – в 2008 р. (104 тис. грн.). Абсолютні та відносні відхилення основних показників діяльності підприємства у 2008-2015 рр. наведено в табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Абсолютні та відносні відхилення основних показників діяльності
ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» у 2008-2015 рр.

Показники, тис. грн.	Абсолютні відхилення						
	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011	2013/2012	2014/2013	2015/2014
1	2	3	4	5	6	7	8
Дохід(виручка) від реалізації продукції	1889	3381	-964	2619	н/д	н/д	н/д
Чистий дохід(виручка) від реалізації продукції	2302	2566	-989	1979	4048	-2198	21441
Собівартість реалізованої продукції	1263	1377	-699	2301	2408	-2189	7320
Адміністративні витрати	-36	113	539	443	3	113	868
Витрати на збут	26	68	-14	128	-53	32	113
Інші операційні витрати	4594	-1901	139	-3750	-107	74	3288
Чистий прибуток (збиток)	858	377	-5	-764	1039	398	12797

Продовження табл. 2.15

1	2	3	4	5	6	7	8
Показники, %	Відносні відхилення						
	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011	2013/2012	2014/2013	2015/2014
Дохід(виручка) від реалізації продукції	13,25	20,95	-4,94	14,11	н/д	н/д	н/д
Чистий дохід(виручка) від реалізації продукції	18,9	17,72	-5,8	12,33	22,45	-9,95	107,82
Собівартість реалізованої продукції	11,8	11,5	-5,24	18,19	16,11	-12,61	48,26
Адміністративні витрати	-2,91	9,42	41,05	23,92	0,13	4,92	36,00
Витрати на збут	14,77	33,66	-5,19	50	-13,8	9,67	31,13
Інші операційні витрати	286,95	-30,69	3,24	-84,59	-15,67	12,85	505,85
Чистий прибуток (збиток)	825	39,19	-0,37	-57,27	182,28	24,74	637,62

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних фінансової звітності досліджуваного підприємства

Результати аналізування табл. 2.15 демонструють, що чистий дохід (виручка) від реалізованої продукції підприємства зростав впродовж 2008-2010 рр. та 2012-2013 рр. і у 2015 р. та зменшувався у 2011 р. та у 2014 р., на 5,8% та 9,95% відповідно. Зменшення чистого прибутку підприємства спостерігалось у 2011 р. та 2012 р. на 0,37% та на 57,27% відповідно.

Основні показники, що характеризують експортну діяльність ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» у 2008-2015 рр. наведено в табл. 2.16.

Таблиця 2.16

Показники, що характеризують експортну діяльність ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» у 2008-2015 рр.

Показники	Роки							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Дохід (виручка) від реалізованої експортної продукції, тис дол. США	335,94	823,70	585,94	443,44	289,42	283,70	394,79	564,72
Дохід (виручка) від реалізованої експортної продукції, тис грн.	1770,4	6416,6	4652,4	3534,2	2312,5	2266,8	4694,0	12333,5
Офіційний курс долара США (за 1 грн.)	5,27	7,79	7,94	7,97	7,99	7,99	11,89	21,84
Дохід (виручка) від реалізованої експортної продукції у % до загального доходу	12,63	38,84	24	19,45	10,84	н/д	н/д	н/д

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку досліджуваного підприємства

Як демонструють дані табл. 2.16, дохід (виручка) від реалізованої експортної продукції в тис. дол. США у 2014 р. зріс в порівнянні з 2013 р. на 111,09 тис. дол. США та в 2015 р. порівняно з 2014 р. на 169,93 тис. дол. США, також відбулось зростання показника у гривнях з 2266,8 тис. грн. у 2013 р. до 4694 тис. грн. в 2014 р. та на 7639,5 тис. грн. в 2015 р. порівняно з 2014 р. Динаміку обсягу експортної діяльності ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» у 2008-2015 рр. в тис. грн. наведено на рис. 2.10.

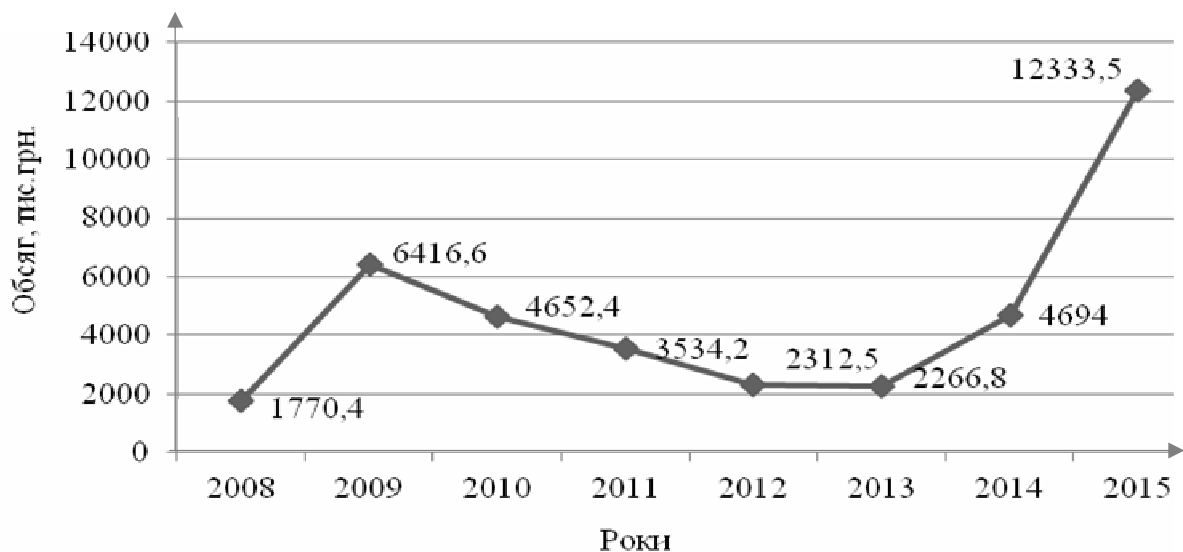


Рис. 2.10. Динаміка обсягу експортної діяльності ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» у 2008-2015 рр.

Примітка: побудовано автором на підставі даних управлінського обліку підприємства

Дані рис. 2.10, що інтерпретує обсяг експорту ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» вказують на те, що найнижчий за досліджуваний період обсяг експорту в тис. грн. відзначався у 2008 р., а найвищий у 2015 р. Варто зазначити, що найбільша частка експорту продукції підприємства вивозиться до Росії, проте, у 2014 р. та 2015 р. провідним замовником продукції стала Словаччина.

Дослідження імпорту ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» надало змогу виокремити основні показники, що характеризують імпорту діяльність цього підприємства у 2008-2015 рр., які наведено в табл. 2.17.

Показники, що характеризують імпорتنу діяльність ПАТ «НВО
«Термоприлад» ім. В. Лаха» у 2008-2015 рр.

Показники	Роки							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Обсяг імпорту, тис. дол. США	214,3	125,3	218,4	284,4	172,4	95,9	65,8	108,3
Обсяг імпорту, тис. грн.	1129,361	976,087	1734,096	2266,668	1377,476	766,241	782,362	2365,3
Офіційний курс долара США (за 1 грн.)	5,27	7,79	7,94	7,97	7,99	7,99	11,89	21,84
Частка імпорту у % до загальних витрат підприємства	0,48	1,23	0	0,52	0	0,38	0,65	7,8

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку досліджуваного підприємства

Аналізування даних табл. 2.17 дає змогу стверджувати, що найбільший за досліджуваний період обсяг імпорту спостерігався у 2011 р. та становив 284,4 тис. дол. США, а найменший у 2014 р., склав 65,8 тис. дол. США. Динаміку обсягу імпорту ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» у 2008-2015 рр. в тис. грн. наведено на рис. 2.11.

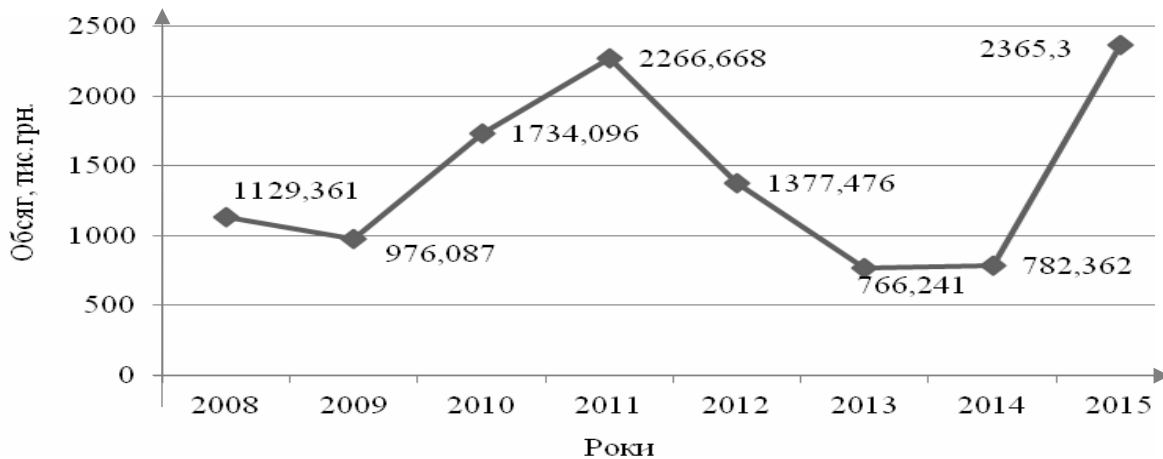


Рис. 2.11. Динаміка обсягу імпорту ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» у 2008-2015 рр.

Примітка: побудовано автором на підставі даних управлінського обліку підприємства

Показники, що характеризують зміни обсягів експорту досліджуваних машинобудівних підприємств України протягом 2010-2015 рр., наведено в табл. 2.18.

Таблиця 2.18

Показники, що характеризують абсолютну зміну обсягів експорту досліджуваних машинобудівних підприємств України у 2010-2015 рр.

Найменування підприємств	Абсолютні ланцюгові відхилення обсягів експорту, тис. дол. США				
	2011/2010	2012/2011	2013/2012	2014/2013	2015/2014
ПАТ «Іскра»	2303,2	1082,7	472,6	-6527,5	-5143
ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»	-31,7	-51,2	75,9	-46,98	-28,92
ПАТ «МОТОР СІЧ»	104596,4	242819,2	-13042,4	-147909,8	-173291,3
ПАТ «НВО «Термоприлад» ім В. Лаха»	-142,5	-154,02	-5,72	111,09	169,93

Примітка: сформовано автором на основі даних Smida.gov.ua та даних управлінського обліку підприємств

Дослідження основних показників, що характеризують абсолютну зміну обсягів експорту досліджуваних машинобудівних підприємств України у 2010-2015 рр. (табл. 2.18), демонструють, що в останні роки (2014-2015 рр.) на більшості підприємств відбулося скорочення експортної діяльності, що пов'язано, передусім, з припиненням постачання машинобудівної продукції на ринок Російської Федерації.

Показники, що характеризують зміни обсягів імпорту досліджуваних машинобудівних підприємств України протягом 2010-2015 рр., наведено в табл. 2.19.

Таблиця 2.19

Показники, що характеризують абсолютну зміну обсягів імпорту досліджуваних машинобудівних підприємств України у 2010-2015 рр.

Найменування підприємств	Абсолютні ланцюгові відхилення обсягів імпорту, тис. дол. США				
	2011/2010	2012/2011	2013/2012	2014/2013	2015/2014
ПАТ «Іскра»	644,3	49,7	-4162,1	-2168,1	-1343,8
ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»	158,1	-158,1	134,6	16,86	133,24
ПАТ «НВО «Термоприлад» ім В. Лаха»	66	-112	-76,5	-30,1	42,5

Примітка: сформовано автором на основі даних Smida.gov.ua та даних управлінського обліку підприємств

Проаналізувавши дані, представлені у табл. 2.19, можна зробити висновок щодо скорочення імпоротної діяльності на низці досліджуваних підприємств (для ПАТ «Іскра» поступове зменшення імпоротної діяльності простежується протягом 2013-2015 рр., для ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» у 2013-2014 рр.). Основною причиною зменшення обсягів імпорту є девальвація національної валюти, що значно знизила ефективність імпоротної діяльності підприємств.

Проаналізувавши основні показники діяльності машинобудівних підприємств України, а також зведені показники по галузі машинобудування, стає очевидним, що експортно-імпортна діяльність займає значну частку в діяльності підприємств машинобудівної галузі та перебуває в значній залежності від курсу іноземних валют та кризових явищ в країні розсташування та країнах-контрагентів, про що свідчить значний спад виробництва більшості підприємств в 2009 р. та в 2014-2015 рр., коли відбулась значна девальвація національної валюти та кризові явища в Україні та світі.

2.3. Досвід використання етіологічної діагностики в експортно-імпортній сфері машинобудівних підприємств

Машинобудівні підприємства України, зазвичай, є потужними об'єктами підприємницької діяльності, продукуючи з цього приводу потребу особливої уваги з боку науковців, дослідників та аналітиків, адже поряд із значним операційним циклом виробництва здійснюють маркетингову, логістичну, управлінську та інші аспекти діяльності. Функціонування машинобудівних підприємств вимагає постійного відстеження, аналізування, оцінювання та прогнозування. Експортно-імпортні операції є важливим елементом функціонування сучасних машинобудівних підприємств, адже займають значну частку діяльності таких підприємств, тому потребують використання сучасних діагностичних систем з метою їх дослідження.

Зважаючи на те, що етіологічна діагностика експортно-імпоротної діяльності підприємств надає можливість не лише комплексно дослідити, але й спрогнозувати майбутній стан ведення такої діяльності підприємства та формує обґрунтовану та комплексну інформацію вищій ланці управління для прийняття зважених рішень щодо уникнення деструктивних змін чи стимулювання конструктивних зрушень у майбутніх періодах, виникає необхідність дослідження досвіду вивчення та використання діагностичних систем етіологічного характеру щодо експортно-імпоротної діяльності підприємств.

У низці праць науковців запропоновано трактування поняття «етіологічної діагностики підприємницької діяльності» та відображено певні особливості такої діагностики, проте такі праці характеризуються фрагментарністю стосовно наведення комплексного механізму реалізації етіологічної діагностики практично. Саме відсутність чіткого механізму та інструментарію здійснення етіологічної діагностики не лише експортно-імпоротної діяльності, але й будь-яких інших видів підприємницької діяльності ускладнює процес запровадження таких систем на сучасних підприємствах. Тому, перш за все, виникає необхідність у аналізуванні сучасних наукових праць та досвіду використання систем економічної діагностики, що можуть використовуватись у дослідженні зовнішньоекономічної діяльності, зокрема й експортно-імпоротної діяльності підприємств машинобудівної галузі.

Як стверджує О.М. Вакульчик та О.О. Книшек [18, с. 92]: «Питанням діагностики ЗЕД підприємства приділяється мало уваги, проте окремі її складові – оцінка та аналіз – є предметом дослідження багатьох учених. Поза увагою науковців залишаються питання методології діагностики та організації її проведення на підприємстві». Також автори стверджують, що будь-яка система діагностики зовнішньоекономічної діяльності підприємства, перш за все, має бути націлена на визначення та/або прогнозування ефективності діяльності підприємства: «Діагностика ефективності ЗЕД важлива для оцінювання поточного економічного стану підприємства, перспектив його розвитку і запобігання фінансовим втратам. Ефективність ЗЕД розраховується

шляхом обчислення різних показників на основі зіставлення досягнутих економічних результатів з витраченими ресурсами. Однак у науковій літературі немає єдиного підходу ані до визначення самого переліку таких показників, ані методики їх розрахунку. Це значно ускладнює діагностику та фактично унеможливорює узагальнення та порівняння її результатів». Отож, зважаючи на практичну відсутність наукових праць стосовно досвіду та особливостей використання етіологічної діагностики в експортно-імпортній сфері, доцільно розглянути трактати, що стосуються окремих елементів та дотичних до етіологічної діагностики сфер досліджень.

Аналізуванню зовнішньоекономічної діяльності підприємства як складовому елементу економічної діагностики відповідної діяльності, в тому числі й експортно-імпортної діяльності, присвячені праці низки науковців. Зокрема, О.О. Маслак та В.Й. Жежуха пропонують здійснювати аналізування зовнішньоекономічної діяльності підприємств у наступній послідовності: перший етап передбачає дослідження завдань та мети здійснення аналізу зовнішньоекономічної діяльності, далі необхідно розробити гіпотезу та теоретичні основи дослідження, наступним етапом необхідно скласти програму дослідження та визначити його ключові методи, далі – зібрати необхідну інформацію, та, на завершення, зробити і продемонструвати висновки за результатами дослідження [88, с. 135]. Є.В. Мних виокремлює три основні етапи реалізації аналізу зовнішньоекономічної діяльності. На першому етапі автор пропонує визначати доцільність укладання контракту або ж протоколу щодо здійснення зовнішньоекономічних операцій. Другий етап передбачає спостереження за умовами та особливостями реалізації зовнішньоекономічних угод. На третьому етапі оцінюється виконання зовнішньоекономічних угод, визначаються проблеми та нереалізовані можливості, а також здійснюється коригування стратегії ЗЕД [101, с. 447].

Г.М. Гринишин зазначає [31, с. 64]: «Будь-який аналіз ЗЕД здійснюється на основі певних методів, тобто засобів досягнення цілей дослідження. Для аналізу ЗЕД можна використовувати: методи детермінованого факторного

аналізу (деталізація, порівняння, елімінування, узагальнення); стандартні методи (статистичне спостереження, групування, абсолютні та відносні величини, середні величини, індекси, ряди динаміки); математичні методи (математичне моделювання, математичний аналіз, інтегральний метод, математична статистика, теорія ймовірностей, економічна кібернетика); евристичні (методи експертних оцінок, мозкового штурму), спеціальні методи (SWOT (сценарний метод), PEST (порівняльний), SNW (аналіз моделі Дюпон), портфельний (R-аналіз)».

Отже, як демонструють дослідження сучасних наукових, прикладних та методичних матеріалів стосовно питання етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств, існує проблема практичної відсутності достатньої кількості матеріалів за даним запитом. Саме ця проблема гальмує започаткування на машинобудівних підприємствах України систем діагностики етіологічного спрямування, що б було важливим фактором стимулювання зростання ефективності діяльності таких підприємств. Отож, з метою визначення напрямів розвитку та параметрів, стимулів і загроз використання сучасних систем економічної (в тому числі й етіологічної) діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств України існує необхідність у проведенні низки досліджень існуючих та необхідних систем діагностики на підприємствах.

Основними завданнями, що поставлені у процесі такого дослідження є:

- встановити пріоритетність систем економічної діагностики щодо діагностування експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств;
- визначити ступінь використання сучасних систем етіологічної діагностики на машинобудівних підприємствах України;
- встановити необхідність застосування систем етіологічної діагностики щодо експортно-імпоротної діяльності сучасних машинобудівних підприємств;
- оцінити наявність та стан джерел інформаційного забезпечення, необхідних для етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності на машинобудівних підприємствах;

- виявити та рангувати ключові фактори, що впливають на експортно-імпорتنу діяльність машинобудівних підприємств;
- визначити пріоритетні економічні індикатори, що відображають вплив конкретних факторів на експортно-імпорتنу діяльність машинобудівних підприємств України;
- дослідити та оцінити проблеми, що виникають в процесі застосування сучасних систем економічної діагностики і можуть виникати при застосуванні систем етіологічної діагностики на сучасних машинобудівних підприємствах тощо.

Для досягнення поставлених завдань необхідно проаналізувати та оцінити інформаційні дані стосовно використання на підприємствах сучасних систем діагностики. Зважаючи на те, що відображення результатів та особливостей економічної діагностики на сучасних машинобудівних підприємствах не є обов'язковою вимогою, тому така інформація не наводиться у формах звітності підприємства та документах. Як зазначає О.Г. Мельник [96, с. 67]: «винятком може бути організаційно-регламентна документація на підприємствах з високо розвиненими діагностичними системами». Проте, сучасні машинобудівні підприємства рідко використовують високорозвинені діагностичні системи, а отже така документація, зазвичай, відсутня. Тому, з метою вивчення досвіду використання сучасних систем етіологічної діагностики експортно-імпорتنної діяльності на машинобудівних підприємствах виникає необхідність пошуку такої інформації у інших джерелах. Чітко сформульований та логічно-послідовний перелік етапів формування інформаційного ресурсу передбачає визначення методів добору інформації, формування сукупності підприємницьких структур, обраних для дослідження, вибір способу зв'язку із опитуваними та розробку демонстрації знаряддя дослідження [87, с. 49]. Отже, для збору інформаційних даних стосовно стану функціонування систем етіологічної діагностики експортно-імпорتنної діяльності на сучасних підприємствах машинобудування необхідно:

- визначити найоптимальніші методи збирання, нагромадження та аналізування інформації стосовно чинних систем економічної діагностики на сучасних машинобудівних підприємствах та інформації щодо необхідності застосування систем етіологічної діагностики (опитування, аналізування документів, експериментальне дослідження, спостереження тощо);
- сформулювати вибірку з функціонуючих підприємств машинобудівної галузі України, які здійснюють чи планують здійснювати експортно-імпорتنу діяльність;
- визначити спосіб зв'язку з необхідними суб'єктами підприємницької діяльності України (варто зазначити, що для різних підприємств спосіб зв'язку може варіюватись в залежності від розташування підприємства та особливостей спілкування з громадськістю);
- формування та представлення основного засобу дослідження стану та параметрів застосування етіологічної діагностики експортно-імпорتنу діяльності (анкета, аудіо чи відео записуючий пристрій тощо).

Аналізування літературних джерел [28; 102; 146] демонструє, що найпоширенішими є такі методи збирання та накопичення інформації, як: метод аналізування документів, спостереження, опитування, експериментальне дослідження, імітаційне моделювання, панельний метод тощо.

Стосовно методу аналізу документів, то варто зазначити, що цей метод базується на збиранні первинної документації з документаційних джерел будь-яких різновидів шляхом дослідження та оцінювання їх змістового наповнення. Переважаючими ознаками щодо застосування методу аналізування документів варто визначити високу вірогідність отриманої інформації, що уможлиблюється тривалим дослідницьким періодом [63; 124]. Зважаючи на те, що інформація стосовно систем економічної діагностики та результатів їх застосування вкрай рідко відображається в документах машинобудівних підприємств, застосування цього методу в наших дослідженнях є недоцільним.

Основною ідеєю методу спостереження є збирання первинних інформаційних даних про досліджуваний об'єкт впродовж необхідного

часового лагу. Позитивними моментами застосування даного методу варто вважати відображення комплексної картини бачення досліджуваного об'єкта, при цьому не залежачи від нього. Негативними ознаками використання спостереження є висока вірогідність суб'єктивного переосмислення інформації, що може знизити достовірність результатів, важкодоступність та необхідність довготривалого об'єктного дослідження [96, с. 68].

Метод опитування доцільно позиціонувати як контактний метод через збирання інформації шляхом безпосередньої комунікації із низкою респондентів, відібраних в процесі дослідження та, використовуючи, підготовані заздалегідь запитання, що найоб'єктивніше репрезентують необхідний об'єкт дослідження. Стосовно відображення класифікації методів опитування, то переважна когорта авторів пропонує виокремлювати [87; 96, с. 68]: опитування фахівців, управлінців, експертів (за різновидом респондентів); одноразове та багаторазове опитування (за частотою); усне, письмове, засобами Інтернет (за формою здійснення); анкетне, відео-опитування (за інструментом здійснення) тощо. До переваг методу варто зарахувати: можливість відстеження даних широкої низки респондентів, фахівців усіх ланок управління зовнішньоекономічною діяльністю, збору особливих інформаційних даних, доступність методу, можливість використання для отримання прелімінарної інформації тощо. Негативними ознаками методу можуть бути невідповідність отриманих інформаційних даних реальному перебігу справ на підприємстві через небажання респондентами надати коректні дані, їх некомпетентність тощо.

Використання методу імітаційного моделювання передбачає застосування моделей, що найбільш достовірно відображають особливості об'єкта дослідження під впливом запропонованих умов функціонування. Метод надає змогу визначити наслідки виникнення різних ситуацій, змінюючи при цьому вхідні параметри моделі, що найоб'єктивніше відображають необхідну ситуацію. Проте, варто зауважити, що отримані результати можуть бути не зовсім достовірними, адже є ймовірність нехтування певними вхідними умовами. Використання цього методу характеризується застосуванням

складних математичних обчислень, що дозволяє ухвалювати рішення в умовах невизначеності [13; 87; 96, с. 68].

Використання методу експеримент базується на встановленні причинно-наслідкових зв'язків між досліджуваними явищами, факторами, процесами тощо [87; 96, с. 68]. Експеримент, як метод збирання та накопичення інформації про етіологічну діагностику експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств, є дуже вдалим, адже відображає суть такої діагностики, проте такий метод характеризується високою ризиковістю, вартісністю, загрозою виявлення випадкових факторно-результуючих зв'язків тощо.

Також розрізняють панельний метод збору та накопичення інформації. Суть методу полягає у виокремленні та дослідженні низки незмінних параметрів, визначенні переліку суб'єктів та об'єктів, стійка сукупність яких піддаватиметься періодичним дослідженням. Метод найчастіше застосовують за необхідності визначення тенденцій зміни певного об'єкта чи явища. Перевагами методу є глибинне та систематичне дослідження необхідного об'єкта. До недоліків варто віднести періодичні витрати фінансових ресурсів, існування загрози отримання маніпульованих даних та обмеженість умов використання методу [96, с. 69].

Для збирання та накопичення інформаційних даних стосовно стану використання та необхідності запровадження сучасних діагностичних систем економічного характеру загалом, та етіологічних діагностичних систем зокрема, на підприємствах машинобудівної галузі найдоцільніше застосувати метод опитування, оскільки цей метод має найістотніші переваги, що можна максимально ефективно використати в наших дослідженнях. Опитування, що застосовується, можна розцінювати як експертне, адже респонденти – це менеджери всіх ланок управління експортно-імпоротною діяльністю відібраних машинобудівних підприємств України. Експертне опитування найдоцільніше провести одноразово, адже зміни в застосуванні економічної діагностики на сучасних підприємствах машинобудування відбуваються вкрай повільно (зазвичай раз в 2-3 роки).

Надалі варто визначити інструмент, за допомогою якого буде здійснено експертне опитування стосовно застосування систем етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств. Таким інструментом варто обрати анкету через відносно невисоку вартість, простоту та результативність її використання. В подальших дослідженнях для охоплення всіх необхідних завдань та досягнення цілей дослідження пропонується застосувати дві анкети:

- анкету №1, що необхідна для дослідження параметрів здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності на вітчизняних машинобудівних підприємствах та надає змогу визначити основні економічні індикатори, зміна котрих властива впливу запропонованих факторів (Додаток В);
- анкету №2, що застосовується для дослідження факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність вітчизняних підприємств машинобудування та пріоритетності індикаторів інтерпретації результатів впливу факторів на рівень ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємств машинобудування (Додаток Д).

Спосіб зв'язку із респондентами обирається в залежності від уподобань та можливостей конкретного респондента і може варіюватись. Найпоширенішими засобами, що застосовуються у дослідженні є Інтернет (через електронну пошту), факс та поштове листування.

У даному дослідженні важливо також визначити оптимальне число респондентів, аналізування відповідей яких дозволить забезпечити високу достовірність отриманих результатів. Підприємства машинобудівної галузі, працівники яких братимуть участь в опитуванні обираються на основі випадкової вибірки, адже саме така вибірка створює можливість охопити найрізноманітніші підприємства та зрівнює шанси усіх підприємств потрапити до вибірки. Дослідження необхідності впровадження та застосування систем етіологічної діагностики на підприємствах машинобудування здійснюватиметься на базі підприємств України. Перелік підприємств, що

увійшли до вибірки наведено в Додатку Е. Мінімальна кількість експертів, які формують вибірку, обчислюється за формулою [149]:

$$n_{\min} = 3/2 * (1/E + 1) + 1, \quad (2.1)$$

де E – допустима похибка.

Якщо допустима ймовірність 95% ($E=0,05$), то кількість експертів дорівнює: $n_{\min} = 3/2 * (1/0,05 + 1) + 1 = 33$ ос.

В процесі опитування задіяно 35 респондентів, а саме: керівників підприємств та персонал підрозділів зовнішньоекономічної діяльності. Опрацювання результатів, отриманих шляхом анкетного опитування експертів необхідно здійснювати із врахуванням таких важливих етапів, як систематизація отриманих даних; за необхідності – кодування отриманої інформації; побудова аналітичних таблиць; узагальнення отриманих результатів та їх оцінювання [157, с. 214].

Далі важливо здійснити аналізування та оцінювання інформації, отриманої з анкети №1 (Додаток В). Щодо запитання: «Чи використовуються на Вашому підприємстві сучасні системи економічної діагностики діяльності підприємств?», то значна частина респондентів, а саме 82,86 % зазначили, що на їх підприємствах не використовуються сучасні діагностичні системи економічного характеру (рис. 2.12).

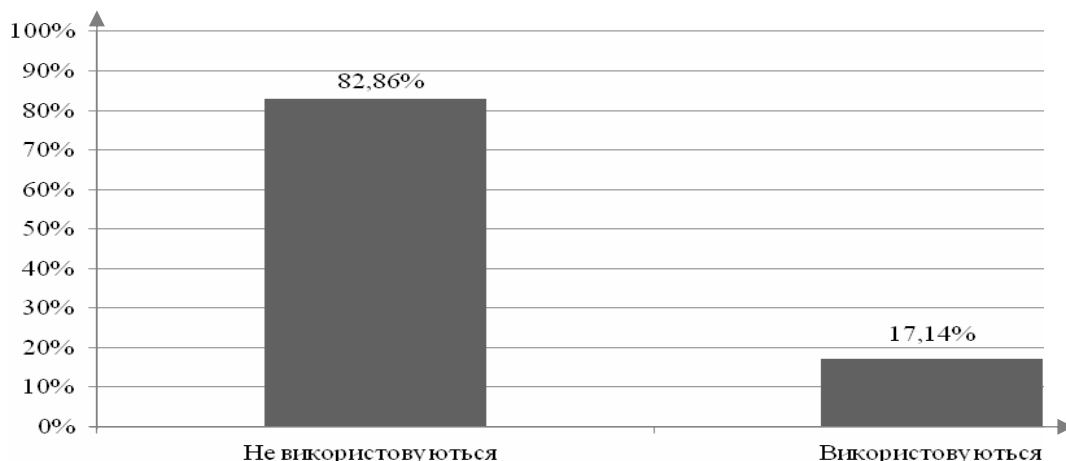


Рис. 2.12. Використання сучасних систем економічної діагностики на машинобудівних підприємствах України

Примітка: сформовано на підставі анкетного опитування керівників підприємств та персоналу підрозділів зовнішньоекономічної діяльності

З отриманих результатів можна зробити висновок, що лише 17,14 % респондентів, які потрапили до вибірки, зазначили про використання сучасних діагностичних систем економічного характеру. Одержані дані характеризуються низьким рівнем використання діагностики економічного типу, що негативно впливає на роботу підприємств через неможливість комплексно дослідити діяльність необхідної ланки функціонування підприємства, натомість, на більшості досліджуваних підприємств підтверджується існування переважаючого фрагментарного характеру застосування діагностики (через аналізування даних або їх оцінювання), що унеможливорює отримання комплексного, уніфікованого результату та зменшує ефективність управлінських рішень. Низький відсоток використання на вітчизняних підприємствах сучасних діагностичних систем спричинений постійним браком фінансових, часових та компетентних кадрових ресурсів. Це призводить до проблем, пов'язаних з неможливістю дослідити та визначити реальний стан виробничо-господарської діяльності підприємств, прийняти зважені управлінські рішення стосовно покращення параметрів діяльності підприємств, що робить їх неконкурентоспроможними на міжнародному ринку та, зрештою, призводить до банкрутства і ліквідації.

На запитання щодо пріоритетності використання сучасних систем діагностики експортно-імпоротної діяльності за рівнем комплексності, що представлений на рис. 2.13, то було отримано наступні результати опитування: 68,57 % опитуваних надають перевагу використанню комплексних систем діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств та 31,43 % вважають, що доцільніше застосовувати часткові діагностичні системи. Такі відповіді респондентів дають змогу зорієнтуватись у потребі застосування на більшості досліджуваних підприємств машинобудування саме комплексних систем діагностування експортно-імпоротної діяльності, тобто необхідним є діагностування діяльності підприємства як злагодженої системи, охоплюючи всі її компоненти одночасно.

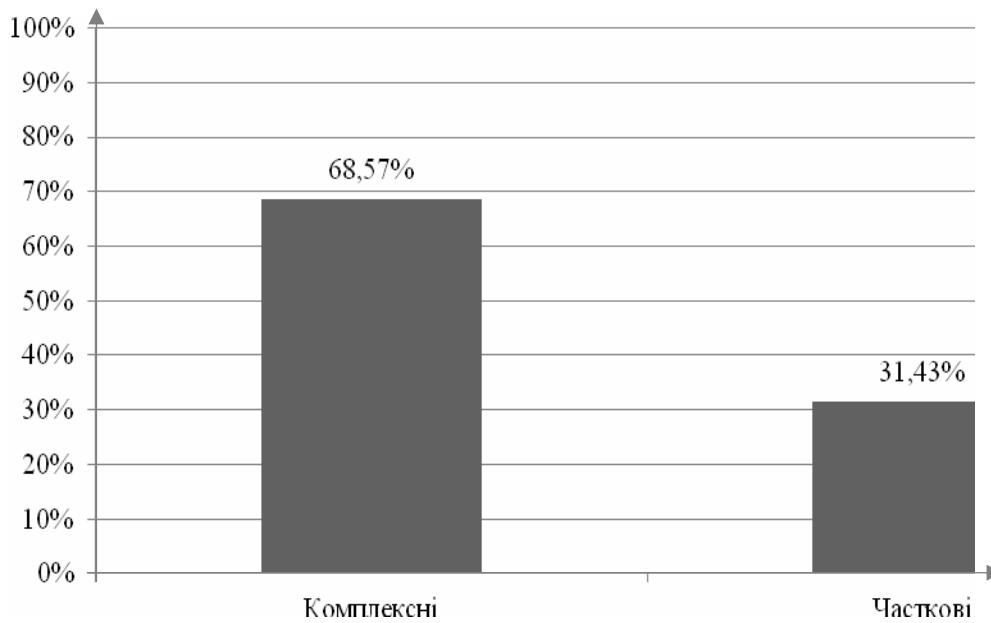


Рис. 2.13. Пріоритетність використання сучасних систем діагностики експортно-імпоротної діяльності за рівнем комплексності

Примітка: сформовано на підставі анкетного опитування керівників підприємств та персоналу підрозділів зовнішньоекономічної діяльності

Наступним важливим дослідженням є визначити чи застосовується на підприємствах машинобудування етіологічна діагностика експортно-імпоротної діяльності, результати опитування представлені на рис. 2.14. В результаті опитування встановлено, що лише 2,86 % респондентів зазначили про використання на підприємстві таких систем. Отже, 97,14% респондентів зазначають, що на їх підприємствах не використовується етіологічна діагностика експортно-імпоротної діяльності. Такі показники зумовлені лише фрагментарним характером висвітлення інструментарію, концептуальних засад та технологій здійснення етіологічної діагностики діяльності підприємств у сучасній науковій та методичній літературі. Також зважаючи на важливість експортно-імпоротної діяльності у функціонуванні підприємств машинобудування, необхідним є висвітлення методичного апарату здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств машинобудування.

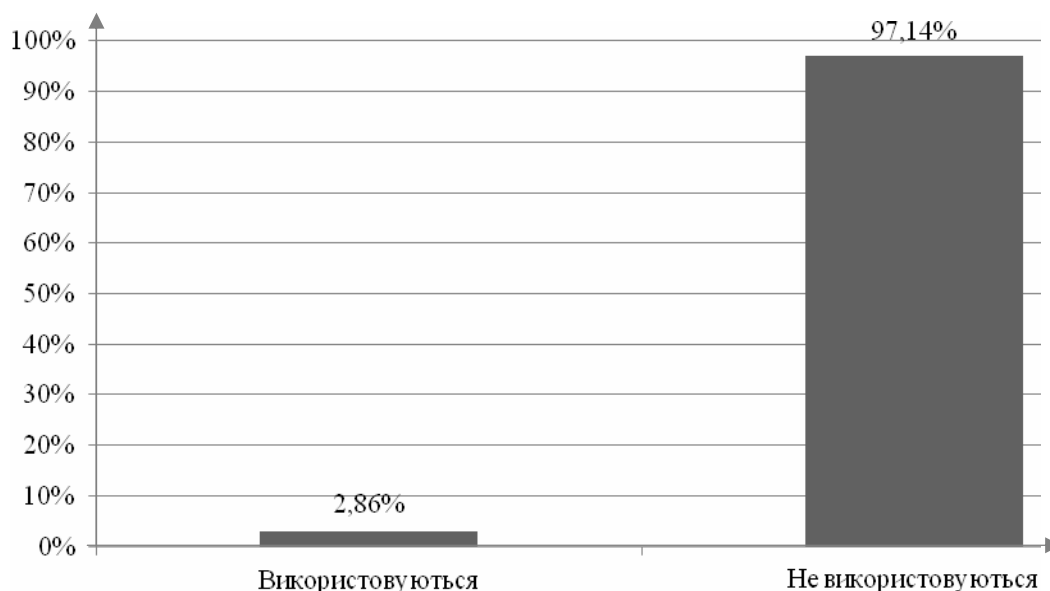


Рис. 2.14. Характеристика застосування на підприємствах машинобудування етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємства

Примітка: сформовано на підставі анкетного опитування керівників підприємств та персоналу підрозділів зовнішньоекономічної діяльності

Досліджуючи спрямування систем діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств (рис.2.15) встановлено, що більшість респондентів (60%) вважають доцільною спрямованість систем діагностики експортно-імпоротної діяльності на визначення перспективного стану ведення такої діяльності, 22,9% відчують необхідність визначення поточного стану та 17,1% - ретроспективного. Такі дані ще раз підтверджують необхідність та доцільність застосування на машинобудівних підприємствах систем етіологічної діагностики щодо експортно-імпоротної діяльності через її спрямованість на ідентифікування майбутніх параметрів здійснення експорту та імпорту шляхом першочергового ідентифікування факторного впливу і надання керівному апарату підстав для прийняття зважених та раціональних управлінських рішень стосовно стимулювання позитивних перетворень або елімінування негативних зрушень у різних аспектах функціонування підприємства.

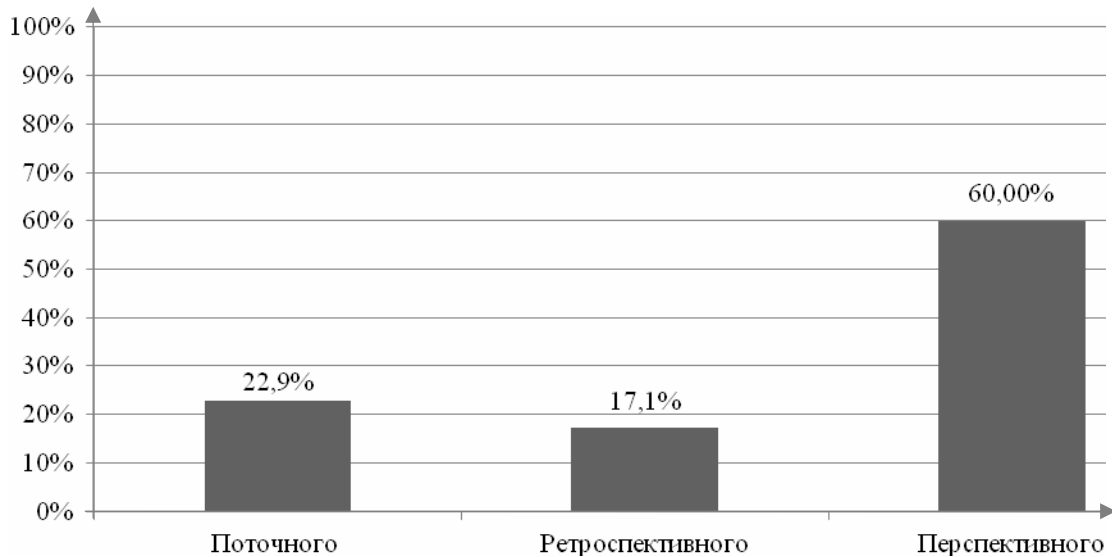


Рис. 2.15. Необхідне спрямування систем діагностики експортно-імпортової діяльності щодо визначення стану

Примітка: сформовано на підставі анкетного опитування керівників підприємств та персоналу підрозділів зовнішньоекономічної діяльності

На запитання стосовно необхідності здійснення етіологічної діагностики експортно-імпортової діяльності на підприємстві (рис. 2.16) отримано наступні результати респондентського дослідження: 88,57% опитуваних зазначили, що на їх підприємстві є необхідність здійснення етіологічної діагностики експортно-імпортової діяльності та, лише, 11,43% зауважили, що такої необхідності немає. Дослідження функціонування підприємств, керуюча ланка яких не відчуває потреби у реалізації етіологічної діагностики надає підстави стверджувати, що на таких підприємствах не здійснюється жодних інших процедур діагностичного характеру, а негативна відповідь, зазвичай, зумовлена недостатньою обізнаністю стосовно переваг використання діагностичних систем на підприємствах та відсутністю відповідного ресурсного забезпечення, адже використання систем діагностики на підприємствах вимагає залучення кадрових, фінансових, інформаційних, технічних та інших ресурсів, що є необхідною передумовою повноцінного та якісного здійснення діагностики підприємницької діяльності.

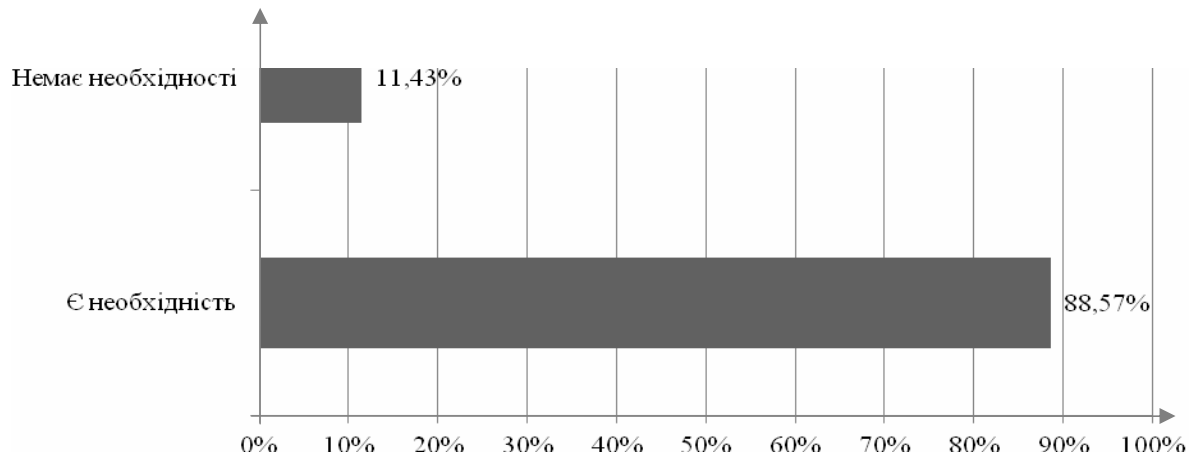


Рис. 2.16. Дослідження необхідності здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності

Примітка: сформовано на підставі анкетного опитування керівників підприємств та персоналу підрозділів зовнішньоекономічної діяльності

Опитування респондентів стосовно мотивів, що зумовлюють необхідність використання етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності на підприємстві (табл. 2.20) демонструють, що більшість опитованих (57,14%) готові застосовувати етіологічну діагностику експортно-імпоротної діяльності з метою запобігання зменшення рівня ефективності, 22,86% бажають підвищити прибутковість, 11,43% хочуть здійснити вихід на нові ринки збуту, 5,71% бажають досягнути економії витрат та 2,86% вбачають інший варіант.

Таблиця 2.20

Пріоритетність мотивів, що зумовлюють необхідність здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності

Мотиви, що зумовлюють необхідність здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності	Частки позитивних відповідей респондентів
1. Запобігання зменшення рівня ефективності	57,14%
2. Економія витрат	5,71%
3. Вихід на нові ринки збуту	11,43%
4. Підвищення прибутковості	22,86%
5. Інший варіант	2,86%

Примітка: сформовано на підставі анкетного опитування керівників підприємств та персоналу підрозділів зовнішньоекономічної діяльності

Отож, можна зробити висновок, що значна частка опитуваних прагне уникнути падіння показників ефективності як ключового та комплексного індикатора оцінювання результатів здійснення етіологічної діагностики експортно-імпортової діяльності підприємств.

Стосовно інформації, що має використовуватись для здійснення етіологічної діагностики експортно-імпортової діяльності підприємства (табл. 2.21), то більшість опитуваних (51,43%) надають перевагу застосуванню даних управлінського обліку, по 11,43% вважають необхідним застосування даних аналітичного обліку відділу ЗЕД та даних маркетингового обліку, по 8,57% припускають, що доцільно застосувати дані податкового та бухгалтерського обліку, про доцільність застосування даних логістичного обліку зазначає 5,71% опитуваних, та лише 2,86% опитуваних вважають доцільним застосування інших джерел інформації.

Таблиця 2.21

Пріоритетність джерел інформаційного забезпечення системи етіологічної діагностики у експортно-імпортової діяльності

Джерела інформаційного забезпечення системи етіологічної діагностики у експортно-імпортової діяльності	Частка позитивних відповідей респондентів, %
1. Дані бухгалтерського обліку	8,57
2. Дані аналітичного обліку відділу ЗЕД	11,43
3. Дані податкового обліку	8,57
4. Дані логістичного обліку	5,71
5. Дані маркетингового обліку	11,43
6. Дані управлінського обліку	51,43
7. Дані соціально-економічного опитування	0
8. Інші джерела інформації	2,86

Примітка: сформовано на підставі анкетного опитування керівників підприємств та персоналу підрозділів зовнішньоекономічної діяльності

Дослідження стосовно того, хто має здійснювати процедуру етіологічної діагностики експортно-імпортової діяльності підприємств (рис. 2.17) показують, що найдоцільніше доручити реалізацію етіологічних діагностичних процедур

експортно-імпоротної діяльності групі експертів-діагностів. Такі дані свідчать про те, що опитувані бажають надати діагностичні повноваження компетентним в питаннях етіологічної діагностики особам, такий варіант відзначили 42,86% опитаних.

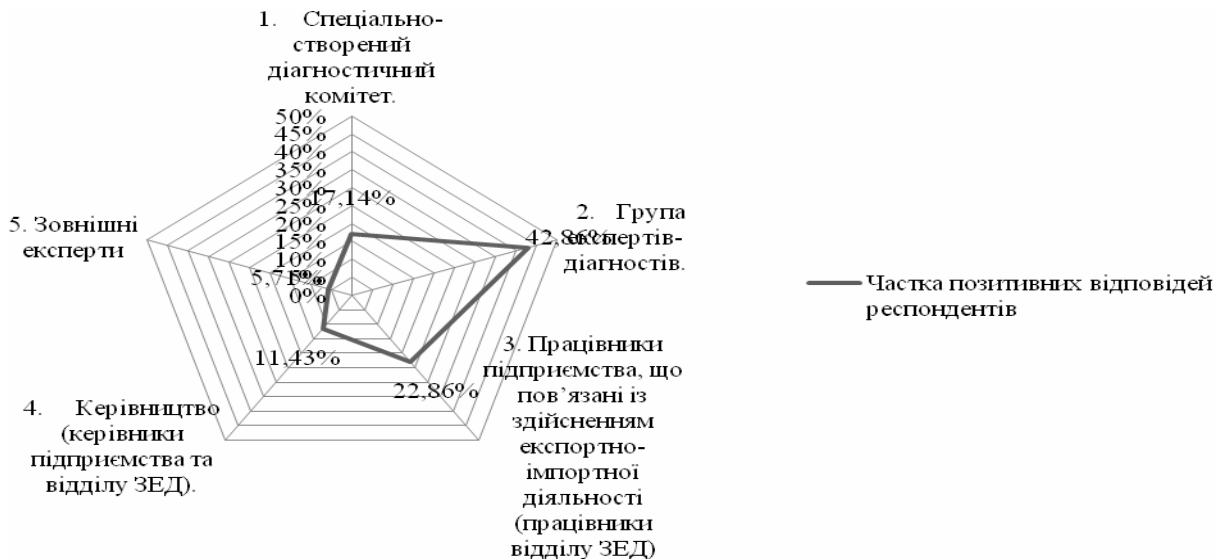


Рис. 2.17. Пріоритетність суб'єктів реалізації етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємства

Примітка: сформовано на підставі анкетного опитування керівників підприємств та персоналу підрозділів зовнішньоекономічної діяльності

Опитування стосовно найоптимальнішого формату здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності (рис. 2.18) вказують як на доцільність розроблення системи фундаментальної, так і на дослідження в експрес форматі, проте, переважна частина опитуваних (60%) вважають, що доцільніше здійснювати комплексну (фундаментальну) етіологічну діагностику експортно-імпоротної діяльності підприємства. Такі дані цілком виправдані, адже саме фундаментальна етіологічна діагностика надає більш достовірні результати досліджень в порівнянні із експрес-діагностикою, проте потребує більших фінансових та часових ресурсів.

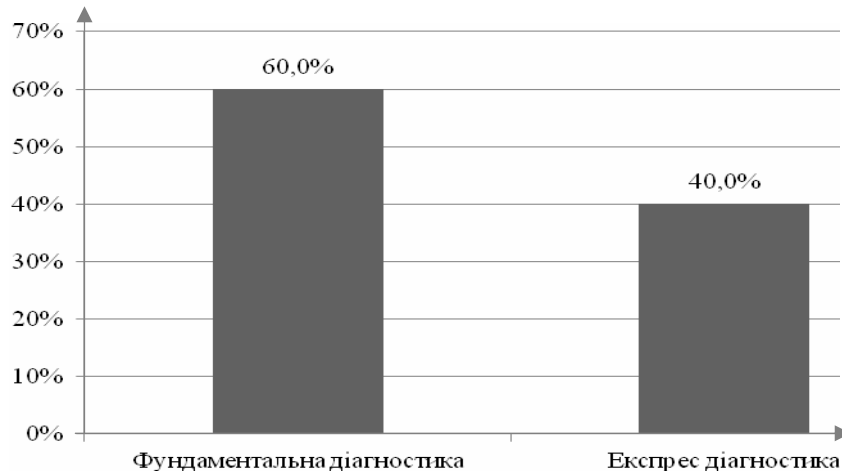


Рис. 2.18. Формат здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств

Примітка: сформовано на підставі анкетного опитування керівників підприємств та персоналу підрозділів зовнішньоекономічної діяльності

Наступним запитанням до респондентів, що підлягає дослідженню відповідно до структурних особливостей розробленої анкети є визначення оптимальної періодичності проведення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності на машинобудівних підприємствах (рис. 2.19).

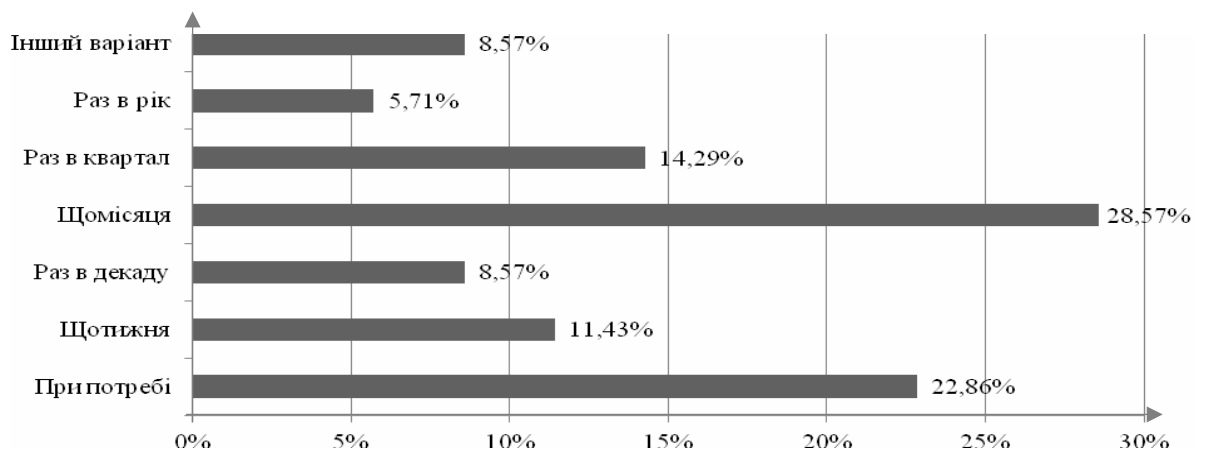


Рис. 2.19. Оптимальна періодичність проведення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності на машинобудівних підприємствах

Примітка: сформовано на підставі анкетного опитування опитування керівників підприємств та персоналу підрозділів зовнішньоекономічної діяльності

Як демонструють відповіді респондентів (рис. 2.19), найоптимальнішим варіантом є проведення етіологічної діагностики з щомісячними інтервалами,

що відзначили 28,57% опитаних. Інша значна когорта опитаних акцентує на необхідності реалізації етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств при виникненні такої потреби (22,86 %). Щодо потреби здійснення діагностики щоквартально зазначають 14,29 % респондентів. Неохідність здійснення діагностики щотижня відзначають 11,43 %, раз в рік – 5,71 %, відповідь – «інший варіант» зазначило 8,57 %.

Аналізування відповідей респондентів стосовно визначення основної причини, що гальмує започаткування здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності на підприємстві, надало наступні результати (рис. 2.20): чільна частка респондентів (34,29%) відзначила, що першочерговою гальмівною причиною започаткування етіологічної діагностики на підприємстві є брак необхідного рівня програмного та методичного забезпечення, інша низка респондентів, а саме 22,86% акцентували на недостатності інформаційного забезпечення стосовно етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємства. Тобто, можна вважати, що більша частина опитаних (57,15%) відчувають брак інформаційно-методичних даних та створених на їх основі програмних джерел забезпечення реалізації етіологічної діагностики на підприємстві.

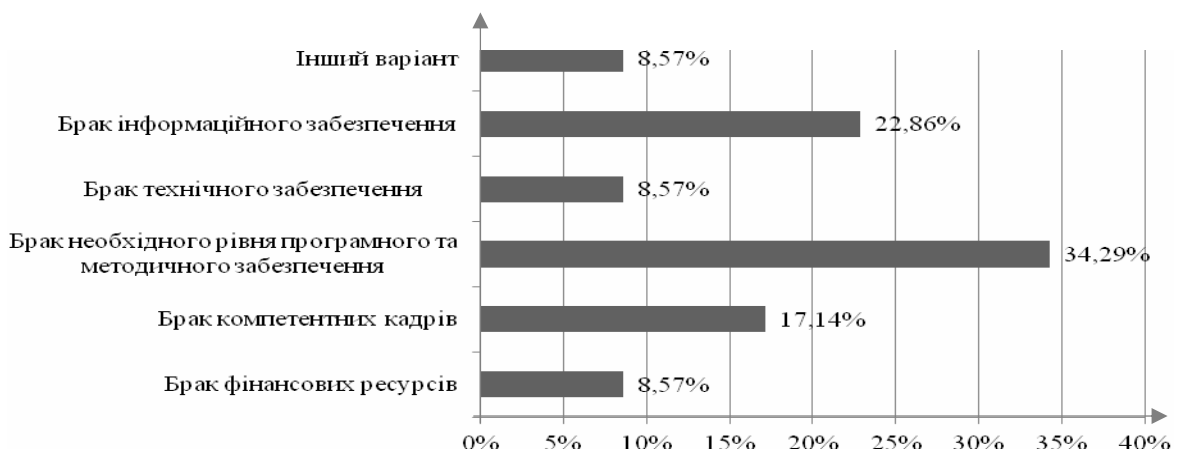


Рис. 2.20. Причини, що гальмують започаткування здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності на підприємстві

Примітка: сформовано на підставі анкетного опитування керівників підприємств та персоналу підрозділів зовнішньоекономічної діяльності

Респонденти відзначили, що застосування етіологічної системи діагностики в експортно-імпортній сфері дозволило б підприємствам отримувати вищі прибутки, мінімізувати витрати та наростити обсяги реалізованої продукції через можливість визначення очікуваних параметрів діяльності підприємств. Адже, саме комплексний підхід до прогнозування експортно-імпортної діяльності підприємств, що охоплює всі стадії діагностики процесу, а саме аналізування, оцінювання та виокремлення тенденцій функціонування підприємств в експортно-імпортній сфері надасть можливість прийняття адекватних та результативних управлінських рішень.

Також можна стверджувати, що на сучасних машинобудівних підприємствах етіологічна діагностика реалізовується лише частково, а саме через аналізування результатів ведення експортно-імпортної діяльності на основі окремих індикаторів, які інтерпретують результати факторного впливу на експортно-імпортну діяльність, проте досі не визначеного чіткого переліку факторів, що впливають на експортно-імпортну діяльність підприємств та індикаторів, що інтерпретують вплив таких факторів.

Висновки до розділу 2

1. Здійснено ґрунтовне аналізування літературних джерел стосовно інструментарію економічної діагностики, на підставі чого сформовано основні елементи інструментарію етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності підприємств, серед яких вагоме місце відводиться методам такої діагностики. Наведено ґрунтовну класифікацію методів етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності підприємств, що сформована на основі врахування виокремлених чинників впливу на вибір доцільних та ситуаційно-виправданих діагностичних методів. Також досліджено, що важливим елементом інструментарію етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності підприємств є виокремлення та систематизація економічних індикаторів такої діагностичної системи. На основі аналізування

літературних джерел щодо окреслення індикаторів для здійснення економічної діагностики та врахування принципів добору індикаторної бази наведено комплексну класифікацію індикаторів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств. Окрім цього, у розділі наведено характеристику інших елементів інструментарію етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств.

2. На підставі даних Державної служби статистики України та інформації щодо результатів діяльності машинобудівних підприємств України здійснено ідентифікування стану та параметрів експортно-імпоротної діяльності таких підприємств. Результати досліджень демонструють наявність залежності експортно-імпоротної діяльності таких підприємств від курсу інеземних валют та кризових явищ в країні розташування та країнах-контрагентів, результатом чого є зниження обсягів здійснення експортно-імпоротної діяльності більшості підприємств в 2009 р. та 2014-2015 рр.

3. Дослідження досвіду використання етіологічної діагностики в експортно-імпортній сфері виконано методом експертного опитування із використанням двох видів анкет, застосування яких надало змогу зібрати достатню кількість релевантної інформації. Респондентами виступили керівники підприємств та персонал підрозділів зовнішньоекономічного спрямування. Отримані дані вказують на те, що на досліджуваних машинобудівних підприємствах практично не використовуються сучасні діагностичні системи економічного характеру, що підтвердили 82,86% опитуваних. За результатами дослідження встановлено, що системи етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств використовують лише 2,86% опитаних. Такі показники зумовлені практичною відсутністю або лише фрагментарним характером висвітлення інструментарію та концептуальних засад здійснення етіологічної діагностики діяльності підприємств. Також аналізування відповідей респондентів дало змогу отримати інформацію про те, що застосування етіологічної системи діагностики в експортно-імпортній сфері дозволило б підприємствам отримувати вищі

прибутки, мінімізувати витрати та наростити обсяги реалізованої продукції через можливість визначення очікуваних параметрів діяльності підприємств. Адже саме комплексний підхід до прогнозування експортно-імпоротної діяльності підприємств, що охоплює всі стадії діагностичного процесу, а саме аналізування, оцінювання та виокремлення тенденцій функціонування підприємств в експортно-імпортній сфері надасть можливість прийняття адекватних та результативних управлінських рішень.

Результати досліджень викладено в працях [111; 115; 119].

Розділ 3

РОЗВИТОК ЕТІОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Технологія здійснення етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності підприємств

Стрімке зростання конкуренції та швидкий розвиток науково-технічного прогресу ускладнюють діяльність машинобудівних підприємств. Для сталого функціонування на ринку та покращення своїх конкурентних позицій машинобудівні підприємства змушені оновлювати матеріально-технічне забезпечення та впроваджувати нові методи аналізування і дослідження діяльності, а також різноманітні методи та технології прогнозування тенденцій і перспектив функціонування підприємства у майбутніх періодах. Беручи до уваги значний обсяг експортно-імпортних операцій у діяльності машинобудівних підприємств України та зважаючи на те, що однією із новітніх та перспективних процедур дослідження і прогнозування діяльності підприємства є етіологічна діагностика підприємницької діяльності, необхідним є дослідження технології етіологічної діагностики, адже варто зауважити, що якість, достовірність та повнота отриманих результатів етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності значною мірою залежить від комплексного врахування та логічної послідовності реалізації її основних етапів.

Важливо зауважити, що у наукових працях економічного характеру немає достатніх інформаційних даних щодо висвітлення етіологічної діагностики підприємницької діяльності та розроблення комплексної технології здійснення діагностики етіологічного спрямування будь-яких сфер підприємницької діяльності. Беручи до уваги вищезазначені аргументи, виникає необхідність в обґрунтуванні, висвітленні та удосконаленні технології реалізації етіологічної

діагностики машинобудівних підприємств, зокрема їхньої експортно-імпоротної діяльності.

Поняття «технологія» набуло широкого значення у сучасній економічній науці та економіці загалом. І.М. Прудникова вважає, що: «технологія – це сукупність організаційних заходів, комплекс методів та послідовність виконання аналітичних операцій, що реалізуються у процесі функціонування аналітичної підсистеми і забезпечують досягнення її цілей та завдань» [139]. Таке авторське бачення відображає комплексне змістове наповнення поняття «технологія», проте, у літературі практично відсутня інформація щодо визначення терміну «технологія етіологічної діагностики».

Дослідженню технологій здійснення діагностики різноманітних видів підприємницької діяльності та економічних процесів присвячено праці багатьох науковців. Так, І. Філіпішин у своїй роботі описує особливості та основні етапи технології діагностичних процедур економічного характеру розвитку підприємств машинобудування [172]. Автор вважає, що така технологія є сукупністю трьох етапів процедур, здійснюваних управлінським апаратом: інформаційного забезпечення, процедури аналітичного характеру та допоміжних процедур аналітичного характеру. У своїй науковій праці І.М. Прудникова досліджує технологічний процес діагностики якісних параметрів організаційних структур управління підприємствами та зазначає, що така технологія складається з етапу підготовки, що полягає у пошуку фахівців, які здійснюватимуть процес діагностики; етапу накопичення інформаційних даних; вибору інструментарію аналітичного характеру; аналізування зовнішнього середовища; безпосереднього процесу внутрішньої діагностики та отримання результатів від діагностичних процедур [139]. О.Б. Гром'як у своїх дослідженнях розглядає технологію експрес-діагностики підприємницької діяльності та зазначає, що технологічний діагностичний процес такого типу передбачає обов'язкову наявність етапу підбору бізнес-індикаторів та дослідження критеріїв підбору таких показників [32]. Л.А. Костирко наводить послідовність етапів для здійснення діагностики потенціалу фінансово-

економічної стійкості суб'єкта підприємницької діяльності. Автор зазначає, що першим етапом у такій технології є визначення пріоритетних цілей та виокремлення завдань діагностики, далі слід опрацювати інформаційний масив для вибору діагностичних методів; наступним етапом є формування бази даних, далі необхідно здійснити тестування даних та їх удосконалення; завершальним етапом є надання рекомендацій для прийняття зважених рішень [72, с. 47].

Вищепроаналізовані літературні джерела містять технологію здійснення різноманітних видів діагностики, проте не містять рекомендацій щодо послідовності технологічних етапів для здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств. Зважаючи на вищезазначене та на важливість й ефективність етіологічної діагностики в прогнозуванні майбутнього стану діяльності машинобудівних підприємств, виникає яскраво-виражена необхідність у дослідженні та розробленні технології здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності таких підприємств.

Проаналізувавши літературні джерела щодо визначення змістового наповнення поняття «технологія», під технологією етіологічної діагностики доцільно розуміти низку послідовних, логічно-обґрунтованих етапів, включених у підготовчу, основну та завершальну стадії етіологічної діагностики, що поєднують та розкривають методологічні засади, інструментарій і засоби здійснення етіологічної діагностики та спрямовані на покращення рівня ведення підприємницької діяльності. Удосконалену технологію етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств зображено на рис. 3.1.

Перший етап технології етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності полягає у доборі та систематизації даних про середовище функціонування підприємства та середовище здійснення експортно-імпоротної діяльності зокрема. До елементів внутрішнього середовища щодо експортних та імпорتنних операцій належать: основні цілі експортно-імпоротної діяльності підприємства; працівники підприємства, що задіяні у здійсненні експортно-імпоротної діяльності тощо. До елементів зовнішнього середовища слід

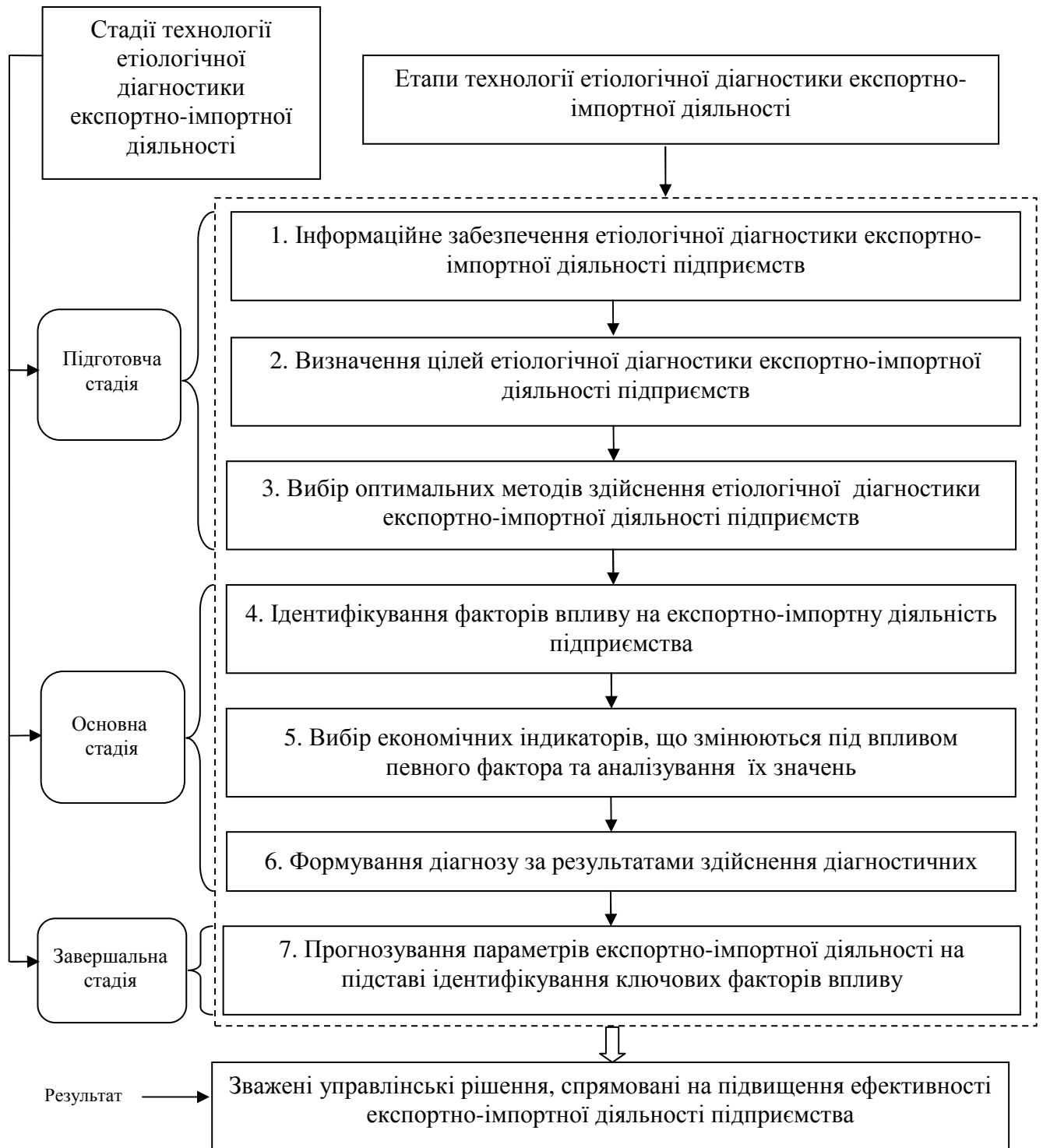


Рис. 3.1. Технологія етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств

Примітка: удосконалено автором

зарахувати: конкурентів підприємства щодо експортно-імпортних операцій, економічну та політичну ситуацію в країнах локалізації та розміщення партнерів; продавців матеріало-сировинної бази тощо.

За результатами першого етапу етіологічної діагностики здійснюється визначення діагностичних цілей. Цілі етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності формуються на основі зібраної та опрацьованої інформації. Якщо в процесі реалізації першого етапу було встановлено, що підприємство недоотримує прибутки від експортно-імпортних операцій, то ціллю діагностичних процедур буде етіологічне діагностування прибутковості експортно-імпоротної діяльності підприємства, що належатиме до фінансово-економічних цілей етіологічної діагностики. За результатами досліджень встановлено, що цілі етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств можна типологізувати за такими класифікаційними ознаками:

1. За суб'єктом встановлення:

- цілі власників підприємства;
- цілі внутрішніх фахівців, задіяних у здійсненні експортно-імпоротної діяльності;
- цілі керуючої ланки підприємства;
- цілі фінансово-кредитних установ;
- цілі інвесторів підприємства;
- цілі державних органів влади;
- цілі суб'єктів інших держав (споживачів експортно-орієнтованої продукції, цілі постачальників імпоротної продукції);
- цілі зовнішніх фахівців (рейтингових агентств, аудиторських компаній, державних органів влади).

2. За етапами формування:

- попередні цілі (сформовані під час планування етіологічної діагностики);
- кінцеві цілі.

3. За частотою виникнення:

- одноразові цілі;
- періодичні цілі;
- постійні цілі.

4. За метою виникнення:

- цілі, спрямовані на встановлення загроз та майбутніх проблем;
- цілі, спрямовані на визначення можливостей і перспектив.

5. За охопленим часовим лагом:

- стратегічні цілі;
- тактичні цілі;

6. За змістовим наповненням:

- цілі, що стосуються фінансово-економічної складової експортно-імпоротної діяльності;
- технологічної складової експортно-імпоротної діяльності;
- виробничої складової експортно-імпоротної діяльності;
- кадрової складової експортно-імпоротної діяльності;
- логістичної складової експортно-імпоротної діяльності;
- маркетингової складової тощо.

Подальший етап реалізації технології етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств полягає у виборі методів здійснення етіологічної діагностики.

З метою забезпечення обґрунтованого вибору методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств розроблено структурно-логічну модель поліпараметричного вибору методів етіологічної діагностики, що зображена на рис. 3.2.

В моделі структуровано основні параметри, за якими відбувається відбір та наведено відповідні їм методи. Щодо основних параметрів вибору методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств, як зазначено на рис. 3.2, варто виокремити наступні:

1. Масштабність дослідження:

- експортно-імпортна діяльність загалом;
- елемент експортно-імпоротної діяльності (митне оформлення експортно-імпортних операцій, логістичний процес в зовнішньоекономічній діяльності, умови оплати тощо).

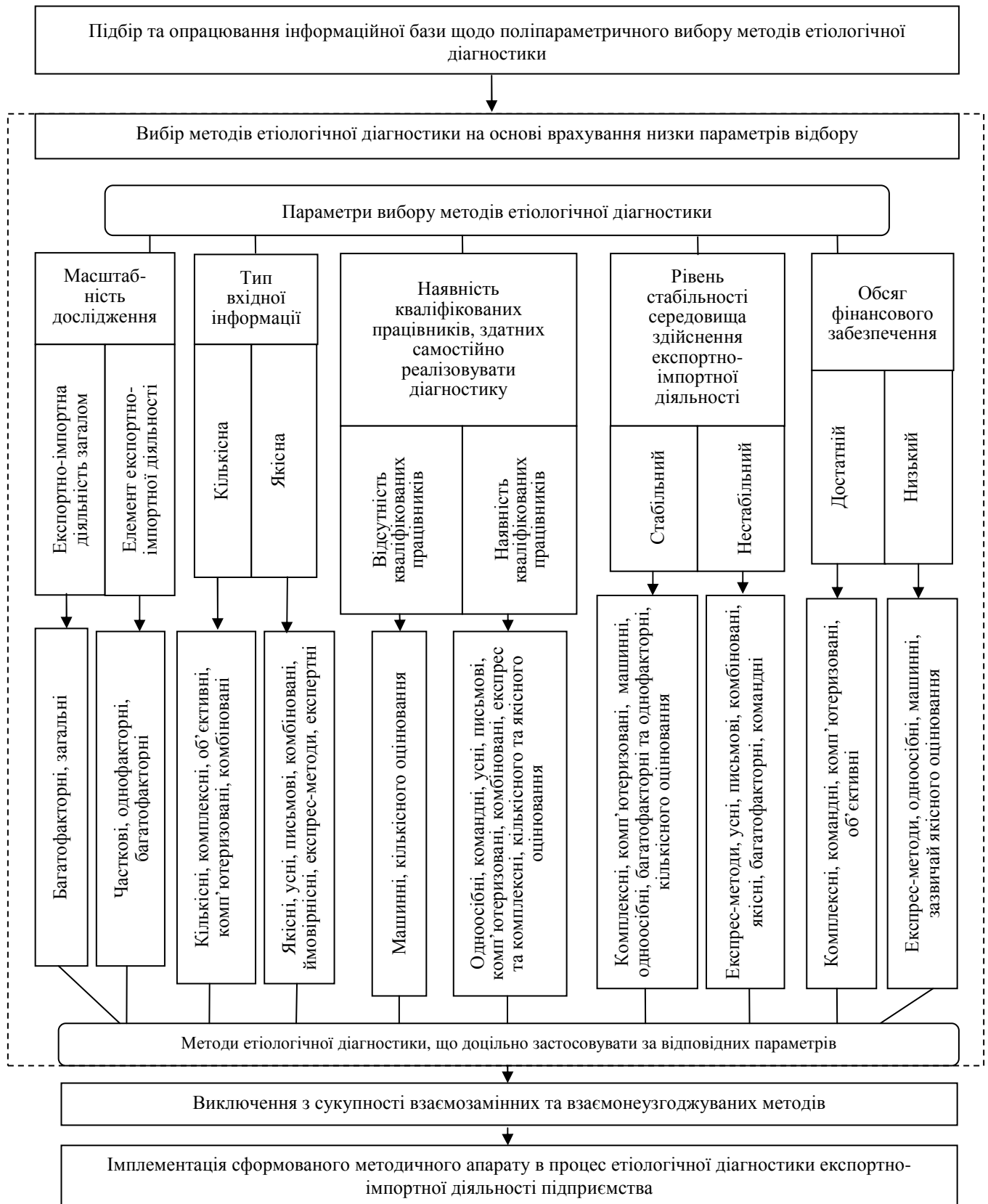


Рис. 3.2. Модель поліпараметричного вибору методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств

Примітка: розроблено автором

2. Тип вхідної інформації:

- кількісна (отримана шляхом проведення відповідних розрахунків, подана за допомогою відповідно структурованих даних);

- якісна (грунтується на основі думок та міркувань одного чи низки експертів).

3. Наявність кваліфікованих трудових ресурсів:

- відсутність кваліфікованих кадрів, здатних самостійно реалізовувати діагностичний процес;

- наявність одного і більше кваліфікованих кадрів (уможливлює застосування складніших методів).

4. Рівень стабільності середовища здійснення експортно-імпортової діяльності:

- стабільний (фактори впливу на експортно-імпортової діяльність залишаються практично незмінними протягом тривалого проміжку часу);

- нестабільний (середовище здійснення експортно-імпортової діяльності є мінливим, фактори впливу швидко змінюються).

5. Обсяг фінансового забезпечення:

- достатній;

- низький (низький рівень фінансового забезпечення ускладнює діагностичний процес та знижує достовірність отриманих результатів).

Наступний етап етіологічної діагностики експортно-імпортової діяльності підприємств машинобудування полягає у ідентифікуванні факторів, що впливають на експортно-імпортової діяльність. Фактори впливу на експортно-імпортової діяльність підприємства можна також ідентифікувати за додатковими параметрами, що демонструватимуть, який саме вплив чинять основні фактори. Модель визначення факторів, що впливають на експортно-імпортової діяльність підприємства, представлена на рис. 3.3.

Сформована модель надає змогу визначити, які саме фактори впливають на експортно-імпортової діяльність даного підприємства, а потім встановити характер їх впливу. Якщо вплив фактора є деструктивним, то

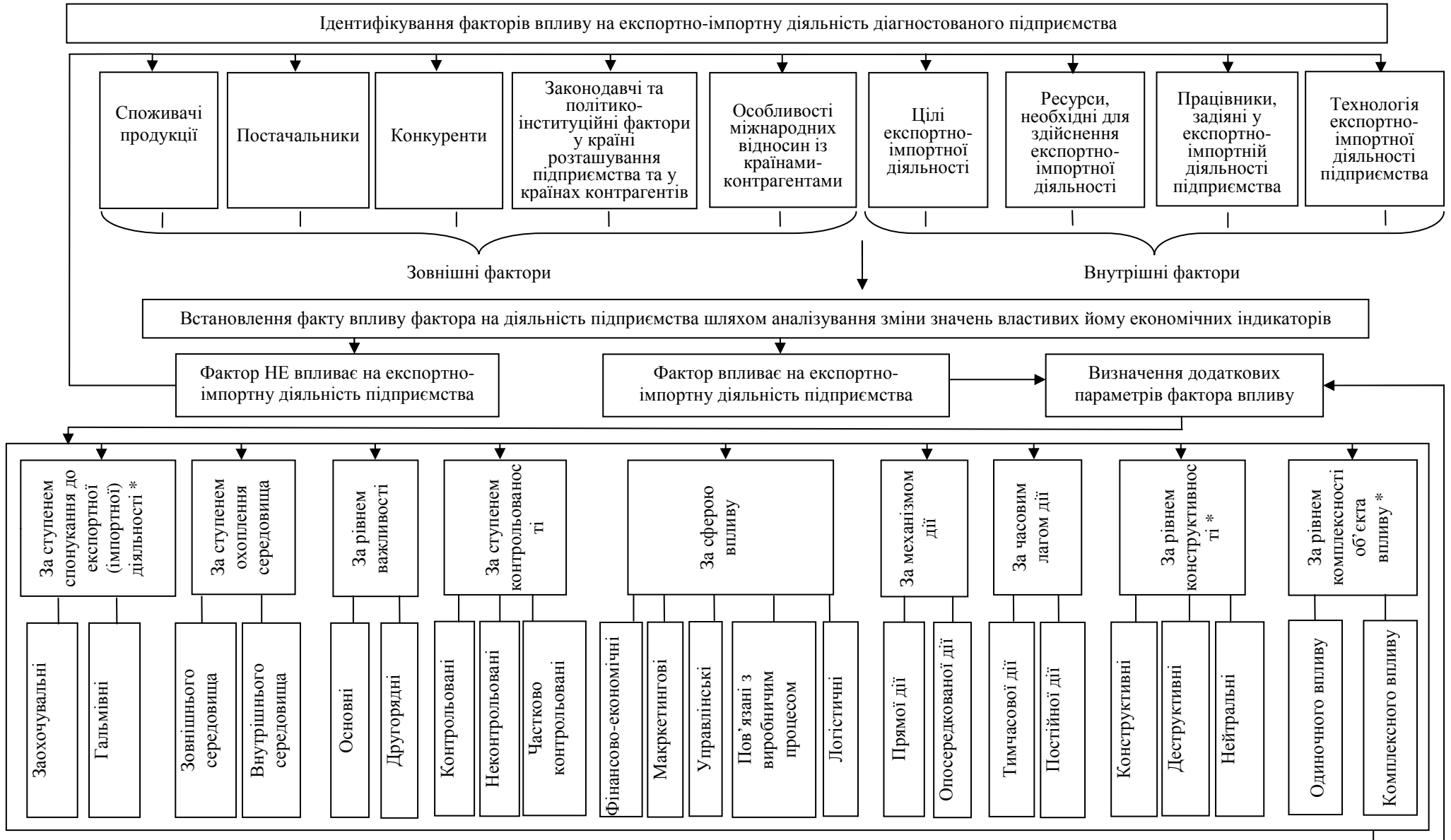


Рис. 3.3. Модель визначення факторів, що впливають на експортно-імпорتنу діяльність підприємства

Примітка: сформовано автором на основі дослідження літератури; * - ознаки, запропоновані автором

прогнозуватиметься несприятлива зміна властивих йому економічних індикаторів у майбутньому, що негативно вплине на експортно-імпорتنу діяльність підприємства, а отже потребує негайних економічних рішень, спрямованих на покращення значень індикаторів. Якщо ж вплив фактора є конструктивним та відповідні йому економічні індикатори характеризуються позитивною тенденцією зміни значень, то прогноуються позитивні зрушення та перетворення від впливу цього фактора.

На підставі аналізування експортно-імпоротної діяльності окремих машинобудівних підприємств України встановлено, що пріоритетними серед факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність для таких підприємств є: споживачі продукції; постачальники; законодавчі та політико-інституційні фактори у країні розташування підприємства та у країнах-контрагентах; особливості міжнародних відносин із країнами-контрагентами; цілі експортно-імпоротної діяльності; працівники, задіяні у експортно-імпортній діяльності підприємства; технологія експортно-імпоротної діяльності підприємства; ресурси тощо.

Надалі виникає необхідність у виборі економічних індикаторів, зміна котрих властива впливу певного фактора, та аналізуванні їх значень. Для підвищення логічності та репрезентативності вибору економічних індикаторів необхідно визначити та охарактеризувати основні принципи їхнього добору. У більшості сучасних праць економічного характеру, що висвітлюють базові діагностичні принципи, практично відсутнє визначення сутності поняття «діагностичний принцип». Щодо змістового наповнення категорії «принцип», то у словнику іншомовних слів зазначено, що принцип походить від латинського слова «*principium*», яке можна трактувати як основу, першоджерело. Також принцип – це ключові засади певної науки, її теоретичних основ [152, с. 547]. Влучне та змістовно-логічне визначення поняття «принципи полікритеріальної діагностики» подано у праці О.Г. Мельник, під яким автор пропонує розуміти: «базові концептуальні положення щодо обов'язкових характеристик, правил здійснення, перебігу,

властивостей та призначення полікритеріальної діагностики, дотримування та виконання яких дасть можливість забезпечити якісну та ефективну економіку» [96, с. 26]. Дослідженню принципів добору індикаторів для здійснення різних видів економічної діагностики присвячені праці багатьох науковців. Так, наприклад, у доробку вчених-економістів О.Г. Мельник та Ю.Л. Логвиненко здійснено комплексне та логічно-обгрунтоване визначення «принципів відбору груп показників для побудови рейтингових систем оцінювання машинобудівних підприємств» [94]. О.Б. Гром'як у своїй праці дослідила та ґрунтовно визначила «принципи добору ключових індикаторів для здійснення експрес-діагностики внутрішніх криз на підприємстві». Автор виокремлює такі принципи: принцип репрезентативності, принцип структурності, принцип інформаційного забезпечення, принцип системності тощо [33]. Як зазначає Н.О. Сагалакова, до основних принципів добору системи індикаторів діагностики економічного спрямування діяльності торговельного підприємства слід зараховувати: принцип розрахункової оперативності, простоти проведення, збалансованості індикаторної бази [148, с.19]. Д.І. Асланов вважає, що з метою об'єктивного вибору індикаторного поля необхідно дотримуватись наступних принципів [3]:

1. Принципу об'єктивності індикаторів, основою якого є отримання надійних даних з високим ступенем достовірності.
2. Співставлення індикаторів за періодичністю та за методикою розрахунку.
3. Надійність індикаційної бази, (індикатори націлені на достовірне встановлення діагнозу).
4. Варіативності індикаторів, (можливість охарактеризувати один процес за допомогою різного набору індикаторів).
5. Орієнтації на проблему, (основою для відбору індикаторів мають бути виокремлені цілі).

Проте, у сучасних працях економічного характеру практично відсутня інформація щодо принципів добору економічних індикаторів для здійснення

етіологічної діагностики будь-яких видів підприємницької діяльності, в тому числі й експортно-імпоротної діяльності.

Здійснивши комплексне та ґрунтовне аналізування наукових праць економічного характеру, що інтерпретують та характеризують принципи економічної діагностики, проведено систематизацію та подано характеристику принципів добору економічних індикаторів для здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств, що представлено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Принципи добору економічних індикаторів для етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств

№ з/п	Назви принципів	Коротка характеристика принципу
1	2	3
1.	Цільової залежності	Суть принципу полягає у необхідності врахування цілей етіологічної діагностики при виборі економічних індикаторів для надання можливості суб'єктам етіологічної діагностики досягти очікуваних від здійснення етіологічних процедур результатів.
2.	Принцип причинності	Передбачає, що добору будь-якого економічного індикатора має передувати певна причина – тобто фактор, що перебуває із ним у безпосередньому причинно-наслідковому зв'язку. Індикатори потрібно обирати, відштовхуючись від факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність. Тобто основними показниками для здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності є показники, що описують дію факторів впливу на таку діяльність підприємства.
3.	Принцип оптимальності	Індикатор має бути ретельно підібраний з-поміж низки індикаторів та найоптимальніше забезпечувати кількісне чи якісне економічне відображення впливу певного фактора.
4.	Принцип приналежності до сфери діяльності підприємства	Відібрані економічні індикатори мають відповідати галузі функціонування підприємства, а отримані дані співставлятись та прирівнюватись до середньогалузевих.
5.	Принцип зв'язку із експортно-імпоротною діяльністю	Всі економічні індикатори, що застосовуються для етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств повинні відображати результати такої діяльності та надати змогу скласти повномасштабну її характеристику.

Продовження табл. 3.1

1	2	3
6.	Принцип прогнозованості (або перспективного спрямування)	Індикатори мають підбиратись так, щоб разом із відображенням реального стану функціонування підприємства забезпечити можливість прогнозування тенденцій зміни експортно-імпорتنної діяльності у майбутньому.
7.	Принцип економічної доцільності	При виборі економічного індикатора необхідно проаналізувати витрати на збір та опрацювання інформаційних даних щодо певного індикатора та зіставити із ефектом від отриманих даних по цьому індикатору для цілей етіологічної діагностики та визначити доцільність його добору.
8.	Принцип адаптивності	Можливість корегувати індикаторну базу етіологічної діагностики експортно-імпорتنної діяльності в залежності від потреб користувача.
9.	Інформативності	Економічні індикатори для етіологічного діагностування експортно-імпорتنної діяльності мають забезпечувати найповнішу поінформованість щодо особливостей та тенденцій здійснення такої діяльності.
10.	Обґрунтованості вибору економічних індикаторів	Вибір економічних індикаторів для етіологічної діагностики експортно-імпорتنної діяльності підприємства має відбуватись на основі ретельного дослідження та вибиратись із чіткістю і обґрунтованістю та відображати результати експортно-імпорتنної діяльності підприємства та основних факторів впливу на них.
11.	Результативності	Всі індикатори, що застосовуються для здійснення етіологічної діагностики експортно-імпорتنної діяльності мають за кінцеву мету відображати очікувані результати від проведення етіологічної діагностики.
12.	Оптимізації індикаторної бази	Необхідна кількість та структура індикаторної бази має бути підібрана таким чином, щоб якомога комплексніше і репрезентативніше відображати результати здійснення експортно-імпорتنної діяльності та забезпечувати можливість прогнозування майбутнього стану підприємства щодо експортно-імпорتنної діяльності. Обсяг індикаторної бази має надати можливість здійснити цільову етіологічну діагностику експортно-імпорتنної діяльності підприємств без застосування зайвих та недоцільних індикаторів та не виключаючи необхідних.
13.	Об'єктивності	Економічні індикатори для здійснення етіологічної діагностики експортно-імпорتنної діяльності підприємства покликані об'єктивно та точно відображати результати етіологічної діагностики

1	2	3
14.	Взаємозалежності	Індикатори мають перебувати у безпосередньому взаємозв'язку між собою та надавати комплексне уявлення про об'єкт дослідження.
15.	Елімінації дублювання	Важливим аспектом при виборі індикаторів для здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємства є відсутність повторюваності таких індикаторів та уникнення вибору індикаторів, що відображають однакові результати підприємницької діяльності.
16.	Еквіфінальності	Індикатори необхідно підбирати таким чином, щоб незалежно від структури індикаційної бази та шляхів їх розрахунку забезпечити кінцевий очікуваний результат від етіологічної діагностики.

Примітка: систематизовано та доповнено автором на основі аналізування джерел [3; 33; 94; 148]

Вищеперелічені принципи добору економічних індикаторів для здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є важливим елементом у комплексному дослідженні методології здійснення такого різновиду економічної діагностики та спростять подальше вивчення етіологічної діагностики. Зокрема, у процесі досліджень встановлено, що вплив споживачів продукції на експортну діяльність доцільно охарактеризувати наступними індикаторами: обсягами попиту, кількістю потенційних споживачів, темпами росту експорту, рівнем якості продукції тощо. Вплив постачальників у імпортній діяльності характеризують відсоток виконання договірних зобов'язань перед покупцем, рівень якості імпорту, частка задоволених рекламаций, зміна ціни постачальника тощо.

Подальший етап здійснення технології етіологічної діагностики щодо експортних та імпортних операцій передбачає формування діагнозу. Діагноз – це висновок щодо стану та перспектив розвитку досліджуваного об'єкта, що формується під час реалізації діагностичних процедур. У процесі етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності діагноз, зазвичай, розробляється щодо проблем, тенденцій та перспектив розвитку експортно-імпоротної діяльності чи її структурних елементів. На основі діагнозу, отриманого в

результаті здійснення діагностичних процедур етіологічного характеру щодо експортно-імпортової діяльності підприємств, формуються заходи та рекомендації, спрямовані на покращення експортно-імпортової діяльності підприємства в майбутніх періодах, розроблені на основі їх прогнозування, що пропонується здійснювати із застосуванням кореляційно-регресійного аналізу.

Результат етіологічної діагностики експортно-імпортової діяльності підприємств полягає у формуванні та реалізації зважених управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності експортно-імпортової діяльності підприємством. Проаналізувавши літературні джерела за проблемою пропонується результуючим показником при здійсненні етіологічної діагностики експортно-імпортової діяльності підприємств вважати рівень ефективності.

3.2. Удосконалення методу комплексної етіологічної діагностики експортно-імпортової діяльності підприємств

Здійснення суб'єктами підприємницької діяльності експортних операцій є важливим важелем у боротьбі за розширення ринків збуту продукції, покращення якісних параметрів товарів та послуг, а також передумовою нарощення обсягів виробництва. Така політика підприємства дає змогу не лише охопити нові збутові ніші, але й дозволяє вдало закріпитися на внутрішньому ринку шляхом нарощення позитивного іміджу продукції через покращення якісних параметрів товару та здобуття міжнародного визнання. Експортна діяльність підприємств сприятливо впливає і на економіку цілої країни розташування підприємства шляхом підтримки зовнішньої політики держави та створення позитивного сальдо зовнішньої торгівлі, зменшуючи при цьому інфляційні процеси в країні через урегулювання валютного курсу. Зважаючи на таку важливість експорту, необхідним є сприяти нарощенню експортних поставок та постійно аналізувати, досліджувати і розвивати експортну діяльність підприємств.

Беручи до уваги недостатність у сучасній літературі інформаційних даних стосовно реалізації методу етіологічної діагностики, здійснено дослідження пропонувані авторами ключових етапів реалізації різних видів економічної діагностики. Так, С.М. Бурлака пропонує реалізовувати діагностику банкрутства підприємства дотримуючись етапної логічності, що розпочинається із аналізування першочергових ознак зародження кризового стану на підприємстві, надалі автор пропонує здійснити оцінювання та аналізування економічного характеру стосовно балансової звітності підприємства, третій етап передбачає аналізування фінансової забезпеченості підприємства, використовуючи коефіцієнтні групи характеристики майнового стану, фінансової стійкості, ліквідності тощо, надалі пропонується здійснювати діагностування із використанням бальних методів оцінки, п'ятий етап передбачає здійснення дискримінантного аналізу [16]. У своєму літературному доробку О.В. Шепеленко пропонує розпочинати здійснення економічної діагностики фінансового стану підприємства із визначення мети, наступним етапом необхідно здійснити збір та опрацювання інформаційного масиву, надалі автор пропонує реалізовувати аналізування фінансового стану підприємства, подальший етап передбачає пошук та встановлення причин виникнення кризового стану, наступний етап полягає у прогнозування фінансових результатів підприємницької діяльності, надалі автор пропонує здійснити розроблення рекомендаційних заходів, спрямованих на покращення фінансової позиції та визначення методичного апарату для її покращення, останній етап, на думку автора, полягає у контролюванні використання запропонованих рекомендацій у підприємницьку діяльність [178, с. 35]. Н.В. Кузьміна пропонує розпочинати реалізацію економічної діагностики із встановлення об'єкта та суб'єкта дослідження, а також визначення діагностичних задач. На другому етапі автор пропонує здійснити добір даних для діагностики, орієнтованих на визначення системи вихідних показників. Надалі автор пропонує здійснити інформаційне опрацювання та конкретизувати систему обраних показників за діагностичними аспектами. Четвертий етап

передбачає саму реалізацію діагностичної процедури із обчисленням значень обраного показника, інтерпретуючого кількісну характеристику стану діяльності підприємства, враховуючи всі діагностичні аспекти. Завершальний етап передбачає встановлення та обґрунтування діагнозу за конкретним, отриманим станом [78].

Одним із найважливіших економічних індикаторів оцінки експортної діяльності підприємства є рівень ефективності здійснення такої діяльності. Визначення ефективності експортної діяльності надає можливість не лише оцінити результативність від здійснення експорту, а й також є критерієм для встановлення доцільності започаткування зовнішньоекономічної діяльності підприємством. Згідно визначення, поданого у «Современном экономическом словаре», ефективність експортної діяльності – це вигідність такої діяльності, що вимірюється співвідношенням вартісних характеристик товару у цінах, представлених на зовнішній продаж, до цін такого товару на внутрішньому ринку [142].

Дослідженню ефективності здійснення експортної діяльності присвячено праці багатьох науковців [6; 26; 126]. Також багато авторів присвячують свої напрацювання виокремленню факторів, що можуть здійснювати вплив на експортну діяльність. А.Г. Дем'янченко у своїй праці надає вагомого значення встановленню впливу певних найістотніших факторів на ефективність зовнішньоекономічної (в тому числі й експортної) діяльності підприємства шляхом кількісного визначення впливу кожного фактора [36, с. 23-24]. А.А. Брояка зазначає, що ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємства є комплексним поняттям, для вираження якого можна застосовувати різноманітні економічні індикатори. Проте, автор зазначає, що найпростішим та водночас найголовнішим серед таких індикаторів є прибуток від здійснення зовнішньоекономічних операцій [14].

Проаналізувавши праці науковців [6; 14; 26; 36; 126], пропонується результуючим показником при здійсненні етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств вважати рівень ефективності такої діяльності.

Як зазначено у джерелі [96], рівень ефективності експортної діяльності варто визначати порівнянням прибутку від експорту до собівартості призначеної на експорт продукції. Позитивною тенденцією є збільшення даного показника.

Основною ціллю етіологічної діагностики експортної діяльності є прогнозування зміни рівня ефективності експорту не лише за допомогою розрахунку, аналізування та прогнозування значень показника експортної ефективності у майбутніх періодах, а й визначення значень основних показників, властивих факторам, що впливають на ефективність здійснення експортної діяльності, та ідентифікування їх зміни у майбутніх періодах у кількісному вираженні, що надасть змогу здійснювати більш комплексне оцінювання ефективності експортної діяльності та підвищить об'єктивність прогнозу.

Існує чимало підходів до оцінювання ефективності експортної діяльності підприємства. Так, О.Є. Кузьмін, А.О. Босак та Р.З. Дарміць вважають, що при аналізуванні ефективності експорту необхідно надати особливої уваги врахуванню впливу курсу валют та його зміни як важливого чинника впливу на фінансові параметри експортних операцій підприємства [76, с. 224]. Г.О. Пухтаєвич надає неабиякого значення врахуванню технологічної складової та якісних характеристик товару, що підлягає експортуванню при визначенні ефективності експортних операцій [140, с. 222-225]. І.А. Смірнова зазначає роль впливу митних платежів на ефективність експортної діяльності підприємства та пропонує розраховувати оптимальну митну вартість товару для виявлення ризику коливання розміру митних ставок [154, с. 69-70]. Л.А. Егорова вважає, що розрахунок показників рентабельності експортної діяльності підприємства надають найвичерпнішу картину щодо експортних операцій та демонструють рівень результативності експортної діяльності. Важливим аспектом аналізування зовнішньоекономічної діяльності підприємств є оцінювання впливу факторів на обсяг прибутковості такої діяльності підприємства, що надасть змогу суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності найточніше спланувати свою діяльність у майбутніх періодах [40]. На думку

Е.О. Івашиненко, серед основних факторів, що впливають на ефективність експортної діяльності підприємств, слід зараховувати: інфляційні процеси в країні та валютні ризики, котрі виникають внаслідок зміни курсу валют. На основі цього автором розроблено низку шляхів для удосконалення індикаторної бази визначення ефективності експортної діяльності, що полягають у здійсненні дисконтування показників аналізування ефективності експортних операцій, якщо аналізування здійснюється за більш як дворічний період з метою врахування процесів інфляції. Також Е.О. Івашиненко пропонує розглядати індикатор оборотності активів сумуванням індикаторів оборотності засобів в товарному еквіваленті та в розрахунках по експорту і враховувати вплив зміни курсу валют через врахування різниць валютних курсів на індикатори рентабельності експортної діяльності [54].

З метою підвищення об'єктивності прогнозування ефективності експортної діяльності необхідно комплексно дослідити фактори впливу на експорт підприємства та визначити і проаналізувати основні економічні індикатори, що властиві впливу кожного із факторів.

Ефективність експортної діяльності прямо залежна від факторів впливу на таку діяльність. Дослідження демонструють, що одним із найчастіше вживаних підходів до дослідження ефективності здійснення експортної діяльності є факторний підхід. Як стверджують у джерелі [182], фактори впливу на експорт можна умовно розділити на три групи: фактори, які індивідуалізують експортерів від суб'єктів підприємницької діяльності, що не здійснюють експорт, фактори зовнішнього впливу та внутрішньо підприємницькі фактори. А.В. Бондаренко вважає, що передовою рушійною силою, здійснюючою вагомий вплив на ефективність експортної діяльності підприємства, є фактори ефективності такої діяльності [9, с. 6]. Також автор, типологізуючи фактори впливу на ефективність експортної діяльності підприємства на зовнішнього та внутрішнього середовища, зазначає, що зовнішні фактори практично не підлягають контролюванню та не піддаються зміні з боку підприємства, на відміну від внутрішніх, що перебувають під контролем підприємства [10, с.

168]. Про необхідність врахування чинників, що впливають чи можуть впливати на діяльність суб'єкта господарювання на зовнішньому ринку, зазначено і у джерелі [55], де автор розділяє такі фактори на внутрішні та зовнішні, пропонуючи зараховувати до факторів внутрішнього впливу масштаби зовнішньоекономічної діяльності, досвід тощо, до зовнішнього впливу – економічну свободу, конкурентів та ризики. Розглядаючи фактори впливу на ефективність експортної діяльності з позиції контрольованості, варто звернути увагу, що певні автори зазначають, що фактори, віднесені до групи контрольованих не завжди співпадають із внутрішніми факторами, а неконтрольовані - не завжди із зовнішніми. Також у джерелі [181] вказують, що фактори не підконтрольні підприємству можна розподілити на дві групи: фактори, що піддаються контролю з боку держави, та такі, що не можуть бути контрольовані державою. С. Дубков, С. Дадалко та Д. Фоменок вважають, що до факторів ефективності експортної діяльності, підлягаючих контролюванню з боку держави, належать ті, які держава має можливість змінити при виникненні необхідності підвищення ефективності експорту підприємств [39, с. 30].

Здійснивши аналізування літературних джерел [9; 10; 39; 40; 54; 55; 76; 140; 153; 181; 182], було виокремлено низку факторів, що впливають на експортну діяльність підприємства, серед яких: споживачі продукції, постачальники сировини та матеріалів, конкуренти, законодавчі та політико-інституційні фактори у країні розташування підприємства та у країнах контрагентів, особливості міжнародних відносин із країнами-контрагентами, цілі експортної діяльності, ресурси, необхідні для здійснення експортної діяльності, працівники, задіяні в експорті та технологія експортної діяльності підприємства.

Для спрощення пошуку та вибору найрепрезентативніших індикаторів щодо етіологічної діагностики експортної діяльності машинобудівних підприємств шляхом оцінювання впливу факторів варто деталізувати загальні фактори за основними складовими елементами. До прикладу, вплив споживачів варто оцінювати, розглядаючи позицію на ринку; вплив постачальників на

експорт машинобудівних підприємств можна розділити на якість сировини, цінову політику постачальника та умови поставки Incoterms; вплив конкурентів варто розглядати через рівень конкуренції та позицію підприємства поміж конкурентами; законодавчі та політико-інституційні фактори у країні розташування підприємства та у країнах контрагентів можна розділити на інфляційні процеси в країні розташування підприємства та у країнах контрагентів, ставки банківського відсотка, корумпованість державних структур та податкове навантаження; найважливішим фактором, що характеризує вплив особливостей міжнародних відносин із країнами-контрагентами є інвестиційні процеси; цілі експортної діяльності можна розділити на загальноекономічні цілі, маркетингові цілі та організаційно-управлінські цілі; ресурси, необхідні для здійснення експортної діяльності: забезпеченість і використання основних засобів та кадрове забезпечення; щодо працівників, задіяних в експорті, то варто їх оцінювати з позиції характеристики обсягу працівників та параметрів діяльності працівників; щодо визначення впливу технології на експортну діяльність підприємств, то варто виокремити особливості технології.

Як зазначають Л.Г. Ліпич та А.О. Фатенок-Ткачук, до найефективніших методів визначення факторів, що впливають на експорт, варто віднести метод експертних оцінок. Автори також стверджують, що для підвищення рівня об'єктивності даного методу варто провести опитування низки респондентів, адже основою методу є формування колективного бачення на основі зіставлення окремих думок експертів. Основними етапами методу експортних оцінок у застосуванні до визначення впливу факторів на експортну діяльність варто віднести: формування низки цілей для опитування експертів; побудова анкети; визначення оптимальної кількості експертів та їх складу; проведення процедури експертного опитування, опрацювання та аналізування результатів опитування [84].

Отож на цьому етапі дослідження важливим було визначити оптимальний метод пошуку мінімальної кількості експертів, що братимуть участь в

опитуванні. Як зазначено в джерелі [84], найдоцільніше з такою метою застосувати ймовірнісну чи випадкову вибірку.

Мінімальна чисельність експертів (n_{\min}) обчислюється за формулою [149]:

$$n_{\min} = 3/2 * (1/E + 1) + 1, \quad (3.1)$$

де E – допустима похибка.

Якщо допустима ймовірність 95% ($E=0,05$), то кількість експертів дорівнює: $n_{\min} = 3/2 * (1/0,05 + 1) + 1 = 33$ ос.

Для опитування було залучено 35 осіб, а саме: керівників підприємств та працівників підрозділів зовнішньоекономічної діяльності. Перелік підприємств, що брали участь в опитуванні подано в Додатку Е. Далі на основі анкетного опитування респондентів (Додаток В) було визначено основні економічні індикатори, що демонструють вплив кожного деталізованого фактора. Для подальших досліджень нами було виокремлено індикатори, які відзначили 30% і більше опитаних респондентів. Так респонденти вважають, що до показників, які найоптимальніше характеризують позицію експортної продукції машинобудівного підприємства на ринку варто віднести обсяг попиту, кількість потенційних споживачів, темпи росту експорту, рівень якості продукції; умови поставки Incoterms найрепрезентативніше відображають витрати на поставку продукції згідно умов поставки Incoterms; якість сировини, на думку експертів, доцільно визначити індикатором, що характеризує рівень якості сировини; цінову політику постачальника характеризують зміна ціни постачальника та рівень ціни постачальника; рівень конкуренції варто охарактеризувати коефіцієнтом концентрації; позицію підприємства поміж конкурентами - часткою ринку; інфляційні процеси в країні розташування та у країнах контрагентів визначаються рівнем інфляції та рівнем девальвації гривні; ставки банківського відсотка – розмірами номінальної та реальної відсоткової ставки; корумпованість державних структур – індексом корумпованості окремих органів влади і організацій, що впливають на експортну діяльність

підприємства; податкове навантаження – часткою митних платежів у загальному обсязі податкових платежів та часткою податкових платежів у загальному обсязі витрат; вплив інвестиційних процесів найдоцільніше визначити розрахунком зміни інвестиційного обсягу в країні, залученого в дану галузь діяльності; загальноекономічні цілі – прибуток, рентабельність, частка інвестицій підприємства, задіяних у експортній діяльності, зміна обсягу продажу, рівень якості готової продукції та коефіцієнт якості управлінських рішень; маркетингові цілі – частка витрат на експортний маркетинг; організаційно-управлінські цілі – коефіцієнт екстенсивного використання обладнання; забезпеченість та використання основних засобів – коефіцієнт інтенсивного використання обладнання, коефіцієнт використання виробничих потужностей та коефіцієнт зносу основних засобів; кадрове забезпечення – коефіцієнт плинності кадрів та потенційна кількість робочої сили; характеристика обсягу працівників – частка робітників, зайнятих в експорті та просуванні продукції в загальній кількості працівників; параметри діяльності працівників – продуктивність праці працівників експортної діяльності, трудомісткість, рівень компетентності працівників експортної діяльності; особливості технології експорту характеризуються матеріаломісткістю. Фактори впливу на експортну діяльність та основні індикатори оцінювання та аналізування кожного фактора із відображенням формули обчислення зображено у Додатку Ж, табл. Ж.1.

Варто також зазначити, що значний обсяг діяльності машинобудівних підприємств України займають імпортні операції, адже підприємства імпортують не лише виробниче обладнання, але й матеріали та складові компоненти готових виробів. Закупівля товарів із інших країн допомагає машинобудівним підприємствам знизити свої витрати, а отже й робить їх конкурентоспроможними. Іноді імпорту супроводжується не лише вищою ефективністю таких операцій у порівнянні з аналогічною закупівлею на внутрішньому ринку, а й відсутністю необхідних товарів на ринку країни функціонування. Зважаючи на значущість імпорту у діяльності підприємств

машинобудівної галузі, виникає необхідність комплексного дослідження та діагностування такої діяльності. Саме тому важливо здійснювати етіологічну діагностику імпоротної діяльності машинобудівних підприємств, що має за мету дослідження основних індикаторів оцінки факторів впливу на неї.

Як зазначено у джерелі [25], обсяг імпорту українських підприємств значно перевищує обсяг експортної діяльності, а отже для підприємств України обсяг імпорту займає найбільшу частку у зовнішньоекономічній діяльності. Проте така тенденція є негативною для країни, адже створює від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі. І.Д. Бурковський та А.В. Бурковська вважають, що [15, с. 105] для досягнення безпеки продовольства країні необхідно стимулювати збільшення обсягів експорту та регулювати імпорт, наповнюючи ринок продукцією власного виробництва.

Проте, Ю.Н. Вороб'єв наголошує, що імпортна діяльність має і низку позитивних якостей, які проявляються у стимулюванні надходження в країну товарів і послуг, що не можуть вироблятися у даній країні через відсутність необхідних ресурсів [24].

Щодо визначення факторів впливу на ефективність імпоротної діяльності підприємств, то вони, як і при експортній діяльності, поділяються на внутрішні та зовнішні (внутрішньо та зовнішньоекономічні) [37, с. 105]. Проте ці об'єднувальні факторні групи відрізняються набором факторів та особливостями їх впливу. О.О. Курок вважає, що найдоцільніше класифікувати фактори впливу на зовнішньоекономічну діяльність загалом та імпорту діяльність машинобудівних підприємств зокрема на економічні, політичні та міжнародні. Важливими економічними факторами впливу на імпорт, що чинять як позитивний, так і негативний вплив варто вважати інфляційні процеси, ставки податків, митні тарифи та курс іноземної валюти [80, с. 141-142].

Одним із найважливіших економічних індикаторів оцінки імпоротної діяльності підприємства, аналогічно експортній, є ефективність здійснення такої діяльності. Дослідженню ефективності здійснення імпорту присвячено праці багатьох науковців. Так, Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский,

Е.Б. Стародубцева вважають, що ефективність імпорту - це вигідність таких операцій, що може бути виміряна відношенням вартості імпортованого товару, який реалізовується на внутрішньому ринку за цінами цього ринку до їх вартості в цінах на зовнішньому ринку [141]. О.Г. Мельник [96] пропонує розраховувати рівень ефективності імпорту як різницю між вартістю придбаних товарів на внутрішньому ринку та вартістю придбаних товарів в аналогічному обсязі на іноземних ринках поділених на вартість придбаних товарів в аналогічному обсязі на іноземних ринках.

О. М. Вакульчик, Д. П. Дубицький пропонують здійснювати аналізування ефективності імпорту в наступній послідовності:

- розрахунок валютної ефективності імпорту;
- розрахунок показника абсолютної ефективності імпорту;
- розрахунок показника абсолютного ефекту імпорту.

Також автори зазначають, що основною метою здійснення імпортової діяльності є необхідність залучення товарів іноземного виробництва в діяльність підприємства [17].

О.О. Курок зазначає, що аналізування імпортованих операцій має включати: «визначення виконання зобов'язань за вартістю, фізичним обсягом та ціною експортованих (імпортованих) товарів; визначення виконання зобов'язань за термінами їх поставок та якістю; встановлення факторів і величин їх впливу на економічні показники; з'ясування причин недовиконання зобов'язань за тими чи іншими позиціями» [80, с.142].

Варто зазначити, що фактори впливу на імпортову діяльність машинобудівних підприємств є схожими до факторів впливу на експорт, проте існують певні відмінності. Наприклад, споживачі продукції, що є визначальним чинником у здійсненні експорту, на імпортову діяльність впливають значно меншою мірою. Для спрощення пошуку та вибору найрепрезентативніших індикаторів щодо етіологічної діагностики імпортової діяльності машинобудівних підприємств шляхом оцінювання впливу факторів, аналогічно експортній варто деталізувати загальні фактори за основними складовими

елементами. До прикладу, вплив споживачів варто розцінювати з позиції на ринку; вплив постачальників на імпорт машинобудівних підприємств можна розділити на відносини з постачальниками, цінову політику постачальника, витрати на здійснення імпорту, гарантію якості; законодавчі та політико-інституційні фактори у країні розташування підприємства та у країнах контрагентів можна розділити на інфляційні процеси в країні розташування підприємства та у країнах контрагентів, ставки банківського відсотка, корумпованість державних структур та податкове навантаження; найважливішим фактором, що характеризує вплив особливостей міжнародних відносин із країнами-контрагентами (як і для експортної діяльності) є інвестиційні процеси; цілі імпортової діяльності можна розділити на загальноекономічні цілі та маркетингові цілі; щодо працівників, задіяних в імпорті, то варто їх оцінювати з позиції характеристики обсягу працівників та характеристика якості працівників.

Далі, аналогічно експортній діяльності, на основі анкетного опитування респондентів (Додаток В) було визначено основні економічні індикатори, що демонструють вплив кожного деталізованого фактора на імпорт. Аналогічно аналізуванню експортної діяльності, мінімальна чисельність експертів дорівнює: 33 особи, в опитуванні брали участь 35 осіб (керівники підприємств та працівники підрозділів ЗЕД). Фактори впливу на імпортовою діяльністю та основні індикатори оцінювання та аналізування кожного фактора зображено у Додатку 3, табл. 3.1.

Для подальших досліджень нами було виокремлено індикатори, які відзначили 30% і більше опитаних респондентів. Так респонденти вважають, що до показників, які найоптимальніше характеризують позицію на ринку імпортової продукції машинобудівного підприємства варто віднести обсяг попиту, кількість потенційних споживачів; відносини з постачальниками варто оцінити з позиції відсотка виконання договірних зобов'язань перед покупцем; гарантію якості найдоцільніше охарактеризувати рівнем якості імпорту та часткою задоволених рекламацій; цінову політику постачальника можна

охарактеризувати показниками зміни та рівня ціни постачальника; витрати на імпорт найрепрезентативніше відображають витрати на поставку продукції згідно умов поставки Incoterms; інфляційні процеси в країні розташування та у країнах контрагентів визначаються рівнем інфляції та рівнем девальвації гривні; ставки банківського відсотка – розмірами номінальної та реальної відсоткової ставки; корумпованість державних структур – індексом корумпованості окремих органів влади і організацій, що впливають на імпорتنу діяльність підприємства; податкове навантаження – часткою митних платежів у ціні імпортованого товару; вплив інвестиційних процесів найдоцільніше визначити розрахунком зміни інвестиційного обсягу в країні, залученого в дану галузь діяльності; загальноекономічні цілі – частка інвестицій підприємства, задіяних у імпорتنій діяльності та рівень досягнення імпорتنих цілей; маркетингові цілі – коефіцієнт якості управлінських рішень; характеристику обсягу працівників варто представити часткою робітників, зайнятих в імпорتنій діяльності у загальній кількості працівників; характеристику якості працівників варто представити – продуктивністю праці працівників імпоротної діяльності та рівнем компетентності працівників.

Виконані дослідження за проблемою етіологічної діагностики дають змогу вказати на необхідність удосконалення методу комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств. Послідовність етапів реалізації такого методу та їх трактування зображено на рис. 3.4.

Отже, результати наукових досліджень дають змогу стверджувати, що перший етап методу комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств полягає у інформаційному забезпеченні етіологічної діагностики такої діяльності, що є важливим щаблем визначення необхідності здійснення етіологічної діагностики, а також передбачає збір інформаційних даних стосовно технологій та особливостей реалізації етіологічної діагностики. Також на цьому етапі необхідно визначити мету реалізації етіологічної діагностики та опрацювати інформаційні джерела стосовно її функціонального навантаження.

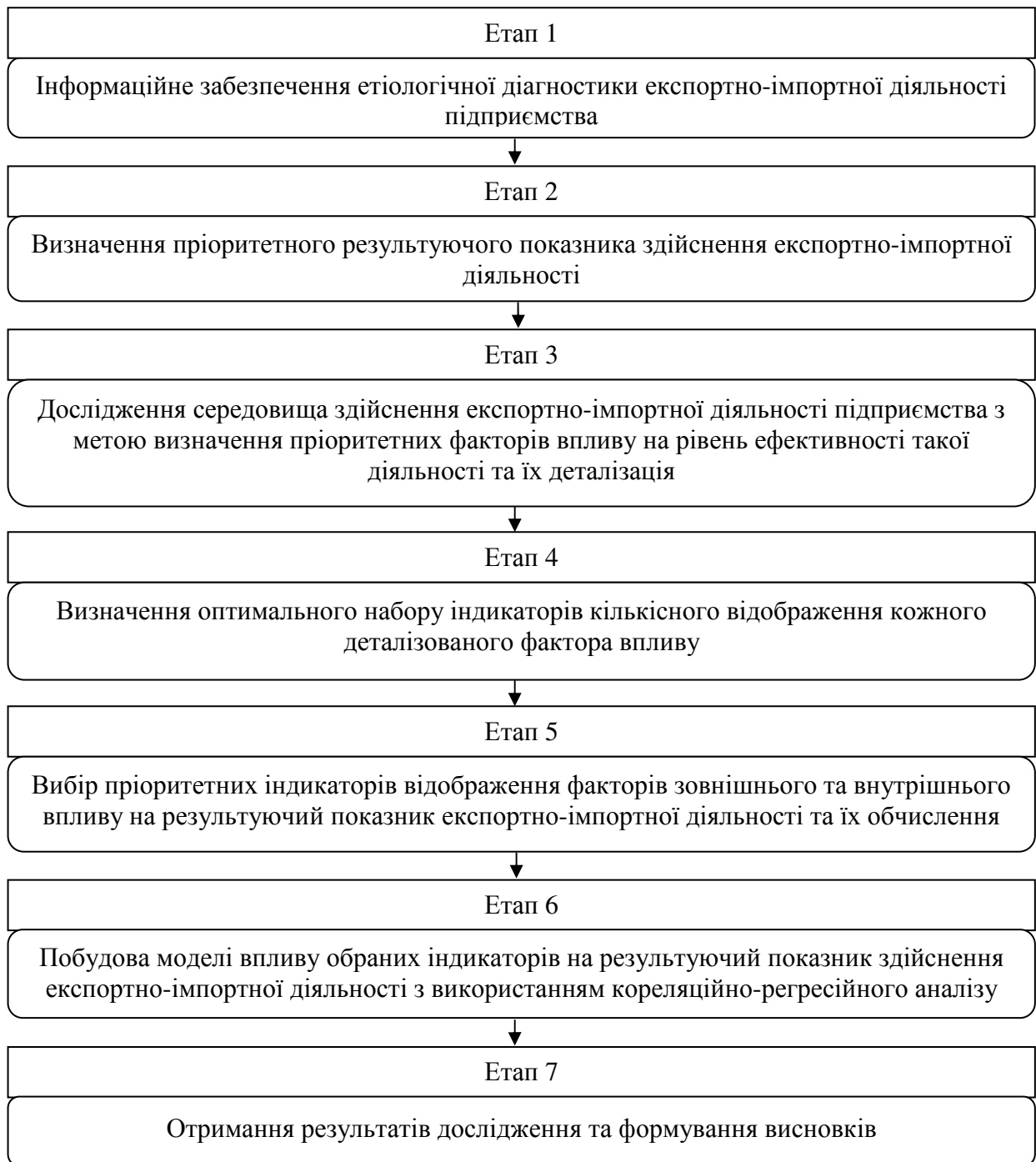


Рис. 3.4. Модель реалізації методу комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств

Примітка: удосконалено автором

Другий етап методу комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств машинобудування потребує визначення пріоритетного результуючого показника здійснення такої діяльності. Проаналізувавши праці науковців [6; 14; 26; 36; 126], пропонується

результуючим показником при здійсненні етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств вважати рівень ефективності такої діяльності. Також на цьому етапі необхідно визначити найоптимальніший спосіб обчислення результуючого показника. Результати досліджень літератури дозволяють визначити оптимальний метод розрахунку ефективності експортної та імпоротної діяльності. Рівень ефективності експорту доцільно розраховувати як відношення прибутку від експорту до собівартості призначеної на експорт продукції. Рівень ефективності імпорту варто рахувати шляхом ділення різниці між вартістю придбаних товарів на внутрішньому ринку та вартістю аналогічного обсягу товарів придбаних на іноземних ринках на вартість аналогічного обсягу товарів придбаних на іноземних ринках.

Далі пропонується здійснити дослідження середовища здійснення експортно-імпоротної діяльності підприємства з метою визначення пріоритетних факторів впливу на рівень ефективності такої діяльності та їх деталізація. Для спрощення пошуку та вибору найрепрезентативніших індикаторів щодо етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств шляхом оцінювання впливу факторів варто деталізувати загальні фактори за основними складовими елементами.

Надалі необхідно визначити оптимальний набір індикаторів кількісного відображення кожного деталізованого фактора впливу. Для цього методом експертного опитування пропонується здійснити моніторинг індикаторної бази з метою вибору оптимального переліку індикаторів, репрезентуючих кожен підфактор деталізації факторів зовнішньої та внутрішньої дії на рівень ефективності експортної та імпоротної діяльності підприємства. Для підвищення логічності та репрезентативності вибору економічних індикаторів необхідно визначити та охарактеризувати основні принципи добору таких індикаторів, що наведені у підрозділі 3.1.

Надалі необхідно здійснити вибір пріоритетних індикаторів відображення факторів зовнішнього та внутрішнього впливу на результуючий показник експортно-імпоротної діяльності та здійснити їх обчислення. Для цього

необхідно із запропонованого переліку індикаторів інтерпретації факторів впливу на експортну та імпорتنу діяльність підприємства виокремити пріоритетні саме для даного об'єкта дослідження. Такий моніторинг пропонується здійснити із використанням методу експертного опитування.

Наступний етап методу комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності передбачає побудову моделі впливу обраних індикаторів на результуючий показник здійснення експортно-імпоротної діяльності. Ефективним економіко-математичним механізмом, що забезпечує прогнозування тенденцій зміни досліджуваних факторів на результуючий показник є кореляційно-регресійний аналіз. Тому подальше дослідження факторів впливу на рівень ефективності експортно-імпоротної діяльності пропонується здійснювати із використанням методу кореляційно-регресійного аналізу. Варто зазначити, що здійснення результативного та якісного кореляційно-регресійного аналізу уможливорюється лише за наявності достатнього числа періодів спостереження, наявності результуючого індикатора та індикаторів відображення чинників впливу. Реалізовувати цей етап пропонується здійснювати в такій послідовності:

- визначення щільності зв'язку між результуючим показником та низкою індикаторів відображення факторного впливу зовнішнього середовища та внутрішнього середовища;
- побудова моделі залежності результуючого показника від обраних індикаторів інтерпретації факторів зовнішньої дії та внутрішньої дії на основі регресійного аналізу;
- перевірка функціональності отриманих моделей впливу зовнішніх факторів та внутрішніх факторів.

Заключний етап методу комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств передбачає отримання результатів дослідження та формування висновків, що підрозуміває використання отриманих моделей залежності результуючого показника від зовнішніх факторів впливу та внутрішніх факторів впливу і прогнозування

тенденцій зміни результуючого показника та формування висновків за результатами етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємства.

Отже, основою методу комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є дослідження низки показників, що найбільш істотно відобразатимуть вплив визначальних факторів дії на експортну та імпорتنу діяльність, та прогнозування на їх основі значень ефективності експортної та імпоротної діяльності у майбутніх періодах.

3.3. Використання методу комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності на машинобудівних підприємствах

З метою ідентифікації економічних індикаторів відображення факторного впливу, дія котрих на експортну діяльність машинобудівних підприємств є найістотнішою, необхідно здійснити опитування експертів з наданням кожному індикатору вагомості впливу у % еквіваленті. Далі, шляхом анкетного опитування (Додаток Д) було визначено пріоритетні фактори, що чинять найзначніший вплив на рівень ефективності експортної діяльності машинобудівного підприємства. Результати опитування подано в Додатку К.

Як демонструють результати опитування експертів, до індикаторів відображення зовнішніх факторів, що чинять найзначніший вплив на рівень ефективності експортної діяльності машинобудівного підприємства, варто віднести: рівень якості сировини, рівень девальвації гривні, частку ринку. До індикаторів відображення внутрішніх факторів, що чинять найвагомійший вплив на рівень ефективності експортної діяльності машинобудівного підприємства, варто віднести: рівень якості готової продукції, коефіцієнт використання виробничих потужностей, частку витрат на експортний маркетинг.

Етіологічна діагностика експортно-імпоротної діяльності підприємств ґрунтується на першочерговому дослідженні факторів, що впливають на експортно-імпорتنу діяльність підприємств з подальшим прогнозуванням

спричинених їх дією наслідків. Ефективним економіко-математичним механізмом, що забезпечує прогнозування тенденцій зміни досліджуваних факторів на результуючий показник є кореляційно-регресійний аналіз. Тому подальше дослідження факторів впливу на рівень ефективності експортно-імпортової діяльності пропонується здійснювати із використанням кореляційно-регресійного аналізу.

Проаналізувавши дані стосовно експортної діяльності деяких машинобудівних підприємств України, розраховано значення показників, що чинять вплив на рівень ефективності експорту кожного підприємства. Також здійснено дослідження на наявність мультиколінеарності між факторами та визначено, що між запропонованими факторами немає щільного зв'язку. Так, для ПАТ «МОТОР СІЧ» отримано низку показників, що є вхідними даними для здійснення кореляційно-регресійного аналізу відображення впливу факторів зовнішньої дії на рівень ефективності експорту, значення всіх факторів та результуючого показника нормовано за середнім значенням по кожному показнику, та нормовані значення відображено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2.

Показники, що найоптимальніше відображають вплив факторів зовнішньої дії на рівень ефективності експорту ПАТ «МОТОР СІЧ»

Показники поквартальні	Періоди	Рівень ефективності експорту (E)	Рівень якості сировини (x_1)	Рівень девальвації гривні (x_2)	Частка ринку (x_3)
1	2	3	4	5	6
(1кв)2010	1	0,91	0,93	-0,03	1,01
(2кв)2010	2	0,90	0,93	-0,15	1,00
(3кв)2010	3	0,91	0,93	-0,05	1,01
(4кв)2010	4	0,92	0,94	0,08	1,01
(1кв)2011	5	0,92	0,99	0,03	1,05
(2кв)2011	6	0,92	0,99	0,08	1,02
(3кв)2011	7	0,92	1,01	0,00	0,95
(4кв)2011	8	0,92	1,03	0,03	0,90
(1кв)2012	9	0,94	1,06	0,00	0,90
(2кв)2012	10	0,86	1,05	0,00	0,97
(3кв)2012	11	0,92	1,09	0,03	1,01
(4кв)2012	12	0,92	1,09	0,00	1,01
(1кв)2013	13	1,00	0,98	0,00	1,05
(2кв)2013	14	0,86	0,96	0,00	1,01
(3кв)2013	15	0,92	0,97	0,00	1,04
(4кв)2013	16	0,92	0,97	0,00	1,01
(1кв)2014	17	1,12	1,00	2,16	1,05

Продовження табл. 3.2

1	2	3	4	5	6
(2КВ)2014	18	1,51	1,04	6,43	1,21
(3КВ)2014	19	1,21	1,01	1,51	1,01
(4КВ)2014	20	1,19	1,01	2,95	1,05
(1КВ)2015	21	1,43	1,04	9,40	1,27
(2КВ)2015	22	0,96	1,00	0,44	0,86
(3КВ)2015	23	0,92	0,99	0,07	0,84
(4КВ)2015	24	1,01	1,00	1,04	0,75

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку досліджуваних підприємств та джерела [131]

В результаті регресії отримано показники щільності зв'язку між всіма запропонованими факторами зовнішньої дії та рівнем ефективності експорту ПАТ «МОТОР СІЧ», що відображено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Розрахунок показників щільності зв'язку між факторами зовнішньої дії та рівнем ефективності експорту ПАТ «МОТОР СІЧ»

Показники регресійної статистики	Значення
Множинний R	0,93
R-квадрат	0,86
Нормативний R-квадрат	0,84
Стандартна похибка	0,07
Спостереження	24

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Множинний R коефіцієнт кореляції рівний 0,93, що наближене до 1, значення R-квадрат рівне 0,86, що також близьке до 1. Отже, можна стверджувати, що для ПАТ «МОТОР СІЧ» існує дуже тісний зв'язок між рівнем ефективності експортної діяльності та рівнем якості сировини, рівнем девальвації гривні і часткою ринку. Вигляд рівняння регресії стосовно зовнішніх факторів впливу на рівень ефективності експорту досліджуваного підприємства подано в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Рівняння регресії стосовно зовнішніх факторів впливу на рівень ефективності експорту для ПАТ «МОТОР СІЧ»

Підприємство	Модель впливу зовнішніх факторів на рівень ефективності експортної діяльності
ПАТ «МОТОР СІЧ»	$E = 0,84 + 0,09x_1 + 0,07x_2 + 0,01x_3$

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Результати розрахунків демонструють, що запропонована модель є статистично значущою при $\alpha=0,05$, оскільки $F_{\text{розр}} > F_{\text{табл}}$ ($41,5 > 3,1$), а зв'язок між ознаками не випадковий (суттєвий).

Для підприємства ПАТ «МОТОР СІЧ» отримано низку показників, що є вхідними даними для здійснення кореляційно-регресійного аналізу відображення впливу факторів внутрішньої дії на рівень ефективності експорту, значення всіх факторів та результуючого показника нормовано за середнім значенням по кожному, та нормовані значення відображено у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Показники, що найоптимальніше відображають вплив факторів внутрішньої дії на рівень ефективності експорту ПАТ «МОТОР СІЧ»

Показники поквартальні	Періоди	Рівень ефективності експорту (E)	Рівень якості готової продукції (z_1)	Коефіцієнт використання виробничих потужностей (z_2)	Частка витрат на експортний маркетинг (z_3)
(1кв)2010	1	0,91	1,01	0,97	0,93
(2кв)2010	2	0,90	1,03	0,95	0,92
(3кв)2010	3	0,91	1,00	0,96	0,93
(4кв)2010	4	0,92	1,01	0,98	0,94
(1кв)2011	5	0,92	1,01	0,97	0,94
(2кв)2011	6	0,92	1,01	0,98	0,94
(3кв)2011	7	0,92	0,99	0,97	0,93
(4кв)2011	8	0,92	1,01	0,97	0,94
(1кв)2012	9	0,94	1,05	0,99	0,96
(2кв)2012	10	0,86	0,97	0,91	0,87
(3кв)2012	11	0,92	0,96	0,97	0,94
(4кв)2012	12	0,92	0,97	0,98	0,93
(1кв)2013	13	1,00	0,98	0,99	1,02
(2кв)2013	14	0,86	0,98	1,00	0,88
(3кв)2013	15	0,92	0,99	1,01	0,93
(4кв)2013	16	0,92	0,95	1,02	0,93
(1кв)2014	17	1,12	0,96	1,03	1,14
(2кв)2014	18	1,51	1,04	1,04	1,10
(3кв)2014	19	1,21	0,95	1,06	1,23
(4кв)2014	20	1,19	0,96	1,07	1,21
(1кв)2015	21	1,43	1,09	1,03	1,45
(2кв)2015	22	0,96	1,05	1,04	0,98
(3кв)2015	23	0,92	1,04	1,05	0,94
(4кв)2015	24	1,01	1,01	1,06	1,03

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку досліджуваних підприємств

В результаті регресії отримано показники щільності зв'язку для ПАТ «МОТОР СІЧ» між всіма виокремленими факторами внутрішньої дії та результуючим показником, що відображено в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Розрахунок показників щільності зв'язку між факторами внутрішньої дії та рівнем ефективності експорту ПАТ «МОТОР СІЧ»

Показники регресійної статистики	Значення
Множинний R	0,87
R-квадрат	0,76
Нормативний R-квадрат	0,72
Стандартна похибка	0,09
Спостереження	24

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Множинний R коефіцієнт кореляції рівний 0,87, що наближене до 1, R-квадрат дорівнює 0,76, що також близьке до 1. Отже, можна стверджувати, що для ПАТ «МОТОР СІЧ» існує тісний зв'язок між рівнем ефективності експортної діяльності та рівнем якості готової продукції, коефіцієнтом використання виробничих потужностей та часткою витрат на експортний маркетинг. Вигляд рівняння регресії стосовно внутрішніх факторів впливу на рівень ефективності експорту досліджуваного підприємства подано в табл. 3.7. Результати розрахунків демонструють, що запропонована модель є статистично значущою при $\alpha=0,05$, оскільки $F_{\text{розрах}} > F_{\text{табл}}$ ($20,8 > 3,1$), а зв'язок між ознаками не випадковий (суттєвий).

Таблиця 3.7

Рівняння регресії стосовно внутрішніх факторів впливу на рівень ефективності експорту для ПАТ «МОТОР СІЧ»

Підприємство	Модель впливу внутрішніх факторів на рівень ефективності експортної діяльності
ПАТ «МОТОР СІЧ»	$E = -0,89 + 0,49z_1 + 0,42z_2 + 0,99z_3$

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Проаналізувавши дані стосовно експортної діяльності ПАТ «Іскра» отримано низку показників, що є входними даними для здійснення кореляційно-регресійного аналізу відображення впливу факторів зовнішньої дії на рівень ефективності експорту. Значення всіх факторів та результуючого показника нормовано за середнім значенням по кожному показнику, та отримані нормовані значення відображено у табл. 3.8.

Показники, що найоптимальніше відображають вплив факторів зовнішньої дії на рівень ефективності експорту ПАТ «Іскра»

Показники поквартальні	Періоди	Рівень ефективності експорту (E)	Рівень якості сировини (x_1)	Рівень девальвації гривні (x_2)	Частка ринку (x_3)
(1кв)2010	1	0,42	0,92	-0,03	0,65
(2кв)2010	2	0,63	0,97	-0,15	0,70
(3кв)2010	3	0,59	0,96	-0,05	0,69
(4кв)2010	4	0,44	0,94	0,08	0,69
(1кв)2011	5	0,41	0,93	0,03	0,70
(2кв)2011	6	0,50	0,95	0,08	0,73
(3кв)2011	7	0,45	0,94	0,00	0,73
(4кв)2011	8	1,04	1,06	0,03	0,85
(1кв)2012	9	0,49	1,01	0,00	0,82
(2кв)2012	10	0,51	1,01	0,00	0,84
(3кв)2012	11	0,56	1,02	0,03	0,86
(4кв)2012	12	0,58	1,02	0,00	0,88
(1кв)2013	13	0,58	1,02	0,00	0,90
(2кв)2013	14	0,58	1,02	0,00	0,92
(3кв)2013	15	0,58	1,02	0,00	0,94
(4кв)2013	16	0,24	0,96	0,00	0,90
(1кв)2014	17	1,52	1,00	2,16	1,41
(2кв)2014	18	1,83	1,02	6,43	1,47
(3кв)2014	19	1,69	1,02	1,51	1,48
(4кв)2014	20	1,85	1,03	2,95	1,44
(1кв)2015	21	2,25	1,05	9,40	1,38
(2кв)2015	22	2,04	1,04	0,44	1,37
(3кв)2015	23	2,10	1,04	0,07	1,33
(4кв)2015	24	2,14	1,04	1,04	1,33

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку досліджуваних підприємств та джерела [131]

В результаті регресії отримано низку показників щільності зв'язку між всіма факторами зовнішньої дії та рівнем ефективності експорту для ПАТ «Іскра», що подано в табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Розрахунок показників щільності зв'язку між факторами зовнішньої дії та рівнем ефективності експорту ПАТ «Іскра»

Показники регресійної статистики	Значення
Множинний R	0,92
R-квадрат	0,85
Нормативний R-квадрат	0,83
Стандартна похибка	0,27
Спостереження	24

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Множинний R-множинний коефіцієнт кореляції рівний 0,92, що наближене до 1, R-квадрат дорівнює 0,85, що також близьке до 1. Отже, можна стверджувати, що для ПАТ «Іскра» існує тісний зв'язок між рівнем ефективності експортної діяльності та рівнем якості сировини, рівнем девальвації гривні і часткою ринку. Вигляд рівняння регресії стосовно зовнішніх факторів впливу на рівень ефективності експорту досліджуваного підприємства подано в табл. 3.10. Результати розрахунків демонструють, що запропонована модель є статистично значущою при $\alpha=0,05$, оскільки $F_{\text{розрах}} > F_{\text{табл}}$ ($38,5 > 3,1$) а зв'язок між ознаками не випадковий (суттєвий).

Таблиця 3.10

Рівняння регресії стосовно зовнішніх факторів впливу на рівень ефективності експорту для ПАТ «Іскра»

Підприємство	Модель впливу зовнішніх факторів на рівень ефективності експортної діяльності
ПАТ «Іскра»	$E = -2,36 + 1,51x_1 + 0,03x_2 + 1,82x_3$

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Розрахунок основних показників відображення факторів внутрішнього впливу на рівень ефективності експортної діяльності ПАТ «Іскра», із нормуванням всіх факторів та результуючого показника за середнім значенням по кожному показнику, відображено у табл. 3.11.

Таблиця 3.11

Показники, що найоптимальніше відображають вплив факторів внутрішньої дії на рівень ефективності експорту ПАТ «Іскра»

Показники поквартальні	Періоди	Рівень ефективності експорту (E)	Рівень якості готової продукції (z_1)	Коефіцієнт використання виробничих потужностей інтег (z ₂)	Частка витрат на експортний маркетинг (z ₃)
1	2	3	4	5	6
(1кв)2010	1	0,42	0,87	0,53	0,62
(2кв)2010	2	0,63	0,91	0,57	0,93
(3кв)2010	3	0,59	0,91	0,56	0,87
(4кв)2010	4	0,44	0,88	0,30	0,65
(1кв)2011	5	0,41	0,88	0,30	0,61
(2кв)2011	6	0,50	0,90	0,31	0,73
(3кв)2011	7	0,45	0,89	0,31	0,66
(4кв)2011	8	1,04	1,00	0,36	1,53
(1кв)2012	9	0,49	0,95	1,36	0,72
(2кв)2012	10	0,51	0,96	1,42	0,76
(3кв)2012	11	0,56	0,96	1,38	0,82

Продовження табл. 3.11

1	2	3	4	5	6
(4кв)2012	12	0,58	0,97	1,39	0,85
(1кв)2013	13	0,58	0,97	1,39	0,85
(2кв)2013	14	0,58	0,97	0,51	0,85
(3кв)3013	15	0,58	0,97	0,51	0,85
(4кв)2013	16	0,24	0,91	1,41	0,80
(1кв)2014	17	1,52	0,95	1,42	1,24
(2кв)2014	18	1,83	0,97	1,45	1,27
(3кв)2014	19	1,69	0,96	1,44	1,17
(4кв)2014	20	1,85	0,97	1,46	1,28
(1кв)2015	21	2,25	0,99	1,42	1,56
(2кв)2015	22	2,04	1,42	1,40	1,41
(3кв)2015	23	2,10	1,42	1,41	1,46
(4кв)2015	24	2,14	1,43	1,41	1,49

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку досліджуваних підприємств

В результаті регресії отримано показники щільності зв'язку для ПАТ «Іскра» між виокремленими факторами внутрішньої дії та результуючим показником, які відображено в табл. 3.12.

Таблиця 3.12

Розрахунок показників щільності зв'язку між факторами внутрішньої дії та рівнем ефективності експорту ПАТ «Іскра»

Показники регресійної статистики	Значення
Множинний R	0,93
R-квадрат	0,86
Нормативний R-квадрат	0,84
Стандартна похибка	0,28
Спостереження	24

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Множинний R коефіцієнт кореляції рівний 0,93, що наближене до 1, R-квадрат дорівнює 0,86, що також близьке до 1. Отже, можна стверджувати, що для ПАТ «Іскра» існує тісний зв'язок між рівнем ефективності експортної діяльності та рівнем якості готової продукції, коефіцієнтом використання виробничих потужностей та часткою витрат на експортний маркетинг. Вигляд рівняння регресії стосовно внутрішніх факторів впливу на рівень ефективності експорту досліджуваного підприємства подано в табл. 3.13. Результати розрахунків демонструють, що запропонована модель є статистично значущою

при $\alpha=0,05$, оскільки $F_{розр} > F_{табл}$ ($41,3 > 3,1$), а зв'язок між ознаками не випадковий (суттєвий).

Таблиц 3.13

Рівняння регресії стосовно внутрішніх факторів впливу на рівень ефективності експорту для ПАТ «Іскра»

Підприємство	Модель впливу внутрішніх факторів на рівень ефективності експортної діяльності
ПАТ «Іскра»	$E = -1,35 + 0,5z_1 + 0,2z_2 + 1,66z_3$

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Проаналізувавши дані стосовно експортної діяльності ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» отримано низку показників, що є вхідними даними для здійснення кореляційно-регресійного аналізу відображення впливу факторів зовнішньої дії на рівень ефективності експорту, значення всіх індикаторів, інтерпретуючих дію факторів та результуючого показника нормовано за середнім значенням по кожному індикатору та подано у табл. 3.14.

Таблиця 3.14

Показники, що найоптимальніше відображають вплив факторів зовнішньої дії на рівень ефективності експорту ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»

Показники поквартальні	Періоди	Рівень ефективності експорту (E)	Рівень якості сировини (x_1)	Рівень девальвації гривні (x_2)	Частка ринку (x_3)
1	2	3	4	5	6
(1кв)2010	1	0,93	0,98	-0,03	0,37
(2кв)2010	2	0,93	0,94	-0,15	0,99
(3кв)2010	3	0,93	0,94	-0,05	0,99
(4кв)2010	4	0,94	0,95	0,08	0,99
(1кв)2011	5	0,94	0,95	0,03	0,99
(2кв)2011	6	0,94	0,95	0,08	0,99
(3кв)2011	7	1,14	1,15	0,00	1,10
(4кв)2011	8	0,94	0,95	0,03	0,99
(1кв)2012	9	1,02	1,03	0,00	1,04
(2кв)2012	10	1,11	1,12	0,00	1,08
(3кв)2012	11	0,94	0,95	0,03	0,99
(4кв)2012	12	0,93	0,95	0,00	0,99
(1кв)2013	13	0,93	0,95	0,00	0,99
(2кв)2013	14	0,93	0,95	0,00	0,99
(3кв)2013	15	0,93	0,95	0,00	0,99

Продовження табл. 3.14

1	2	3	4	5	6
(4кв)2013	16	0,93	0,95	0,00	0,99
(1кв)2014	17	1,04	1,05	2,16	1,04
(2кв)2014	18	1,24	1,25	6,43	1,15
(3кв)3014	19	1,01	1,01	1,51	1,03
(4кв)2014	20	1,07	1,01	2,95	1,06
(1кв)2015	21	1,37	1,01	9,40	1,22
(2кв)2015	22	0,95	1,01	0,44	1,00
(3кв)2015	23	0,94	1,01	0,07	0,99
(4кв)2015	24	0,98	1,01	1,04	1,02

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку досліджуваних підприємств та джерела [131]

В результаті регресії отримано наступні показники щільності зв'язку між одержаними факторами зовнішньої дії та результируючим показником (табл. 3.15).

Таблиця 3.15

Розрахунок показників щільності зв'язку між факторами зовнішньої дії та рівнем ефективності експорту ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»

Показники регресійної статистики	Значення
Множинний R	0,95
R-квадрат	0,89
Нормативний R-квадрат	0,88
Стандартна похибка	0,04
Спостереження	24

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Множинний R коефіцієнт кореляції рівний 0,95, що наближене до 1, R-квадрат дорівнює 0,89, що також близьке до 1. Отже, можна стверджувати, що для ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» існує тісний зв'язок між рівнем ефективності експортної діяльності та рівнем якості сировини, рівнем девальвації гривні і часткою ринку. Вигляд рівняння регресії стосовно зовнішніх факторів впливу на рівень ефективності експорту досліджуваного підприємства подано в табл. 3.16. Результати розрахунків демонструють, що запропонована модель є статистично значущою при $\alpha=0,05$, оскільки $F_{\text{розр}} > F_{\text{табл}}$ ($55,8 > 3,1$), а зв'язок між ознаками не випадковий (суттєвий).

Таблиця 3.16

Модель впливу зовнішніх факторів на рівень ефективності експортної діяльності ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»

Підприємство	Модель впливу зовнішніх факторів на рівень ефективності експортної діяльності
ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В.Лаха»	$E=0,35+0,53x_1+0,03x_2+0,08x_3$

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Розрахунок основних показників відображення факторів внутрішнього впливу на рівень ефективності експортну ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха», що є вхідними даними для здійснення кореляційно-регресійного аналізу із нормуванням значень всіх факторів дії та результуючого показника за середнім значенням по кожному показнику наведено у табл. 3.17.

Таблиця 3.17

Показники, що найоптимальніше відображають вплив факторів внутрішньої дії на рівень ефективності експорту ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»

Показники поквартальні	Періоди	Рівень ефективності експорту (E)	Рівень якості готової продукції (z_1)	Коефіцієнт використання виробничих потужностей (z_2)	Частка витрат на експортний маркетинг (z_3)
(1кв)2010	1	0,93	0,97	0,94	0,88
(2кв)2010	2	0,93	0,97	0,93	0,87
(3кв)2010	3	0,93	0,97	1,04	0,88
(4кв)2010	4	0,94	0,87	0,94	0,89
(1кв)2011	5	0,94	1,05	0,94	0,89
(2кв)2011	6	0,94	0,97	0,94	0,98
(3кв)2011	7	1,14	1,07	1,13	1,40
(4кв)2011	8	0,94	0,97	0,94	1,09
(1кв)2012	9	1,02	1,01	1,02	0,98
(2кв)2012	10	1,11	1,06	1,12	1,16
(3кв)2012	11	0,94	0,97	0,94	1,09
(4кв)2012	12	0,93	0,97	1,12	0,98
(1кв)2013	13	0,93	0,97	0,81	1,02
(2кв)2013	14	0,93	0,97	0,88	0,63
(3кв)2013	15	0,93	1,06	0,89	0,96
(4кв)2013	16	0,93	0,97	0,86	0,98
(1кв)2014	17	1,03	1,02	1,00	1,09
(2кв)2014	18	1,23	1,01	1,04	1,51
(3кв)3014	19	1,00	1,06	1,10	0,95
(4кв)2014	20	1,07	1,04	1,07	1,08
(1кв)2015	21	1,37	1,19	1,09	1,69
(2кв)2015	22	0,95	0,98	1,06	0,67
(3кв)2015	23	0,94	0,87	1,07	0,64
(4кв)2015	24	0,98	0,99	1,11	0,71

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку досліджуваних підприємств

В результаті регресії отримано наступні показники щільності зв'язку між всіма факторами внутрішньої дії та результируючим показником (табл. 3.18):

Таблиця 3.18

Розрахунок показників щільності зв'язку між факторами внутрішньої дії та рівнем ефективності експорту ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»

Показники регресійної статистики	Значення
Множинний R	0,91
R-квадрат	0,83
Нормативний R-квадрат	0,80
Стандартна похибка	0,05
Спостереження	24

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Множинний R коефіцієнт кореляції рівний 0,91, що наближене до 1, R-квадрат дорівнює 0,83, що також близьке до 1. Отже, можна стверджувати, що для ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» існує тісний зв'язок між рівнем ефективності експортної діяльності та рівнем якості готової продукції, коефіцієнтом використання виробничих потужностей та часткою витрат на експортний маркетинг. Вигляд рівняння регресії стосовно внутрішніх факторів впливу на рівень ефективності експорту досліджуваного підприємства подано в табл. 3.19. Результати розрахунків демонструють, що запропонована модель є статистично значущою при $\alpha=0,05$, оскільки $F_{\text{розрах}} > F_{\text{табл}}$ ($32,58 > 3,1$), а зв'язок між ознаками не випадковий (суттєвий).

Таблиця 3.19

Модель впливу внутрішніх факторів на рівень ефективності експортної діяльності ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»

Підприємство	Модель впливу внутрішніх факторів на рівень ефективності експортної діяльності
ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»	$E=0,04+0,32z_1+0,35z_2+0,29z_3$

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

З метою ідентифікації економічних індикаторів відображення факторного впливу, дія котрих на імпорту діяльність машинобудівних підприємств є найістотнішою, необхідно здійснити опитування експертів з наданням кожному індикатору вагомості впливу у % еквіваленті.

Далі, шляхом анкетного опитування (Додаток Д) було визначено пріоритетність індикаторів, що чинять вплив на рівень ефективності імпортової діяльності машинобудівного підприємства. Результати опитування подано в Додатку Л. Виокремлено індикатори стосовно зовнішніх факторів впливу та стосовно внутрішніх, вплив котрих на ефективність імпортової діяльності, на думку експертів, є найістотнішим. До факторів зовнішнього впливу належать: рівень якості імпорту, частка митних платежів у ціні імпортованого товару та рівень девальвації гривні. До факторів внутрішнього впливу належать: рівень компетентності працівників, рівень досягнення імпортних цілей, коефіцієнт якості управлінських рішень.

Далі наведено значення показників відображення факторного впливу на рівень ефективності імпортової діяльності для ПАТ «Іскра» (табл. 3.20). Значення всіх показників, представлених у табл. 3.20, що відображають вплив факторів та результуючого показника нормовано за середнім значенням по кожному показнику.

Таблиця 3.20

Показники, що найоптимальніше відображають вплив факторів зовнішньої дії на рівень ефективності імпорту ПАТ «Іскра»

Показники поквартальні	Періоди	Рівень ефективності імпорту (I)	Рівень якості імпорту (x_4)	Рівень девальвації гривні (x_5)	Частка митних платежів у ціні імпортованого товару (x_6)
1	2	3	4	5	6
(1кв)2010	1	1,08	1,05	-0,03	1,04
(2кв)2010	2	0,76	0,83	-0,15	0,97
(3кв)2010	3	1,06	1,05	-0,05	0,91
(4кв)2010	4	1,14	1,11	0,08	0,92
(1кв)2011	5	1,04	1,01	0,03	1,08
(2кв)2011	6	0,91	0,91	0,08	1,13
(3кв)2011	7	1,06	1,05	0,00	0,83
(4кв)2011	8	1,01	0,98	0,03	1,04
(1кв)2012	9	1,06	1,22	0,00	0,95
(2кв)2012	10	1,01	1,08	0,00	1,04
(3кв)2012	11	1,01	0,99	0,03	0,99
(4кв)2012	12	1,06	1,04	0,00	0,95
(1кв)2013	13	1,01	0,99	0,00	1,04
(2кв)2013	14	1,02	1,01	0,00	0,98
(3кв)3013	15	1,01	0,99	0,00	1,01
(4кв)2013	16	1,01	0,99	0,00	1,00
(1кв)2014	17	1,01	0,99	2,16	1,00
(2кв)2014	18	0,89	0,89	6,43	1,11

Продовження табл. 3.20

1	2	3	4	5	6
(3кв)2014	19	1,06	1,04	1,51	0,81
(4кв)2014	20	0,95	0,93	2,95	1,10
(1кв)2015	21	0,89	0,90	9,40	1,06
(2кв)2015	22	1,06	1,08	0,44	0,87
(3кв)2015	23	1,02	1,00	0,07	1,03
(4кв)2015	24	0,88	0,86	1,04	1,13

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку досліджуваних підприємств та джерела [131]

В результаті регресії отримано наступні показники щільності зв'язку між низкою наведених факторів та рівнем ефективності імпорту, що відображено в табл. 3.21.

Таблиця 3.21

Розрахунок показників щільності зв'язку між факторами зовнішньої дії та рівнем ефективності імпорту ПАТ «Іскра»

Показники регресійної статистики	Значення
Множинний R	0,87
R-квадрат	0,76
Нормативний R-квадрат	0,72
Стандартна похибка	0,04
Спостереження	24

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Множинний R-множинний коефіцієнт кореляції рівний 0,87, що наближене до 1, R-квадрат також близьке до 1 (0,76). Отже, можна стверджувати, що для ПАТ «Іскра» існує тісний зв'язок між рівнем ефективності імпортової діяльності та запропонованими факторами впливу на імпортовою діяльність. Вигляд рівняння регресії стосовно зовнішніх факторів впливу на рівень ефективності імпорту досліджуваного підприємства подано в табл. 3.22.

Таблиця 3.22

Модель впливу зовнішніх факторів на рівень ефективності імпортової діяльності ПАТ «Іскра»

Підприємство	Модель впливу зовнішніх факторів на рівень ефективності імпортової діяльності
ПАТ «Іскра»	$I=0,26+0,78x_4-0,002x_5-0,04x_6$

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Результати розрахунків демонструють, що запропонована модель є статистично значущою при $\alpha=0,05$, оскільки $F_{\text{розрах}} > F_{\text{табл}} (20,28 > 3,1)$, а зв'язок між ознаками не випадковий (суттєвий).

Розрахунок основних показників відображення факторів внутрішнього впливу на імпорتنу діяльність ПАТ «Іскра», що є вхідними даними для здійснення кореляційно-регресійного аналізу із нормуванням значень всіх отриманих індикаторів відображення факторного впливу та результуючого показника за середнім значенням по кожному показнику відображено у табл. 3.23.

Таблиця 3.23

Показники, що найоптимальніше відображають вплив факторів
внутрішньої дії на рівень ефективності імпорту ПАТ «Іскра»

Показники поквартальні	Періоди	Рівень ефективності імпорту (I)	Рівень досягнення імпорتنих цілей (z_4)	Рівень компетентності працівників (z_5)	Коефіцієнт якості управлінських рішень (z_6)
(1кв)2010	1	1,08	1,09	1,05	1,04
(2кв)2010	2	0,76	0,78	0,95	0,70
(3кв)2010	3	1,06	1,07	1,38	1,08
(4кв)2010	4	1,14	1,10	1,06	0,98
(1кв)2011	5	1,04	1,06	0,91	1,06
(2кв)2011	6	0,91	0,84	0,87	1,06
(3кв)2011	7	1,06	1,06	1,16	1,03
(4кв)2011	8	1,01	1,03	0,95	1,08
(1кв)2012	9	1,06	1,07	1,04	1,08
(2кв)2012	10	1,01	0,94	0,99	1,00
(3кв)2012	11	1,01	1,01	0,99	0,87
(4кв)2012	12	1,06	1,10	0,97	1,08
(1кв)2013	13	1,01	0,94	0,99	0,96
(2кв)2013	14	1,02	1,09	0,95	1,08
(3кв)3013	15	1,01	1,02	0,98	0,99
(4кв)2013	16	1,01	1,03	1,00	1,01
(1кв)2014	17	1,01	0,98	0,99	1,00
(2кв)2014	18	0,89	0,88	0,87	1,03
(3кв)2014	19	1,06	1,10	1,10	1,08
(4кв)2014	20	0,95	0,99	0,88	0,92
(1кв)2015	21	0,89	0,87	0,93	0,94
(2кв)2015	22	1,06	1,08	1,18	1,08
(3кв)2015	23	1,02	1,00	0,95	0,97
(4кв)2015	24	0,88	0,86	0,85	0,86

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку досліджуваних підприємств

В результаті регресії отримано наступні показники щільності зв'язку для ПАТ «Іскра» між виокремленими факторами внутрішньої дії та результуючим показником, що відображено в табл. 3.24.

Розрахунок показників щільності зв'язку між факторами внутрішньої дії та рівнем ефективності імпорту ПАТ «Іскра»

Показники регресійної статистики	Значення
Множинний R	0,93
R-квадрат	0,86
Нормативний R-квадрат	0,85
Стандартна похибка	0,03
Спостереження	24

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Множинний R коефіцієнт кореляції рівний 0,93, що наближене до 1, R-квадрат = 0,86, що також близьке до 1. Отже, можна стверджувати, що для ПАТ «Іскра» існує тісний зв'язок між рівнем ефективності імпортової діяльності та запропонованими факторами впливу на імпорт. Вигляд рівняння регресії стосовно внутрішніх факторів впливу на рівень ефективності імпорту досліджуваного підприємства подано в табл. 3.25.

Таблиця 3.25

Модель впливу внутрішніх факторів на рівень ефективності імпортової діяльності ПАТ «Іскра»

Підприємство	Модель впливу внутрішніх факторів на рівень ефективності імпортової діяльності
ПАТ «Іскра»	$I=0,15+0,69z_4+0,06z_5+0,11z_6$

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Результати розрахунків дають змогу вказати на статистичну значущість запропонованої моделі при $\alpha=0,05$, оскільки $F_{\text{розра}} > F_{\text{табл}}$ ($42,89 > 3,1$), а зв'язок між ознаками не випадковий (суттєвий).

Розрахунок основних показників відображення факторів зовнішнього впливу на імпортової діяльності ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» із нормуванням значень всіх факторів та результуючого показника за середнім значенням по кожному показнику відображено у табл. 3.26.

Таблиця 3.26

Показники, що найоптимальніше відображають вплив факторів зовнішньої дії на рівень ефективності імпорту ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»

Показники поквартальні	Періоди	Рівень ефективності імпорту (I)	Рівень якості імпорту (x_4)	Рівень девальвації гривні (x_5)	Частка митних платежів в ціні імпортованого товару (x_6)
(1кв)2010	1	1,03	1,01	-0,03	0,94
(2кв)2010	2	0,51	0,50	-0,15	1,02
(3кв)2010	3	1,09	1,07	-0,05	0,86
(4кв)2010	4	1,28	1,26	0,08	0,90
(1кв)2011	5	1,09	1,07	0,03	1,08
(2кв)2011	6	0,82	0,80	0,08	1,18
(3кв)2011	7	1,13	1,11	0,00	1,11
(4кв)2011	8	1,03	1,01	0,03	1,03
(1кв)2012	9	1,04	1,02	0,00	0,93
(2кв)2012	10	1,03	1,01	0,00	0,95
(3кв)2012	11	1,03	1,01	0,03	0,94
(4кв)2012	12	1,04	1,02	0,00	0,93
(1кв)2013	13	1,03	1,01	0,00	0,95
(2кв)2013	14	1,03	1,01	0,00	0,94
(3кв)2013	15	1,03	1,03	0,00	0,94
(4кв)2013	16	1,03	1,01	0,00	0,94
(1кв)2014	17	1,03	1,03	2,16	0,94
(2кв)2014	18	0,82	0,91	6,43	1,13
(3кв)2014	19	1,10	1,23	1,51	1,02
(4кв)2014	20	0,93	1,03	2,95	1,09
(1кв)2015	21	0,80	0,89	9,40	1,07
(2кв)2015	22	1,12	1,25	0,44	0,98
(3кв)2015	23	1,11	0,93	0,07	0,95
(4кв)2015	24	0,89	0,83	1,04	1,13

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку досліджуваних підприємств та джерела [131]

В результаті регресії отримано наступні показники щільності зв'язку між всіма факторами та результирующим показником, що наведено в табл. 3.27.

Таблиця 3.27

Розрахунок показників щільності зв'язку між факторами зовнішньої дії та рівнем ефективності імпорту ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»

Показники регресійної статистики	Значення
Множинний R	0,94
R-квадрат	0,89
Нормативний R-квадрат	0,88
Стандартна похибка	0,05
Спостереження	24

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Множинний R-множинний коефіцієнт кореляції рівний 0,94, що наближене до 1, R-квадрат = 0,89, що також близьке до 1. Отже, можна стверджувати, що для ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» існує тісний зв'язок між рівнем ефективності імпортової діяльності та факторами впливу на імпортову діяльність. Вигляд рівняння регресії стосовно зовнішніх факторів впливу на рівень ефективності імпорту досліджуваного підприємства подано в табл. 3.28. Результати розрахунків демонструють, що запропонована модель є статистично значущою при $\alpha=0,05$, оскільки $F_{\text{розрах}} > F_{\text{табл}}$ ($57,42 > 3,1$), а зв'язок між ознаками не випадковий (суттєвий). Значення всіх факторів та результуючого показника нормовано до середніх значень.

Таблиця 3.28

Модель впливу зовнішніх факторів на рівень ефективності імпортової діяльності ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»

Підприємство	Модель впливу зовнішніх факторів на рівень ефективності імпортової діяльності
ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»	$I=0,36+0,82x_4-0,01x_5-0,16x_6$

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Розрахунок основних показників відображення факторів внутрішнього впливу на імпортову діяльність ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» із нормуванням значень всіх факторів та результуючого показника за середнім значенням по кожному показнику відображено у табл. 3.29.

Таблиця 3.29

Показники, що найоптимальніше відображають вплив факторів внутрішньої дії на рівень ефективності імпорту ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»

Показники поквартальні	Періоди	Рівень ефективності імпорту (I)	Рівень досягнення імпортих цілей (z_4)	Рівень компетентності працівників (z_5)	Коефіцієнт якості управлінських рішень (z_6)
1	2	3	4	5	6
(1кв)2010	1	1,03	0,83	0,91	0,98
(2кв)2010	2	0,51	0,51	0,72	0,88
(3кв)2010	3	1,09	1,10	1,00	1,01
(4кв)2010	4	1,28	1,15	1,19	1,10
(1кв)2011	5	1,09	1,15	1,05	1,01
(2кв)2011	6	0,82	0,89	0,78	0,76

Продовження табл. 3.29

1	2	3	4	5	6
(3кв)2011	7	1,13	1,15	1,07	1,05
(4кв)2011	8	1,03	1,07	0,97	1,08
(1кв)2012	9	1,04	1,04	0,98	1,10
(2кв)2012	10	1,03	1,03	1,06	0,99
(3кв)2012	11	1,03	1,03	1,12	1,10
(4кв)2012	12	1,04	1,04	1,13	1,06
(1кв)2013	13	1,03	1,03	1,05	1,05
(2кв)2013	14	1,03	1,03	1,07	1,05
(3кв)2013	15	1,03	1,03	1,22	0,94
(4кв)2013	16	1,03	1,03	1,26	1,06
(1кв)2014	17	1,03	1,03	1,06	1,05
(2кв)2014	18	0,82	0,83	0,88	0,77
(3кв)2014	19	1,10	1,11	0,88	1,10
(4кв)2014	20	0,93	0,93	1,08	0,95
(1кв)2015	21	0,80	0,81	0,76	0,96
(2кв)2015	22	1,12	1,13	0,99	1,10
(3кв)2015	23	1,11	1,12	0,98	0,94
(4кв)2015	24	0,89	0,90	0,79	0,89

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку досліджуваних підприємств

В результаті регресії отримано наступні показники щільності зв'язку між всіма факторами та результируючим показником, що подані в табл. 3.30.

Таблиця 3.30

Розрахунок показників щільності зв'язку між факторами внутрішньої дії та рівнем ефективності імпорту ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»

Показники регресійної статистики	Значення
Множинний R	0,94
R-квадрат	0,89
Нормативний R-квадрат	0,87
Стандартна похибка	0,05
Спостереження	24

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Множинний R-множинний коефіцієнт кореляції рівний 0,94, що наближене до 1, R-квадрат = 0,89, що також близьке до 1. Отже, можна стверджувати, що для ПАТ НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» існує тісний зв'язок між рівнем ефективності імпортової діяльності та запропонованими факторами впливу на імпорт. Вигляд рівняння регресії стосовно внутрішніх факторів впливу на рівень ефективності імпорту досліджуваного підприємства подано в табл. 3.31. Результати розрахунків демонструють, що запропонована модель є статистично

значущою при $\alpha=0,05$, оскільки $F_{\text{розра}} > F_{\text{табл}} (52,7 > 3,1)$, а зв'язок між ознаками не випадковий (суттєвий).

Таблиця 3.31

Модель впливу внутрішніх факторів на рівень ефективності імпортової діяльності ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»

Підприємство	Модель впливу внутрішніх факторів на рівень ефективності імпортової діяльності
ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»	$I = -0,11 + 0,8z_4 + 0,11z_5 + 0,21z_6$

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Дослідження імпортової діяльності ПАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» дало змогу отримати значення низки показників, що, на думку спеціалістів, найістотніше відображають факторний вплив на рівень ефективності імпортової діяльності. Нормовані значення всіх факторів та результуючого показника за середнім значенням по кожному показнику відображено у табл. 3.32.

Таблиця 3.32

Показники, що найоптимальніше відображають вплив факторів зовнішньої дії на рівень ефективності імпорту ПАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»

Показники помісячні	Періоди	Рівень ефективності імпорту (I)	Рівень якості імпорту (x_4)	Рівень девальвації гривні (x_5)	Частка митних платежів в ціні імпортованого товару (x_6)
1	2	3	4	5	6
(1м)2014	1	1,03	1,17	0,44	0,98
(2м)2014	2	0,98	1,00	0,48	1,02
(3м)2014	3	1,03	1,00	0,56	0,98
(4м)2014	4	1,05	1,02	0,67	0,96
(5м)2014	5	1,03	0,98	0,67	0,98
(6м)2014	6	1,01	0,97	0,68	0,99
(7м)2014	7	1,04	1,03	0,68	0,97
(8м)2014	8	1,09	1,06	0,75	0,93
(9м)2014	9	1,04	0,94	0,76	0,97
(10м)2014	10	1,12	1,09	0,75	0,89
(11м)2014	11	1,12	1,00	0,86	0,90
(12м)2014	12	1,04	0,91	0,92	0,97
(1м)2015	13	0,97	0,91	0,93	1,04
(2м)2015	14	0,97	1,00	1,48	1,04
(3м)2015	15	1,03	1,07	1,40	0,98

Продовження табл. 3.32

1	2	3	4	5	6
(4м)2015	16	0,97	0,93	1,37	1,04
(5м)2015	17	0,85	0,85	1,26	1,07
(6м)2015	18	0,79	0,91	1,28	1,10
(7м)2015	19	0,88	1,14	1,31	1,12
(8м)2015	20	1,02	1,19	1,30	0,99
(9м)2015	21	1,01	0,98	1,31	1,04
(10м)2015	22	1,04	1,04	1,31	0,98
(11м) 2015	23	1,04	1,00	1,41	0,97
(12м)2015	24	0,89	0,83	1,41	1,10

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку досліджуваних підприємств та джерела [131]

В результаті регресії отримано наступні показники щільності зв'язку між всіма факторами та результируючим показником, що подано в табл. 3.33.

Таблиця 3.33

Розрахунок показників щільності зв'язку між факторами зовнішньої дії та рівнем ефективності імпорту ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»

Показники регресійної статистики	Значення
Множинний R	0,95
R-квадрат	0,89
Нормативний R-квадрат	0,87
Стандартна похибка	0,03
Спостереження	24

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Множинний R коефіцієнт кореляції рівний 0,95, що наближене до 1, R-квадрат = 0,89, що також близьке до 1. Отже, можна стверджувати, що для ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» існує тісний зв'язок між рівнем ефективності імпортової діяльності та факторами впливу на імпорту діяльність. Вигляд рівняння регресії стосовно зовнішніх факторів впливу на рівень ефективності імпорту досліджуваного підприємства подано в табл. 3.34. Результати розрахунків демонструють, що запропонована модель є статистично значущою при $\alpha=0,05$, оскільки $F_{\text{розрах}} > F_{\text{табл}}$ ($54,13 > 3,1$), а зв'язок між ознаками не випадковий (суттєвий).

Модель впливу зовнішніх факторів на рівень ефективності імпоротної діяльності ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»

Підприємство	Модель впливу зовнішніх факторів на рівень ефективності імпоротної діяльності
ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»	$I = 2,12 + 0,09x_4 - 0,001x_5 - 1,21x_6$

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Розрахунок основних показників відображення факторів внутрішнього впливу на імпорту діяльність ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» із нормуванням значень всіх факторів та результуючого показника за середнім значенням по кожному показнику відображено у табл. 3.35.

Таблиця 3.35

Показники, що найоптимальніше відображають вплив факторів внутрішньої дії на рівень ефективності імпорту ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»

Показники помісячні	Періоди	Рівень ефективності імпорту (I)	Рівень досягнення імпортних цілей (z_4)	Рівень компетентності працівників (z_5)	Коефіцієнт якості управлінських рішень (z_6)
(1м)2014	1	1,03	1,20	1,01	1,02
(2м)2014	2	0,98	0,94	0,98	0,99
(3м)2014	3	1,03	1,05	1,03	1,03
(4м)2014	4	1,05	1,01	1,07	1,09
(5м)2014	5	1,03	0,98	1,01	1,05
(6м)2014	6	1,01	0,97	1,00	1,07
(7м)2014	7	1,04	1,03	1,07	1,02
(8м)2014	8	1,09	1,04	1,11	1,08
(9м)2014	9	1,04	0,96	1,01	0,90
(10м)2014	10	1,12	1,07	1,17	1,07
(11м) 2014	11	1,12	0,99	1,13	1,07
(12м)2014	12	1,04	0,93	1,07	1,05
(1м)2015	13	0,97	0,92	0,97	0,86
(2м)2015	14	0,97	0,99	0,98	0,98
(3м)2015	15	1,03	1,05	1,02	1,02
(4м)2015	16	0,97	0,94	1,03	0,97
(5м)2015	17	0,85	0,87	0,76	1,07
(6м)2015	18	0,79	0,92	0,80	0,84
(7м)2015	19	0,88	1,10	0,87	0,91
(8м)2015	20	1,02	1,15	1,00	1,07
(9м)2015	21	1,01	0,98	1,03	0,88
(10м)2015	22	1,04	1,03	1,04	1,03
(11м) 2015	23	1,04	1,00	1,02	1,05
(12м)2015	24	0,89	0,86	0,78	0,88

Примітка: сформовано та розраховано автором на підставі даних управлінського обліку досліджуваних підприємств

В результаті регресії отримано наступні показники щільності зв'язку між всіма факторами та релюючим показником, що наведено в табл. 3.36.

Таблиця 3.36

Розрахунок показників щільності зв'язку між факторами зовнішньої дії та рівнем ефективності імпорту ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»

Показники регресійної статистики	Значення
Множинний R	0,95
R-квадрат	0,91
Нормативний R-квадрат	0,89
Стандартна похибка	0,03
Спостереження	24

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Множинний R-множинний коефіцієнт кореляції рівний 0,95, що наближене до 1, R-квадрат = 0,91, що також близьке до 1. Отже, можна стверджувати, що для ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» існує дуже тісний зв'язок між рівнем ефективності імпортої діяльності та запропонованими факторами впливу на імпорт. Вигляд рівняння регресії стосовно внутрішніх факторів впливу на рівень ефективності імпорту досліджуваного підприємства подано в табл. 3.37.

Таблиця 3.37

Модель впливу внутрішніх факторів на рівень ефективності імпортої діяльності ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»

Підприємство	Модель впливу внутрішніх факторів на рівень ефективності імпортої діяльності
ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»	$I = 0,17 + 0,005z_4 + 0,68z_5 + 0,15z_6$

Примітка: сформовано із використанням Microsoft Office Excel на основі даних управлінського обліку

Результати розрахунків демонструють, що запропонована модель (табл. 3.37) є статистично значущою при $\alpha=0,05$, оскільки $F_{\text{розрах}} > F_{\text{табл}}$ ($66,78 > 3,1$), а зв'язок між ознаками не випадковий (суттєвий).

Зведені результати здійснення кореляційно-регресійного аналізу по усіх досліджуваних підприємствах, що дозволило згрупувати моделі впливу пріоритетних факторів зовнішньої та внутрішньої дії на рівень ефективності

експортної та імпоротної діяльності машинобудівних підприємств, відображено у Додатку М, табл. М.1.

Отже, з метою оцінювання щільності зв'язку між результирующим показником експортної діяльності та факторними ознаками обчислено значення коефіцієнтів множинної кореляції та детермінації за кожною моделлю та виконано перевірку адекватності моделей за критерієм Фішера (F). Результати розрахунків демонструють, що всі запропоновані моделі є статистично значущі при $\alpha=0,05$, оскільки для кожної із них $F_{\text{розрах}} > F_{\text{табл}}$. Розраховані коефіцієнти множинної кореляції (R^2) вказують на щільний зв'язок між рівнем ефективності експорту та рівнем якості сировини, рівнем девальвації гривні і часткою ринку (при дослідженні впливу зовнішніх факторів). Аналогічно доведено, що існує щільний зв'язок між рівнем ефективності експорту і рівнем якості готової продукції, коефіцієнтом використання виробничих потужностей й часткою витрат на експортний маркетинг – для внутрішніх факторів. Для імпоротної діяльності, при дослідженні впливу зовнішніх факторів існує тісний зв'язок між рівнем ефективності імпорту та рівнем якості імпорту, рівнем девальвації гривні і часткою митних платежів в ціні імпортного товару. Досліджуючи внутрішні фактори впливу на рівень ефективності імпорту, варто вказати на наявність щільного зв'язку цього індикатора із рівнем досягнення імпортних цілей, рівнем компетентності працівників та коефіцієнтом якості управлінських рішень.

Кореляційно-регресійний аналіз демонструє, що між запропонованими факторами та результирующим показником існує тісний зв'язок для всіх досліджуваних підприємств машинобудівної галузі. Отож, можна стверджувати, що рівень ефективності експортної та імпоротної діяльності машинобудівних підприємств залежить від поданих показників відображення факторів зовнішнього та внутрішнього впливу. Побудовані моделі дають змогу спрогнозувати рівень ефективності експорту та імпорту і надають можливість управляти результатами такої діяльності в майбутніх періодах.

Висновки до розділу 3

1. На основі дослідження та аналізування літературних джерел уточнено сутність поняття «технологія етіологічної діагностики», під яким доцільно розуміти низку послідовних, логічно-обґрунтованих етапів, включених у підготовчу, основну та завершальну стадії етіологічної діагностики, що поєднують та розкривають методологічні засади, інструментарій і засоби здійснення етіологічної діагностики та спрямовані на покращення рівня ведення підприємницької діяльності.

2. Грунтуючись на проведених дослідженнях стосовно технологій здійснення діагностики різноманітних видів підприємницької діяльності та економічних процесів удосконалено технологію етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств, що, на відміну від існуючих, враховує особливості факторного спрямування етіологічної діагностики, та передбачає притаманні їй етапи: інформаційне забезпечення етіологічної діагностики, визначення цілей, вибір оптимальних методів, ідентифікування факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність підприємства, вибір економічних індикаторів, що змінюються під впливом факторів та аналізування їх значень, формування діагнозу за результатами здійснення діагностичних процедур, прогнозування параметрів експортно-імпоротної діяльності

3. З метою оптимізації процедури визначення методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств розроблено структурно-логічну модель поліпараметричного вибору методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств, що дає змогу на основі врахування низки параметрів (масштабність дослідження, тип вхідної інформації, наявність кваліфікованих кадрів, здатних самостійно здійснювати діагностику, рівень стабільності середовища здійснення експортно-імпоротної діяльності, рівень фінансового забезпечення) обрати об'єктивні та ситуаційно-доцільні методи здійснення етіологічної діагностики

експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств з урахуванням запропонованої послідовності етапів їхнього добору.

4. Результати досліджень надали змогу удосконалити метод комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств. Основою такого методу є дослідження низки показників, що найбільш істотно відобразатимуть вплив визначальних факторів дії на експортну та імпорتنу діяльність, та прогнозування на їх основі значень ефективності експортної та імпоротної діяльності у майбутніх періодах.

5. Огляд літературних джерел за проблемою надав змогу визначити, що одним із найважливіших економічних індикаторів оцінки експортної та імпоротної діяльності підприємства є рівень ефективності здійснення такої діяльності. Проаналізовано літературу та з'ясовано, що оптимальним методом визначення рівня ефективності експорту є порівняння прибутку від експорту до собівартості призначеної на експорт продукції. Позитивною тенденцією є збільшення даного показника. Рівень ефективності імпорту доцільно розраховувати шляхом ділення різниці між вартістю придбаних товарів на внутрішньому ринку та вартістю аналогічного обсягу товарів придбаних на іноземних ринках на вартість аналогічного обсягу товарів придбаних на іноземних ринках.

6. На основі анкетного опитування респондентів було визначено основні економічні індикатори, що демонструють вплив кожного деталізованого фактора. З метою ідентифікації економічних індикаторів відображення факторного впливу, дія котрих на експортну та імпорتنу діяльності машинобудівних підприємств є найістотнішою проведено опитування експертів з наданням кожному індикатору вагомості впливу у відсотковому еквіваленті та виокремлено ті, що мають найвищу вагомість. Для досліджуваних підприємств машинобудування за допомогою застосування методу комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності отримано кореляційно-регресійні залежності індикаторів інтерпретації впливу факторів (перелік яких сформовано в результаті опитування експертів) на результуючий показник

здійснення експорту та імпорту. Дослідження здійснювалось окремо для зовнішніх та внутрішніх факторів із відображенням отриманих моделей впливу факторів зовнішньої та внутрішньої дії на рівень ефективності експортної та імпортної діяльності машинобудівних підприємств.

Результати досліджень викладено в працях [111; 115; 116; 118; 119; 122; 123; 186].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано вирішення наукового завдання щодо формування теоретико-методологічної та методико-прикладної бази здійснення на машинобудівних підприємствах етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності. Результати виконаного дослідження дають змогу сформулювати такі висновки:

1. На основі вивчення та аналізування літературних джерел розвинуто класифікацію факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність підприємств, що містить низку запропонованих класифікаційних ознак: за ступенем спонукання до експортної (імпоротної) діяльності – заохочувальні та гальмівні, за рівнем конструктивності – конструктивні, деструктивні, нейтральні; за рівнем комплексності об'єкта впливу – одиничного впливу та комплексного впливу. Подана класифікація є важливою ланкою забезпечення виконавців етіологічної діагностики даними стосовно визначення факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність конкретного підприємства.

2. Дослідження літературних джерел дало змогу розвинути концептуальні засади етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, що визначають структуру системи етіологічної діагностики (суб'єкти етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, основні принципові засади забезпечення процесу етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності, мета, основні завдання, технологія, методи та методики, фактори впливу, економічні індикатори, експортно-імпортна діяльність підприємства або окремі її елементи), сформовану в межах функціонального навантаження етіологічної діагностики, сукупність елементів якої є основою для чіткого, логічного та обґрунтованого здійснення етіологічної діагностики на підприємствах, що забезпечить змогу управлінському апарату підприємства та фахівцям підрозділів зовнішньоекономічного спрямування приймати на основі реалізації етіологічної діагностики науково-обґрунтовані та економічно доцільні рішення стосовно досягнення визначених перспектив здійснення

експортно-імпортої діяльності, а також забезпечить необхідним інформаційним масивом щодо ймовірних особливостей здійснення експортно-імпортої діяльності.

3. Удосконалена технологія реалізації етіологічної діагностики експортно-імпортої діяльності машинобудівних підприємств забезпечить можливість суб'єктам такої діагностики отримати дані стосовно інформаційного наповнення етапів відповідної технології, послідовності їх виконання та в кінцевому результаті забезпечить розроблення управлінським апаратом підприємства зважених управлінських рішень, спрямованих на покращення ведення експортно-імпортої діяльності підприємства та отримання конкретних економічних результатів від запроваджених рішень.

4. З метою економії часових, фінансових та кадрових ресурсів підприємств на пошук та визначення адекватних особливостям функціонування конкретного підприємства методів етіологічної діагностики експортно-імпортої діяльності підприємства менеджерам та фахівцями підприємства чи зовнішнім суб'єктам етіологічної діагностики запропоновано модель поліпараметричного вибору методів етіологічної діагностики експортно-імпортої діяльності машинобудівних підприємств, що на основі низки параметрів добору (масштабність дослідження, тип вхідної інформації, наявність кваліфікованих працівників, здатних самостійно реалізовувати діагностику, рівень стабільності середовища здійснення експортно-імпортої діяльності, обсяг фінансового забезпечення) пропонує перелік адекватних та логічних їм методів етіологічної діагностики: однофакторних чи багатфакторних, загальних чи часткових, кількісних або якісних, одноосібних чи командних, експрес-методів або комплексних тощо.

5. Удосконалено метод комплексної етіологічної діагностики експортно-імпортої діяльності машинобудівних підприємств, що інтерпретує послідовність реалізації та змістове наповнення ключових етапів методу такої діагностики та в домінанті якісної реалізації забезпечує вичерпний інформаційний масив, адресований управлінському апарату, фахівцям

підрозділів зовнішньоекономічного спрямування чи зовнішнім зацікавленим суб'єктам стосовно майбутніх перспектив та загроз здійснення експортно-імпоротної діяльності на підприємстві шляхом прогнозування тенденцій зміни результуючого показника здійснення експортно-імпоротної діяльності на основі використання отриманих моделей залежності результуючого показника від зовнішніх та внутрішніх факторів впливу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адлер О. О. Економічна діагностика / О.О. Адлер. – Вінниця: ВНТУ, 2012. – 91 с.
2. Антикризисное управление: учеб. / [Э.М. Коротков, А.А. Беляев, Д.В. Валовой, Н.И. Глазунова, М.Р. Ефимова]; ред. Э.М. Коротков. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 431 с.
3. Асланов Д. И. Системная диагностика деятельности санаторно-курортного комплекса [Электронный ресурс] / Д.И. Асланов // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 3. Режим доступа: <http://www.science-education.ru/103-6515>.
4. Батченко Л. В. Методика системної діагностики впливу стану зовнішньої торгівлі на зміну рівня економічного суверенітету України / Л.В. Батченко, О.О. Ашурков, О.Г. Ткаченко; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. — Донецьк: Юго-Восток, 2012. – 77 с.
5. Батченко Л. В. Механізм управління експортно-імпортними операціями підприємства / Л.В. Батченко, К.Є. Мойсеєнко, Ю.І. Константинова // Сучасні проблеми державного управління різним сферами і галузями економіки: зб.наук.пр. ДонДУУ. – Донецьк: ДонДУУ. 2013. – Т.ХІV. – Державне управління; вип. 257. – С. 27-40.
6. Батченко Л. В. Механізм управління зовнішньоекономічними операціями на підприємстві / Л.В. Батченко, К.Є. Мойсеєнко; в кн. : Механізми розвитку і безпеки економіки та суспільства : моногр. / В.В. Дятлова, Л.В. Батченко, О.Г. Ткаченко та ін. - Харків : вид-во НТМТ. - 2015. - С. 172-182.
7. Бердникова Т. Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия / Т.Б. Бердникова. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 215с.
8. Большая советская энциклопедия. – М.: Советская энциклопедия. – 1968-1979. - [3-е изд.]. – 890 с.
9. Бондаренко А. В. Оценка факторов эффективности экспорта предприятия [Электронный ресурс] / А.В. Бондаренко. – Режим доступа: http://www.confcontact.com/2012_03_15/ek1_bondarenkoAV.php.

10. Бондаренко А. В. Повышение эффективности российского экспорта в условиях глобализации / А.В. Бондаренко // Вестник СГСЭУ. – 2013. – № 3(47). – С. 166-170.

11. Бондарева Т. І. Оцінка ефективності експортної діяльності підприємства / Т.І. Бондарева, А.І. Осадчук // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2011. – № 3(15). – С. 91-94.

12. Бондарчук М. К. Ефективні методи діагностики фінансового стану страхової компанії та їх апробація / М.К. Бондарчук, І.Ю. Кондрат // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.15. – С. 147-153.

13. Братушка С. М. Імітація моделювання, як інструмент дослідження складних економічних систем / С.М. Братушка // Вісник Української академії банківської справи. – 2009. – №2. – С.113-118.

14. Брояка А. А. Оцінка та шляхи підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства / А.А. Брояка // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. – Полтава, 2012. – Випуск 5. Том 2. – С.46-51.

15. Бурковський І. Д. Основні напрямки підвищення ефективності експортно-імпортової діяльності в аграрній сфері економіки / І.Д. Бурковський, А.В. Бурковська // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2007. – Випуск 3, т.1. – С. 105-110.

16. Бурлака С. М. Діагностика кризового стану та системи банкрутства підприємства в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс] / С.М. Бурлака. – Режим доступу: <http://int-konf.org/konf072014/831-burlaka-s-m-dagnostika-krizovogo-stanu-ta-sistemi-bankrutstva-pdpriyemstva-v-suchasnih-umovah-gospodaryuvannya.html>.

17. Вакульчик О. М. Аналіз ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства // О.М. Вакульчик, Д.П. Дубицький // Вісник Академії митної служби України. Сер.: Економіка. – 2012. – №2. – С. 75-82.

18. Вакульчик О. М. Діагностика зовнішньоекономічної діяльності підприємств / О.М. Вакульчик, О.О. Книшек // Вісник Академії митної служби України. Серія: Економіка. – 2014. – № 2. – С. 91-98. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vamsue_2014_2_15.pdf

19. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел] – К.: Ірпінь, ВТФ "Перун", 2005. – 1728 с.

20. Великий тлумачний словник української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.: Ірпінь, ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.

21. Верба В. А. Організація консалтингової діяльності: навч. посіб. / В.А. Верба, Т.І. Решетняк. – К.: КНЕУ, 2000. – 242 с.

22. Вічевич А. М. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності / А.М. Вічевич, О.В. Максимець. – Львів: Афіна, 2004. – 140 с.

23. Волкова І. А. Методика аналізу експортно-імпортних операцій в діяльності підприємств / І.А. Волкова, І.В. Гірчук // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 3 (53). – С. 53-55.

24. Воробьев Ю. Н. Финансовый механизм внешнеэкономической деятельности предприятий / Ю.Н. Воробьев // Экономика и управление. – 2006. - № 2-3. – С. 7-12.

25. Гавришків І. Р. Фактори впливу на стан платіжного балансу країни та особливості його регулювання / І.Р. Гавришків // Ефективна економіка. – 2013. - №. 5. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2064>

26. Гаркуша О. А. Оцінка ефективності експортної діяльності виробничих підприємств [Електронний ресурс] / О.А. Гаркуша. – Режим доступу: <http://masters.donntu.edu.ua/publ2003/fem/garkusha.pdf>.

27. Гетьман О. О. Економічна діагностика: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 307 с.

28. Голубков Е. П. Маркетинговые исследования: теория, методология и практика / Е.П. Голубков. – М.: Финпресс, 1998. – 448 с.

29. Городня Т. А. Механізм проведення економічного діагностування діяльності підприємств / Т.А. Городня, Н.В. Білушак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Випуск 22.12. – С. 337-341.

30. Гречан А. П. Діагностика ефективності діяльності підприємств. [Електронний ресурс] / А.П. Гречан, Н.Й. Радіонова. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2011_10_1/Grechina.pdf

31. Гринишин Г. М. Методика аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємств / Гринишин Г.М. // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2014. – Вип. 1 (28). – С.63-73.

32. Гром'як О. Б. Класифікація різновидів експрес-діагностики діяльності підприємства / О.Б. Гром'як // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: [збірник наукових праць], відповідальний редактор О.Є. Кузьмін. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 53-59.

33. Гром'як О. Б. Принципи добору ключових індикаторів для здійснення експрес-діагностики внутрішніх криз на підприємстві / О.Б. Гром'як // 314 Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції [“Бізнес в умовах трансформаційної економіки”], (м. Сімферополь – Судак, 21–25 травня 2013 р.). – Сімферополь – Судак, 2013. – С. 52–55.

34. Деєва Н. М. Фінансовий аналіз: [навчальний посібник] / Н.М. Деєва, О.І. Дедіков. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 96-173.

35. Декарт Р. Рассуждение о методе, чтобы верно направлять свой разум и отыскать истину в науках. Метафизические размышления. Начала философии / Р. Декарт. – М.: Вежа, 1998. – 240 с.

36. Дем'яненко А. Г. Формирование модели комплексного анализа эффективности внешне-экономической деятельности предприятия. / А.Г. Дем'яненко // Економіка, фінанси, право. – 2005. – № 2. – С. 22-28.

37. Дерев'янюк Ю. М. Удосконалення методичних підходів до аналізу економічної ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства //

Ю.М. Дерев'янка, О.А. Лукаш // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 4. – С. 104-108.

38. Дикань В. В. Діагностика потенціалу розвитку машинобудівного комплексу України / В.В. Дикань // Економічний простір. – 2013. – № 74. – С. 93-101.

39. Дубков С. Формирование и оценка экспортного потенциала промышленных предприятий / С. Дубков, С. Дадалко, Д. Фоменок // Банковский вестник. – 2011. – № 28(537). – С. 29-35.

40. Егорова Л. А. Методические аспекты анализа эффективности экспортных операций / Л.А. Егорова // Российское предпринимательство. — 2007. — № 10 Вып. 2 (100). — С. 38-42.

41. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1 / [редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.

42. Забалдіна Ю. Б. Економічна діагностика та прогнозування розвитку регіонального ринку туристичних послуг: автореф. дис. на здобуття наук. канд. екон. наук: спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / Ю.Б. Забалдіна. – Київ, 2005. – 22 с.

43. Загорна Т. О. Економічна діагностика: [навчальний посібник] / Т.О. Загорна. – К.: ЦУЛ, 2007. – 400 с.

44. Закон України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» № 1540а-ХІІ від 10.09.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.

45. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-ХІІ, від 16.04.1991 р., із змінами і доповненнями від 01.01.2016 р., підстава 905-19 // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 29.

46. Закон України «Про Митний тариф України» № 2371-ІІІ від 01.01.2013р., поточна редакція від 01.01.2016 р., підстава 822-19, 909-19 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №24.

47. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» N 187/94-ВР від 23.09.94 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.

48. Закон України «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій в галузі зовнішньоекономічної діяльності» № 351-14 від 23.12.1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.

49. Закон України «Про режим іноземного інвестування» N 93/96-ВР від 19.03.96 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.

50. Закон України «Про торгово-промислові палати в Україні» № 671/97-ВР від 02.12.1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.

51. Захарчин Г. М. Діагностика організаційної культури підприємства у механізмі забезпечення фінансової стійкості підприємства / Г.М. Захарчин // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і розвитку». – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – №606. – С. 3-7.

52. Зінь Е. А. Основи зовнішньоекономічної діяльності [підручник] / Е.А. Зінь, Н.С. Дука. – К.: Кондор, 2009. – 432 с.

53. Зовнішньоекономічні операції і контракти [навчальний посібник] / [В.В. Козик, Л.А. Панкова, Я.С. Крап'як та ін.]. – 2-ге вид. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 608 с.

54. Иващенко Е. О. Экономический анализ эффективности экспортной деятельности / Е.О. Иващенко // Российское предпринимательство. – 2010. – № 11 Вып. 1 (170). – С. 93-98.

55. Іванієнко В. В. Фінансовий аналіз / В.В. Іванієнко. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2005. – 168 с.

56. Іванова Т. В. Виявлення факторів впливу на здатність машинобудівних підприємств до проведення заходів з реструктуризації / Т.В. Іванова // Тези доповідей V Міжнар. наук.-практ. конф. [«Проблеми соціально-економічного

розвитку підприємств»], (м. Харків, 24-25 жовтня 2012 р.). – Харків: Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», 2012. – С. 13.

57. Іванова Т. В. Розвиток машинобудівних підприємств на основі впровадження заходів з реструктуризації / Т.В. Іванова // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: «Економічні науки». – Хмельницький, 2013. – № 2, Т. 1. – С. 38–41.

58. Іванова Т. В. Сучасні тенденції розвитку машинобудівної галузі України / Т.В. Іванова // Тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. [«Проблеми забезпечення сталої економіки в країні»], (м. Дніпропетровськ, 21-22 вересня 2012 р.). – Дніпропетровськ: Науково-економічна організація «Перспектива», 2012. – С. 56–59.

59. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу / В.М. Івахненко. – К. : Знання, 2006. – 261 с.

60. Іноваційні системи економічної діагностики підприємств на засадах індикаторів. Теоретико-методологічні та методичні засади монографія / О.Г. Мельник, І.Б. Олексів, Н.Ю. Подольчак, Р.В. Шуляр; за наук. ред., д.е.н., проф., заслуженого працівника народної освіти України О.Є. Кузьміна. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. – 212 с.

61. Ісаєва С. В. Економічна діагностика і вибір інвестиційно привабливих рішень в промисловості України: автореф. дис. на здобуття наук. канд. екон. наук: спец: 08.07.01 – «Економіка промисловості» / С.В. Ісаєва; Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень. – Одеса, 2001. – 21 с.

62. Кириченко О. А. Сучасна система управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства [Електронний ресурс] / О.А. Кириченко, К.Г. Ваганов // Механізм регулювання економіки. – 2008. - №1. – Режим доступу: http://mer.fem.sumdu.edu.ua/ua/2008_1.html.

63. Климанська Л. Д. Комунікативні технології в реалізації соціально-політичних проектів: автореф. дис. на здобуття д-ра політ. наук: спец. 23.00.02

«Політичні інститути та процеси (політичні науки)» / Л.Д. Климанська. – Львів, 2013. – 32 с.

64. Коваленко О. В. Роль і місце економічної діагностики на підприємстві / О.В. Коваленко, М.О. Зайцева // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. - 2013. - Вип. 1(2). - С. 218-221.

65. Коваль Л. П. Діагностика та запобігання банкрутству сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Л.П. Коваль. – Львів, 2008. – 22 с.

66. Ковальчук Т. М. Діагностичний аналіз в системі управління підприємством: методологія та методика / Т.М. Ковальчук // Економіка АПК. - 2005. - №2. - С. 59-63.

67. Ковтун Е. О. Зовнішньоторговельні операції [Електронний ресурс] / Е.О. Ковтун, І.О. Рибак. – Режим доступу: <http://наука.kushnir.mk.ua/?p=56056>.

68. Ковтун Е. О. Планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства [Електронний ресурс] / Е.О. Ковтун, В.М. Швець. – Режим доступу http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67915.doc.htm.

69. Кожанова Є. П. Економічний аналіз / Є.П. Кожанова, І.П. Отенко. – Х.:ВД «ІНЖЕК», 2005. – 344 с.

70. Козак Ю. Г. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств [навчальний посібник] / Ю.Г. Козак, Н.С. Логвінова // за ред. Ю.Г. Козака, Н.С. Логвінової, М.А. Зайця. – 4-те вид., перероб. та доп. – К.: Освіта України, 2012. – 272 с.

71. Колосс Б. Управління державою III тисячоліття або Стратегія і тактика побудови Української національної держави / Б. Колосс. – Львів: Ініціатива, 2004. - 976 с.

72. Костирко Л. А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства: [монографія] / Л.А. Костирко. – [2-ге вид., перероб і доп.]. – Харків: Фактор, 2008. – 336 с.

73. Кривов'язюк І. В. Економічна діагностика [навчальний посібник] / І.В. Кривов'язюк. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 456 с.

74. Кузьмін О. Є. Економічна діагностика / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – К.: Знання, 2012. – 318 с.

75. Кузьмін О. Є. Обґрунтування інструментарію полікритеріальної діагностики діяльності машинобудівних підприємств в умовах економічної кризи / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2010. – Вип. 21. – С. 27-33.

76. Кузьмін О. Є. Планування, організування та мотивування зовнішньоекономічної діяльності / О.Є. Кузьмін, А.О. Босак, Р.З. Дарміць. – Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2009. – 324 с.

77. Кузьмін О. Є. Проблеми та теоретико-методичні засади управління витратами на машинобудівних підприємствах: [монографія] / О.Є. Кузьмін, А.М. Дідик, У.І. Когут, О.Г. Мельник; за заг. ред. д.е.н., проф. О.Є. Кузьміна. – Львів: «Тріада плюс», 2009. – 325 с.

78. Кузьміна Н. В. Значущість економічної діагностики стану діяльності у процесі управління / Н.В. Кузьміна // Економіка и управление. – 2014. – № 1. – С. 22-25.

79. Куліков П. М. Діагностика стану підприємства: [навчальний посібник] / П.М. Куліков, О.Є. Попов, А.М. Котов. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2011. – 228 с.

80. Курок О. О. Ефективність управління ЗЕД машинобудівних підприємств: вплив факторів і аналіз стану / О.О. Курок // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 5, Т. 2. – С. 141-144.

81. Лафта Дж. К. Управленческие решения: Учебное пособие. / Дж.К. Лафта. – М.: ООО фирма «Благовест-В», 2004. – 304с.

82. Лебединський О. І. Інструментарій економічної діагностики у системі маркетингового середовища діяльності сільськогосподарських підприємств / О.І. Лебединський // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: економічні науки. – Полтава, 2013. – Випуск 6. Том 2. – С. 196-201.

83. Ліпич Л. Г. Інвестиційна привабливість інтелектуального капіталу підприємств: ідентифікація і діагностика / Л.Г. Ліпич, О.В. Товстенюк, О.А.

Хілуха // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2014. – № 6(1). – С. 139-141.

84. Ліпич Л. Г. Формування стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств: [монографія] / Л.Г. Ліпич, А.О. Фатенок-Ткачук. – Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2010. – 220 с.

85. Лук'янова В. В. Сучасний стан теоретичних основ діагностики діяльності підприємства / В.В. Лук'янова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – №3, Т.1. – С. 52–58.

86. Манн Р. В. Діагностування впливу ринку нерухомості на розвиток національної економіки: автореф. дис. на здобуття наук. канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / Р.В. Манн. – Донецьк, 2008. – 23 с.

87. Маркетингові дослідження / Є.В. Крикавський, Н.С. Косар, О. Б. Мних, О.А. Сорока. – Львів: Інтелект-Захід, 2004. – 288 с.

88. Маслак О. О. Облік, аналіз та аудит проведення зовнішньоекономічної діяльності : навч. посібник / О.О. Маслак, В.Й. Жежуха. – К.: Каравела, 2011. – 400 с.

89. Матвеева С. Диагностика предприятия и ее модели / С. Матвеева // Проблемы теории и практики управления. – 2006. – № 2. – С. 112–118.

90. Мельник О. Г. Аналізування параметрів, проблем та результатів використання систем діагностики на машинобудівних підприємствах Львівщини / О.Г. Мельник // Регіональна економіка. – 2010. – № 2 (56). – С. 63-71.

91. Мельник О. Г. Діагностика діяльності машинобудівного підприємства на засадах системи економічних індикаторів: [монографія] / О.Г. Мельник. – Львів: Видавництво ДП «Видавничий дім «Укрпол», 2009. – 188 с.

92. Мельник О. Г. Методи діагностики виробничо-господарської діяльності підприємства / О.Г. Мельник // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. Вісник Національного

університету “Львівська політехніка”. – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2009. – № 647. – С. 120-124.

93. Мельник О. Г. Полікритеріальна фінансова діагностика на машинобудівних підприємствах / О.Г. Мельник // Тези доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Управління у сферах фінансів, оподаткування, страхування і кредиту»], (Львів, 18-21 листопада 2009 р.) / МОНУ, НУ «Львівська політехніка». – Львів: Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2009. – С. 236-239.

94. Мельник О. Г. Принципи добору показників для побудови системи рейтингового оцінювання діяльності машинобудівних інноваційних структур / О.Г. Мельник, Ю.Л. Логвиненко // Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури»], (м. Львів, 19-21 травня 2011 р.). – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка». – 2011. – С. 312 – 314.

95. Мельник О. Г. Роль економічної діагностики в управлінні машинобудівними підприємствами / О.Г. Мельник // Тези доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми формування нової економіки XXI століття»], (Дніпропетровськ, 17-19 грудня 2008 р.). – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2008. – Т. 7. – С. 67-69.

96. Мельник О. Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій: [монографія] / О.Г. Мельник. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. - 344 с.

97. Мельник О. Г. Функції полікритеріальної діагностики на машинобудівних підприємствах / О.Г. Мельник // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. – Львів: НЛТУ України, 2009. - Вип. 19.4. - С.295-299.

98. Мельникова О. С. Організаційно - аналітичне забезпечення економічної діагностики діяльності комунальних підприємств водопостачання: автореф. дис. на здобуття наук. канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління

підприємствами (за видами економічної діяльності)» / О.С. Мельникова. – Харків, 2010. – 21 с.

99. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: [підручник] / [За ред. О.А. Кириченка]. – [2-ге вид., перероб. і доп.] – К.: Знання, 2008. – 518 с.

100. «Митний кодекс України» [№ 4495-17 від 13.03.2012 р., поточна редакція від 01.04.2016 р., підстава 994-19].

101. Мних Є. В. Економічний аналіз підприємства: [підручник] / Є.В. Мних. – К.: КНТУ. – 2008. - 514 с.

102. Мних О. Б. Маркетинг у формуванні ринкової вартості машинобудівного підприємства: теорія і практика: [монографія] / О.Б. Мних. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. – 428 с.

103. Мошак О. В. Застосування методів економічної діагностики в управлінні підприємствами лісового господарства / О.В. Мошак // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2014. – Вип. 10 (1). м С. 95-99.

104. Набок Є. В. Аналіз особливостей розвитку машинобудівної галузі України / Є.В. Набок // Бізнес-Інформ. – 2013.– № 5.– С. 139–144.

105. Нагірна М. Я. Властивості системи етіологічної діагностики діяльності підприємства / Н.Я. Петришин, М.Я. Нагірна // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми обліку, контролю та аналізу в економіці на сучасному етапі»], частина II, (м. Одеса, 23-24 травня 2014 р.). – Одеса: ЦЕДР, 2014. – С. 16-17.

106. Нагірна М. Я. Діагностика факторів впливу на експортну діяльність підприємства / О.Г. Мельник, М.Я. Нагірна // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – Тернопіль: СМП «ТАЙП», 2013. – Випуск № 5 (43). – С. 63-66.

107. Нагірна М. Я. Експортна діяльність як об'єкт діагностики / О.Г. Мельник, М.Я. Нагірна // Тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції [«Сучасні кризові явища в економіці і проблеми облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління

підприємством] (м. Луцьк, 27 червня 2013 р.). – Луцьк: РВВ Луцького національного технічного університету, 2013. – С.100-102.

108. Нагірна М. Я. Етіологічна діагностика експортно-імпортової діяльності підприємств: сутність та концептуальні положення / О.Г. Мельник, М.Я. Нагірна // Колективна монографія: «Формування механізму стійкого розвитку економіки: теорія та практика». – Дніпропетровськ: Видавець «ФОП Дроб'язко С.І.», 2014. – С. 322-329.

109. Нагірна М. Я. Завдання етіологічної діагностики експортно-імпортової діяльності підприємств / М.Я. Нагірна // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції [«Соціально-економічні аспекти розвитку економіки та менеджменту»], (Львів, 25-26 вересня 2015 р.). – Львів: ЛЕФ, 2015. – С. 76-77.

110. Нагірна М. Я. Імпортована діяльність підприємств як об'єкт етіологічної діагностики / О.Г. Мельник, М.Я. Нагірна // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – № 778. – С. 173-179.

111. Нагірна М. Я. Інструментарій етіологічної діагностики експортно-імпортової діяльності підприємств / М.Я. Нагірна // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Випуск 12, Частина 2. – С.92-96.

112. Нагірна М. Я. Класифікація різновидів експортної діяльності підприємств / О.Г. Мельник, М.Я. Нагірна // Тези доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Управління персоналом у системі менеджменту організацій: тенденції та перспективи розвитку»], (м. Львів-сmt. Славське, 10-12 жовтня 2013 р.). – Львів: «Бест Друк», 2013. – С. 110-111.

113. Нагірна М. Я. Класифікація різновидів етіологічної діагностики експортно-імпортової діяльності підприємств / О.Г. Мельник, О.І. Дорош, М.Я. Нагірна // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції [«Економічні перспективи підприємств та регіонів України в контексті

основних соціально-еколого-економічних трендів»], (м. Харків, 22 травня 2014 р.). – Дніпропетровськ: НГУ, 2014. – С. 36-38.

114. Нагірна М. Я. Концептуальні засади здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств / О.Г. Мельник, М.Я. Нагірна // Науковий журнал «Бізнес Інформ». – 2014. – № 6. – С. 222-227.

115. Нагірна М. Я. Методи етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств / М.Я. Нагірна // Журнал «Технологический аудит и резервы производства». – 2015. – № 2/6 (22). – С. 45-49.

116. Нагірна М. Я. Основні параметри, що впливають на вибір методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств / М.Я. Нагірна // Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції [«Стратегія розвитку України»], (м. Ірпінь, 15 травня 2015 р.). – Ірпінь: ГО «Україна інтелектуальна», 2015. – С. 76-78.

117. Нагірна М. Я. Основні функції етіологічної діагностики зовнішньоекономічної діяльності підприємств / О.Г. Мельник, М.Я. Нагірна // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції [«Проблеми управління експортно-імпоротною діяльністю»], (м.Львів, 13 травня 2014 р.). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – С. 57.

118. Нагірна М. Я. Принципи добору ключових економічних індикаторів для етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємства / М.Я. Нагірна // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції [«Концепція сталого розвитку економічної та соціальної політики»], частина I, (м. Київ, 3-4 жовтня 2014 р.). – Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2014. – С. 90-91.

119. Нагірна М. Я. Систематизація економічних індикаторів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств / М.Я. Нагірна // Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія: Економіка. – Одеса: Видавець «ФОП Головка О. А.», 2015. – Том 20. Випуск 2/1. – С. 93-97.

120. Нагірна М. Я. Специфічні характеристики етіологічної діагностики діяльності підприємств / О.Г. Мельник, М.Я. Нагірна // Тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури»], (м. Львів, 16-18 травня 2013 р.). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 307.

121. Нагірна М. Я. Суб'єкти та об'єкти етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств / М.Я. Нагірна // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції [«Актуальні проблеми використання потенціалу економіки країни»], (м. Київ, 28-29 серпня 2015 р.). – Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. – С. 53-54.

122. Нагірна М. Я. Сутність та особливості етіологічної діагностики промислових підприємств / М.Я. Нагірна // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – № 769. – С. 175-181.

123. Нагірна М. Я. Цілі етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств // М.Я. Нагірна / Тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції [«Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства»], (м. Львів, 24-25 жовтня 2014 р.). – Львів: Видавництво «Львівської політехніки», 2014. – С. 150-151.

124. Нашкерська Г. В. Розкриття інформації у фінансовій звітності / Г.В. Нашкерська // Вісник Львівської комерційної академії, Сер.економічна. – Львів, 2004. – Випуск 16 – С. 355-359.

125. Несторишен І. В. Інструментарій та методи системного аналізу в контексті розробки методики поглибленого аналізу зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання / І.В. Несторишен, В.А. Туржанський, Г.С. Воскобійник // Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки». – 2016. – Випуск № 10. – С. 148-153.

126. Несторишен І. В. Досвід впровадження системи контролю імпорту та експорту (ICS/ECS) в ЄС / І.Г. Бережнюк, І.В. Несторишен, В.В. Булана //

Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету.
Економічні науки. – 2015. – № 27. – С. 12-21.

127. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України: [підручник] / В.Є. Новицький. – К.: КНЕУ, 2003. – 948 с.

128. Норік Л. О. Діагностика конкурентоспроможності коксохімічних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Л.О. Норік. – Харків, 2008. – 20 с.

129. Облік і техніка зовнішньоекономічної діяльності [навч. посібник] / [В.Є. Єрмаченко, С.В. Лабунська, О.Г. Малярєвська та ін.]. – Х.: ВД „ІНЖЕК”, 2010. – 480 с.

130. Омаров Ш. А. Діагностика результатів діяльності коксохімічних підприємств: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Ш.А. Омаров. – Харків, 2008. - 249 с.

131. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.

132. Парфентьева О. Г. Методичні підходи до економічної діагностики потенціалу розвитку підприємств / О.Г. Парфентієва // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія „Економічні науки”. – 2013. – № 5. – С. 214-222.

133. Печеркина Е. В. Классификация факторов конкурентоустойчивости предприятия / Е.В. Печеркина // Вестник ОГУ. – 2005. – № 8. – С. 89-95.

134. Пілецька С. Т. Діагностика в антикризовому управлінні підприємством / С.Т. Пілецька // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі, 2013. - № 5 (61). – С. 67-70.

135. Податковий кодекс України – Офіційний документ ВРУ № 2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

136. Приймак С. В. Діагностика фінансового стану підприємства в системі контролінгу: автореф. дис. на здобуття наук. канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / С.В. Приймак. – Київ, 2007. – 23 с.
137. Продиус І. Концепція економічної діагностики розвитку підприємства / І. Продиус, В. Новиков // Економіка України.- 1992.- №6. - С. 56-61.
138. Промисловість України у 2007-2010 роках. Статистичний збірник / За ред. Л.М. Овденко; Відповідальний за випуск І.С. Петренко. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2011. – 307 с.
139. Прудникова І. М. Технологія діагностики якості організаційних структур управління підприємствами / І.М. Прудникова // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк. – 2013. – № 4 (60). – С. 102-109.
140. Пухтаєвич Г. О. Аналіз національної економіки / Г.О. Пухтаєвич. – К.: КНЕУ, 2005. – 254 с.
141. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь. — 2-е изд., испр. / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – М.: ИНФРА-М. – 1999. – 479 с.
142. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь. 5-е изд., перераб. и доп./ Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. — М.: ИНФРА-М, 2007, 495 с.
143. Рахман М. С. Аналіз структурних зрушень в експорті машинобудівної галузі України / М.С. Рахман, І.О. Гриненко // Економіка та держава. - 2015. - № 11. - С. 105-107.
144. Решетняк К. Е. Експортно-імпортні операції як основа зовнішньоекономічної діяльності підприємства / К.Е. Решетняк // Управління розвитком. – 2012. - №3(124). – С.30-32.
145. Рижаківа Г. М. Економічна діагностика та багатокритеріальна оптимізація портфелю будівельних інвестицій: автореф. дис. на здобуття наук. канд. екон. наук: спец. 08.07.03 «Економіка будівництва» / Г.М. Рижаківа. – Київ, 2006. — 20 с .

146. Саати Т. Л. Принятие решений. Метод анализа иерархий: [пер. с англ.] / Т.Л. Саати. – М.: Радио и связь, 1993. – 320 с.

147. Сагалакова Н. О. Економічна діагностика діяльності торговельного підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. канд. екон. наук: спец. 08.07.05 «Економіка торгівлі та послуг» / Н.О. Сагалакова. – Київ, 2006. – 20 с.

148. Сагалакова Н. О. Система показників-індикаторів економічної діагностики торговельного підприємства / Н.О. Сагалакова // Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницький, 2010. – № 2, Т. 2.- С. 19-24.

149. Селезньова К. В. Обґрунтування факторів впливу на розвиток експортного потенціалу машинобудівного підприємства / К.В. Селезньова // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Технічний прогрес та ефективність виробництва. – 2013. – №45 (1018). – С.102-115.

150. Скрипник Н. Є. Особливості формування системи діагностики підприємства / Н.Є. Скрипник, І.Ю. Калмикова // Вісник Львівської державної фінансової академії: зб. наук. ст.: Економічні науки / редкол.: П.Ю. Буряк (гол. ред.) [та ін.]. – Львів: ЛДФА, 2006. – №10. – С. 165–172.

151. Скрипник Н. Є. Принципи організації діагностики в антикризовому управлінні / Н.Є. Скрипник, І.Ю. Калмикова // Управління розвитком: зб. наук. ст. / редкол.: В.С. Пономаренко (гол. ред.) [та ін.]. – Х. : ХНЕУ, 2006. – № 7. – С.92–96.

152. Словник іншомовних слів / О.С. Мельничук; за ред. О.С. Мельничук. – К., 1974. –776 с.

153. Сметанюк О. А. Діагностика фінансового стану підприємства в системі антикризового управління: автореф. дис. на здобуття наук. канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / О.А. Сметанюк. – Хмельницький, 2006. – 22 с.

154. Смірнова И. А. Основные факторы эффективности внешнеторговой деятельности предприятий / И.А. Смирнова. – Весник СГСЭУ. – 2006. – №13 (2). – С.67-70.

155. Сокиринська І. Г. Концепція економічної діагностики та її роль в управлінні підприємством / І.Г. Сокиринська // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2002. – № 1 (14). – С. 147–151.

156. Сокиринська І. Г. Особливості діагностики фінансового забезпечення державних підприємств / І.Г. Сокиринська, Л.М. Савчук // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. Вип. 186. В 4 т. Том І. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – С. 85 – 92.

157. Старистина А. А. Маркетинговые исследования / А.А. Старостина . – М.: Изд. Дом «Вильямс», 2001. – 320 с.

158. Статистична інформація галузі промисловості України за 2007-2015 рр. Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

159. Статистичний щорічник України за 2011 рік; за ред. О.Г. Осауленка; відповідальний за випуск О.Е.Остапчук– К.: Держкомстат України, 2012. – 559 с.

160. Статистичний щорічник України за 2012 рік; за ред. О.Г. Осауленка; відповідальний за випуск О.Е.Остапчук. – К.:Д Держкомстат України, 2013. – 552 с.

161. Статистичний щорічник України за 2013 рік; за ред. О.Г. Осауленка; відповідальний за випуск О.А. Вишневська – К.: Держкомстат України, 2014. – 534 с.

162. Статистичний щорічник України за 2014 рік; за ред. І.М. Жук; відповідальний за випуск О.А. Вишневська – К.: Держкомстат України, 2015. – 586 с.

163. Стеценко Ж. В. Формирование экспортного потенциала в Украине / Ж.В. Стеценко // Экономика и государство. – 2008. – № 7. – С. 22-24.

164. Стрільчук Р. М. Науково-методичні підходи та методи здійснення діагностики стратегічних можливостей підприємства [Електронний ресурс] /

Р.М. Стрільчук // Ефективна економіка. – 2014. – № 1. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2669&p=1>.

165. Тарасенко Н. В. Фінансовий аналіз / Н. Тарасенко, І. Вагнер. – Львів: Новий Світ 2000. – 2008. – 444 с.

166. Тимошенко Н. Ю. Концептуальні основи діагностики інтелектуального потенціалу інноваційно-активних підприємств [Електронний ресурс] / Н.Ю. Тимошенко // Ефективна економіка. – 2012. - №5. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1153>

167. Товстенюк О. В. Концептуальні засади діагностики інвестиційної привабливості підприємств / О.В. Товстенюк // Економіка та держава. – 2013. - №6. – С. 89-92.

168. Туркоман Л. С. Роль і місце економічної діагностики в системі оцінки стану суб'єктів господарювання / Л.С. Туркоман // Економіка. – 2009. – Випуск 96. – С. 87-91.

169. Тюріна Н. М. Основи зовнішньоекономічної діяльності: [навч. посібник] / Н.М. Тюріна, Н.С.Карвацка. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 408 с.

170. Фатенок–Ткачук А. О. Аналізування факторів впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств / А.О. Фатенок–Ткачук // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. - №17 – С.93-100.

171. Філіпенко Т. В. Оцінка ефективності експорту при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності підприємства / Т.В. Філіпенко, К.С. Анісімова // Менеджмент ХХІ століття: нові виклики, практика, інновації. – 2014. – С. 104-106.

172. Філіпішин І. Технологія економічної діагностики розвитку промислового підприємства / І. Філіпішин // «Схід» – аналітично-інформаційний журнал. – Донецьк, 2012. – №2(116). – С. 63-69.

173. Фісуненко П. А. Теоретико-методологічні основи економічної діагностики / П.А. Фісуненко, Н.С. Звагольська // Матеріали II

Международной научно-практической конференции [«Научный прогресс на рубеже тысячелетий – 2007»]. – Том 4. Экономические науки. – Днепропетровск: Наука и образование, 2007. – С. 26

174. Цьомик Ю. В. Критерії та показники оцінки ефективності зовнішньоекономічної системи країни / Ю.В. Цьомик // Экономика и управление. – 2005. - №6. – С. 48-52.

175. Чорновіл І. А. Види діагностики фінансового стану підприємства / І.А. Чорновіл // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. - 2011. - Вип. 3. - С. 208-211.

176. Шапран О. Є. Діагностика комплексу маркетингу промислового підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. канд. екон. наук: спец.: 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / О.Є. Шапран. – Луганськ, 2008. – 19 с.

177. Швиданенко Г. О. Бізнес-діагностика підприємства / Г.О. Швиданенко, А.І. Дмитренко, О.І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2008. – 344 с.

178. Шепеленко О. В. Механізм діагностики фінансового стану підприємства / О.В. Шепеленко. – Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2012. - №6(19). – С.33-38.

179. Шкурупій О. В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства. [навч. посібник] / О.В. Шкурупій, В.В. Гончаренко, І.А. Артеменко. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.

180. Юдін М. А. Українське машинобудування: основні тенденції та пріоритетні напрями розвитку / М.А. Юдін // Бізнес-Інформ. – 2012. – № 2. – С. 111–115.

181. Aaby, N.-E., and Slater, S.F. Managerial Influences on Export Performance: A Review of the Empirical Literature 1978—88 // International Marketing Review, 1989. – 6(4). – P. 53 – 68.

182. Axinn, C.N., Savitt, R., Sinkula, J.M., and Thach, S.V. Export Intention, Beliefs, and Behaviors in Smaller Industrial Firms // Journal of Business Research. – 1995. – 32 (1). – P. 49–55.

183. Bivainis J., Garškaitė-Milvydienė K. The System of Diagnostics of Bankruptcy Threat to the Enterprises [Business: theory and practice] / J. Bivainis, K. Garškaitė-Milvydienė. – 2011. – 11(3). – P. 204–212.

184. Brigham E. F. Intermediate Financial Management / E.F. Brigham, P.R. Daves // USA, Thomson, South-Western. – 2004. – 230 p.

185. Grant W. N. Corporate Bankruptcy. Tools, Strategies and Alternatives / W.N. Grant // John Wiley & Sons, Inc. - Hoboken, New Jersey. – 2003. – 280 p.

186. Nahirna M. Technology of implementation the etiological diagnostic of export and import enterprises activities / O. Melnyk, M. Nahirna // Australian Journal of Scientific Research // Volume II. “Adelaide University Press”. – Adelaide, 2014. – No.1. (5) (January-June). – P. 434-442.

187. Rocha Da. The export experience of a developing country: A review of empirical studies of export behavior and the performance of Brazilian firms / Da Rocha, Angela H. Christensen, Carl H. Christensen // Advances in International Marketing 6. – 1994. – P.111–132.

ДОДАТКИ

Трактування сутності поняття «економічна діагностика»

№ з/п	Автори та джерела	Трактування поняття	Аналізування поняття
1	2	3	4
1.	Ковальчук Т.М. Діагностичний аналіз в системі управління підприємством: методологія та методика / Т.М. Ковальчук // Економіка АПК.-2005.-№2.-с.59-63	Діагностика - один із методів визначення специфічних ознак відхилень від запланованого розвитку процесів економічного характеру шляхом співставлення із низкою ознак, властивих для такого типу негативних змін [66, с. 60].	Враховуючи комплексний підхід до трактування сутності поняття «діагностика», варто зазначити, що окрім ідентифікування характерних особливостей відхилень, діагностичні процедури включають також аналізування та оцінку їх впливу, а також передбачають надання інформаційних даних вищій ланці управління для прийняття зважених та управлінських рішень. Також система діагностики може бути спрямована на визначення перспектив та прогнозування ускладнень в роботі підприємства.
2.	Сокиринська І. Г. Концепція економічної діагностики та її роль в управлінні підприємством / І. Г. Сокиринська // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2002. – № 1 (14). – С. 147–151.	Діагностика – структурний етап управлінського процесу, реалізація якого повинна відбуватись після етапу аналізу, що обумовлено базуванням діагностики на аналітичних даних та виокремлених під час аналізування симптомів, що не здатні самостійно виокремити причину та наслідок. [155, с. 148].	Варто зазначити, що економічна діагностика охоплює процес аналізування, що не передуює їй, а є структурним елементом. Також доречно зазначити, що симптоми, виокремлені в процесі здійснення діагностики і є наслідковими ознаками, сформованими під впливом певної причини чи їх низки.
3.	Лафта Дж. К. Управленческие решения: Учебное пособие. / Дж.К. Лафта – М.: ООО фирма «Благовест-В», 2004. –304 с.	Діагностика – це вид аналізу, котрий застосовується щодо основних показників діяльності організації з метою встановлення причин відхилень та проблем у функціонуванні досліджуваного об'єкта [81, с.17].	Окрім аналізування діагностичним процедурам притаманні також завдання із оцінювання та ідентифікування, а також діагностика передбачає також збір та надання інформації управлінському апарату для продукування ними зважених дій.

1	2	3	4
4.	<p>Матвеева С. Диагностика предприятия и ее модели / С. Матвеева // Проблемы теории и практики управления. – 2006. – № 2. – С. 112–118.</p>	<p>Діагностика підприємницької діяльності - це органічна система наукових та прикладних засад, що спрямована на дослідження економічних процесів, виокремлення сильних та слабких елементів функціонування підприємницької структури, знаходження способів покращення стану, що притаманний об'єкту діагностування. Економічному діагностичному процесу характерно виокремлення характеру відхилень адекватного протікання економічних процесів шляхом врахування властивих ознак, притаманних конкретному відхиленню [89, с. 112].</p>	<p>Варто зауважити, що економічна діагностика, залежно від її різновиду, спроможна також спрямовуватись на дослідження можливостей та загроз здійснення підприємницької діяльності або її елементів, що можуть виникати у майбутніх періодах.</p>
5.	<p>Антикризисное управление: учеб. / [Э. М. Коротков, А. А. Беляев, Д. В. Валовой, Н.И. Глазунова, М.Р. Ефимова] ; ред. Э.М. Коротков. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 431 с.</p>	<p>Діагностика – економічна процедура із пошуку у об'єкта, явища, предмета або управлінського процесу «вузьких місць» та «слабких сторін» шляхом реалізації на підприємстві низки взаємопов'язаних дослідницьких дій із дефініції їх стану [2, с. 146].</p>	<p>Система діагностичних процедур передбачає не тільки пошук «вузьких місць» та «слабких сторін», а й продукування на підприємстві розвитку позитивних перетворень. Також діагностика може направлятись на передбачення майбутнього стану розвитку подій в організації. Окрім цього, варто зазначити, що діагностика охоплює не лише процедуру дефініції (тобто ідентифікування), а й аналізування та оцінювання зазначених вище процесів.</p>

Продовження табл. А.1

1	2	3	4
6.	Мельникова О.С. Організаційно-аналітичне забезпечення економічної діагностики діяльності комунальних підприємств водопостачання: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / О.С. Мельникова; Харківський національна академія міського господарства, Харків., 2010. — 21 с.	Діагностика – один із сучасних способів дослідження, метою якого є комплексне оцінювання стану підприємницької структури для виокремлення та побудови дієздатного механізму покращення параметрів ефективності ведення діяльності, базуючись на отриманих результатах [98, с. 6].	Здійснення на підприємстві економічної діагностики окрім оцінювання передбачає також аналізування та ідентифікування стану та параметрів ведення господарської діяльності або її елементів.
7.	Лук'янова В. В. Сучасний стан теоретичних основ діагностики діяльності підприємства / В. В. Лук'янова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – №3, Т.1. – С. 52–58.	Діагностика – процес визначення та виокремлення на основі встановлених ознак (пріоритетних показників оцінювання, вивчення певних результатів, неповних інформаційних даних) проблем у діяльності об'єкта з метою оцінювання тенденцій, виокремлення можливих перспектив подальшого функціонування та аналізування варіантів оптимальної ліквідації встановлених проблем [85, с. 54]	Економічна діагностика спрямовується не лише на визначення та виокремлення на основі економічних показників проблем чи перспектив в діяльності об'єкта, а також і на аналізування, що є важливим елементом діагностики.
8.	Верба В.А. Організація консалтингової діяльності: навч. посіб. / В.А. Верба, Т.І. Решетняк. – К.: КНЕУ, 2000.- 242 с.	Діагностика – сукупність дій для комплексного та глибинного аналізу недоліків та «вузьких місць», знаходження чинників впливу, збір достатньої кількості інформаційних даних для обговорення та затвердження управлінських рішень та виявлення взаємовідношення між недоліками, цільовими спрямуваннями та кінцевою ефективністю роботи організації [21, с. 27].	По-перше, діагностика передбачає не лише аналізування, а й оцінювання та ідентифікування; по-друге, діагностичні процедури застосовують не тільки для знаходження недоліків та «вузьких місць», а також для прогнозування тенденцій функціонування підприємства в майбутньому, як позитивних, так і негативних.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4
9.	Норік Л.О. Діагностика конкурентоспроможності коксохімічних підприємств спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Л.О. Норік // Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, Харків, 2008. – 20 с.	Економіці діагностика - це процес організаційного та аналітичного характеру стосовно дослідження об'єкта з метою надання кількісно-якісної оцінки його розвитку та стану, визначення проблем, систематизація їх ознак, виявлення причин та знаходження методів усунення факторів негативного впливу [128, с. 5-6].	Варто зауважити, що економічна діагностика може спрямовуватись не лише на виокремлення проблем та вибір шляхів ліквідації дії негативних чинників, а й стимулювання позитивних перетворень на підприємствах, що можна досягнути шляхом виокремлення факторів з подальшим прогнозуванням спричинених їх дією наслідків.
10.	О.О. Гетьман, В.М. Шаповал Економічна діагностика: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 307 с.	Діагностика передбачає надання оціночних характеристик бізнес-індикаторам функціонування організації шляхом дослідження наявних результатів роботи підприємства в умовах обмежених інформаційних даних з ціллю знаходження майбутніх можливостей в роботі організації та виявлення результатів прийняття рішень управлінською ланкою [27, с. 8].	Умови обмеженої інформації передбачають лише деякі різновиди діагностики (наприклад, «експрес-діагностика»), також окрім оцінювання процедура діагностики передбачає також аналізування та ідентифікування тенденцій розвитку та проблем в діяльності підприємства за допомогою системи бізнес-індикаторів, а не тільки оцінку самих індикаторів.
11.	Загорна Т.О. Економічна діагностика: [навчальний посібник] / Т. О. Загорна. - К. : ЦУЛ, 2007. - 400 с.	Діагностика – це функція, система дослідницьких процедур, складовий елемент аналізу функціонування організації, процес регулярного збору та опрацювання інформаційних даних, що застосовується до будь-яких структурних елементів ведення господарської та виробничої діяльності організації [43, с. 10-12].	Діагностику не можна розглядати як складовий елемент аналізу, адже це поняття є значно ширшим за обсягом охоплення економічних процедур, та окрім аналізування включає оцінювання та ідентифікування.

Обсяг експорту машинобудівної продукції за 2009-2015 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	2009, тис. дол. США	у % до 2008р	у % до загального обсягу	2010, тис. дол. США	у % до 2009р	у % до загального обсягу	2011, тис. дол. США	у % до 2010р	у % до загального обсягу	2012, тис. дол. США	у % до 2011р	у % до загального обсягу	2013, тис. дол. США	у % до 2012р.	у % до загального обсягу	2014, тис. дол. США	у % до 2013р.	у % до загального обсягу	2015, тис. дол. США	у % до 2014р.	у % до загального обсягу
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
1. Механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відтворення зображення і звуку, в т.ч.:	5014319,1	79,1	12,6	5670416	113,1	11	6758995,2	119,2	9,9	7026671	104	10,2	6975000,3	99,3	11	5657205,1	82,9	10,5	3940900	69,7	10,34
1.1. Котли, машини, апарати і механічні пристрої	2786959,8	79,7	7	3135318	112,5	6,1	3569799,6	113,9	5,2	3794821	106,3	5,5	3840915,7	101,2	6,1	2977117,7	79,8	5,5	1961600	65,9	5,14
1.2. Електричні машини і устаткування	2227359,3	78,3	5,6	2535098	113,9	4,9	3189195,5	125,8	4,7	3231850	101,3	4,7	3134084,6	97	4,9	2680087,4	86,6	5	1979200	73,8	5,19
2. Транспортні засоби та шляхове обладнання	1596432,9	36,9	4	3262441	204,4	6,3	4854755,1	149,3	7,1	5963468	122,8	8,7	3344025	56,1	5,3	1472125,6	45	2,7	679200	46,1	1,78
2.1. Залізничні або трамвайні локомотиви, шляхове обладнання	777086,5	29,3	2	2400884	309	4,7	3806715,8	159,2	5,6	4107183	107,9	6	2463649,4	60	3,9	839353,1	34,3	1,6	210800	25,1	0,55
2.2. Наземні транспортні засоби, крім залізничних	381397,6	30,7	1	540571,8	141,7	1,1	633449,9	117,2	0,9	585450,4	92,4	0,9	375590,7	64,2	0,6	293070,6	78,2	0,5	175600	59,9	0,46
2.3. Аеронавігаційні або космічні апарати	193093,8	86	0,5	123840,3	64,1	0,2	321809	259,9	0,5	925754,6	287,7	1,3	313690,1	33,9	0,5	246278,7	79	0,5	190600	77,4	0,5
2.4. Плавучі засоби морські або річкові	244855	123	0,6	197145,3	80,5	0,4	92780,4	47,6	0,1	345080	371,9	0,5	191094,9	55,4	0,3	93423,2	67,2	0,2	102100	109,3	0,27

Продовження табл. Б.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
3. Прилади і апарати оптичні, для фотографування або кінематографії; апарати медико-хірургічні; годинники; музичні інструменти, в т.ч.:	278710,6	115	0,7	252305,8	90,6	0,5	281483,2	111,6	0,4	296459,3	105,3	0,4	296264,1	99,9	0,5	231999,2	79,7	0,4	158500	68,3	0,4
3.1. Прилади і апарати	277161,6	115	0,7	249761,7	90,1	0,5	278234,1	111,4	0,4	293862,4	105,6	0,4	292946,6	99,7	0,5	229409,1	79,7	0,4	156000	68,0	0,4
3.2. Годинники	1209,4	79,6	0,0	1617,7	133,8	0,0	2508,8	155,1	0	1915,8	76,4	0	2378,3	124,1	0	2054,8	89,8	0	2000	97,3	0
3.3. Музичні інструменти	339,6	223	0,0	926,4	272,8	0,0	740,3	79,9	0	681,1	92	0	939,1	137,9	0	535,3	57	0	500	93,4	0

Таблиця Б.2

Обсяг імпорту машинобудівної продукції за 2009-2015 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	2009	у % до 2008р.	у % до загального обсягу	2010	у % до 2009р.	у % до загального обсягу	2011	у % до 2010р.	у % до загального обсягу	2012	у % до 2011р.	у % до загального обсягу	2013	у % до 2012р.	у % до загального обсягу	2014	у % до 2013р.	у % до загального обсягу	2015	у % до 2014р.	у % до загального обсягу
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
1. Механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відтворення зображення і звуку, в т.ч.:	6257044	46,8	13,8	8166975	130,6	13,4	12795105	156,5	15,5	13178673	103	15,5	12470050	94,6	16,2	8720756	73,6	16	6273400	71,9	16,72
1.1. Котли, машини, апарати і механічні пристрої	3947760	41,2	8,7	4563802	115,7	7,5	7112366,4	155,7	8,6	7226912	101,6	8,5	6909554,2	95,6	9	4914162	72,2	9	3578200	72,8	9,54
1.2. Електричні машини і устаткування	2309284	60,6	5,1	3603173	156	5,9	5682738,5	157,6	6,9	5951761	104,7	7	5560496,1	93,4	7,2	3806594	75,5	7	2695200	70,8	7,18

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
2. Транспортні засоби та шляхове обладнання	2163830	17,9	4,8	3664287	169,3	6	6204216	169,3	7,5	8067049	130	9,5	5901462,9	73,2	7,7	2648154	45,3	4,9	1743600	65,8	4,65
2.1 Залізничні або трамвайні локомотиви, шляхове обладнання	92680	14,7	0,2	276246,6	298,1	0,5	495300,5	179,3	0,6	998745,9	201,6	1,2	340297,3	34,1	0,4	123679,1	36,4	0,2	37200	30,1	0,10
2.2 Наземні транспортні засоби, крім залізничних	1963200	17,3	4,3	3320612	169,1	5,5	5443521,3	163,9	6,6	5948616	109,3	7	5443974,3	91,5	7,1	2450999	45,3	4,5	1619900	65,1	4,32
2.3 Аеронавігаційні або космічні апарати	52201,4	116,1	0,1	32076,7	61,4	0,1	69357,6	216,2	0,1	107285	154,7	0,1	70394,7	65,6	0,1	49218,3	90,1	0,1	54900	111,5	0,15
2.4 Плавучі засоби морські або річкові	55748,5	128	0,1	35350,9	63,4	0,1	196036,7	554,5	0,2	1012402	516,4	1,2	46796,6	4,6	0,1	24257,6	55,8	0	31700	130,7	0,08
3. Прилади і апарати оптичні, для фотографування або кінематографії; апарати медико-хірургічні; годинники; музичні інструменти, в т.ч.:	670774,2	54,9	1,5	886372	132,1	1,5	1047042,8	115,7	1,3	1218888	116,4	1,4	1094273,8	89,8	1,4	672923,4	62,5	1,2	463800	68,9	1,24
3.1. Прилади і апарати	651531	55,3	1,4	857914,4	131,7	1,4	1019098,5	116,3	1,2	1187031	116,5	1,4	1061424,7	89,4	1,4	649951,6	62,3	1,2	448500	69,0	1,20
3.2. Годинники	12368,9	39,2	0	18189,9	147,1	0	16654,8	91,5	0	21193,5	127,3	0	21675,8	102,3	0	15735	74,9	0	10500	66,7	0,03
3.3. Музичні інструменти	6874,3	51,6	0	10267,6	149,4	0	11289,5	109,4	0	10663,4	94,5	0	11173,4	104,8	0	7236,8	64,8	0	4800	66,3	0,01

АНКЕТА 1

Просимо Вас взяти участь в опитуванні, що спрямоване на дослідження параметрів здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності на вітчизняних машинобудівних підприємствах. Анкета призначена для цільової аудиторії – керівників підприємств та персоналу підрозділів зовнішньоекономічного спрямування. Результати використовуватимуться в методологічних, наукових та прикладних цілях.

1. Чи використовуються на Вашому підприємстві сучасні системи економічної діагностики діяльності підприємств?
 - Так
 - Ні

2. Яким системам діагностики експортно-імпоротної діяльності за рівнем комплексності надається перевага на Вашому підприємстві?
 - Комплексним
 - Частковим

3. Чи здійснюється на Вашому підприємстві етіологічна діагностика експортно-імпоротної діяльності підприємств?
 - Так
 - Ні

4. Діагностика експортно-імпоротної діяльності на вашому підприємстві має спрямовуватись на визначення стану:
 - Поточного.
 - Ретроспективного
 - Перспективного

5. Чи існує необхідність здійснення етіологічної діагностики:
 - Так
 - Ні

6. Які мотиви зумовлюють необхідність використання етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності на Вашому підприємстві:
 - Запобігання зменшення рівня ефективності.
 - Економія витрат.
 - Вихід на нові ринки збуту.
 - Підвищення прибутковості.
 - Ваш варіант_____.

7. Яка інформація на Вашу думку має використовуватись для здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємства:
 - Дані бухгалтерського обліку
 - Дані аналітичного обліку відділу ЗЕД
 - Дані податкового обліку
 - Дані логістичного обліку
 - Дані маркетингового обліку
 - Дані управлінського обліку
 - Дані соціально-економічного опитування
 - Інші джерела інформації

8. Хто на Вашу думку має здійснювати (здійснює) етіологічну діагностику експортно-імпоротної діяльності на Вашому підприємстві:
- Спеціально-створений діагностичний комітет.
 - Група експертів-діагностів.
 - Працівники підприємства, що пов'язані із здійсненням експортно-імпоротної діяльності.
 - Керівництво (керівники підприємства та відділу ЗЕД).
 - Зовнішні експерти.
9. На Вашу думку найдоцільніше здійснювати етіологічну діагностику експортно-імпоротної діяльності підприємств у форматі:
- Фундаментальної діагностики
 - Експрес діагностики
10. Вкажіть оптимальну періодичність проведення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності на Вашому підприємстві:
- Постійно.
 - Не періодично.
 - Щотижня.
 - Раз в декаду.
 - Щомісяця.
 - Раз в квартал.
 - Раз в рік.
 - Інший варіант
11. Основною причиною, що гальмує започаткування здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності на Вашому підприємстві є:
- Брак фінансових ресурсів
 - Брак компетентних кадрів
 - Брак необхідного рівня програмного та методичного забезпечення
 - Брак технічного забезпечення
 - Брак інформаційного забезпечення
 - Інший варіант
12. Зазначте, будь ласка, основні економічні індикатори, що найоб'єктивніше відображають вплив зазначених факторів на експортну діяльність підприємства:

Зовнішні фактори	
Споживачі продукції	Позиція на ринку. Індикатори, що характеризують фактор: _____ _____ _____
Постачальники	Умови поставки Incoterms. Індикатори, що характеризують фактор: _____ _____ _____

	<p>Якість сировини</p> <hr/> <hr/> <hr/>
	<p>Цінова політика постачальника</p> <hr/> <hr/> <hr/>
Конкуренти	<p>Рівень конкуренції</p> <hr/> <hr/> <hr/>
	<p>Позиція підприємства поміж конкурентами</p> <hr/> <hr/> <hr/>
Законодавчі та політико-інституційні фактори у країні розташування підприємства та у країнах контрагентів	<p>Інфляційні процеси в країні розташування підприємства та у країнах контрагентів</p> <hr/> <hr/> <hr/>
	<p>Ставки банківського процента</p> <hr/> <hr/> <hr/>
	<p>Корумпованість державних структур</p> <hr/> <hr/> <hr/>
	<p>Податкове навантаження</p> <hr/> <hr/> <hr/>
Особливості міжнародних відносин із країнами-контрагентами	<p>Інвестиційні процеси</p> <hr/> <hr/> <hr/>

Внутрішні фактори	
Цілі експортної діяльності	Загальноекономічні цілі _____ _____ _____
	Маркетингові цілі _____ _____ _____
	Організаційно-управлінські цілі _____ _____ _____
Ресурси, необхідні для здійснення експортної діяльності	Забезпеченість та використання ОЗ _____ _____ _____
	Кадрове забезпечення _____ _____ _____
Працівники, задіяні у експортній діяльності підприємства	Характеристика обсягу працівників _____ _____ _____
	Параметри діяльності працівників _____ _____ _____
Технологія експортної діяльності підприємства	Особливості технології _____ _____ _____

13. Зазначте, будь ласка, основні економічні індикатори, що найоб'єктивніше відображають вплив зазначених факторів на імпорتنу діяльність підприємства:

Зовнішні фактори	
Споживачі продукції	Позиція на ринку
Постачальники	Відносини з постачальниками
	Гарантія якості
	Цінова політика постачальника
Законодавчі та політико-інституційні фактори у країні розташування підприємства та у країнах контрагентів	Витрати на імпорт
	Інфляційні процеси в країні розташування підприємства та у країнах контрагентів
Ставки банківського процента	
Корумпованість державних структур	

	Податкове навантаження _____ _____ _____
Особливості міжнародних відносин із країнами-контрагентами	Інвестиційні процеси _____ _____ _____
Внутрішні фактори	
Цілі імпоротної діяльності	Загальноекономічні цілі _____ _____ _____
	Маркетингові цілі _____ _____ _____
Працівники, задіяні у імпортній діяльності підприємства	Характеристика обсягу працівників _____ _____ _____
	Характеристика якості працівників _____ _____ _____

14. Найменування Вашого підприємства:
 15. Основний вид діяльності Вашого підприємства
 16. Ваша посада

АНКЕТА 2

Просимо Вас взяти участь в опитуванні, що спрямоване на дослідження факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність вітчизняних машинобудівних підприємств. Анкета призначена для цільової аудиторії – керівників підприємств та персоналу підрозділів зовнішньоекономічного спрямування. Результати використовуватимуться в методологічних, наукових та прикладних цілях.

1. Просимо Вас прорангувати індикатори за рівнем впливу на рівень ефективності експортної діяльності машинобудівного підприємства, оцінивши вплив кожного індикатора за 100 бальною шкалою:

№ з/п	Індикатори, що відображають вплив факторів на експортну діяльність машинобудівних підприємств	Оцінка впливу індикатора на ефективність експортної діяльності (100-бальна шкала)
<i>Економічні індикатори інтерпретації зовнішніх факторів</i>		
1	Обсяг попиту	
2	Кількість потенційних споживачів	
3	Темпи росту експорту	
4	Рівень якості продукції	
5	Витрати на поставку продукції згідно умов поставки Incoterms	
6	Рівень якості сировини	
7	Зміна ціни постачальника	
8	Рівень ціни постачальника	
9	Коефіцієнт концентрації	
10	Частка ринку	
11	Рівень інфляції	
12	Рівень девальвації гривні	
13	Розмір номінальної відсоткової ставки	
14	Розмір реальної відсоткової ставки	
15	Індекс корумпованості окремих органів влади і організацій, що впливають на експортну діяльність підприємств	
16	Частка митних платежів у обсязі податкових платежів	
17	Частка податкових платежів у загальному обсязі витрат	
18	Зміна інвестиційного обсягу в країні, залучених у дану галузь діяльності	
<i>Економічні індикатори інтерпретації внутрішніх факторів</i>		
19	Прибуток	
20	Рентабельність	

21	Частка інвестицій підприємства, задіяних у експортній діяльності	
22	Зміна обсягу продажу	
23	Рівень якості готової продукції	
24	Коефіцієнт якості управлінських рішень	
25	Частка витрат на експортний маркетинг	
26	К екстенсивного використання обладнання	
27	К інтенсивного використання обладнання	
28	Коефіцієнт використання виробничих потужностей	
29	Коефіцієнт зносу основних засобів	
30	Коефіцієнт плинності кадрів	
31	Потенційна кількість робочої сили	
32	Частка робітників, зайнятих в експорті та просуванні продукції у загальній кількості працівників	
33	Продуктивність праці працівників експортної діяльності	
34	Трудомісткість	
35	Рівень компетентності працівників експортної діяльності	
36	Матеріаломісткість	

2. Просимо Вас прорангувати індикатори за рівнем впливу на рівень ефективності імпоротної діяльності машинобудівного підприємства, оцінивши вплив кожного індикатора за 100 бальною шкалою:

№ з/п	Індикатори, що відображають вплив факторів на експортну діяльність машинобудівних підприємств	Середня оцінка впливу індикатора на ефективність експортної діяльності (100-бальна шкала)
<i>Економічні індикатори інтерпретації зовнішніх факторів</i>		
1	Обсяг попиту	
2	Кількість потенційних споживачів	
3	Відсоток виконання договірних зобов'язань перед покупцем	
4	Рівень якості сировини	
5	Частка задоволених рекламцій	
6	Зміна ціни постачальника	
7	Рівень ціни постачальника	

8	Витрати на поставку продукції згідно умов поставки Incoterms	
9	Рівень інфляції	
10	Рівень девальвації гривні	
11	Розмір номінальної відсоткової ставки	
12	Розмір реальної відсоткової ставки	
13	Індекс корумпованості окремих органів влади і організацій, що впливають на імпорту діяльність підприємств	
14	Частка митних платежів в ціні імпортованого товару	
15	Зміна інвестиційного обсягу в країні, залучених у дану галузь діяльності	
<i>Економічні індикатори інтерпретації внутрішніх факторів</i>		
16	Частка інвестицій підприємства, задіяних у імпорту діяльності	
17	Рівень досягнення імпорту цілей	
18	Коефіцієнт якості управлінських рішень	
19	Частка робітників, зайнятих в імпорту у загальній кількості працівників	
20	Продуктивність праці працівників імпорту діяльності	
21	Рівень компетентності працівників імпорту діяльності	

3. Найменування Вашого підприємства:
4. Основний вид діяльності Вашого підприємства
5. Ваша посада

Перелік підприємств, що брали участь в опитуванні

№ з/п	Машинобудівні підприємства	Адреси	Основні види економічної діяльності за КВЕД 2010
1	2	3	4
1.	ПАТ «Булат»	48120, Тернопільська обл., Теребовлянський р-н смт. Микулинці вул. Тернопільська, 35;	Лиття чавуну, сталі; оброблення та нанесення покрив на метали
2.	ТОВ «Львівські автобусні заводи»	79026, Львівська обл., м. Львів, вул. Стрийська, 45,	Виробництво автобусів та тролейбусів та запчастин до них
3.	ПАТ «Львівський інструментальний завод»	79058, Львівська обл., м. Львів, вул. Замарстинівська, 170;	Оброблення та нанесення покрив на метали Виробництво інструментів Інші види оптової торгівлі Діяльність їдалень та послуги з постачання готової їжі Операції з нерухомим майном Охорона здоров'я
4.	ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В.Лаха»	79053, Львівська обл., м. Львів, вул. Наукова, 3;	Виробництво інструментів і обладнання дл вимірювання, дослідження та навігації Дослідження й експериментальні розробки у сфері природничих і технічних наук
5.	СП ТОВ «Сферос-Електрон»	79069, Львівська обл., м. Львів, вул. Шевченка, 315;	Виробництво вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів Торгівля автомобільними детальми та приладдям Оптова торгівля автомобільними детальми та приладдям
6.	ПАТ «Дрогобицький завод автомобільних кранів»	82100, Львівська обл., м. Дрогобич, вул. Гайдамацька, 22;	Виробництво автотранспортних засобів; підйимального та вантажно- розвантажувального устаткування
7.	ПАТ «Дрогобицький машинобудівний завод»	82100, Львівська обл., м. Дрогобич вул. Бориславська 51/1;	Виробництво машин і устаткування для добувної промисловості та будівництва

Продовження табл. Е.1

1	2	3	4
8.	ТОВ «Діскавері»	82400, Львівська обл., м. Стрий, вул. Яворницького, 41;	Виробництво металевих резервуарів, цистерн та контейнерів, Оброблення та нанесення покриттів на метали, Загальні механічні операції, Виробництва підйомально-транспортного устаткування, Виробництво машин та устаткування спеціального призначення, не віднесених до інших групувань.
9.	ПАТ «Екватор»	82000, Львівська обл., м. Старий Самбір, вул. Лева Галицького, 42;	Виробництво (без ремонту) електророзподільної та контрольної апаратури
10.	ПАТ «Іскра»	79066, м. Львів, вул. Вулецька, буд. 14 ;	Виробництво електричного освітлювального устаткування
11.	ПАТ «МОТОР СІЧ»	69068, Запорізька обл., м. Запоріжжя, пр-т Моторобудівників, 15;	Виробництво електродвигунів, генераторів, трансформаторів, повітряних, космічних літальних апаратів і супутнього устаткування
12.	ПАТ «Самбірський дослідно-експериментальний машинобудівний завод»	81400, Львівська обл., м. Самбір, вул. Децика, 16;	Виробництво інших вузлів, деталей і приладдя для автотранспортних засобів
13.	ПрАТ «Львівський локомотиво-ремонтний завод»	79018, Львівська обл., м. Львів, вул. залізнична, 1а;	Ремонт і техобслуговування залізничного рухомого складу
14.	ПрАТ «Самбірський приладобудівний завод «Омега»	81400, Львівська обл., м. Самбір, вул. Промислова, 2;	Виробництво електророзподільчої та контрольної апаратури
15.	ТзОВ «ЛЕОНІ ВаерінгСистемс УА ГмБХ»	82400, Львівська обл., Стрийський р-н, с. Нежухів, вул. Леоні, 1.	Виробництво електричного устаткування для двигунів і транспортних засобів

Основні індикатори, що відображають факторний вплив на експортну діяльність підприємства

№ з/п	Загальні фактори впливу	Деталізовані фактори впливу	Індикатори, що відображають вплив фактора	Формули розрахунку
1	2	3	4	5
Зовнішні фактори				
1.	Споживачі продукції	Позиція на ринку	Обсяг попиту	$OP = OB - Ozp$, де OB – обсяг виробництва, Ozp – обсяг залишку продукції
			Кількість потенційних споживачів	$P = Mп / n_p \times q_p$, де $Mп$ – місткість потенційного ринку; n – кількість потенційних споживачів; q_p – кількість закупівель продукції середнім потенційним споживачем; p – середня ціна продукту
			Темпи росту експорту	$Tr.e. = Ezv.p. / Eб.p.$, де $Tr.e.$ – темпи росту експорту, $Ezv.p.$ – обсяг експорту в звітному році, $Eб.p.$ – обсяг експорту в базисному році;
			Рівень якості продукції	$Yт = Yр / Yз$, де $Yр$ – реальна якість товару, оцінена споживачем за 100% шкалою; $Yз$ – якість зразка товару, оцінена споживачем за 100% шкалою.
2.	Постачальники	Умови поставки Incoterms	Витрати на поставку продукції згідно умов поставки Incoterms	Для групи: E: EXW витрати на поставку = 0 F: FCA витрати на поставку = сума митних платежів на експорт + вартість навантаження (Якщо поставка здійснюється в приміщенні продавця)+ вартість доставки до перевізника покупця FAS витрати на поставку = витрати на доставку в порт відправлення FOB = всі витрати по доставці та погрузці товару на борт судна (літака) C: CFR = сума митних платежів на експорт + всі витрати на фрахт, необхідні для доставки товару в вказаний порт призначення CIF = витрати по транспортуванню до пункту призначення + страхування вантажу + податки та митні збори CPT = вартість перевізки та фрахт до перевізника + сума митних платежів на експорт

Продовження табл. Ж.1

1	2	3	4	5
				<p>CIP = страхування вантажу до місця призначення + митну очистку експортного товару + вартість доставки до місця призначення + фрахт</p> <p>D:</p> <p>DDP = доставку товару в обумовлене місце в країні ввезення + страхування + сума всіх митних платежів + податки та інші збори (максимальне зобов'язання для продавця).</p> <p>DAT = витрати, пов'язані з доставкою товару в пункт призначення + страхування</p> <p>DAP = витрати, пов'язані з доставкою товару в пункт призначення + сума митних платежів на експорт</p>
		Якість сировини	Рівень якості сировини	<p>$Y_t = Y_r / Y_z$,</p> <p>де Y_r – реальна якість товару, подана експертами на основі їх оцінок за 100% шкалою;</p> <p>Y_z – якість зразка сировини, на основі оцінок експертів за 100% шкалою.</p>
		Цінова політика постачальника	Зміна ціни постачальника	<p>$C_n = ЦПзв.п. - ЦПбаз.п.$,</p> <p>де $ЦПзв.п.$ - ціна постачальника в звітньому періоді;</p> <p>$ЦПбаз.п.$ - ціна постачальника в базовому періоді</p>
			Рівень ціни постачальника	<p>$P_c = Цтп / Цтр$,</p> <p>де $Цтп$ – ціна товару постачальника</p> <p>$Цтр$ - ціна товару ринкова</p>
3.	Конкуренти	Рівень конкуренції	Коефіцієнт концентрації	<p>$K_k = O P_i / O P_{заг}$,</p> <p>де $O P_i$ - обсяг реалізованої продукції i-го підприємства;</p> <p>$O P_{заг}$ - загальний обсяг реалізації продукції певного асортименту</p>
		Позиція підприємства поміж конкурентами	Частка ринку	<p>$R_{чп} = (V_z / M P)$,</p> <p>де $R_{чп}$ - ринкова частка підприємства;</p> <p>V_z - обсяг збуту товарів фірми на даному ринку;</p> <p>$M P$ - місткість даного ринку.</p>
4.	Законодавчі та політико-інституційні фактори у країні розташування підприємства та у країнах контрагентів	Інфляційні процеси в країні розташування підприємства та у країнах контрагентів	Рівень інфляції	<p>Рівень інфляції = (Індекс споживчих цін поточний період — Індекс споживчих цін попередній період) / (Індекс споживчих цін попередній період)</p>

Продовження табл. Ж.1

1	2	3	4	5
			Рівень девальвації гривні	$D = (K_c - K_n) / K_c$; де K_c - старий курс валюти, рівень девальвації або ревальвації якої обчислюється; K_n - новий курс валюти, рівень девальвації або ревальвації якої обчислюється.
		Ставки банківського процента	Розмір номінальної відсоткової ставки	Номінальна ставка = (Відсоток по кредиту + Рівень інфляції) \times 100 / (1 + Рівень інфляції)
			Розмір реальної відсоткової ставки	Реальна ставка = $HC - \text{Інф}$, де HC – номінальна ставка, Інф – інфляція (%)
		Корумпованість державних структур	Індекс корумпованості окремих органів влади і організацій, що впливають на експортну діяльність підприємств	$I = (n_1(+1,0) + n_2(+0,5) + n_3(0) + n_4(-0,5) + n_5(-1,0)) / N$, де n_1 – орган корумпований, n_2 – орган істотно корумпований, n_3 – не змогли дати оцінку, n_4 – орган не дуже корумпований, n_5 – орган не корумпований, N – загальне число респондентів. Індекс корумпованості може набувати значення від +1,000 (абсолютна корумпованість) до -1,000 (абсолютно не корумпований орган), 0,000 – 50%-вий рівень корумпованості.
		Податкове навантаження	Частка митних платежів у обсязі податкових платежів	$Ч_{мп} = \text{МП} / \text{ПП}$, де МП - обсяг митних платежів; ПП – обсяг податкових платежів
			Частка податкових платежів у загальному обсязі витрат	$Ч_{пп} = \text{ПП} / \text{ЗВ}$, де ПП - обсяг податкових платежів; ЗВ – загальні витрати підприємства, понесені на здійснення експортної діяльності
5.	Особливості міжнародних відносин із країнами-контрагентами	Інвестиційні процеси	Зміна інвестиційного обсягу в країні, залученого у дану галузь діяльності	$zI = I_{зп} - I_{бп}$, де $I_{зп}$ – обсяг інвестицій у звітньому періоді, залучених у дану галузь діяльності, $I_{бп}$ - обсяг інвестицій у базовому періоді, залучених у дану галузь діяльності,

1	2	3	4	5
Внутрішні фактори				
6.	Цілі експортної діяльності	Загальное кономічні цілі	Прибуток	$\Pi = B - C$, де B – виручка від реалізованої продукції (робіт, послуг), C – собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг)
			Рентабельність	$R = \Pi / B$ Π – прибуток, B - витрати
			Частка інвестицій підприємства, задіяних у експортній діяльності	$\text{ЧІе} = I_e / I_{\Sigma}$, де I_e – інвестиції підприємства, задіяні у експортній діяльності, I_{Σ} – загальний обсяг інвестицій підприємства
			Зміна обсягу продажу	$\Delta O_p = O_p(\text{зп}) - O_p(\text{бп})$, де $O_p(\text{зп})$ – обсяг продукції у звітньому періоді, $O_p(\text{бп})$ – обсяг продукції у базовому періоді.
			Рівень якості готової продукції	$Y_t = Y_r / Y_z$, де Y_r – реальна якість товару, подана експертами на основі їх оцінок за 100% шкалою; Y_z – якість зразка сировини, на основі оцінок експертів за 100% шкалою.
			Коефіцієнт якості управлінських рішень	$K_l = (R_b - R_n) / R_p$, де R_b - загальна кількість якісно виконаних управлінських рішень, R_n – загальна кількість прийнятих, але не виконаних чи не якісно виконаних управлінських рішень, R_p – загальна кількість прийнятих управлінських рішень протягом певного періоду.
	Маркетингові цілі	Частка витрат на експортний маркетинг	$\text{ЧВем} = B_{em} / B_{\Sigma}$, B_{em} - витрати на експортний маркетинг B_{Σ} – витрати загальні на експорт	
	Організаційно-управлінські цілі	К екстенсивного використання обладнання	$K_{\text{екст}} = T_{\text{факт}} / T_{\text{календ}}$, де $T_{\text{факт}}$ – фактичний час роботи обладнання $T_{\text{календ}}$ – календарний час роботи обладнання	
7.	Ресурси, необхідні для здійснення експортної діяльності	Забезпеченість та використання ОЗ	К інтенсивного використання обладнання	$K_{\text{інт}} = P_{\text{факт}} / P_{\text{пасп}}$, де $P_{\text{факт}}$ – продуктивність фактична $P_{\text{пасп}}$ – продуктивність паспортна

Продовження табл. Ж.1

1	2	3	4	5
			Коефіцієнт використання виробничих потужностей	$K_n = V_f / P_f$, де V_f – фактичний річний випуск товарної продукції, P_f – середньорічна виробнича потужність.
			Коефіцієнт зносу основних засобів	$K_{осе} = A / P_{о.з.}$, де A – амортизація, $P_{о.з.}$ – первісна вартість основних засобів
		Кадрове забезпечення	Коефіцієнт плинності кадрів	$K_{п.к} = (Ч_з - Ч_{н.з}) / Ч_{сер}$, де $Ч_з$ - кількість працівників, що звільнилися з організації протягом певного періоду; $Ч_{н.з}$ - неминуче звільнені; $Ч_{сер}$ - середньооблікова кількість працівників за відповідний період.
			Потенційна кількість робочої сили	$РСп = РСзаг - РСзад.$, де $РСзаг$ – загальний обсяг робочої сили на ринку праці, що може виконувати дану роботу, $РСзад.$ – обсяг робітників, задіяних до виконання даної роботи.
8.	Працівники, задіяні у експортній діяльності підприємства	Характеристика обсягу працівників в	Частка робітників, зайнятих в експорті та просуванні продукції у загальній кількості працівників	$Ч_{р.е.} = K_{п.е.} / K_{п.з.}$, де $K_{п.е.}$ – кількість працівників підприємства, зайнятих в експорті та просуванні продукції; $K_{п.з.}$ – загальна кількість працівників підприємства
			Продуктивність праці працівників експортної діяльності	$ПП = ВП / Ч_{сс}$, де $ВП$ – обсяг продукції (шт., т, м ² , грн.); $Ч_{сс}$ – середньосписковий склад промислово виробничого персоналу (ПВП), чол.
		Параметри діяльності працівників в	Трудомісткість	$ТМ = Т / О$, Т – затрати робочого часу (год), О – обсяг виготовленої продукції (шт., кг)
			Рівень компетентності працівників експортної діяльності	$Р_{кп} = РР_{к.п.} / ОР_{к.п.}$, де $РР_{к.п.}$ - Реальний рівень компетентності працівників експорту, оцінений експертами за 100 % шкалою $ОР_{к.п.}$ - Очікуваний рівень компетентності працівників експорту, оцінений експертами за 100 % шкалою
9.	Технологія експортної діяльності	Особливості технології	Матеріаломісткість	$ММ = М / ВП$, де $М$ - сума матеріальних витрат, тис. грн; $ВП$ - обсяг продукції, тис.грн.

Примітка: систематизовано автором на основі дослідження літератури та даних анкетного опитування

Основні індикатори, що відображають факторний вплив на імпорتنу діяльність підприємства

№ з/п	Загальні фактори впливу	Деталізовані фактори впливу	Індикатори, що відображають вплив фактора	Формули розрахунку
1	2	3	4	5
Зовнішні фактори				
1.	Споживачі продукції	Позиція на ринку	Обсягу попиту	$OP = OB - Ozp$, де OB – обсяг виробництва, Ozp – обсяг залишку продукції
			Кількість потенційних споживачів	$P = Mn / n_p \times q_p$ де Mn - місткість потенційного ринку; n - кількість потенційних споживачів; q_p - кількість закупівель продукції середнім потенційним споживачем
2.	Постачальники	Відносини з постачальниками	Відсоток виконання договірних зобов'язань перед покупцем	$Pv = ((Opvd - Onp) / Opvd) * 100\%$, де $Opvd$ - це обсяг поставок продукції відповідно до договорів; Onp – обсяг недоотриманої продукції.
			Гарантія якості	Рівень якості імпорту
		Цінова політика постачальника		Частка задоволених рекламаций
			Витрати на імпорт	Зміна ціни постачальника
		Рівень ціни постачальника		$Pc = Цтп / Цтр$, $Цтп$ – ціна товару постачальника $Цтр$ - ціна товару ринков
		Витрати на поставку продукції згідно умов поставки Incoterms	Для групи: E: EXW витрати на поставку = 0 F: FCA витрати на поставку = сума митних платежів на експорт + вартість навантаження (Якщо поставка здійснюється в приміщенні продавця) + вартість доставки до перевізника покупця	

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4	5
				<p>FAS витрати на поставку = витрати на доставку в порт відправлення</p> <p>FOB = всі витрати по доставці та погрузці товару на борт судна (літака)</p> <p>C: CFR = сума митних платежів на експорт + всі витрати на фрахт, необхідні для доставки товару в вказаний порт призначення</p> <p>CIF = витрати по транспортуванню до пункту призначення + страхування вантажу + податки та митні збори</p> <p>CPT = вартість перевізки та фрахт до перевізника + сума митних платежів на експорт</p> <p>CIP = страхування вантажу до місця призначення + митну очистку експортного товару + вартість доставки до місця призначення + фрахт</p> <p>D: DDP = доставку товару в обумовлене місце в країні ввезення + страхування + сума всіх митних платежів + податки та інші збори (максимальне зобов'язання для продавця).</p> <p>DAT = витрати, пов'язані з доставкою товару в ПП + страхування</p> <p>DAP = витрати, пов'язані з доставкою товару ПП + сума митних платежів на експорт</p>
3.	Законодавчі та політико-інституційні фактори у країні розташування підприємств та у країнах контрагентів	Інфляційні процеси в країні розташування підприємства та у країнах контрагентів	Рівень інфляції	Рівень інфляції = (Індекс споживчих цін поточний період — Індекс споживчих цін попередній період) / (Індекс споживчих цін попередній період)
	підприємств та у країнах контрагентів		Рівень девальвації гривні	$D = (K_c - K_n) / K_c;$ <p>де: K_c — старий курс валюти, рівень девальвації або ревальвації якої обчислюється;</p> <p>K_n — новий курс валюти, рівень девальвації або ревальвації якої обчислюється.</p>
	Ставки банківського процента		Розмір номінальної відсоткової ставки	$\text{Номінальна ставка} = (\text{Відсоток по кредиту} + \text{Рівень інфляції}) \times 100 / (1 + \text{Рівень інфляції})$

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4	5
			Розмір реальної відсоткової ставки	Реальна ставка = $НС - \text{Інф}$, де $НС$ – номінальна ставка, Інф – інфляція (%)
		Корумпованість державних структур	Індекс корумпованості окремих органів влади і організацій, що впливають на імпорتنу діяльність підприємств	$I = (n_1(+1,0) + n_2(+0,5) + n_3(0) + n_4(-0,5) + n_5(-1,0)) / N$, де n_1 – орган корумпований, n_2 – орган істотно корумпований, n_3 – не змогли дати оцінку, n_4 – орган не дуже корумпований, n_5 – орган не корумпований, N – загальне число респондентів. Індекс корумпованості може набувати значення від +1,000 (абсолютна корумпованість) до –1,000 (абсолютно не корумпований орган), 0,000 – 50%-вий рівень корумпованості.
		Податкове навантаження	Частка митних платежів в ціні імпортованого товару	$Ч_{мп} = \text{МП} / \text{ЦТ}$, де МП – обсяг митних платежів; ЦТ – ціна товару
4.	Особливості міжнародних відносин із країнами-контрагентами	Інвестиційні процеси	Зміна інвестиційного обсягу в країні, залучених у дану галузь діяльності	$ЗІ = \text{Ізп} - \text{Ібп}$, де Ізп – обсяг інвестицій у звітньому періоді, залучених у дану галузь діяльності, Ібп – обсяг інвестицій у базовому періоді, залучених у дану галузь діяльності
Внутрішні фактори				
5.	Цілі імпоротної діяльності	Загальноєкономічні цілі	Частка інвестицій підприємства, задіяних у імпортній діяльності	$Ч_{іе} = \text{Іе} / \text{Із}$, де Іе – інвестиції підприємства, задіяні у імпортній діяльності, Із – загальний обсяг інвестицій підприємства
			Рівень досягнення імпортних цілей	$\text{Рдіц} = \text{Ріц}_р / \text{Ріц}_о$, де $\text{Ріц}_р$ – реальний рівень досягнення імпортних цілей, оцінений експертами за 100 % шкалою $\text{Ріц}_о$ – оцікуваний рівень досягнення імпортних цілей, оцінений експертами за 100 % шкалою

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4	5
		Маркетингові цілі	Коефіцієнт якості управлінських рішень	$Kл = (Pв - Pн) / Pп,$ Де Pв - загальна кількість якісно виконаних управлінських рішень, Pн - загальна кількість прийнятих, але не виконаних чи не якісно виконаних управлінських рішень, Pп - загальна кількість прийнятих управлінських рішень протягом певного періоду
6.	Працівники, задіяні у імпорتنій діяльності підприємства	Характеристика обсягу працівників	Частка робітників, зайнятих в імпорті у загальній кількості працівників	$Чр.е. = K п.е./K п.з.,$ Де K п.е. - кількість працівників підприємства, зайнятих в імпорті та просуванні продукції; K п.з. - загальна кількість працівників підприємства
		Характеристика якості працівників	Продуктивність праці працівників імпортової діяльності	$ПП = ВП / Чсс, де$ ВП - обсяг продукції (шт., т, м3, м2, грн., н-год.); Чсс - середньосписковий склад промислово виробничого персоналу (ПВП), чол.
			Рівень компетентності працівників імпортової діяльності	$Ркп = Ркп_p / Ркп_о,$ де Ркп _p - Реальний рівень компетентності працівників імпорту, оцінений експертами за 100 % шкалою Ркп _о - очікуваний рівень компетентності працівників імпорту, оцінений експертами за 100 % шкалою

Примітка: систематизовано автором на основі дослідження літератури та даних анкетного опитування

Рангування індикаторів за рівнем впливу на експортну діяльність машинобудівних підприємств (на основі анкетного опитування експертів)

№ з/п	Індикатори, що відображають вплив факторів на експортну діяльність машинобудівних підприємств	Середня оцінка впливу індикатора на ефективність експортної діяльності (100-бальна шкала)	Рейтингова порядковість індикатора щодо впливу на ефективність експорту
1	2	3	4
<i>Економічні індикатори інтерпретації зовнішніх факторів</i>			
1	Обсяг попиту	99	2
2	Кількість потенційних споживачів	94	7
3	Темпи росту експорту	94	7
4	Рівень якості продукції	64	12
5	Витрати на поставку продукції згідно умов поставки Incoterms	97	4
6	Рівень якості сировини	100	1
7	Зміна ціни постачальника	98	3
8	Рівень ціни постачальника	96	5
9	Коефіцієнт концентрації	93	8
10	Частка ринку	100	1
11	Рівень інфляції	98	3
12	Рівень девальвації гривні	100	1
13	Розмір номінальної відсоткової ставки	26	14
14	Розмір реальної відсоткової ставки	54	13
15	Індекс корумпованості окремих органів влади і організацій, що впливають на експортну діяльність підприємств	89	10
16	Частка митних платежів у обсязі податкових платежів	92	9
17	Частка податкових платежів у загальному обсязі витрат	95	6
18	Зміна інвестиційного обсягу в країні, залучених у дану галузь діяльності	85	11

Продовження табл. К.1

1	2	3	4
<i>Економічні індикатори інтерпретації внутрішніх факторів</i>			
19	Прибуток	96	3
20	Рентабельність	96	3
21	Частка інвестицій підприємства, задіяних у експортній діяльності	88	6
22	Зміна обсягу продажу	97	2
23	Рівень якості готової продукції	100	1
24	Коефіцієнт якості управлінських рішень	93	5
25	Частка витрат на експортний маркетинг	100	1
26	К екстенсивного використання обладнання	84	8
27	К інтенсивного використання обладнання	86	7
28	Коефіцієнт використання виробничих потужностей	100	1
29	Коефіцієнт зносу основних засобів	82	9
30	Коефіцієнт плинності кадрів	79	10
31	Потенційна кількість робочої сили	76	11
32	Частка робітників, зайнятих в експорті та просуванні продукції у загальній кількості працівників	84	8
33	Продуктивність праці працівників експортної діяльності	97	2
34	Трудомісткість	96	3
35	Рівень компетентності працівників експортної діяльності	88	6
36	Матеріаломісткість	95	4

Примітка: розраховано автором на основі даних анкетного опитування

Ранжування індикаторів за рівнем впливу на імпорتنу діяльність
машинобудівного підприємства (на основі анкетного опитування експертів)

№ з/п	Індикатори, що відображають вплив факторів на експортну діяльність машинобудівних підприємств	Середня оцінка впливу індикатора на ефективність експортної діяльності (100-бальна шкала)	Рейтингова порядковість індикатора щодо впливу на ефективність експорту
1	2	3	4
<i>Економічні індикатори інтерпретації зовнішніх факторів</i>			
1	Обсяг попиту	98,5	2
2	Кількість потенційних споживачів	94	6
3	Відсоток виконання договірних зобов'язань перед покупцем	98	3
4	Рівень якості імпорту	100	1
5	Частка задоволених реклаमाцій	96	5
6	Зміна ціни постачальника	98	3
7	Рівень ціни постачальника	92	8
8	Витрати на поставку продукції згідно умов поставки Incoterms	97	4
9	Рівень інфляції	98	3
10	Рівень девальвації гривні	100	1
11	Розмір номінальної відсоткової ставки	26	12
12	Розмір реальної відсоткової ставки	54	11
13	Індекс корумпованості окремих органів влади і організацій, що впливають на імпорتنу діяльність підприємств	89	9
14	Частка митних платежів в ціні імпортованого товару	100	1
15	Зміна інвестиційного обсягу в країні, залучених у дану галузь діяльності	85	10
<i>Економічні індикатори інтерпретації внутрішніх факторів</i>			
16	Частка інвестицій підприємства, задіяних у імпортній діяльності	88	3
17	Рівень досягнення імпортних цілей	100	1

Продовження табл. Л.1

1	2	3	4
18	Коефіцієнт якості управлінських рішень	100	1
19	Частка робітників, зайнятих в імпорті у загальній кількості працівників	84	4
20	Продуктивність праці працівників імпоротної діяльності	97	2
21	Рівень компетентності працівників імпоротної діяльності	100	1

Примітка: розраховано автором на основі даних анкетного опитування

Таблиця М.1

Кореляційно-регресійні моделі впливу пріоритетних факторів зовнішньої та внутрішньої дії на рівень ефективності експортної та імпоротної діяльності машинобудівних підприємств *

Машинобудівні підприємства	Кореляційно-регресійні моделі **
Інтерпретація впливу зовнішніх факторів на експортну діяльність	
ПАТ «МОТОР СІЧ»	$E=0,84 + 0,09x_1 + 0,07x_2 + 0,01x_3$ $R = 0,93, R^2 = 0,86$
ПАТ «Іскра»	$E=-2,36+1,51x_1+ 0,03x_2+ 1,82x_3$ $R = 0,92, R^2 = 0,85$
ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»	$E=0,35+0,53x_1+0,03x_2+0,08x_3$ $R = 0,95, R^2 = 0,89$
Інтерпретація впливу внутрішніх факторів на експортну діяльність	
ПАТ «МОТОР СІЧ»	$E=-0,89+0,49z_1+0,42z_2+0,99z_3$ $R = 0,87, R^2 = 0,76$
ПАТ «Іскра»	$E=-1,35+0,5z_1+0,2z_2+1,66z_3$ $R = 0,93, R^2 = 0,86$
ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»	$E=0,04+0,32z_1+0,35z_2+ 0,29z_3$ $R = 0,91, R^2 = 0,83$
Інтерпретація впливу зовнішніх факторів на імпорتنу діяльність	
ПАТ «Іскра»	$I=0,26+0,78x_4-0,002x_5-0,04x_6$ $R = 0,87, R^2 = 0,76$
ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»	$I=0,36+0,82x_4-0,01x_5-0,16x_6$ $R = 0,94, R^2 = 0,89$
ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»	$I= 2,12+0,09x_4-0,001x_5-1,21x_6$ $R = 0,95, R^2 = 0,89$
Інтерпретація впливу внутрішніх факторів на імпорتنу діяльність	
ПАТ «Іскра»	$I=0,15+0,69z_4+0,06z_5+0,11z_6$ $R = 0,93, R^2 = 0,86$
ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»	$I=-0,11+0,8z_4+0,11z_5+0,21z_6$ $R = 0,94, R^2 = 0,89$
ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»	$I= 0,17+0,005z_4+0,68z_5+0,15z_6$ $R = 0,95, R^2 = 0,91$

Примітки:

* Побудовано автором на підставі даних управлінського обліку підприємств.

** Умовні позначення: E – рівень ефективності експорту, частк. од.; x_1 – рівень якості сировини, частк. од.; x_2 – рівень девальвації гривні, частк. од.; x_3 – частка ринку, частк. од.; z_1 – рівень якості готової продукції, частк. од.; z_2 – коефіцієнт використання виробничих потужностей, частк. од.; z_3 – частка витрат на експортний маркетинг, частк. од.; I – рівень ефективності імпорту, частк. од.; x_4 – рівень якості імпорту, частк. од.; x_5 – рівень девальвації гривні, частк. од.; x_6 – частка митних платежів у ціні імпортованого товару, частк. од.; z_4 – рівень досягнення імпортних цілей, частк. од.; z_5 – рівень компетентності працівників, частк. од.; z_6 – коефіцієнт якості управлінських рішень, частк. од.

ЗАТВЕРДЖУЮ



Проректор з наукової роботи
Національного університету
«Львівська політехніка»
д.е.н., проф. Н.І. Чухрай
2015 р.

АКТ

про використання результатів дисертаційної роботи
Нагірної Мар'яни Ярославівни, представленої на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук, при виконанні держбюджетної теми
Національного університету «Львівська політехніка»
ДБ/ПСМ «Методологія та інструментарій процесійно-структурованого менеджменту»

Комісія у складі голови – начальника НДЧ, к.т.н., доц. Жук Л.В. та членів: директора Навчально-наукового інституту економіки і менеджменту, д.е.н., проф. Кузьміна О.Є., завідувача відділу науково-організаційного супроводу наукових досліджень Лазько Г.В. та заступника начальника планово-фінансового відділу Чулой Т.М. цим актом підтверджують, що результати дисертаційного дослідження аспіранта кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Нагірної Мар'яни Ярославівни використані при розробленні держбюджетної теми Національного університету «Львівська політехніка» ДБ/ПСМ «Методологія та інструментарій процесійно-структурованого менеджменту» (номер державної реєстрації № 0111U001215, на кафедрі менеджменту і міжнародного підприємництва у 2013 р. при написанні Розділу 3 «Розроблення інструментарію процесійно-структурованого менеджменту», підрозділу 3.3. «Розроблення інструментів оптимізування управлінських рішень на засадах формалізації методів процесійно-структурованого менеджменту», підпункту «Етіологічна діагностика як база для оптимізування управлінських рішень в системі процесійно-структурованого менеджменту». Зокрема, Нагірною М.Я. в межах системи процесійно-структурованого менеджменту типологізовано фактори впливу на експортну та імпорتنу діяльність підприємств, що є важливим елементом системи етіологічної діагностики експортно-імпорتنної діяльності підприємств, запропоновано тлумачення поняття «етіологічна діагностика» та наведено специфічні характеристики етіологічної діагностики діяльності підприємства.

Голова комісії:

Начальник НДЧ,
к.т.н., доц.

Л.В. Жук

Члени комісії:

Директор ІНЕМ,
д.е.н., проф.

О.Є. Кузьмін

Зав. відділу
науково-організаційного супроводу
наукових досліджень,
к.т.н.

Г.В. Лазько

Заст. нач. ПФВ

Т.М. Чулой



03358

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

вул. С. Бандери, 12, Львів, 79013, тел. (380-32) 237-49-93, 258-27-58, факс: (380-32) 258-26-80
ел. пошта: coffice@lp.edu.ua, інтернет: www.lp.edu.ua

26.11.2015 № 67-01-2112

на № _____

У спеціалізовану вчену раду Д 35.052.03
Національний університет «Львівська політехніка»

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Нагірної Мар'яни Ярославни
у навчальному процесі

Основні положення та результати дисертаційної роботи Нагірної М.Я. на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук впроваджені у навчальний процес Національного університету «Львівська політехніка» при викладанні дисциплін «Оподаткування та митне обслуговування міжнародної економічної діяльності» і «Діагностика та експертиза в митній діяльності», зокрема:

- запропонована комплексна систематизація основних різновидів експортної діяльності (Оподаткування та митне обслуговування міжнародної економічної діяльності: Конспект лекцій для студентів спеціальності 8.03050301 «Міжнародна економіка» усіх форм навчання / Укл.: О.О. Маслак, В.Й. Жежуха, К.О. Дорошкевич, О.Ю. Григор'єв, М.М. Вороновська, М.Я. Нагірна – Львів: ІНЕМ, кафедра ЗМД, 2015. – 67 с. – №6524 від 9.09.2015 р. Тема 2. «Особливості оподаткування окремих видів зовнішньоекономічної діяльності»);

- розроблена модель поліпараметричного визначення методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності (Діагностика та експертиза в митній діяльності: Конспект лекцій для студентів спеціальності 8.03060104 «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» усіх форм навчання / Укл.: О.Г. Мельник, Л.С. Ноджак, О.В. Муқан, О.Ю. Григор'єв, М.Я. Нагірна - Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2015. – 68 с. – №6597 від 4.10.2015 р. Тема 2. «Сутність та роль діагностики й експертизи»).

Проректор
з науково-педагогічної роботи
к.т.н., доц.

Давидчак О.Р.

Виконавець:
Мельник О.Г. (032)258-27-25

СП ТОВ «СФЕРОС-ЕЛЕКТРОН» Spheros-Elektron GU GmbH



вул. Шевченка, 315 м. Львів, 79069, Україна
тел.: 00380(32)291-15-64 факс: 00380(32)291-37-53
Web: www.spheros.electron.ua
E-mail: office@spheros.electron.ua,
Код ЄДРПОУ 23972496, р/р. 26004000003947
у ПАТ "ВіЕс Банк", МФО 325213
інд. под. № 239724913071,
№ свід. 18177817

Schewtschenko-Strasse 315 79069, Lviv, Ukraine
Tel.: 00380(32)291-15-64 Fax: 00380(32)291-37-53
Web: www.spheros.electron.ua
E-mail: office@spheros.electron.ua
EDRPOU Nr. 23972496, Konto Nr. 26004000003947
in VC BANK AG, MFO 325213
Steuer-Nr. 239724913071
Registr. Nr. im Finanzamt Lviv 18177817

31 07 2015 р. № 095/143/01
На № _____ від _____ 201 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукових досліджень Нагірної Мар'яни Ярославівни

Цією довідкою підтверджується впровадження розробок дисертаційної роботи аспіранта кафедри зовнішньоекономічної і митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка» Нагірної Мар'яни Ярославівни на СП ТОВ «Сферос-Електрон». На підприємстві використовується технологія здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності та модель оцінювання факторів, що впливають на експортно-імпорتنу діяльність підприємства. Впровадження запропонованих Нагірною М.Я. рекомендацій дає змогу на підставі етіологічної діагностики приймати більш обгрунтовані та економічно доцільні управлінські рішення у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Заступник генерального директора з якості
СП ТОВ «Сферос-Електрон», к.е.н.



Шуляр Н.В.

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
"НАУКОВО-ВИРОБНИЧЕ
ОБ'ЄДНАННЯ
«ТЕРМОПРИЛАД»

ім. В. Лаха"
Україна, 79060, м. Львів,
вул. Наукова, 3



РІК ЗАСНУВАННЯ
FOUNDED

1956

PUBLIC JOINT-STOCK COMPANY
"SCIENTIFIC and PRODUCTION
ASSOCIATION

«THERMOPRYLAD»

named after V. Lakh"
3, Naukova str.,
Lviv, 79060, Ukraine

Тел./Tel. (032) 263-03-08, 263-51-23, факс/fax (032) 263-13-61
E-mail: thermo@mail.lviv.ua, thermo@lviv.net
www.thermo.lviv.ua

№ 451/101

22.09.2015

ДОВІДКА

про впровадження у виробництво результатів наукових досліджень
Нагірної Мар'яни Ярославівни

Розроблена аспірантом кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка» Нагірною Мар'яною Ярославівною система етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності впроваджена та активно використовується на ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха». Запропоновані Нагірною М.Я. рекомендації надають змогу керівництву підприємства приймати більш обгрунтовані рішення стосовно експортно-імпоротної діяльності на основі отриманих в процесі реалізації етіологічної діагностики рекомендацій щодо перспектив та загроз здійснення експортних та імпорتنних операцій.

Генеральний директор
ПАТ «НВО «Термоприлад»
ім. В. Лаха»



Гук О.П.



ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ІСКРА»

Публічне акціонерне товариство
«ІСКРА»

☒ Україна, 79066, м. Львів, вул. Вулицька, 14
☎ тел. +38 (0322) 45 43 06
☎ факс +38 (0322) 45 43 20
@ e-mail: office@iskra.com.ua

№ 78/08 від 03.11.2015р.

ДОВІДКА

про впровадження у виробництво результатів наукових досліджень
аспіранта Національного університету «Львівська політехніка»
Нагірної Мар'яни Ярославівни

Ця довідка є підтвердженням того, що запропонований аспірантом кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка» Нагірною Мар'яною Ярославівною метод комплексної етіологічної діагностики експортної діяльності підприємства впроваджений та активно використовується на ПАТ «Іскра».

Запропоновані Нагірною М.Я. рекомендації надають змогу управлінському апарату здійснювати комплексну та результативну етіологічну діагностику експортної діяльності, на основі результатів якої приймати якісні управлінські рішення стосовно стимулювання конструктивних зрушень та уникнення загроз у веденні експортної діяльності в майбутньому.

Президент ПАТ «ІСКРА»
Кандидат економічних наук



Приставський П.А.